

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КУЛІБАБА МАРІЯ ОЛЕГІВНА

УДК 811.161.2'373.2'42:551.5 (043.5)

**ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОГО
МЕТЕОДИСКУРСУ**

Подається на на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. О. Кулібаба

Науковий керівник: **Романченко Алла Петрівна,**

доктор філологічних наук, доцент

Одеса – 2021

АНОТАЦІЯ

Кулібаба М. О. Прагмалінгвістична специфіка українського метеодискурсу. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 «Філологія». Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, 2021.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлено потребою в комплексному аналізі українського метеорологічного дискурсу, що передбачає семантико-функційну параметризацію прогнозів погоди та їхню прагмалінгвістичну характеристику, а також підсилено особливим статусом досліджуваного типу комунікації. З огляду на це необхідно розробити типологію комунікативних стратегій і тактик, визначити мовні маркери їхньої реалізації, встановити універсальне та оригінальне у структурно-змістовій організації метеодискурсу, комунікативних інтенціях синоптиків та журналістів.

У дисертації метеорологічний дискурс розглянуто як конститuent прогностичного дискурсу, що охоплює кілька типів комунікації, перспективно зорієнтованих стосовно політики, економіки, життєвих подій, здоров'я, соціального стану як народу в цілому, так і людини зокрема. Його контент відбиває досвід людини, причиново-наслідкові зв'язки щодо природи, господарювання, життєдіяльності, долі тощо. Указаний дискурс опрацьовано Н. Бондарчук, М. Домбровською, В. Єпіфановим, В. Кашкіним, А. Князевою, О. Савіцкайте, О. Трегубовою на іномовному матеріалі. Українськомовний матеріал принагідно залучають О. Васянович, І. Гороф'янюк, Т. Громко, О. Коломієць, А. Романченко. Утім, як особливий тип інституційного спілкування, у центрі якого перебуває дискурсивна діяльність синоптика, котрий прагне досягти перлокутивного ефекту завдяки

реалізації стратегійної програми, український метеодискурс ще не досліджено.

Метеорологічний дискурс потрактовано як інформаційний простір, у якому функціують переважно монотематичні малоформатні тексти прогностичного характеру щодо майбутніх погодних умов, котрі відповідним чином організовані, характеризуються певними семантико-структурними параметрами, відбивають інтенційну програму адресанта. Основними його ознаками є його глобалістське спрямування, пов'язане з екопроблематикою суспільства, а також скерованість на адресата, наукове обґрунтування прогнозів погоди, наявність рис художнього стилю, одностематичність та малоформатність, комплекс виконуваних функцій (інформативна, регулювальна, оцінна, впливова).

Метою дисертаційного дослідження є з'ясування специфіки українського метеорологічного дискурсу в прагмалінгвістичному аспекті. Його фактичний матеріал становлять прогнози погоди, репрезентовані в ефірі двох усеукраїнських радіостанцій й трьох загальнонаціональних телеканалів, зокрема 1200 аудіозаписів прогнозів погоди в ефірі радіостанції Країна FM; 200 аудіозаписів прогнозів погоди в ефірі Авторадіо; 200 телепередач «Миколина погода» (канал ICTV); 200 телепередач прогнозів погоди (Еспресо. TV); 200 сюжетів рубрики «Метеозалежність» (канал 1 + 1). Загальна кількість прогнозів погоди – 2000, тривалість яких – понад 50 годин.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що в ній уперше в українському мовознавстві здійснено польове моделювання номінаційної сфери «Синоптична метеорологія»; встановлено семантико-функційну специфіку ключових лексем у межах досліджуваного дискурсу; виокремлено й зааналізовано комунікативні стратегії й тактики в жанрі прогнозу погоди; визначено прагмалінгвістичні характеристики метеодискурсу.

Для вивчення семантичної потужності метеорологічної лексики використано ідею поля, що ґрунтується на наукових здобутках Г. Іпсена,

Й. Тріра, В. Порцига, В. Адмоні, а також їхніх послідовників у лексикології та функційній лінгвістиці. Застосоване під час дослідження польове моделювання уможливило формування лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» як семантичного осердя українського метеодискурсу. Аналізоване поле потрактовано як поліцентричне, оскільки його структура передбачає виокремлення кількох мікрополів, що формуються на основі вужчої семантики, репрезентованої лексико-семантичними групами., кожна з яких тісно пов'язана з актуальними в метеорології поняттями.

Базові лексичні одиниці прогнозів погоди об'єднано в лексико-семантичні групи, що відповідно становлять ядро (семантичне поле «Синоптична метеорологія»), центр (мікрополе часу, експліковане за допомогою апелятивів та топонімів і геортонімів) та периферію (мікрополе одягу і взуття) метеорологічного дискурсу. Визначено, що ядрові конституенти функціують у межах мікрополів «Вода в атмосфері», «Повітря», «Тепловий режим атмосфери» та їхніх лексико-семантичних груп.

Встановлено, що стратегійну мережу опрацьованого дискурсу репрезентують інформувальна, регулювальна та самопрезентувальна стратегії. Комунікативною інтенцією інформувальної стратегії є висвітлення стану й перспектив щодо погодних умов в країні чи за кордоном. Вона реалізується завдяки тактикам власне інформування, аргументації та пояснення, що функціують у взаємодії, реалізуючи глобальну комунікативну інтенцію метеодискурсу. З'ясовано, що інформаційний блок прогнозу погоди найчастіше охоплює відомості щодо температури й опадів на певній території України. Для аргументування залучають кількісні дані, акцентують на причинно-наслідкових зв'язках, демонструють синоптичні карти, діаграми тощо. Пояснення ж адресанта орієнтує адресата стосовно метеорологічної термінології, сутності синоптичних процесів, їхнього взаємозв'язку.

Основними способами й засобами реалізації тактики власне інформування є загальноповсюдні, спеціальна метеорологічна лексика та мітигатори, що містять сему 'ймовірність'. До арсеналу продуктивних засобів аргументування належать кількісні дані й аналогічна аргументація. Усунення лакуарності в знаннях адресата щодо синоптики як науки відбувається завдяки тактиці пояснення, типовими прийомами якої є тлумачення, запитально-відповідний комплекс, розкриття механізму утворення явища чи причинно-наслідкового зв'язку.

У центрі регулювальної комунікативної стратегії – прагнення синоптика / журналіста скорегувати поведінку людини відповідно до погодних умов. Указана стратегія втілюється за допомогою тактик поради й рекомендації, привертання уваги до екологічної проблематики та убезпечення від негативних наслідків негоди, скеровані на збереження екосистеми Землі та здоров'я людини. Поради й рекомендації, фокусування на негативних наслідках явищ природи мають потужні сугестивні потенції, виконують функцію застереження.

Типовими засобами вираження поради є імперативи, модальні слова, заперечні конструкції, вживання індикатива в ролі імператива та інфінітивів. У пораді, що функціонує в межах метеодискурсу, спостерігається інтеграція публіцистичного стилю з науковим, розмовно-побутовим і художнім стилями, що відповідно демонструють використовувані мовні одиниці лексико-семантичного рівня. Мовними маркерами привертання уваги населення до екопроблематики, до охорони природного середовища є індикативи й імперативи, що відповідно виражають заохочення, заклики різної категоричності зберігати екосистему для майбутніх поколінь, а також іменникові та дієслівні лексеми з негативною чи позитивною конотацією.

Стратегія самопрезентації виражає ідіосинкратичні параметри особистості синоптика. Її тактики (соціальної етикетизації, інтелектуалізації, популяризації української духовної культури, патріотизму й гумору) експлікують диспозицію адресанта в аспекті його системи цінностей,

переконань і дотримання соціальних норм. Соціальна етикетизація втілюється у вітальних, привітальних і побажальних формулах. Тактику популяризації української духовної культури потрактовано як інтегрувальний етнічний елемент. Тактику інтелектуалізації залучено в межах стратегії самопрезентації задля маніфестації знань синоптика у сфері культури й літератури українського народу. Патріотична тактика виконує меморіальну функцію, а лінію поведінки адресанта, скеровану на досягнення жартівливого ефекту, у роботі кваліфіковано як тактику гумору. Комунікативна стратегія самопрезентації відбиває загальнолюдські цінності та індивідуальні інтенції синоптика / журналіста.

Типовими маркерами побажання є вербалізований або частіше невербалізований перформатив *бажаю*; спонукання, виражене за допомогою часток *хай / нехай*; дієслово *бути* в 2 ос. мн. та прикметники (*здоровий / щасливий* тощо). Основними комунікативними ходами втілення тактики інтелектуалізації є ілюстрування погодних змін, поведінки природи й людини за допомогою прикладів із художніх творів, згадування окремих творів та вклинювання в прогноз погоди цитат різного обсягу. У межах тактики популяризації української культури вирізнено такі комунікативні ходи: згадка про традиції й обряди народу, пропагування фольклорного й художнього доробку українців, ознайомлення з народними прикметами, спонукання пізнавати власну країну, милуватися її природою. Патріотична тактика реалізується завдяки використанню лексичних маркерів різних частин мови: *гідність, цінність, патріотизм, совість, пам'ять, національний код, Батьківщина, герой, захисник, молитва, свічка, цінувати, не забувати, згадувати, пом'янути, загиблий, полеглий, ніколи*. Активними прийомами вираження гумористичної інтенції є використання фразеологізмів, гіпербол, неологізмів, іронічних порівнянь.

Перспективи дослідження вбачаємо в удосконаленні теоретичних засад аналізу метеорологічного дискурсу, розширенні й урізноманітненні джерельної бази та фактичного матеріалу, встановленні специфіки

лінгвоіндивідуалізації синоптика як професійної мовної особистості, що уможливить її різноаспектну параметризацію в межах прогностичного дискурсу.

Ключові слова: метеорологічний дискурс, прогноз погоди, комунікація, комунікативна інтенція, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, лексико-семантичне поле, лексико-семантична група.

SUMMARY

Kulibaba M. O. Pragmalinguistic specificity of Ukrainian meteorological discourse. Manuscript.

Thesis as a manuscript for a PhD Degree in 035 “Philology” Specialty. Odesa National I. I. Mechnikov University, Odesa, 2021.

The relevance of the proposed study is defined by the urgency of the Ukrainian meteorological discourse comprehensive analysis, which would provide semantic and functional parameterization of weather forecasts and their pragmalinguistic characteristics, and is enhanced by the special status of the communication type being studied. In view of this, it is necessary to develop a communicative strategies and tactics typology, to determine the language markers of their implementation, to define the universal and original components within the meteorological discourse structural and semantic organization, as well as the weather forecasters’ and journalists’ communicative intentions.

In the dissertation, the meteorological discourse is considered as a prognostic discourse constituent, which includes several types of communication, prospectively oriented in relation to politics, economy, life events, health, social status of the people in general and a person in particular. Its content reflects human experience, causation about nature, economic life, life itself, destiny, and so on. This discourse has been studied by N. Bondarchuk, M. Dombrovska,

V. Yepifanov, V. Kashkin, A. Knyazeva, O. Savitskajte, O. Tregubova basing on foreign language material. Ukrainian-language material is occasionally involved by O. Vasyanovych, I. Gorofyanyuk, T. Gromko, O. Kolomiyets, A. Romanchenko. However, the Ukrainian meteorological discourse has not yet been studied as a special type of institutional communication, with the discursive activity of weather forecaster, who seeks to achieve a perlocutionary effect via implementing a strategic program, being at its center.

Meteorological discourse is interpreted as an information space in which mainly monothematic small-format texts of prognostic character concerning future weather conditions function are properly organized, are characterized by certain semantic-structural parameters, and reflect the addressee's intentional program. Its main features are its globalistic orientation related to the society's environmental issues, as well as its focus on the recipient, scientific substantiation of weather forecasts, artistic style, monotony and relatively small format, a set of functions (informative, regulatory, evaluative, influential).

The dissertation research is aimed at clarifying the specificity of the Ukrainian meteorological discourse in pragmalinguistic aspect.

Its factual material consists of weather forecasts represented on the air of two all-Ukrainian radio stations and three national TV channels, including 1.200 audio recordings of weather forecasts on Kraina FM (*Країна FM*) radio station; 200 audio recordings of weather forecasts on the air of Autoradio (*Авторадіо*); 200 "Mykola's weather" ("Миколина погода") TV programs (ICTV channel); 200 TV weather forecasts (Espresso.TV); 200 episodes of "Meteorological dependence" ("*Метеозалежність*") rubric (1 + 1 Channel). 2.000 weather forecasts of over 50 hours duration have been analyzed.

The scientific novelty of the research is defined by the fact that, for the first time in Ukrainian linguistics, field modeling of the "Synoptic meteorology" nomination sphere has been carried out; the semantic-functional specificity of key tokens within the studied discourse is established; communicative strategies and tactics in the weather forecast genre are singled out and analyzed; pragmalinguistic

characteristics of meteorological discourse are determined. In order to study the semantic power of meteorological vocabulary, the field concept, which is based on the scientific achievements of G. Ipsen, J. Trier, W. Porzig, W. Admoni, as well as their followers in Lexicology and Functional Linguistics, is utilized. Field modeling having been used during the research enabled forming the lexical-semantic “Synoptic meteorology” field as the semantic core of the Ukrainian meteorological discourse. The analyzed field is interpreted as a polycentric one, as its structure involves separation of several microfields, formed on the basis of narrower semantics represented by lexical-semantic groups, each of which is closely related to the concepts which are essential in meteorology.

Basic lexical units of weather forecasts are combined into lexical-semantic groups, which respectively form the meteorological discourse core (“Synoptic meteorology” semantic field), center (time micro-field, explained by appellation and toponyms and geotonyms) and periphery (clothing and footwear micro-field). It is determined that core constituents function within the “Water in the atmosphere”, “Air”, “Thermal regime of the atmosphere” microfields and their lexical-semantic groups.

It is established that the strategic network of the elaborated discourse is represented by informative, regulatory and self-presenting strategies. The communicative intention of the information strategy is to highlight the state and prospects of weather conditions in the country or abroad. It is realized through the tactics of self-information, argumentation and explanation, which function in interaction, realizing the global communicative intention of meteorological discourse. It was found that the information block of the weather forecast most often covers information on temperature and precipitation in a certain territory of Ukraine. Quantitative data is used for argumentation, emphasis is placed on cause-and-effect relations, weather maps, diagrams, etc. are demonstrated. The addressee's explanation orients the addressee concerning the meteorological terminology, the essence of synoptic processes, their interconnection.

The main ways and means of implementing the self-information tactic are common and special meteorological vocabulary and mitigators that contain the 'probability' seme. The argumentation productive means arsenal includes quantitative data and analogue argumentation. Elimination of lacunarity in the addressee's knowledge of weather forecasting as a science is carried out via the tactics of explanation, interpretation, interrogative-relevant complex, phenomenon formation or cause-and-effect connection mechanism disclosure being its typical methods.

The forecaster's / journalist's desire to adjust human behavior according to weather conditions is the core of the regulatory communication strategy. The aforementioned strategy is implemented via advice and recommendations tactics, drawing attention to environmental issues and protection from the negative weather effects, which are aimed at preserving the Earth's ecosystem and human health. Tips and tricks, focusing on the negative consequences of natural phenomena have powerful suggestive potentials and perform the warning function.

Typical means of expressing advice include imperatives, modal words, negative constructions, utilizing indicatives as imperatives and infinitives. Advice, which operates within the meteorological discourse, features an integration of journalistic style with scientific, colloquial and art ones, which is respectively demonstrated by the usage of lexical and semantic level language units. Language markers of attracting public attention to environmental issues, to environment protection include indicatives and imperatives, which accordingly express encouragement, calls of different categoricalness to preserve the ecosystem for future generations, as well as noun and verb lexemes with negative or positive connotation.

Self-presentation strategy expresses the weather forecaster's personality idiosyncratic parameters. Its tactics (social labeling, intellectualization, Ukrainian spiritual culture popularization, patriotism and humor ones) explicate the addressee's disposition in terms of their system of values, beliefs and compliance

with social norms. Social labeling is embodied in greeting, congratulatory and wish formulas. Ukrainian spiritual culture popularization tactic is interpreted as an integrative ethnic element. Intellectualization tactic is involved within the self-presentation strategy in order to manifest the weather forecaster's knowledge in the Ukrainian people's culture and literature field. Patriotic tactic performs a memorial function, and the addressee's behavior line aimed at achieving a humorous effect is qualified as humor tactic. The self-presentation communicative strategy reflects the weather forecaster's / journalist's universal values and individual intentions.

Typical wish markers include the verbalized or (more often) non-verbalized *I wish* (*бажаю*) performative; motivation, expressed by the *let* (*хай / нехай*) particle; *to be* (*бути*) verb to be in 2nd person Plural form and adjective (*healthy / happy* (*здоровий / щасливий*), etc.).

The main communicative moves to implement the intellectualization tactic feature illustrating weather changes, behavior of nature and human with the help of examples from works of art, mentioning individual works and inserting quotes of various volumes into the weather forecast. Within the tactic of Ukrainian culture popularization, the following communicative moves are distinguished: mentioning traditions and rites of the people, promoting the Ukrainians' folklore and artistic heritage, getting the audience acquainted with national signs, motivating to learn one's own country, to admire its nature. Patriotic tactic is implemented via utilizing lexical markers of different speech parts: *dignity, value, patriotism, conscience, memory, national code, homeland, hero, defender, prayer, candle, appreciate, forget, remember, remember, dead, fallen, never* (*гідність, цінність, патріотизм, совість, пам'ять, національний код, Батьківщина, герой, захисник, молитва, свічка, цінувати, не забувати, згадувати, пом'янути, загиблий, полеглий, ніколи*). Active methods of expressing humorous intention include utilizing phraseology, hyperbole, neologisms, ironic comparisons.

The prospects of the research lie within improving the theoretical foundations of meteorological discourse analysis, expanding and diversifying the source base and factual material, establishing the specificity of linguistic

individualization of the weatherman as a professional language personality, which would allow to carry out its multifaceted parameterization within the prognostic discourse.

Key words: meteorological discourse, weather forecast, communication, communicative intention, communicative strategy, communicative tactics, lexical-semantic field, lexical-semantic group, constituent.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Кулібаба М. О. Конституенти лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія»: лексикографічний аспект. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : ПолиПринт, 2019. Т. 1. С. 44-51.
2. Кулібаба М. О. Лексико-семантична група «Горизонтальні повітряні течії»: складники та їхнє функціонування. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2020. Вип. 13. Т. 1. С. 62-67.
3. Кулібаба М. О. Власні назви циклонів й антициклонів: синтаксичні моделі та функціонування. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : ПолиПринт, 2020. Вип. 27. С. 65-72.
4. Кулібаба М. О. Геортоніми як хронологічні маркери прогнозу погоди. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. Київ : Гельветика, 2020. Т. 31 (70). № 4. Ч. 1. С. 71-75.

Стаття в закордонному виданні:

5. Кулібаба М. О. Порада як сугестивний складник українського метеодискурсу. *World Science*. Warsaw, 2020. Вип. 2 (54). С. 39-44.

Стаття в колективних монографіях:

6. Кулібаба М. О. Історія та реалії вивчення метеодискурсу. *Одеська лінгвістична школа: класичне і новітнє* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2019. С. 320-325.
7. Кулібаба М. О. Метеодискурс у структурі прогностичного дискурсу. *Одеська лінгвістична школа: кола інтерпретацій* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2020. С. 434-440.
8. Кулібаба М. О. Назви одягу та взуття як периферійний складник метеодискурсу. *Одеська лінгвістична школа: траєкторія досліджень* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2021. С. 41-47.

Тези доповідей на наукових конференціях:

9. Кулібаба М. О. Лексикографічна та функційна специфіка лексико-семантичної групи «Кругові повітряні течії». *Таврійські філологічні наукові читання* : зб. тез. Київ, 2020. С. 30-34.

10. Кулібаба М. О. Метеорологічний дискурс у контексті глобалізації та його різновиди. *Сучасний вимір філологічних наук* : зб. тез. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2020. С. 81-85.

11. Романченко А. П., Кулібаба М. О. Геортоніми у складі українського метеорологічного дискурсу. *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання*. Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. С. 24-27.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. МЕТЕОДИСКУРС ЯК РІЗНОВИД ІНСТИТУЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ	25
1.1. Дискурс як міждисциплінарний феномен.....	25
1.2. Прогностичний дискурс як новітній тип дискурсу	30
1.3. Глобалістський вектор метеодискурсу	33
1.4. Диференційні ознаки метеодискурсу	35
1.5. Історія та реалії вивчення метеодискурсу	42
1.6. Структурно-змістова специфіка прогнозу погоди як базового конструкту метеодискурсу	50
1.7. Лексико-семантичні параметри досліджуваного дискурсу: загальний огляд	64
1.7.1. Терміни як ядровий складник метеорологічного дискурсу	64
1.7.2. Темпоральна лексика – часовий індикатор прогнозу погоди	66
1.7.3. Склад і коротка характеристика онімної лексики	68
1.8. Загальна характеристика лексикографічних термінологічних праць ...	70
Висновки до розділу 1	74
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ ВЕРБАЛЬНИХ СКЛАДНИКІВ МЕТЕОДИСКУРСУ	76
2.1. Лексико-семантичне поле як базове поняття для вивчення лексикону метеодискурсу	76
2.2. Лексико-семантичне поле «Синоптична метеорологія»	80
2.2.1. Конституенти ядра поля.....	81
2.2.1.1. Семантика номенів мікрополя «Вода в атмосфері»: лексикографічний та функційний аспекти	81

2.2.1.2. Семантика номенів-апелятивів мікрополя «Повітряні течії в атмосфері».....	86
2.2.1.2.1. ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії: складники та їхнє функціонування	86
2.2.1.2.2. Лексикографічна та функційна специфіка ЛСГ «Кругові повітряні течії»	96
2.2.1.2.3. Власні назви явищ природи та їхні функційні параметри.....	100
2.2.1.3. Номени мікрополя «Тепловий режим атмосфери»	108
2.3. Конституенти центру метеорологічного дискурсу	112
2.3.1. Семантика номенів-апелятивів мікрополя «Час».....	112
2.3.2. Онімні репрезентанти мікрополя «Час».....	117
2.3.2.1. Топоніми як онімний центр прогнозу погоди.....	117
2.3.2.2. Геортоніми як хронологічні маркери метеодискурсу	126
2.4. Конституенти мікрополя «Одяг та взуття» як периферійний складник прогнозу погоди	137
Висновки до розділу 2	145
РОЗДІЛ 3. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО МЕТЕОДИСКУРСУ	147
3.1. Типологія комунікативних тактик і стратегій у метеодискурсі.....	147
3.2. Інформувальна комунікативна стратегія.....	149
3.2.1. Комунікативна тактика власне інформування	149
3.2.2. Комунікативна тактика аргументації.....	155
3.2.3. Комунікативна тактика пояснення.....	159
3.3. Регулювальна комунікативна стратегія	163
3.3.1. Комунікативна тактика поради.....	163
3.3.2. Тактика привертання уваги до екопроблематики та убезпечення від негативних наслідків негоди	176
3.4. Комунікативна стратегія самопрезентації.....	182
3.4.1. Тактики соціальної етикетизації	182
3.4.2. Тактика інтелектуалізації.....	193

3.4.3. Тактика популяризації української духовної культури	195
3.4.4. Патріотична тактика	200
3.4.5. Тактика гумору.....	206
Висновки до розділу 3	213
ВИСНОВКИ	215
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	220
ДОДАТОК А	249
ДОДАТОК Б	250
ДОДАТОК В	250
ДОДАТОК Г	252
ДОДАТОК Д	253

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

А – Авторадіо

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005

Е – Еспресо TV

К – Країна FM

КС – комунікативна стратегія

КТ – комунікативна тактика

МД – метеорологічний дискурс

М – Метеозалежність

МП – Миколина погода

ФБ – фейсбук

ВСТУП

У сучасній лінгвістиці з її антропоцентричним, психоментальним й етнокультурним спрямуванням поживавлено увагу до проблем, пов'язаних із переорієнтацією на макроодиниці пізнання мовних явищ (Ф. Бацевич, Т. ван Дейк, Дж. Торфінг, О. Карпенко, Т. Ковалевська, С. Кордер, М. Макаров, О. Матузкова, О. Морозова, М. Пеше, О. Селіванова, Н. Фейрклоу), із вивченням різнотипних дискурсів та їхніх різновидів і жанрів (О. Іссерс, Н. Кравченко, В. Карасик, Г. Почепцов, К. Серажим, Й. Стернін). Ґрунтовно опрацьовано віртуальний (М. Карпенко, А. Набок, С. Нерян), діловий (Т. Ананко, Л. Науменко), епістолярний (А. Загнітко, С. Ігнатєва, Г. Кур'янович, І. Фаріон), кінематографічний (А. Лісовська, Г. Олійник), конфліктний (С. Форманова), медичний (Н. Литвиненко, О. Шаніна), медійний (Н. Коломієць, І. Пірог), науковий (О. Гніздечко, А. Романченко, О. Ільченко), політичний (О. Билінська, Л. Завальська, А. Ковалевська, Т. Ковалевська, Н. Кондратенко, Г. Ленець, Н. Петлюченко, О. П'єцух, Л. Славова, Л. Стрій, В. Четаїкіна, О. Шейгал), рекламний (Т. Ковалевська, Н. Кутуза, М. Славінська, О. Щербак), релігійний (Р. Галицька, Н. Кравченко, А. Спалахова), художній (А. Кіщенко, І. Місягіна, С. Шабат-Савка), юридичний (Н. Кравченко, Н. Мішанкіна, А. Просяна, Т. Скуратовська) дискурси. Теоретичні праці, що стосуються питання базових категорій, стратегій і тактик дискурсу, комунікативних ролей учасників спілкування, складників та параметрів того чи того типу комунікації, в українській лінгвістиці розробляють на матеріалі різних мов.

Метеодискурс, який усе активніше привертає увагу дослідників, студіюють з огляду на його специфіку щодо жанру прогнозу погоди (Н. Бондарчук, О. Коломієць), лексичних маркерів у літературній (О. Васянович, Г. Висоцька та Н. Коробська, М. Заверющенко, А. Іскандаров, Л. Іщенко, В. Касьянова, А. Книга, О. Коломієць, М. Лазарева, А. Малюга, А. Ракін, Т. Тімкова, Лю Яньчунь) та діалектній

мові (І. Гороф'янюк, Т. Громко, О. Могила, О. Трегубова), граматичних і стилістичних засобів (О. Коломієць, М. Кондратенко, А. Романченко, Я. Свечкар'єва, Н. Ситяніна, Є. Степанов), мовної картини світу (У Вей, М. Домбровська, О. Лавренова, М. Перфільєва) тощо. Матеріалом досліджень слугують англійська, українська, китайська, турецька, французька, польська мови. На сьогодні відсутні роботи, у яких би метеодискурс поставав як цілісне утворення, де виявляється його специфіка.

Актуальність дослідження вбачаємо в комплексному аналізі, що охоплює семантико-функційну параметризацію прогнозів погоди, новин про погоду та прагмалінгвістичну характеристику українського метеорологічного дискурсу. Вона підсилюється й тим, що з огляду на особливий статус досліджуваного типу комунікації необхідно розробити типологію комунікативних стратегій і тактик, визначити мовні маркери їхньої реалізації, встановити універсальне та оригінальне у структурно-змістовій організації метеодискурсу, комунікативних інтенціях ведучих.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми № 129 кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження комунікативної сугестії в поліжанрових дискурсах» (наказ № 634-18) та № 197 «Дослідження дискурсивної специфіки комунікативного впливу» кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (наказ № 1397-18, номер державної реєстрації 0119U103569). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 2 від 27 листопада 2018 року).

Метою дисертаційного дослідження є з'ясування специфіки українського метеорологічного дискурсу в прагмалінгвістичному аспекті.

Для досягнення сформульованої мети необхідно вирішити такі **завдання:**

- висвітлити особливості метеодискурсу в контексті інституційного спілкування та прогностичного мегадискурсу;
- окреслити структурно-змістові та лексико-семантичні параметри досліджуваного дискурсу;
- здійснити польове моделювання лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія»;
- з'ясувати семантико-функційні параметри ядрових і периферійних конститuentів українського метеорологічного дискурсу;
- встановити типологію актуальних комунікативних стратегій на матеріалі усної форми дискурсу;
- виокремити й описати реалізацію комунікативних тактик у прогнозах погоди.

Об'єкт дослідження – сучасний український метеорологічний дискурс.

Предмет дослідження – прагмалінгвістичні параметри метеодискурсу, репрезентованого в українському медійному просторі.

Джерельною базою дослідження послуговували прогнози погоди, репрезентовані в усній формі в ефірі двох усеукраїнських радіостанцій (Країна FM, Авторадіо) й трьох загальнонаціональних телеканалів (ICTV, Еспресо TV, 1 + 1).

Фактичну базу дослідження становлять новини стосовно погодних умов, зокрема 1200 аудіозаписів прогнозів погоди в ефірі радіостанції Країна FM; 200 аудіозаписів прогнозів погоди в ефірі Авторадіо; 200 телепередач «Миколина погода» (канал ICTV); 200 телепередач прогнозів погоди (Еспресо TV); 200 сюжетів рубрики «Метеозалежність» (канал 1 + 1). Загальна кількість прогнозів погоди – 2000, тривалість яких – 50 годин 20 хвилин. Додатково прислужилися й прогнози погоди, що їх публікує синоптик Наталка Діденко на своїй сторінці у фейсбуці, яка має понад 67 тисяч підписників.

Основу вказаної бази становлять аудіозаписи прогнозів погоди на радіостанції Країна FM, оскільки для опису комунікативних стратегій і тактик надважливим є образ автора, зокрема синоптика, з огляду на

антропоцентричність сучасної науки, актуалізацію лінгвоперсонологійних студій. Автором та ведучою погоди в ефірі вказаного радіо, як і на каналі Еспресо TV, є Наталка Діденко. На інших радіо- й телеканалах прогнози погоди озвучують журналісти (Наталя Ярмола, Микола Луценко, Євген Онегін, Катерина Соловійова та Дмитро Єгоров). Відомо, що образ автора визначається такими важливим ознаками, як повноваження, авторитет, інформативність, зацікавленість тощо [Иссерс 2008, с. 75], яким повною мірою як єдиний залучений фахівець-синоптик відповідає Наталія Василівна Діденко.

Методи дослідження. Поставлена мета й завдання дослідження зумовили використання комплексу методів. У роботі використано **загальнонаукові методи**, серед яких прислужились *аналіз і синтез* для систематизації й узагальнення зафіксованого матеріалу; *описовий метод* для характеристики особливостей досліджуваного дискурсу; *таксономія* для класифікації комунікативних стратегій і тактик. Із-поміж **спеціальних лінгвістичних методів** застосовано *компонентний аналіз*, що сприяв опису семантичної структури конститuentів лексико-семантичного поля; *метод польового моделювання* уможливив вивчення номінативної сфери лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» щодо якісного складу й структури як конститuenta досліджуваного метеодискурсу; *контекстуально-інтерпретаційний аналіз* залучено для виявлення комунікативних інтенцій синоптика; *дискурс-аналіз* використано для встановлення комунікативно-прагматичної специфіки метеодискурсу; *інтеннт-аналіз* дав змогу реконструювати головні й допоміжні інтенції адресанта за його мовленням, основний прийом якого послуговував для інтерпретування конкретного матеріалу у формулюванні комунікативних намірів; *зіставний метод* сприяв виявленню універсального й відмінного в прогнозах погоди щодо їхніх змістово-структурних особливостей.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що в ній уперше в українському мовознавстві: 1) визначено прагмалінгвістичні характеристики

метеодискурсу; 2) здійснено польове моделювання номінаційної сфери «Синоптична метеорологія»; 3) встановлено семантико-функційну специфіку базових лексем у межах досліджуваного дискурсу; 4) виокремлено та зааналізовано комунікативні стратегії й тактики в жанрі прогнозу погоди.

Теоретична цінність виконаного дослідження полягає в тому, що результати проведеного аналізу становлять певний внесок у теорію дискурсології й прагмалінгвістику, комунікативну лінгвістику та лінгвоперсонологію. У ньому поглиблено питання лексико-семантичного поля, уточнено його лексичний обсяг і структуру на матеріалі метеорології, сформульовано поняття метеорологічного дискурсу.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів у викладанні навчальних курсів із лексикології, стилістики й культури мови, риторики, лінгводидактики, української мови як іноземної, у створенні навчальних і навчально-методичних посібників, а також для синоптиків та журналістів.

Апробація результатів дослідження. Результати виконаної роботи репрезентовано на Міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових заходах: IV Міжнародній науковій конференції «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти» (16-17 травня 2019, м. Одеса); Шостих міжнародних Карпенківських читаннях (26-27 вересня 2019, м. Одеса); Міжнародній науковій конференції «Гуманітарний простір міста і регіону» (16-17 жовтня 2019, м. Одеса); Міжнародній науковій конференції «Таврійські філологічні наукові читання» (24 січня 2020, м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний вимір філологічних наук» (17-18 липня 2020 р., м. Львів); Міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання» (27-28 листопада 2020, м. Київ); Всеукраїнській науковій конференції «Орбіти художнього слова», присвяченій 100-річчю доктора філологічних наук, професора Григорія Андрійовича В'язовського (4-5 квітня 2019 р., м. Одеса); звітній науковій

конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (26 листопада 2020 р. Одеса) та круглих столах «Українська мова в дослідженнях одеських лінгвістів» (Одеса, 2019; Одеса 2020; Одеса 2021).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 11 публікаціях, серед яких 4 статті видруковано у фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому виданні (Республіка Польща), 3 – у колективних монографіях, 3 тез (1 у співавторстві, де авторці належить 85 % загального внеску).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів із висновками до кожного із них, загальних висновків, списку використаних джерел наукової (273 позиції, із них 22 іноземними мовами) й довідкової літератури (22 позиції), джерел (5 позицій) та п'яти додатків. Дисертація містить 4 фотографії, 1 схему та 1 таблицю. Загальний обсяг роботи – 254 с., основний текст – 205 с.

РОЗДІЛ 1.

МЕТЕОДИСКУРС ЯК РІЗНОВИД ІНСТИТУЦІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Метеорологічний дискурс розглянуто як складний феномен у колі прогностичного мегадискурсу, що характеризується певним комплексом універсальних та специфічних ознак. Основним його виявом є прогноз погоди зі специфічними структурно-змістовими й лексико-семантичними параметрами.

1.1. Дискурс як міждисциплінарний феномен

Поняття *дискурс*, уведене до наукового обігу З. Харрісом, набуло популярності серед антропологів, філософів, футурологів, психологів, політологів, соціологів, культурологів, мовознавців, теоретиків комунікації, іміджмейкерів і стало міждисциплінарним. Воно неоднаково трактується в різних сферах.

До проблемного кола вказаного феномену зараховують питання сутності, функцій, структури, співвідношення з текстом, типології. Розуміння поняття *дискурс*, спільне та відмінне в підходах до трактування запропоновано у багатьох працях українських та зарубіжних дослідників [Бацевич 2004; Бисималиева 1999; Дейк 2015; Кубрякова 1995; Карасик 1998; 2002; Кравченко 2006; Макаров 2003; Морозова 2005; Попова, Стернин 2005; Серажим 2002; Томащук 2016; Чернявская 2001; Brown, Levinson 2004; Fairclough 2014].

За З. Харрісом, дискурс – послідовність висловлювань зв'язного мовлення чи зв'язного тексту, більший за речення відрізок мовлення [Harris 1952, с. 1-2]. На початку опрацювання дискурсу його не відрізняли від тексту. Із часом ці поняття починають розмежовувати, розуміючи дискурс як функціонування мови під час живого спілкування, де наявні адресант й адресат [Бенвенист 1974, с. 276-297], що й уможливило розрізнення процесу реалізації системи мови і його результату, тобто дискурсу та тексту. Дискурс

і текст протиставляються за такими критеріями: усний та писемний / переважно писемний, діалог та монолог / переважно монолог, необмежений за обсягом / обмежений за обсягом, когерентність за мовленнєвими актами / поверхнева когезія слів та речень, занурення в соціальну дійсність / автономність від дійсності, відсутність конкретного комунікативного завдання / конкретне прагматичне завдання, наявність невербальних компонентів комунікації / відсутність невербального аспекту [Попова, Стернин 2005, с. 2]. Кажучи про зв'язок тексту й дискурсу, І. Сусов зауважує, що текст – інформаційний слід дискурсу, що відбувся [Сусов 2007, с. 40]. За О. Кубряковою, дискурс – когнітивний процес, пов'язаний із реальним породженням мовлення, створенням мовленнєвого твору [Кубрякова 1995, с. 164]. Отже, плідні дослідження, скеровані на встановлення кореляції між дискурсом і текстом, уможливили розуміння тексту як складника дискурсу, як вузлого конструкту по відношенню до дискурсу. Натомість останній охоплює такі важливі константи, як комуніканти, їхній спільний фон знань, ментальні процеси, канал повідомлення, екстралінгвальні чинники.

Сучасні науковці трактують дискурс із різних кутів зору, визначаючи його як комунікативну діяльність, де об'єктивовано стратегії й тактики комунікантів, специфіку мовних і позамовних чинників [Бацевич 2004, с. 138]; соціолінгвістичний феномен, зумовлений соціокультурними й політичними, прагматико-ситуативними й психологічними чинниками і який характеризується певною структурою мовного та позамовного параметрів, розгортається адресантом, а інтерпретується адресатом [Серажим 2002, с. 13]; визначувану різноманітними чинниками комунікативну ситуацію (подію), учасниками якої є комуніканти, а посередником між ними – текст [Селіванова 2006, с. 119]; мисленнєво-комунікативну діяльність, перебіг якої відбувається на соціокультурному тлі [Шевченко, Морозова 2005, с. 27-28; Сушко-Безденежних 2016, с. 36]; «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними

та іншими факторами», «текст, узятий як цілеспрямована соціальна дія», «компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмів їхньої свідомості (когнітивних процесів)» [Лингвистический энциклопедический словарь 1990, с. 136-137]. Таке розмаїття дефініцій ґрунтується на висловленій Т. ван Дейком думці про складність розглядуваного явища, котре охоплює соціальний і когнітивний аспекти [Дейк 1989, с. 122].

М. Макаров характеризує дискурс як такий, що має формальні, функційні та ситуативні інтерпретації, адже він є утворенням, більшим від речення, комплексом організованих одиниць у функційному плані, та враховує психологічні й соціально-культурні аспекти [Макаров 2003, с. 36-37]. Для інших мовознавців дискурсом є процес і результат мовленнєвої діяльності людини, що має знакову форму та реалізований у тексті в сукупності з комунікативною ситуацією [Кондратенко, Стрій, Билінська 2019, с. 29]; здійснювана в умовах соціокультурного контексту мисленнєво-комунікативна діяльність, яка синтезує мовленнєву комунікацію та її результат [Романченко 2019, с. 186]; складний процес і результат різнопланової взаємодії людей (мовної, соціальної, психічної), що скерований на досягнення мети і якому притаманні лінгвальна й екстралінгвальна структури та набір когнітивно-комунікативних функцій [Мірошніченко 2020, с. 34]. Популярність поняття *дискурс* у сучасній лінгвістиці і його різнотлумачення досі ускладнюють ситуацію.

У прагматиці, соціолінгвістиці, культурології дискурс висвітлюють із погляду інтеракції мовця та слухача в комунікативному контексті, із кута зору належності людини до певної соціальної групи, із позиції особливостей сприйняття представниками суспільних, етнічних, професійних, гендерних та інших груп [Карасик 2002; Почепцов 1999; Скрипак 2008; Fairclough 2014]. Семіотики тлумачать його як матеріальну форму репрезентації ідеології, соціоісторичного тла, що закарбовані в мові [Пеше 1999; Робен 1999]. Така поліфонія тлумачень дискурсу науковцями підтверджує актуальність і складність явища. Н. Кравченко, узагальнивши суть основних підходів до

розуміння дискурсу в лінгвістиці, з'ясувала, що його тлумачать як текст, інституційний тип комунікації, усне діалогічне мовлення, семіотико-культурний феномен, когнітивне явище та процес [Кравченко 2006, с. 14-55], тим самим акцентувавши на його багатоаспектності й багатоплановості.

Значну увагу в наукових розробках відводять типології дискурсу та її принципам. Цю проблему опрацьовували Т. ван Дейк, Ю. Прохоров, Г. Почепцов, В. Карасик, В. Красних, К. Серажим, В. Кашкін, Ф. Бацевич, Н. Кравченко, А. Загнітко та ін. [Дейк 2015; Прохоров 1997; Почепцов 1999; Карасик 2002; Красных 2003; Серажим 2003; Кашкин 2004; Бацевич 2004; Кравченко 2006; Загнітко 2008]. Розробляючи вказану проблему, дослідники беруть до уваги різні критерії: призначення, канал передавання інформації, спосіб комунікації, її учасників, орієнтованість на адресата, сферу функціонування, типи семіотичних знаків та ін. [Романченко 2019, с. 187].

Зупинимось на найбільш відомих класифікаціях, в основі яких перебувають названі принципи виокремлення дискурсу. Г. Почепцов вирізняє такі типи, як радіо- й теледискурс, газетний, театральний, літературний, кінодискурс, рекламний, політичний, релігійний дискурси, PR-дискурс [Почепцов 1999]. Зосередившись на соціолінгвістичному й прагмалінгвістичному векторах, В. Карасик диференціює адміністративний, військовий, медичний, науковий, педагогічний, політичний, релігійний, спортивний, сценічний, юридичний, гумористичний та ритуальний дискурси.

За каналом передавання інформації вирізняють усний, писемний, гібридний, електронний дискурси, останні з яких зумовлені взаємодією перших двох та активізацією спілкування за допомогою електронних пристроїв [Кашкин 2004; Юсупова 2010]. Існують також перформативні та неперформативні, безадресатні й адресатні типи [Карасик 2002; Загнітко 2008], визначувані на основі таких критеріїв, як верифікованість / неверифікованість, наявність / відсутність адресності. За цими критеріями мовознавці пропонують досліджувати відповідно адміністративний, військовий, судовий та художній, публіцистичний, науковий дискурси.

Ф. Бацевич диференціює типи дискурсу залежно від вияву комунікації в суспільстві (комунікативний, вербальний, невербальний, сучасні дискурсивні практики, дискурс мовчання), предмета дослідження (соціологічний, політологічний, філологічний), модальнісного каналу (візуальний, слуховий, тактильний), етнокультурної (етикетний, лайливий, дидактичний), культурно-історичної (міжкультурний, рідномовний, іншокультурності), культурної специфіки комунікації (дискурс культури, культурний, модернізму, постмодернізму), типу інформації (раціональний, духовної віри та світобачення), соціальних, вікових та гендерних характеристик комунікантів (політичний, влади, радянський, молодіжний, феміністичний, лейбористський, радикальний), типів та форм мовлення (монологічний, діалогічний, наративний, іронічний, риторичний), особливостей мовлення (особистісний, неповторний, колективістський, авторитарний), функційного стилю / його різновиду (усний, писемний, науковий, діловий, художньо-белетристичний, літературний), реалізації в різних сферах (юридичний, судовий, газетний, радіо- і теледискурс, театральний, рекламний, святковий), жанру художньої літератури (прозовий, ліричний, драматичний) [Бацевич 2004, с. 137-138].

Детальний аналіз питання типології здійснила й А. Салахова, сфокусувавши увагу на класифікації дискурсу, побудованій на різних принципах: із кута зору функційно-стильового розрізнення, соціально-ідеологічного призначення, інтенційного плану, за сферою комунікації тощо [Салахова 2013, с. 32-33].

Для нашого дослідження актуальний поділ дискурсу з позицій соціолінгвістики, за якою його поділяють на буттєвий й інституційний, виокремлювані з погляду належності людини до тієї чи тієї соціальної групи або відповідно до типової мовленнєвої ситуації. За О. Шейгал, інституційний дискурс – широке поняття, де вміщено мовну систему, мовленнєву діяльність, текст [Шейгал 2004]. На думку Т. Попової, це профільний стандартизований тип комунікації, для якого головну роль відіграє рід

діяльності комунікантів та який формально й за змістом регламентований [Попова 2015, с. 299]. В. Карасик диференціює статусно-орієнтований та особистісно-орієнтований дискурси. Статусно-орієнтоване спілкування передбачає систему соціальних статусно-рольових відношень комунікантів у межах суспільного інституту. Особистісно-орієнтований дискурс витлумачується як інституційний, зважаючи на уналежнення до певного соціального інституту. Головними об'єднувальними параметрами різних типів інституційного дискурсу є комунікативна взаємодія в межах певного інституту, виконання статусних професійних ролей [Романченко 2019, с. 188]. Досліджуваний нами метеорологічний дискурс – тип інституційного дискурсу, де синоптик або журналіст виконує певні функції під час спілкування, що зорієнтоване на висвітлення погодних умов. Указаний тип комунікації скерований на підтримання соціальних відношень і регулює спілкування між синоптиком чи журналістом, який комунікує від його імені, та адресатом – реципієнтом синоптичної інформації.

Наразі різновекторність і складність структури дискурсу досі не дають науковцям можливості дійти згоди щодо сутності цього феномену. Тривають дослідження в межах різних галузей науки, зорієнтовані на розв'язання проблем, пов'язаних із виробленням критеріїв розмежування видів дискурсу, створенням його типології, визначенням сфер функціонування.

1.2. Прогностичний дискурс як новітній тип дискурсу

У кінці ХХ століття формується науково-прогностичний дискурс і відповідно міждисциплінарний напрям – прогностика. Як зазначають І. Асєєва та А. Алексеєнко, терміни й поняття вказаного напрямку, що стосувалися передбачень різних об'єктів, виникли задовго до цього. Медичні прогнози, наприклад, започатковано в V ст. до н. е., гідропрогнози з'явилися у 80-і роки ХІХ, а економічні прогнози – у 20-і роки ХХ ст. [Асєєва, Алексеєнко 2013, с. 256].

У футурології сформувалось кілька прогностичних напрямів, серед яких політичний, соціальний, технологічний тощо [Дондокова 2014]. Будь-яке прогнозування тісно пов'язане з перспективою, що знаходить відбиток у різних культурах [Чжу 2016, с. 215]. Прогностичний дискурс – дискурс, що охоплює кілька типів комунікації, проспективно зорієнтованих стосовно політики, економіки, життєвих подій, здоров'я, соціального стану як народу в цілому, так і окремої людини зокрема. Його контент відбиває досвід людини, причиново-наслідкові зв'язки щодо природи, господарювання, життєдіяльності, долі тощо.

Останнім часом у гуманітаристиці посилюється інтерес до вивчення прогностичного дискурсу. Дискурсивну специфіку прогностичних текстів досліджено О. Савіцкайте [2006], типологію з погляду структури, семантики й прагматики вивчено А. Князевою [2011]. Як до культурного й наукового феномену до прогностики звернулися в дисертаційних працях І. Асєєва [2009], Д. Кутальова [1996]. Популярність і специфіка прогностичного дискурсу, активне опрацювання прогностичних текстів спонукало до появи окремого напрямку в мовознавстві – лінгвопрогностики, на що вказують сучасні дослідники [Князева 2009; Валеева 2013].

За О. Савіцкайте, прогностичним дискурсом є скерована в майбутнє інформація, що містить імпліцитну прагматичну настанову, віддзеркалює соціально-культурний рівень суспільного розвитку та є вербально / невербально об'єктивованою [Савицкайте 2006, с. 3]. Усі складники прогностичного дискурсу темпорально зорієнтовані на майбутнє, де тематичним ядром прагманастанови є прогноз. Різновиди вказаного дискурсу сформовані за кількома принципами, зокрема за формою інфокоду, комунікативним ефектом, структурою, функційними параметрами, жанровою палітрою, семантико-стилістичними особливостями [Князева 2011].

Палітру прогностичних текстів О. Савіцкайте представила таким чином: тексти про передбачення майбутнього, футурологічні тексти, метеорологічні прогнози, гороскопи [Савицкайте 2006, с. 3]. Тож у межах

прогностичного мегадискурсу логічно розрізняти його складники: пророцький, футурологічний, метеорологічний та дискурс гороскопів, що відповідно охоплюють пророцтва, передбачення, ворожіння стосовно майбутнього людини, етносу, країни; політичних, економічних і соціопрогнозів; прогнозів погоди; гороскопів. За В. Кашкіним, прогностичним прогнозом є висловлювання, що містять прогноз [Кашкин 2005] і відбивають досвід, причиново-наслідкові зв'язки щодо природи й господарської сфери.

Окремі жанри прогностичного дискурсу детально опрацьовано О. Савіцкайте, В. Єпіфановим та А. Кулешовою, В. Бейм [Савицкайте 2006; Єпіфанов, Кулешова 2016; Бейм 2018]. Їх студіюють щодо семантики, структури й прагматичних та семіотичних особливостей [Князева 2009; Князева 2011; Єпіфанов, Кулешова 2016]. Так, ґрунтуючись на цій типології, розробленій на базі комунікативної діяльності, де вирізнено чотири типи прогностичних текстів, А. Князева запропонувала власну класифікацію, котра передбачає характеристику кожного з типів указаних текстів. Це тексти про передбачення (*віщування, пророцтво, прорікання, ворожіння*), футурологічні тексти (*політичні, економічні та соціопрогнози*), метеопрогнози й астрономічні прогнози (*гороскопи*). Тексти про передбачення майбутнього за формою інфокоду є вербальними / креалізованими, за жанровою належністю – публіцистичними / науковими, за структурою та обсягом – малоформатними / складними, за наявністю художніх елементів – художніми / нехудожніми з ознаками художніх. Інші різновиди відповідно визначено таким чином: футурологічні тексти є вербальними / креалізованими; науковими з ознаками публіцистичного / побутового стилю; малоформатними / складними; нехудожніми; астропрогнози – вербальні / креалізовані; публіцистичні / наукові; малоформатні / складні; нехудожні з ознаками художніх текстів; метеопрогнози – креалізовані; наукові; малоформатні; нехудожні [Князева 2011].

Футурологічні тексти корелюють із науковим, науково-популярним, публіцистичним стилями, а також можуть бути й псевдонауковими. Їхню специфіку можна з'ясувати, звернувши увагу на форму інфокоду, вид комунікативного ефекту, структуру, поширеність, художність / нехудожність, жанрову належність та мовну форму [Князева 2009]. На думку В. Єпіфанова та А. Кулешової, такі тексти містять прогноз з економіки, політики, спорту, тобто стосовно різних галузей життєдіяльності. Характеризуються вони різноформатністю, пануванням впливової атрактивної функції, наявністю невербальних елементів, низьким ступенем прагматичного впливу. Для астрологічних прогнозів автори вважають релевантними наявність таких моментів: сполучення розважального компонента з інформативним, повні поширені речення, невербальні елементи, середній ступінь прагматичного впливу [Єпіфанов, Кулешова 2016]. О. Трегубова кваліфікує метеодискурс як тексти, тематичне ядро яких містить тему «погода», що входить до підкорпусу «Побутова культура» у складі діалектологічного корпусу [Трегубова 2016]. Ми вважаємо, що, до сфери побутової культури метеодискурс можна зараховувати лише тоді, коли йдеться про діалектну його форму, про народні прогнози.

Отже, прогнозування як основна мета прогностичного дискурсу являє собою особливу діяльність, суть якої зводиться до квалітативно-квантитативного опису можливих подій, що відбуватимуться в майбутньому в певний час у конкретній галузі життєдіяльності людини.

1.3. Глобалістський вектор метеодискурсу

Сучасний світ надзвичайно стрімко глобалізується. Інтегральні процеси охоплюють усі сфери життєдіяльності: економічну, політичну, соціальну, культурну, інформаційну тощо. Ставлення до цих процесів неоднозначне: з одного боку, глобалізацію розуміють як етап у розвитку людства, що відкриває широкі перспективи для світової спільноти й підносить її життя на вищий щабель; а з другого – учені висловлюють занепокоєння, адже

глобальна ринкова економіка впливає не лише на економічне життя будь-якого народу, а й на його етноідентичність та етнокультуру [Боярова 2015, с. 139]. Великий вплив глобалізація також чинить на перестановку мовних груп, зміну функційних типів мов та їхніх систем. До головних питань доби глобалізації також уналежнюють проблеми взаємодії і взаємовпливу мов, оновлення та актуальності їхньої лексики, інтеркомунікації, що уможливило казати й про лінгвістичну глобалізацію.

Нині загострилися й інші проблеми. Окрім соціальних труднощів, погіршилася екологія, що не може не впливати на стан природи. Велику загрозу людству становлять глобальні зміни клімату, за яких «світова спільнота почала усвідомлювати негативні наслідки» [Туниця, Семенюк, Туниця 2008, с. 8]. Дисгармонізація економічних та екологічних сфер життя народів є небезпечним наслідком глобалізації. Усі ми є свідками різних екокатаклізмів: нещадної спеки, лісових пожеж, повеней, нетипово теплих зим, катастрофічного рівня забруднення довкілля тощо. Ці та інші явища значною мірою є результатом неправильного й невмілого природокористування, ставлення людини до природи, нерозуміння сутності екологізації економіки.

Поліполюсний характер екологічних проблем, звісно, тісно пов'язаний із соціальними суперечностями, детально розглянутими сучасними дослідниками. Основними суперечностями нинішньої епохи вважають поглиблення економічного й соціокультурного відставання слабкорозвинених країн, власне еколого-економічна суперечність, що оптимізує природокористування, але й вимагає зростання екологічних витрат, а також суперечності в духовній сфері, де конкурують дві тенденції: посилення ролі соціокультурних стереотипів і поглиблення національної самосвідомості народів, тобто інтеграція та диференціація в соціокультурних стандартах життя [Туниця, Семенюк, Туниця 2008]. Екологічні конфлікти, зумовлені нинішньою екологічною ситуацією, якнайширше репрезентовано в сучасному метеорологічному дискурсі.

Зміна довкілля й погодних умов під впливом різних чинників, кризові явища – це те, що спостерігаємо нині в прогнозах погоди Гідрометцентру, в українському медійному просторі, зокрема в зібраному нами матеріалі. У прогнозах погоди різних медій панує або інформація про майбутню погоду, або повідомлення про можливі наслідки для пересічних громадян, або відомості про актуальні наслідки руйнівного характеру для життя, діяльності, природи та економіки. Останнє переважає в передачі «Метеозалежність», що цілком об’єктивно пов’язано з самою назвою і місією рубрики, поява якої мотивована залежністю людини від погоди та її наслідків. Прогноз погоди розробляють фахівці із синоптичної метеорології, а озвучувати його в засобах масової інформації можуть як самі синоптики, так і журналісти. Сучасний стан розвитку людської цивілізації, залежної від природи, значно актуалізував метеодискурс.

Надактуальною проблемою аналізованого дискурсу є усвідомлення суспільством руйнівних наслідків господарювання людини, її необдуманого шкідливого впливу на природу, а відтак і погоду. Вплив глобалізаційного процесу на стан довкілля, безперечно, відбивається на складних погодних явищах, що й маніфестує світовий та український метеодискурс. Кліматологи й метеорологи закликають до збереження екології, відновлення екологічної рівноваги, оптимізації еколого-економічної взаємозалежності. Екоаспекти глобалізації обговорюють на найвищому міжнародному рівні, у наукових колах (В. Акопян, П. Гайдуцький, Б. Данилишин, П. Касьянов, Ю. Кирилов, М. Лемешев, Н. Федоренко), шукаючи відповіді на проблемні питання й трактуючи механізми, необхідні для забезпечення викликів сучасної доби.

1.4. Диференційні ознаки метеодискурсу

Широкий спектр об’єктивування погодних явищ, на нашу думку, уможливорює виокремлення різновидів метеодискурсу за способом подання інформації: науковий, народний, художній, що мають притаманні їм диференційні ознаки. У художньому дискурсі метеоявища, безумовно,

суб'єктивно марковано письменником. Метеорологічні умови в художніх текстах є складником різноманітних пейзажів, що в літературознавстві класифікують за кількома критеріями: за тематикою (Ю. Ковалів, О. Себіна), за сезоном та ландшафтом (М. Епштейн), за частиною світу та екзотичністю (О. Себіна), за естетичним наповненням (М. Епштейн), за функціями (О. Себіна), за літературним напрямом тощо. Залежно від тематичного спрямування твору вирізняють сільський, степовий, лісовий, гірський, мариністичний, урбаністичний, індустріальний пейзажі, за порою року – зимовий, весняний, літній та осінній; за місцевістю – гірський, степовий, морський, річковий, долинний, лісовий, пустельний, за літературним напрямом – міфологічний, класицистичний, сентиментальний, романтичний, реалістичний, імпресіоністичний, експресіоністичний, ліричний, символістський, за естетичним значенням – ідеальний, бурхливий, журливий та ін. Детально типологію пейзажу розглянула М. Лапій [Лапій 2016, с. 28-36]. Загалом погодні умови репрезентують усі типи пейзажів, але найвиразніше проступають у пейзажах, що корелюють із літературним напрямом й естетикою твору, бо саме в останніх різновидах (бурхливий та журливий) можуть бути описані дощ, злива, грім та блискавка, снігопад. Функції пейзажу, елементом яких є певні метеоявища, – сюжетне мотивування та форма психологізму, оскільки метеопроцеси, зокрема зміна погоди (дощ, буревій, шторм, повінь), скеровують перебіг описуваних автором подій або створюють психологічний настрій читача, відбивають внутрішній стан персонажа [Себіна 1999, с. 154-155]. Останню функцію потрактовують як екстервентну форму психологізму, а пейзажі називають виражальними, антропоцентричними, асоціативними тощо [Лапій 2016, с. 28].

Майстерно описано явища природи у творах Г. Квітки-Основ'яненка, Панаса Мирного, І. Франка, М. Коцюбинського, О. Гончара, Е. М. Ремарка, молодомузівців та ін. У таких описах переважають мовні засоби, що ґрунтуються на переносних значеннях, асоціативному мисленні автора, отже,

тут всебічно представлено різноманітні тропи: метафори, епітети, порівняння, гіперболи, персоніфікації. За переважанням образних засобів виокремлюють пейзаж-епітет, пейзаж-порівняння, пейзаж-метафору.

За лексико-семантичним складом описових конструкцій вирізняють описи різних типів ландшафту, водоймищ, рослинності, астрономічних понять, темпоральних понять, міської чи сільської місцевості, що відповідно потрактовано як ландшафтно-, гідро-, астрономо-, урбо- і кантрідомінантні пейзажі. Окремо представлено пейзажі, у яких описують погодні явища й опади, тобто метеодомінантні пейзажі [Веселовский 1989, с. 6; Лапій 2016, с. 35].

У світогляді українців метеорологія посідає важливе місце з огляду на те, що робота в сільському господарстві значною мірою залежить від природних та погодних умов. Народна метеорологія сформувалася як система народних знань і вірувань, що безпосередньо стосуються прогнозування погоди й пов'язаного з нею майбутнього врожаю [Васянович 2018]. В основі народного метеодискурсу, маніфестованого в різних жанрах фольклору, зокрема в прислів'ях, приказках, прикметах, піснях тощо, перебувають національні уявлення щодо погодних умов, стану природи. Саме тут доволі активно функціують, крім конститuentів, зарахованих до лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія», агіоніми та геортоніми. У народних прикметах та прогнозах погоди назви свят слугують хронологічними індикаторами певних традиційних явищ погоди й опадів, котрі виявляються в конкретну пору року, свідчать про типові погодні умови, спонукають господарів до ведення сільськогосподарських робіт. До цього типу зараховуємо й діалектний метеодискурс, досліджуваний О. Трегубовою і який уналежнено нею до підкорпусу «Побутова культура» у складі діалектологічного корпусу. Для нього актуальним є питання господарства, здоров'я, врожаю, подій, учасником яких є людина у світі стихії. На думку дослідниці, тема погоди та природи по-різному інтерпретується залежно від сфери й виду діяльності та накопиченого досвіду спостережень [Трегубова

2016, с. 134-135], що акцентує на тематичному принципі опису метеодискурсивної практики.

Науковий метеодискурс – тип дискурсу, створений у результаті складання науково обґрунтованих передбачень щодо стану погоди в конкретному населеному пункті або регіоні в певний період. Залежно від сфери діяльності метеорологію поділяють на авіаційну, агрометеорологію, біометеорологію, радіометеорологію, ядерну та лісову, транспортну, будівельну метеорологію, які репрезентують прикладні її розділи. Основними завданнями наукового метеодискурсу є повідомлення актуальної на певній території синоптичної ситуації та інформування про перспективи погодних умов щодо теплового режиму атмосфери, вологообміну, циркуляції повітряних мас, оптичних та акустичних явищ.

У цілому приймаючи запропоновану дослідниками параметризацію прогностичного дискурсу, зауважимо, що досліджувані нами українські метеопрогнози за формою інфокоду бувають суто вербальними (радіомовлення) та креалізованими (телемовлення, друковані й електронні засоби масової інформації). Уточнення, на нашу думку, потребує трактування опрацьованих нами прогнозів погоди щодо наявності елементів художності. А. Князева, яка досліджувала прогностичний дискурс на матеріалі текстів різних історичних зрізів, що охоплювали XIV – XIX та XXI ст., глибоко переконана: у сучасних прогнозах спостерігається тенденція до їхньої експресивізації, що пояснюється необхідністю сугестивного впливу на адресата [Князева 2011]. Це передусім стосується оприлюднених прогнозів синоптиком Наталкою Діденко в ефірі радіостанції Країна FM, а також в ефірі телеканалу Еспресо TV. Усні та писемні прогнози рясніють мовними засобами, що виражають емоційно-експресивне ставлення авторки до описуваного.

Текст прогнозу погоди є малоформатним, монотематичним, науковим, (не)креалізованим й нехудожнім. Розглянемо детально кожну ознаку. *Малоформатність* – ознака прогнозу погоди за лексичним обсягом. Вона

полягає в стислому викладі інформації. Як стверджує О. Таюпова, обсяг таких текстів не перевищує 1500 друкованих знаків [Таюпова 2005].

Монотематичність зумовлена метою й завданнями синоптика чи журналіста розповісти саме про погоду. У метеотекстах, на переконання А. Князевої, лексика не є різноманітною, бо як основні її групи залучено слова на позначення днів тижня, частин доби, днів за відношенням до реального часу, тобто хронологічний дейксис; назви географічних об'єктів, назви сторін світу, тобто локуси, а також лексеми на позначення погодних умов [Князева 2011], що скеровані на висвітлення синоптичної ситуації.

Науковий виклад прогнозу погоди гарантує необхідний комунікативний ефект і довірливе ставлення до сказаного. Йдеться про науково обґрунтовані передбачення метеорологічних явищ, температурного режиму, опадів тощо.

Креалізований / некреалізований характер прогнозу погоди залежить від того, де його представлено. В ефірі радіостанцій форма інформаційного коду є суто вербальною, в ефірі телеканалів – креалізованою. Причому про повну креалізацію говорити не можна, оскільки вона лише доповнює вербальний текст, якоюсь мірою дублюючи його. Найбільшою мірою цей елемент репрезентовано на каналі Еспресо TV (синоптичні карти, символи погодних умов, діаграми), У прогнозах погоди Миколи Луценка та Наталі Ярмоли (канали ICTV та 1 + 1) наявні синоптичні карти, де є позначки погодних умов, герби міст тощо.

Щодо *нехудожності* як ознаки метеопрогнозів ми згодні частково, оскільки прогнози погоди, новини про погоду Наталки Діденко, Миколи Луценка, Наталі Ярмоли засвідчують різний ступінь художності у викладі інформації, що підтверджує нашу думку про зростання в метеодискурсі експресивності й емоційності, яке пов'язане з особливостями реалізації впливової функції в медійному просторі.

Отже, на тлі інших складників прогностичного дискурсу досліджувані метеопрогнози відрізняються тим, що є науковими за жанровими особливостями та малоформатними за обсягом. Виходячи з фактичного

матеріалу, можемо стверджувати, що спостерігається певна динаміка в українському метеорологічному дискурсі стосовно основної виконуваної інформативної функції, оскільки прогнози погоди не лише забезпечують реалізацію принципів науковості й системності, а й репрезентують посилення розважальної функції. Уточнимо, що за дослідженням нами матеріалом зрідка обсяг інформації може сягати 4500 знаків. Як зазначено вище, незмінною рисою метеопрогнозів залишається їхнє переважно монотематичне спрямування. Однак, є підстави вважати, що разом із головною проблематикою розглядуваних дискурсивних утворень актуалізуються інші важливі теми, пов'язані або й не пов'язані з погодними умовами. Йдеться про здоров'я, стан суспільства, традиції народу, культурні заходи тощо.

Методискурс тісно переплітається з медіадискурсом. Окремий напрям, що виник на їхньому перетині, називають метеомедіа. Це засоби подачі інформації про погодні умови в медійному просторі. Метою метеомедіа є повідомлення про синоптичну ситуацію, що склалася на певній території, і загальні тенденції та перспективи щодо зміни метеоумов [Метеотести в аспекті дискурсивного аналізу «прогнозу погоди»]. Н. Львова та А. Дегтяренко переконані, що прогнози погоди виразно скеровані на реципієнта, що й спонукає адресанта до активного послуговування стилістичними засобами, які надають необхідного забарвлення інформативній частині прогнозів [Львова, Дегтяренко 2012, с. 176-177].

Метеопрогноз як складник прогностичного дискурсу виконує низку функцій: інформативну, оцінну, впливову. Головною серед них, безумовно, вважаємо *інформативну* функцію, суть якої полягає в повідомленні адресатам необхідних даних із приводу погодних умов. Методискурс має специфічне лексичне наповнення. До його активних компонентів словникового складу належать лексеми на позначення явищ погоди, хронологічні індикатори (дні тижня, місяці, частини доби, пори року, свята), локативні маркери (географічні назви місцевості, частин світу). Ці домінанти (метеолексика, хронологічні дейксиси та локуси) утворюють певну лексико-

фразеологічну систему метеорологічного дискурсу, за допомогою якої висвітлюють необхідні відомості, що об'єктивують погодні умови, а також забезпечують достовірність інформації. Конституенти згаданих лексико-семантичних полів виконують інформативну функцію і є стрижневими індикаторами метеопрогнозів.

Оцінну функцію виконують позитивно або негативно марковані лексеми, насамперед іменники, прикметники й прислівники (*літо, тепло, ясний, сонячний, спекотний, інфантильний, теплові удари, спекотно, свіжіше*). Також її реалізацію забезпечують апроксиматори, роль яких виконують модальні слова. Необхідність їхнього використання має об'єктивну зумовленість, бо вони містять більший чи менший ступінь упевненості в тому, що ті чи ті погодні явища настануть (*можливий, ймовірний, незначний*). Напр.: *Можлива гроза; Найближчого тижня висока ймовірність дощів все ж залишається у наших західних областях.* Гіпотетична модальність (вірогідність, невпевненість, можливість, сумнів, припущення) сприяють «м'якому ствердженню» поданої інформації [Романченко 2019, с. 401].

Впливова функція, що властива метеорологічним прогнозам порівняно з пророкувальними й астрономічними текстами незначною мірою, є доповнювальною, такою, котра накладається на домінуючу інформативну функцію. До способів мовленнєвого впливу в досліджуваному дискурсі уналежнюємо порівняння, натяки, лексичні повтори, цитування авторитетних особистостей та алюзії, поради й заклики, використання фразеологізмів, утягування читача / слухача в національний контекст, оптимістичне забарвлення прогнозу. Зауважимо, що нерідко впливовий наратив синоптика стосується як суто погоди, так і суспільного життя.

У нашому розумінні *метеорологічний дискурс* – інформаційний простір, у якому функціують переважно монотематичні малоформатні тексти прогностичного характеру щодо майбутніх погодних умов, котрі відповідним чином організовані, відрізняються певними семантико-

структурними параметрами й передбачають комунікативну взаємодію синоптика й читача / слухача. Зауважимо, що в медіапросторі між названими комунікантами можливий посередник – журналіст, що є типовим явищем для телебачення та радіомовлення. Зазвичай прогнози погоди тут озвучують радіо- чи тележурналісти. Порівняно рідко комунікативні ролі синоптика й ведучого збігаються. Чи не єдиним прикладом такого збігу є Наталія Василівна Діденко – українська метеорологиня, телеведуча, блогерка. Закінчивши Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вона здобула фах інженера-метеоролога. Тривалий час попрацювавши в Українському гідрометеоцентрі (18 років), Н. Діденко стала редакторкою та єдиною телевізійною синоптикинею на багатьох теле-, радіоканалах і порталах (Новий канал, UA: Перший, Інтер, ТОВ Телерадіокомпанія, Громадське телебачення, Громадське радіо, orogode.ua, Еспресо TV, Країна FM), а також блогеркою (журнал «Країна», портал opinion.com, онлайн-науково-популярне видання «Історична правда»).

1.5. Історія та реалії вивчення метеодискурсу

Дослідження погоди та клімату започатковано у зв'язку з накопиченням знань про їхні явища. Історія вивчення погодних умов сягає давніх часів. У працях Аристотеля, Геродота, Гіпократ, Гіппарха описано взаємозв'язок атмосфери й океану, схарактеризовано рух повітря, колообіг води [Тюленєва, Козій 2014, с. 4-5]. У сучасному мовознавстві питаннями, що стосуються метеолексики, метеотекстів опікуються Г. Висоцька та Н. Коробська, Г. Козловська, О. Коломієць, Н. Львова, Т. Мизин, О. Скубашевська, О. Шишліна, які аналізують матеріал української, англійської, німецької та польської мов у лексичному й граматичному аспектах. У діалектологічних дослідженнях теж концентруються на лексемах на позначення погоди, що функціують у різних говірках української мови (Т. Громко, Й. Дзензелівський, А. Непокупний, М. Никончук, О. Могила, Л. Іщенко).

Проблеми метеорологічної лексики, як вказано вище, вивчають на матеріалі різних слов'янських і неслов'янських мов: української (А. Малюга, В. Нагіна), білоруської (Г. Арашонкова, Н. Сердюкова), російської (В. Касьянова, Я. Левченко, Є. Степанов, Л. Щербакова), польської (В. Купішевський та В. Янушевська, Б. Ричкова), словацької (А. Габовштяк), болгарської (В. Косеска), сербської та хорватської (В. Михайлович), англійської (О. Каверина, Р. Муні, Н. Ситяніна), німецької (О. Шишкіна, М. Шнайдер), китайської (Л. Шаньшань, Л. Яньчунь), комі, удмуртської (А. Ракін), тюркських (Л. Данилова, В. Джафаров, А. Іскандаров, Т. Тімкова) тощо. У межах вказаної проблематики метеоназви опрацьовують у кількох актуальних векторах – термінологічному, етимологічному, дериваційному, структурному, зіставному, лінгвокультурному тощо.

Зробимо короткий огляд праць, що репрезентують основні вектори дослідження фрагменту МД – назв на позначення погодних явищ. Формування метеорологічної лексики, зокрема назви опадів і назви на позначення стану погоди в російській мові, дослідила Л. Щербакова, тим самим розпочавши опис процесу становлення метеонімації. Спостереження авторки ґрунтуються на історичних, тлумачних та діалектологічних лексикографічних працях [Щербакова 1983]. Найчастіше метеоназви вивчають на матеріалі однієї мови, звертаючи увагу на певний їхній аспект: семантико-структурну організацію [Заверющенко 2016], тематичну класифікацію [Тімкова 2019; Чемерчева 2006], системні відношення [Бондарчук 2018] тощо.

В. Касьянова розглядає не окремі складники цієї лексики, а спостерігає за її формуванням, розвитком і сучасним станом в історико-семантичному та стилістичному аспектах [Касьянова 1984]. Вона схарактеризувала системні відношення (полісемію, синонімію й антонімію), установила відсоток рідномовних й іншомовних метеоназв, виявила компоненти у складі останніх (тюркізми, старослов'янізми, фіно-угорські запозичення). Авторка з'ясувала етимологію таких слів, звертаючись до авторитетних праць. Уточнення, на

нашу думку, потребує походження слова *облако*, яке не тільки запозичено зі старослов'янської мови, як стверджує дослідниця, а сягає ще праслов'янського періоду (* *obvlako*, що зазнало давнього спрощення на межі префіксальної й кореневої морфем). Моделі лексичної й граматичної дистрибуції іменників на позначення атмосферних опадів, їхню частотність та ситуативну зумовленість використання опрацював Є. Степанов. Науковець звертає увагу на частотні слова, котрі функціують у російській поезії XIX – XX ст., мотивуючи це тим, що дистрибутивна характеристика лексичних одиниць уможливорює оптимізацію комунікативно орієнтованого навчання російської мови як іноземної [Степанов 2016, с. 64]. Обраний методичний аспект дослідження метеорологічної лексики передбачає засвоєння російської мови на початковому етапі вивчення завдяки опануванню найчастотніших слів та їхніх дистрибутивних моделей на матеріалі творів А. Ахматової, О. Блока, Й. Бродського, С. Єсеніна, В. Маяковського, О. Пушкіна та інших класиків російської літератури.

У сучасній англійській мові, як переконує Н. Ситяніна [Ситяніна 2004], дослідивши назви об'єктів і явищ природи, полісемія притаманна цим назвам незначною мірою, а семантична структура містить від однієї до шести семем, синонімічний ряд охоплює два-дев'ять членів. Словотвірна структура термінової лексики обмежується афіксальними засобами. У художніх текстах використовується значна кількість стилістичних засобів мови всіх рівнів (фонетичних, лексичних, синтаксичних). Загальноживана лексика англійської мови, виражена іменниками на позначення погоди, за спостереженнями О. Каверіної, є рухливою, здатною проникати в різні мікрополя як досліджуваного поля, так і інших лексико-семантичних полів [Каверіна 1992]. Крім того, можливе й протилежне явище, коли з іншого поля до складу аналізованого входять нові одиниці, що свідчить про взаємоперетин полів.

Етимологію та запозичення сегментів метеолексики вивчає А. Ракин [Ракин 2016 а; 2017], залучаючи як матеріал дослідження назви атмосферних

явищ у комі-перм'яцькій та удмуртській мовах. Серед метеорологічної лексики він вирізняє п'ять груп, що охоплюють загальносистемні назви, а також назви на позначення стану атмосфери, атмосферних явищ, опадів, вітрів, у межах яких розглядає корінну та запозичену лексику. Перша, за його підрахунками, містить 200 одиниць, а друга – вдесятеро менше [Ракин 2016 б, с. 51]. Очевидно, неточним є уналежнення частини слів до таких, що мають, на думку вченого, російське походження, зокрема йдеться про лексеми *атмосфера, клімат, метеорологія, температура*. Точнішою буде кваліфікація цих слів як запозичених через посередництво російської мови, оскільки перші три походять із грецької мови, а останнє – з латинської мови.

Вивчаючи дериваційний потенціал назв пір року, Я. Свечкар'єва аналізує підсферу «Погодні явища сезонів», яка містить майже 400 дериватів, що репрезентують такі лексико-семантичні зони: «Період сезону», «Міжсезоння», «Температурний режим», «Вода». Значну частину похідних утворень становлять лексеми, які функціують в одному з говорів російської мови [Свечкарева 2007]. А. Ракин у метеолексиці комі-перм'яцької мови вирізняє відіменникові й віддієслівні утворення, серед них ті, що мають вільні та зв'язані кореневі морфеми [Ракин 2016 в].

Досить активно здійснюють дослідження метеонімацій у зіставному аспекті Г. Висоцька та Н. Коробська, Л. Данилов, М. Домбровська, М. Лазарева, А. Малюга, Т. Мизин, Н. Перфільєва, Н. Полякова, Л. Супрун-Белевич та ін. Як правило, увагу мовознавців привертає семантика й граматичні параметри складників метеодискурсу. На матеріалі сучасної англійської та української мов досліджено такі мікрополя, як «Сонце», «Опади», «Вітер», «Спека-холод», що належать до лексико-семантичного поля «Синоптичні явища». Найчисленнішим із них виявились, за спостереженнями Г. Висоцької та Н. Коробської, назви опадів в обох мовах, зокрема назви дощу, що становить третину лексем [Висоцька, Коробська 2016, с. 52]. Автори визначають спільне та відмінне в семантичній структурі лексем кожного мікрополя, підкреслюють, що в українській мові

поширеними є назви на позначення роси, граду, інею, на відміну від англійської мови. Студіювання морфологічних ознак двох зіставлюваних мов дали підстави мовознавцям визначити продуктивність прикметників для конкретизації іменника з метеорологічною семантикою в українській мові, тоді як в англійській мові широко функціують дієслова, поєднання двох іменників для позначення складних і складених назв. На думку авторів, одержані результати вможливають з'ясування відмінностей у концептосфері двох народів як частини Європи [Висоцька, Коробська 2016, с. 54].

Т. Мизин вивчає експлікацію концепту «Погода» в англійській та українській мовних картинах світу, зосередивши увагу на лексико-семантичних групах «Опади», «Температурні явища» і «Стан неба». Кожна з груп охоплює основні лексеми та їхні деривати. Авторка зауважує, що на позначення снігу в українській мові існує більше лексем, пов'язує такий стан лексики з природно-географічними особливостями України [Мизин 2013, с. 116]. Вона акцентує на парадигматичних і синтагматичних відношеннях у межах аналізованого концепту, вказуючи, що вони допомагають відбити універсальне й національне двох етносів.

Часто зіставлюваними мовами стають англійська, французька або китайська та російська мови. М. Лазарева в дисертаційній роботі здійснила зіставний аналіз двох мов (англійської і російської), виявивши особливості еволюції, семантики, номінації вказаних лексем. У процесі дослідження авторка дійшла висновку про кількісну перевагу англійських термінологічних одиниць, домінування в обох мовах корінної лексики, час запозичення (15-19 ст.), залежність формування та динаміки метеорологічних відомостей від специфіки мовної системи [Лазарева 2000]. Н. Перфільєва, вивчивши концепт «Погода», зауважила, що основними суттєвими його відмінностями в російській картині світу є статичність, нейтральна конотація й сприйняття як незалежного від людини. Для англійської мовної картини світу аналізований концепт характеризується процесуальністю, негативною

конотацією [Перфильєва 2008]. О. Лавренова на матеріалі російської та англійської мов досліджує національну специфіку семантики номенів, що називають атмосферні опади [Лавренова 2010]. А. Книга опрацювали 10 тематичних груп (рух повітря, періоди дня, водний потік, височини, рідина, шар земної кори, суша, простір із деревами, електромагнітне випромінювання, гази, що світяться), які є спільними для російської та англійської мов [Книга 2015, с. 85-87]. Не як окремі тематичні групи, а як ЛСП Н. Бондарчук вивчає номінативну сферу «Погода». Вона визначає ядрову та периферійну зони й зауважує, що перша містить конституенти, котрі виражають найважливіші у функційному аспекті поняття, а друга – пов'язані з погодою опосередковано. До периферійних лексем мовознавиця зараховує мікрополя «Погода як явище», «Погода у сприйнятті людиною», «Руйнівний вплив / дія погоди» [Бондарчук 2018, с. 23].

Також метеолексику групують за співвідношенням значень у російській та китайській мовах. Зафіксовано такі спільні групи метеонімацій: загальний стан погоди; температурні й атмосферні явища; рух повітря; атмосферна волога й опади. Як суто китайські номени визначено ті, що характеризують шум вітру, дощу та грому [Яньчунь 2011, с. 1295]. Дослідження дало підстави казати про певні збіги й розбіжності у двох національних картинах світу. У дисертаційній праці Яньчунь Лю [Яньчунь 2012, с. 4] зроблено узагальнення про спільне й відмінне метеорологічної лексики в російській і китайській лінгвокультурах щодо семантики, внутрішньої форми та асоціативно-образних можливостей мовних одиниць.

У Вей, залучивши перекладні, тлумачні, тематичні, фразеологічні словники та збірники прислів'їв і приказок російської й китайської мов, твори художньої літератури та публіцистики, результати вільного асоціативного експерименту, зробив висновок про національно-культурні особливості семантики й функціонування одиниць на позначення пір року китайського та російського народів, основні з яких пов'язані зі сприйняттям зими і літа, культурно-побутовими відмінностями, традиціями, кліматом.

Семантику й функціонування одиниць лексико-семантичної системи опрацьовано з кута зору національно-культурної специфіки, що уможливило виявлення спільного та розбіжного в когнітивній базі національних носіїв культури й мови [Вэй 2013, с. 6].

У межах лінгвокультурологічного аспекту характеризують концепти – елементи макроконцепту «Погода». М. Домбровська висвітлює семантичну структуру концепту *дощ* в діяхронії і синхронії, визначає його специфіку в мовній свідомості носіїв французької й російської мов, указує на те, що ядрова частина містить спільні й універсальні для середньоевропейського стандарту компоненти на рівні когнітивних шарів, тим часом як периферійна – охоплює як спільні, так і відмінні компоненти, притаманні різним лінгвокультурам [Домбровська 2006]. Лінгвосеміотичну реконструкцію паремій, що містять прогностичну семантику, особливості становлення й відображення у свідомості, студіюють на матеріалі китайської та російської мови [Цзинтао 2016; Цзинтао 2017].

У зіставному аспекті вивчають назви явищ природи, залучаючи лексеми двох – п'ятьох мов. Ю. Потіпак визначала семантичну специфіку паремій на позначення метеорологічних явищ в новогрецькій, українській та румейській мовах [Потіпак 2015]. У науковому пріоритеті О. Коломієць семантико-синтаксичні та образно-стилістичні параметри синоптичних текстів у зіставному аспекті [Коломієць 2017; 2018], досліджуючи які авторка звертає увагу на взаємодію словникового й контекстуального лексичних значень, інтерпретує складники їхнього семантичного наповнення [Коломієць 2018, с. 124]. Так, у межах когнітивної й генералізуючої метафор, метонімії вона вирізняє кілька моделей залежно від специфіки перенесення значення в англійській, німецькій, польській та українській мовах. А. Малюга [Малюга 2010] задля вияву універсальних та специфічних характеристик указаних найменувань виявила генетичний склад, особливості походження на матеріалі англійської, іспанської, німецької, російської та української мов.

У діалектологічних розвідках здавна значну увагу приділяють лексемам на позначення погоди, що функціують у різних говірках української мови (Й. Дзендзелівський, А. Непокупний, М. Никончук, М. Онишкевич, М. Павлюк). Дослідники зосереджуються на з'ясуванні семантики, творення, етимології, географії поширення окремих слів чи складу лексико-семантичних груп. Продовжують традиції вивчення діалектного континууму І. Гороф'янюк, Т. Громко, В. Дворянкін та Ю. Онищенко, Л. Іщенко, М. Кондратенко, О. Могила, А. Чемерчева та ін. Так, О. Могила [Могила 1984] визначила лексичні групи метеоназв, давши семантичну, ареальну та генетичну характеристику, виявивши зв'язки з лексикою інших слов'янських і неслов'янських мов. Вона залучила багатий матеріал, зібраний майже в 580 населених пунктах України. Базуючись на класифікації, запропонованій дослідницею, розробляють часткові питання, що стосуються окремих підгруп. Л. Іщенко зосереджує увагу на одній із них (*дош*), акцентуючи на таких диференційних ознаках: ступінь інтенсивності й тривалості атмосферних опадів, пора їхнього випадання, наявність супровідних метеоявищ, температурні параметри опадів [Іщенко 2011]. Обраний аспект дав підстави авторові зробити висновок щодо домінування аналітичних назв аналізованої говірки. А. Чемерчева схарактеризувала метеолексику за групами (дош, град, блискавка, грім, вітер, сніг, веселка, лід, мряка), висвітлила питання семантичних опозицій (сухий – мокрий, тепло – холод, динамічність – статичність, ясно – хмарно) в етнолінгвістичному аспекті на матеріалі російських говорів [Чемерчева 2006], В. Дворянкін та Ю. Онищенко розглядають назви атмосферних опадів на матеріалі однієї зі східностепових говірок Запорізької області [Дворянкін, Онищенко 2015], Т. Громко спостерігає за номінацією грому на Кіровоградщині [Громко 2016], а І. Гороф'янюк цікавиться лексичною мотивацією та структурою метеолексики подільського говору [Гороф'янюк 2016]. Подібні дослідження, сконцентровані на вузьких проблемах, деталізують, уточнюють та

розширюють відомості про погодні уявлення носіїв різних говірок, що складаються в єдину «метеорологічну картину світу» українців.

Таким чином, метеорологічну лексику як основний складник МД плідно опрацьовують у різних слов'янських і неслов'янських мовах. У фокусі дослідників перебувають різноманітні аспекти: семантичний, структурний, словотвірний, етимологічний, етнолінгвістичний та лінгвокультурологічний. Фактичною базою слугують лексикографічні праці, художні та публіцистичні тексти, діалектний матеріал, дані психолінгвістичних експериментів.

1.6. Структурно-змістова специфіка прогнозу погоди як базового конструкту метеодискурсу

Ключовою у словосполученні *прогноз погоди* є лексема *прогноз*. Прогноз, за даними тлумачного словника, – це передбачення на основі наявних даних на пряму, характеру й особливостей розвитку та закінчення явищ і процесів у природі й суспільстві [ВТССУМ 2005, с. 1148]. В. Єлифанов дає таке визначення прогнозу погоди: це науково обґрунтоване передбачення про майбутній стан погоди. Дослідивши французькі метеорологічні прогнози, він визначив такі їхні особливості: лаконічність та об'ємність інформації, відсутність експресивних засобів мови, низький чи середній ступінь прагматичного впливу, наявність невербальних елементів [Єлифанов 2016]. Під *прогнозом погоди* ми розуміємо припущення про майбутній стан атмосфери, про перебіг явищ природи, що має науково-технічне обґрунтування, стосується певної локації, складене синоптиком, а відтворене синоптиком (рідко) або журналістом (переважно).

Метеорологічний прогноз є одним із типів прогностичного мегадискурсу. О. Ширяєва зауважує, що за форматом медійної жанрової палітри вирізняють репортажний, інформаційно-аналітичний, есеїстичний, рекламний, PR-, а також новинний дискурс [Ширяєва 2012], до якого можна, на нашу думку, зараховувати й прогноз погоди як жанр новин. І. Мірошніченко, дослідивши стислі медійні тексти, розрізнила такі жанри:

інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні, рекламні, розважальні, власне інтернет-жанри, де прогноз погоди входить до інформаційних [Мірошниченко 2020, с. 182].

Прогноз погоди є експлікованим виявом МД, що характеризується низкою ознак. Головною ознакою є інформативність, що гарантує передачу відомостей синоптичного характеру від професіонала до адресата. Насамперед така інформація стосується суті погодних умов. Крім того, вона передбачає пояснення фахівцем, який склав прогноз, або журналістом, який певною мірою інтерпретує інформацію, особливостей перебігу та причиново-наслідкових зв'язків між ймовірними природними явищами. Суб'єктивний складник як факультативний елемент інформації в прогнозі погоди здатен створювати певний авторський підтекст для втілення комунікативної інтенції адресанта. Багатшаровість інформації забезпечує її повноту щодо експлікації фрагменту картини світу, зокрема погоди й метеоявищ. Семантичній і змістовій єдності сприяють ядрові компоненти ЛСП «Синоптична метеорологія» та його периферійні конституенти, схарактеризовані в другому розділі роботи.

Прогноз погоди як основний жанр метеодискурсу має композицію, де розгортання повідомлення зумовлене задумом автора / редактора / журналіста. Відповідно до цього задуму вибудовуються й розташовуються елементи композиційної моделі. Розбивання основного інформаційного блоку на рубрики зумовлене необхідністю репрезентувати дані передбачення температурних особливостей, руху атмосферних фронтів, переміщення повітряних мас, наявності / відсутності опадів, напрямку вітру, специфіку хмарності, можливі атмосферні чи оптичні явища. Факультативними компонентами композиції прогнозу погоди є вступна та кінцева частини, тобто вітання й прощання. Завдяки послідовності логіко-змістових блоків, наявності / відсутності та специфіці концептуальної й підтекстової інформації прогноз погоди водночас характеризується й універсальністю, а також відрізняється один від одного в межах українського методискурсу.

У спеціальній літературі відома методика створення синоптичного тексту, що охоплює такі необхідні компоненти: щодобова зміна локації, глибини й етапів розвитку баричних систем; виникнення та причини появи нових баричних систем; розвиток і переміщення атмосферних фронтів та повітряних мас; зміна тиску, хмарності, температури; напрямок вітру; опади; характер погодних явищ тощо [Хабудтинов 2001, с. 6]. О. Коломієць, узявши до уваги цю методику, розробила модель композиційних елементів газетного синоптичного тексту. Вона складається з події – синоптичного явища, опису явища, значення явища та застереження. Перший елемент привертає й активізує увагу адресата з метою прочитати основний текст, другий – удокладнює інформацію, детально повідомляючи про погоду, для третього елемента важливим є роз'яснення суті явища, вплив на людину, а четвертий елемент є факультативним і застерігає від негативних наслідків [Коломієць 2017, с. 39]. Нижче схарактеризуємо особливості усної форми прогнозів погоди в нашому матеріалі.

Джерельну базу дослідження становить МД, репрезентований як прогноз погоди в медійному просторі (радіо- й телемовлення). Фактичний матеріал охоплює прогнози, репрезентовані на телебаченні (блок у новинах телеканалу Еспресо TV, рубрика «Метеозалежність» на каналі 1 + 1, рубрика «Миколина погода» на каналі ICTV), в ефірах радіостанцій (Країна FM – «Прогноз погоди з Наталкою Діденко», Авторадіо – «Прогноз погоди на Авторадіо»), кожен з яких відзначається певною специфікою.

Країна ФМ – українська радіостанція, що раніше мала назви Gala Radio і Радіо ЄС. Транслюється в 27 містах України, а також онлайн (в Одесі на частоті 91 FM). Усеукраїнська мережа веде мовлення як Країна FM з листопада 2016 року.

Мовлення всіх програм («Антисуржик», «Головні новини країни», «Країна мрій», «Дрімайко. Зіркові колискові», «Хвиля країни», «Футбольна країна», «Бізнес-середя», «Ритмотека», «Впершеслухання», «Мистецька країна», «Думки успішних людей», «Головні новини та події цього дня в

історії України», «Поєднані музикою») – стовідсотково українською мовою. Українськомовний інформаційно-розважальний формат охоплює й «Прогноз погоди з Наталкою Діденко», що у будні виходить із сьомої до дванадцятої години та з сімнадцятої до двадцятої години, а також у суботу – із сьомої до дванадцятої години.

Ведучою цієї програми є Наталія Василівна Діденко, яка здобула фах інженера-метеоролога, що знадобився не тільки в її професійній діяльності в Українському Гідрометцентрі (відділ метеорологічних прогнозів), а й у медійній діяльності як редакторки програми «Нова погода» (Новий канал, 2000 – 2008 рр.), редакторки й ведучої програми «Погода» (Перший національний канал, 2005 – 2012 рр.), редакторки програми «Ранок з Інтером» (Інтер, 2006 – 2007 рр.), редакторки й головного синоптика ТОВ Телерадіокомпанії «Погода» ТВ (2012 – 2013 рр.), Громадського телебачення, Громадського радіо (2013 р.), радіо Армія FM. Отже, з 2000 року вона – єдиний медіасиноптик України.

Добре продумана структура передачі, як і художнього чи будь-якого іншого тексту, – запорука успіху. Композиція, за словами П. Селігея, «поєднує частини тексту, внаслідок чого виникають істотні логіко-семантичні зв'язки, що наскрізь пронизують усю його тканину» [Селігей 2016, с. 417].

Передує виходу в радіоефір програми оголошення: «Прогноз погоди з Наталкою Діденко». Структура передачі містить три частини: вітання, основну й фінальну частину. Основна частина – власне прогноз. Вона не стандартизована. Оскільки це авторська програма, то синоптиkinя вільна в способі подачі інформації. Основні відомості, звісно ж, стосуються погодних умов, що й становить головний елемент радіопередачі. Завершує завжди прогноз погоди інформація про погоду в столиці: *Між іншим, мені іноді дорікають, що я оминаю увагою якісь райони України, а перевагу надаю Києву, мовляв, Київ – не вся Україна. Це не так, окрім того, що Київ територіально, справді, не вся Україна. ... А стосовно Києва, то нагадую,*

що це – столиця України і до нього завжди є і буде особлива увага (К). Факультативними елементами є нагадування авторки громадянам про українські свята, релігійні та офіційні, розповіді про народні традиції, індивідуальні спогади, інші ліричні відступи. Будь-який із факультативних складників – не випадковий, бо відбиває громадянську позицію, утілює комунікативну інтенцію, залежно від якої реалізуються різноманітні стратегії й тактики, що буде детально розглянуто в третьому розділі пропонованого дослідження.

Прогноз погоди на **Еспресо TV** – українському інформаційному медійному бренді, який складається з телеканалу, порталу, сторінки в соцмережах та інноваційного мобільного додатка – містить кілька блоків. **Перший блок** є своєрідним зачином, відповіддю на якесь часткове запитання ведучого / ведучої про погодні умови, що так чи так пов'язують із подіями, котрі відбуваються в Україні або поза її межами. Скажімо, напередодні Дня Незалежності ведучий цікавиться, якою була синоптична ситуація в минулі роки. Інший випуск розпочинається з того, що в Україні прощатимуться з Любомиром Гузаром. Перед тим, як відбуватиметься футбольний матч в Одесі, журналіст запитує про погоду в місті. Наступним етапом є відповідь Наталки Діденко щодо погоди на День Незалежності в Києві в попередні роки його святкування; стосовно синоптичної ситуації в дні прощання з патріархом; щодо погоди в Одесі під час гри. Так само спостерігаємо питання-зв'язок «спортивні події – погода» і тоді, коли йдеться про футбольний матч, що має відбутися в Албанії. Трагічні події, що сталися у зв'язку з таненням льоду в річках, спонукають до розмови про потепління.

У межах цього блоку можуть бути запитання, з яких зав'язується діалог ведучих, що стосується безпосередніх проблем щодо погоди. Це питання про погоду на європейському континенті, прохання підбити підсумки погоди за вересень, запитання з приводу сходу / заходу сонця, довгострокових прогнозів, реакцій тварин на зміну погоди, тривалості наявних погодних умов тощо. Крім таких зачинів, випуск може розпочинатися із запитань

термінологічного характеру: що таке штормове попередження, штормовий вітер? Напр.: – *Що таке штормовий вітер? – Це словосполучення використовують тоді, коли певні метеорологічні явища досягають конкретної градації (з 15 м/с) (Е).*

Основний блок передачі складається з кількох епізодів. *Перший* із них містить огляд погоди в Україні. Погода в загальних рисах постає як коротка характеристика синоптичної ситуації щодо наступної доби, адже ефір відбувається ввечері. *Наступний* епізод пропонує увазі глядачів інформацію про поведінку магнітного поля Землі. Геомагнітний прогноз супроводжується діаграмою, котра демонструє магнітні збурення погодинно впродовж доби.

Фото 1. Діаграма геомагнітного поля

У цій частині основного блоку часто акцентується на самопочутті, здоров'ї, зокрема йдеться про можливий головний біль, артеріальний тиск, коли такі збурення присутні в магнітному полі. Після геомагнітної характеристики подається більший детальний прогноз в Україні (*третій* епізод). Цей сегмент передачі має чітко вироблений план репрезентації інформації. Традиційно прогноз подають, починаючи із західної частини України, а далі висвітлюють погоду в північній, східній, центральній та

південній частині країни, а наостанок у Києві. Схематично це можна показати таким чином: Захід → Північ → Схід → Центр → Південь → Київ. Про цей узвичаєний виклад на каналі Еспресо TV Наталка Діденко каже: *Починаємо із західних областей. Йдемо за годинниковою стрілкою так би мовити (Е).* Цей сегмент програми супроводжується синоптичними картами, де представлено різні міста певної частини України.

Фото 2. Синоптична карта південної частини України на телеканалі Еспресо TV

Завершується випуск прогнозом погоди на найближчі дні (*четвертий* епізод). «Погодна» перспектива є фінальним акордом випуску, таким собі висновком.

Програма «**Миколина погода**», що її транслює канал ICTV, виходить із 1997 року. Її ведучим є Микола Луценко. «Миколина погода» має таку традиційну структуру, що складається із чотирьох частин: *привітання, вступна частина, основна частина та побажання*. Вітання не відрізняються різноманітністю, вони досить стандартизовані. Їхні варіанти розглядатимемо, як і вітання в інших передачах, у третьому розділі роботи. У вступній частині, як правило, ведучий говорить про якісь прикмети, пов'язані з прийдешньою погодою. Наприклад: *Наші пращури цього дня намагалися якомога менше говорити, зберігаючи тишу зимової природи, але з кожного правила можна зробити виключення, ну хоча б для розгляду прогнозу погоди*

в Україні на шістнадцяте грудня (МП); **За прикметами** нинішній день може вказувати, якою буде зима (МП); Є така **прикмета**: вітер з півночі – до морозу, зі сходу – до снігу, а з півдня – на відлигу (МП); **Колись цього дня** люди традиційно дослухалися до води у криницях, адже саме вона мала провістити, якою буде **подальша** зима (МП); Майже кожен день грудня пов'язаний з якимись **прикметами**: чи про **майбутню** погоду, чи про врожай. Не є виключенням і цей день (МП); **За народним календарем цими днями** має встановитися справжня зима з усіма її плюсами і мінусами (МП). Лексичними маркерами цієї частини прогнозу погоди є слова й словосполучення *пращури, прикмета, прислів'я, майбутній, подальший, здавна, колись, цього дня, народний календар*.

Якщо ж перша частина опускається, то одразу після вітання ведучий переходить до основного блоку за стандартним зачином, розпочинаючи її таким чином: **До вашої уваги прогноз погоди на вісімнадцяте травня; До вашої уваги прогноз погоди в Україні на наступний вікенд; До вашої уваги прогноз погоди в Україні на найближчі святкові дні** (МП).

Безпосередній перехід до основної частини програми відбувається за допомогою таких висловлювань ведучого: *Тож яким саме буде цей показовий день дізнаємося з прогнозу погоди в Україні на п'ятнадцяте грудня* (МП); *А чого нам чекати від нинішніх вітрів дізнаємося з прогнозу погоди в Україні на десяте грудня* (МП); *А чого чекати найближчим часом розкаже прогноз погоди в Україні на дев'яте грудня* (МП); *Та зараз нас більше цікавить актуальний прогноз погоди в Україні на восьме грудня* (МП); *А от чи складуться для цього відповідні метеоумови розкаже прогноз погоди в Україні на сьоме грудня* (МП); *А про те, які показники нині переважатимуть розкаже прогноз погоди в Україні на вікенд* (МП), де індикаторами є виділені лексеми.

Ядро прогнозу погоди становить власне характеристика синоптичної ситуації на найближчу добу чи ж на вихідні, що розгортається за такою моделлю: Захід → Північ → Схід → Південь → (Центр) → Київ.

Подаємо фото візуального оформлення прогнозу погоди для західної частини України.

Фото 3. Синоптична карта західної частини України в передачі «Миколина погода»

Наведемо приклад основного сегмента прогнозу погоди:

*Отже, на **Заході** країни можливий мокрий сніг, який по обіді зміниться на дощ. Скрізь буде вітряно, туманно, а на дорогах місцями слизько. Температура вночі -2+3, а вдень 3-8 з плюсом. На **Півночі** загалом опадів не прогнозується, окрім Житомирщини, де часом ймовірний мокрий сніг. Натомість туман можливий скрізь. Нічна температура від 0 до 5 градусів морозу, а денна від 2 градусів морозу до 3 градусів тепла. Перемінлива хмарність очікується на **Сході** України. Здебільшого тут обійдеться без істотних опадів, лише подекуди можливий туман. Уночі температура складе -2-7, а вдень -2 до 3 градусів з позначкою плюс. Хмарне з проясненнями небо на **Півдні** загалом потужних опадів не принесе, лише на Одещині трохи дощитиме. Температура вночі від 2 градусів морозу до 3 тепла, а вдень 1-6 градусів тепла. У **Центрі** країни, окрім Вінниччини, загалом обійдеться без опадів, хоча скрізь виднокрай ховатиметься в тумані. Вночі буде -4+1, а вдень навпаки: -1+4 градуси з плюсом. Потужні хмари висітимуть над **столицею**. Часом помірний туман, але відчутних опадів не прогнозується. Температура вночі в межах 2-4 градуси морозу, а*

вдень близько 0 градусів (МП). В основній частині теж спостерігається послідовність викладу інформації щодо метеоумов. Насамперед для кожної частини країни актуалізуються відомості стосовно загальної ситуації з приводу опадів чи їхньої відсутності, далі подається температурний режим уночі та вдень. Повторюваними є лексеми *температура, мінус, плюс, опади, хмари / хмарність, градус, вночі, вдень*, що й акцентують на опадах і температурних показниках. Обов'язковим складником є висвітлення погодних умов у Києві, котрий може номінуватися як астронім (*Київ*) або як апелятив (*столиця*) чи ж у формі відносного прикметника вживатися (*київська погода*).

Завершує основну частину висновок, який акцентує на особливостях прийдешньої погоди: *Саме такою вологою* (інтонаційно наголошується слово) *буде погода 15 грудня* (МП); *Саме такою розталою* *буде погода цими вихідними* (МП); *Саме такою туманно невизначеною* *буде погода 10 грудня, але обережність не завадить, адже відомо: ожеледиця починається з туману* (МП); *Саме такою похмурою* *буде погода цими вихідними* (МП); *Саме такою змоклою* *буде погода на 14 грудня* (МП); *Саме такою підмерзлою* *буде погода 7 грудня* (МП). Рідше у висловлюванні відсутня епітетна характеристика погоди: *Саме такою* *буде погода 9 грудня* (МП). Інший варіант завершальної фрази описуваної частини буває таким: *Саме такою, за даними Sinoptik.ua, буде погода на 18 травня* (МП), де вказується на «авторство» прогнозу.

Фінальною частиною є відоме й улюблене багатьма глядачами побажання, що стало постійним: *нехай проблеми та незгоди не роблять вам в житті погоди*, особливості якого буде представлено в третьому розділі.

Рубрика «Метеозалежність» – рубрика про погоду, ведучою якої є Наталія Ярмола, котра щотижня стежить за погодними змінами. Перший випуск її вийшов на телеканалі 1+1 у квітні 2018 року. Передача розпочинається із запитання Алли Мазур – ведучої випуску новин «Тиждень ТСН», рідше Лідії Таран чи Юлії Бориско. Напр., Лідія Таран запитує: *Чому*

*справжня осінь в Україні досі не настала? Відповідаючи на поставлене запитання, журналістка розпочинає огляд погоди попереднього тижня: **Таке золоте листячко мені буквально доводиться вишукувати, бо такої зеленої осені я не бачила. Та ще й за метеорологічними вимірами вона ще не настала. Середньодобова температура не опускалася нижче +15. До того ж у столиці аж три ночі поспіль побили столітні рекорди. І здається, до такого час звикати, бо кожен наступний місяць стає теплішим за попередній. Таким цього року для всієї планети став вересень. На жаль, тепло – це і є енергія для руйнівних ураганів (М).***

Від загальної характеристики ведуча переходить до синоптичних подій у світі за минулий тиждень, вихоплюючи найбільш неймовірні погодні умови щодо стихійних лих і їхніх наслідків (*Цього тижня американський континент атакував двадцять п'ятий **ураган** за цей сезон. І це абсолютно поза нормою. Кілька тижнів тому там закінчились назви для **тайфунів**. Забракло 21 літери в англійському алфавіті. Тож почали використовувати грецький. Так, цього тижня черговий **тайфун** на ім'я Дельта спершу **налетів** на Мексику на **швидкості** 175 км за годину. **Забрав життя** дев'яти людей, а далі пішов до узбережжя штату Луїзіани (М); Без перебільшення кадри тижня фіксують камери спостереження у Греції. Торнадо **налетів** на місто Каламата. Найбільше дісталось фабриці, на якій у той час перебувало шістдесят людей. У повітрі літали тонни небезпечних уламків, шматки дахів і парканів. Лиш дивом обійшлося без жертв. Можливо, врятувало людей те, що **стихія вирувала** лиш 3-4 хвилини (М); І просто казковий феномен природи спостерігали цього тижня у Фінляндії. Крижані кульки вкрили узбережжя острова Хайлуото. От тільки розмір цих перлинок вражаючий – діаметром від м'яча тенісного до футбольного. Науковці кажуть, що для цього потрібно, щоб збіглися унікальні погодні умови: температура повітря нижче нуля, температури води – близька до нуля, і крижина, яка від коливання хвиль обростатиме шарами льоду (М), температурних показників (**Гаряче, дуже гаряче** стає на нашій планеті.*

Європа взагалі б'є всі рекорди. Температура перевищує звичні для цієї пори позначки на 5-7 градусів. Приміром, в Іспанію на початку тижня повернулося **літо**. Метеорологи зафіксували +28. У північнішій Швейцарії – до +22. І це **столітній рекорд**. У Німеччині +19. І навіть у холодній Норвегії +16 (М). Виділені лексеми слугують індикаторами, що маркують зміни погоди щодо температурних показників та частих аномальних явищ.

Другий сегмент основної частини огляду погодних умов стосується суто України: Україну ця **тепла хвиля** не дістала. Натомість із тижня прийдешнього почне затікати арктичне повітря. Воно і принесе перші серйозні **заморозки**. Над Україною утримуватиметься антициклон, а це означатиме, що тиждень буде **сухим**. Денні позначки триматимуться в межах +10. Щоправда, з вівторка **похолодає** всюди, а от ночі вже стають зимовими. На Сході варто чекати **заморозків** до -2, у четвер аж -4. А це означає, що середньодобова **температура** опуститься нижче 8 градусів; А в Україні ані місяця без температурного рекорду. Цього місяця їх зафіксували по всій Україні: **найтепліші** дні і ночі (М). Третій сегмент передбачає власне прогноз погоди, на яку слід чекати українцям. Подаємо його візуальне оформлення.

Фото 4. Синоптична карта України в рубриці «Метеозалежність»

Наведемо приклад опису очікуваних погодних умов в Україні:

*Тижня прийдеиного всього буде потроху: і хмарно, і сонячно, і **вогко**. На Заході України до +10. На Півночі, у Центрі і Сході до +14. Трішки **тепліше** буде на Півдні завтра. Найбільше **доцитьме** на Півночі і в Центрі України. А з вівторка **сухо** буде всюди і температурні позначки сягатимуть +15+18 майже в усіх регіонах. **Прохолодніше** буде лиш на Сході (М). У цій частині не спостерігаємо цілковитої послідовності щодо погоди в тій чи тій частині України. Обов'язковими є вказівка на температурний режим (*тепла хвиля, заморозки, похолодає, температура, плюс, мінус, градуси*) й опади (*сухий / сухо, антициклон, доцитьме тощо*).*

Наприкінці журналістка висновує щодо погодних перспектив: *Ну а зима вже точно не буде рекордно ранньою. Останні роки рясний сніг падав вже в середині листопада, але цього разу його навіть не видно на горизонті за плюсовими позначками (М).*

Авторадіо – одна з найбільших радіостанцій, що розпочала мовлення 2004 року. Зона охоплення – понад 30 міст. Авторадіо репрезентує такі програми: «Автомонітор», «Поїхали», «Автофайли» тощо. Після блоку новин в ефірі радіостанції ведучий / ведуча (Євген Онегін, Катерина Соловйова, Дмитро Єгоров) подає інформацію про погоду.

У прогнозі погоди не спостерігається якомсь послідовності у викладі інформації щодо частин України. Ведучий / ведуча може розпочинати ознайомлювати слухачів із метеоумовами відповідно до найкомфортнішої чи найнекомфортнішої синоптичної ситуації: *На **Заході** буде переважно сонячно, хоча деінде обіцяють дощі. ... Хмарно буде і на **Сході**. Тут до 30 градусів з позначкою плюс по всьому регіону. ... Хмарно із проясненнями буде на **Півдні**. Небо zalиватиметься дощами. ... На **Півночі** прохолодніше за все (А); Сьогодні на **Заході** хмарне небо, температура повітря коливатиметься від десяти до дванадцяти тепла... На **Півдні** – до п'ятнадцяти градусів з плюсом. ... У центрі та на **Півночі** – десять – дванадцять градусів вище за нуль, а на **Сході** – до дванадцяти тепла... (А).*

Прогноз погоди на досліджуваній радіостанції триває в середньому 47 секунд. Зрозуміло, що за цей короткий час необхідно лаконічно подати синоптичне передбачення. Обов'язковими його інфоскладниками є відомості про опади та температуру, перший з яких характеризується такими лексемами та словосполуками, як *опад*, *сухо*, *сонце*, *сонячно*, *спекотно*, *дощ*, *дощитиме*, *дощова погода*, *гроза*, а другий – *градус*, *температура*, *термометр*, *повітря*, *тепло*, *тепліше* та ін. На позначення частин країни переважно використовують назви *Захід*, *Схід*, *Південь*, *Північ*, рідше – *південні області*, *східна частина* й подібні. Досить рідко вживаються назви міст або регіонів. Часто згадуваними є слова *Україна*, *Київ*, *країна*, *столиця* як локативні центри прогнозу погоди.

Одна з ознак прогнозів погоди – це поєднання особливостей різних стилів і підстилів: наукового, науково-популярного, публіцистичного. З дослідженого матеріалу випливає, що прогноз погоди – міжстильове утворення, адже в ньому функціює наукова, нейтральна та емоційно-експресивна лексика.

Композиційна модель українських метеопрогнозів характеризується наявністю певних елементів, серед яких можна вичленувати обов'язкові й факультативні. Обов'язковим елементом є основний текст прогнозу, де викладають інформацію про майбутню погоду. Факультативними компонентами є вітання, побажання. Зазвичай вони відсутні у більшості прогнозів погоди в теле- й радіоефірах (Авторадіо, 1 + 1). В ефірі радіостанції Країна FM, на каналі ICTV та Еспресо TV ці елементи завжди присутні. Такі невербальні компоненти, як географічні карти, символи погодних умов супроводжують відомості про природні явища й умови на телеканалах.

МД репрезентує вербально-креалізовані, наукові, малоформатні, переважно моноспрямовані та помірно експресивно й емоційно марковані тексти. Разом з іншими дискурсами (пророцьким, футурологічним та астрологічним) утворює систему прогностичного дискурсу, посідаючи

особливе місце, оскільки характеризується специфічною синоптичною лексикою й широким функціонуванням в медійному просторі.

1.7. Лексико-семантичні параметри досліджуваного дискурсу:

загальний огляд

1.7.1. Терміни як ядровий складник метеорологічного дискурсу

Вивчаючи газетні синоптичні тексти, дослідники звертають увагу на ті його складники, що формують лексичну специфіку: терміни, топоніми, макротопоніми, поетоніми [Скубашевська, Коломієць 2013, с. 172]. Основною лексикою МД є апелювати, базовий арсенал яких становить загальноживана лексика. Український метеорологічний дискурс значною мірою ґрунтується на термінній лексиці, бо вона становить важливий компонент лексичного складу кожної розвиненої мови, що є складною та багатогранною системою структурно-функційних стилів [Журавлева 1998], є самостійним шаром будь-якої мови, тісно пов'язаним із науковою й професійною діяльністю. Терміни тої чи тої галузі утворюють власні терміносистеми, що визначаються насамперед поняттєвими елементами професійного знання в їхньому відтворенні мовними засобами [Томіленко 2015, с. 9]. Термін потрактовують як «опредмечення» абстракції об'єкта спеціальної сфери лексичною одиницею природної мови, розглядають як лексичну одиницю конкретної мови, котра визначає загальне поняття теорії певної спеціальної галузі знань чи діяльності [Марчук, Копусь, Попович 2011, с. 49]. Б. Головін та Р. Кобрін під терміном розуміють слово або підрядне словосполучення зі спеціальним значенням, що виражає й виформовує професійне поняття і використовується під час пізнання та освоєння наукових та професійно-технічних об'єктів й відношень між ними [Головін, Кобрін 1987, с. 5]. В. Даниленко наголошує, що це слово або словосполучення спеціальної сфери вживання, котре є найменуванням спеціального поняття і яке вимагає дефініції [Даниленко 1977, с. 15].

О. Суперанська, Н. Подольська, Н. Васильєва вважають, що це: а) прийняте в професійній діяльності спеціальне слово чи словосполучення, яке вживається в особливих умовах; б) словесне позначення поняття певної галузі професійних знань; в) основний поняттєвий елемент мови спеціального призначення [Суперанская, Подольская, Васильева 1989, с. 14].

О. Бондар наголошує, що терміни – штучно утворені слова або словосполучення, які виражають спеціальні поняття з певних галузей науки, техніки і мистецтва [Бондар 2006, с. 270]. Дещо повніше визначення знаходимо в праці з основ термінознавства [Булик-Верхола, Наконечна, Теглівець, с. 4], де термін – це слово або словосполучення, що зіставляється з чітко окресленим галузевим поняттям певної сфери науки, техніки, культури, суспільно-політичного життя та вступає у відношення з подібними мовними одиницями, формуючи разом із ними особливу систему – термінологію. У сфері синоптичної метеорології вироблено власну термінологію, що функціонує як в наукових текстах цієї галузі знань, так і в медіасфері, котра репрезентує метеодискурс, зокрема в жанрі прогнозу погоди. Така термінологія, звісно ж, витлумачується в довідниковій літературі (атласи, довідники, покажчики) та словниках й енциклопедіях. Розглянемо способи подачі матеріалу, пов'язаного з метеорологією і зафіксованого в словниках.

Найважливішою ознакою терміна вважають соціально регламентовану, точно обмежену сферу використання й точне співвідношення слова й предмета (або явища) [Реформатский 1986, с. 165]. Також наголошують на відсутності у термінної лексики експресивності, образності [Герд 1986, с. 13]. Отже, термін виникає в професійному середовищі і вживається в номінативній функції.

Зауважимо, що термінні одиниці відрізняються від інших слів у плані змісту, у значенневому аспекті, формально ж від інших слів вони не відрізняються. Частина найістотніших термінів стає здобутком усіх мовців, входячи до загальноживаної літературної мови. Це стосується й метеорологічної лексики – основного складника досліджуваного дискурсу, що

має специфічне навантаження. Використовувані терміни функціують для позначення хмарності, характеру й тривалості опадів, сили вітру тощо [Скубашевська, Коломієць 2013, с. 172-173]. Указана лексика згрупована в лексико-семантичне поле, у межах якого в другому розділі схарактеризовано конституенти мікрополів і лексико-семантичних груп. Мікрополя й ЛСГ разом формують ЛСП «Синоптична метеорологія».

1.7.2. Темпоральна лексика – часовий індикатор прогнозу погоди

У сучасній науковій парадигмі час трактують як основну форму існування матерії, тривалість існування явищ і предметів, форму буття, вимірювану секундами, хвилинами, днями, роками, віками, а також як відрізок у послідовному перебігу подій, епоху, період у житті певного народу, країни, людства [Задорожна 2008, с. 112]. М. Трубников зазначав, що «час є щось непорівнюване, більш фундаментальне, ніж «тривалість», «момент» або «інтервал», ніж усе те, що може бути виражене становищем годинникових стрілок або положенням світил на небосхилі» [Трубников 1978, с. 111].

Існують концепції біологічного, фізичного, релігійного, соціального, художнього, психологічного, індивідуального часу. Поняття часу розглядають із позицій філософії й логіки, концептуальної моделі світу та теорії можливих світів. Ю. Молчанов визначає характер часу таким чином: «Спочатку неминучість часових змін у розвитку було усвідомлено по відношенню до людської свідомості та історії, потім у галузі живої природи, зараз ми є свідками того, що історичний підхід завойовує собі право на існування в галузі фізики і космології». Філософська концепція часу охоплює кілька елементів: виділення моменту актуального сьогодення; припущення автономії актуальності існування в теперішньому часі; наявність трьох типів темпорально детермінованих предметів: подій, процесів і предметів, котрі тривають у часі, серед яких буттєво найбільш сильні предмети. Найважливішим є питання про об'єктивну реальність часу, тобто про те, чи є

час фундаментальною властивістю, аспектом або складником об'єктивно-реального зовнішнього світу, чи ж це властивість або сфера діяльності людини, функціонування її свідомості чи якихось якостей або характеристик [Молчанов 1979, с. 62]. Час в нашому контексті є мірилом тривалості існування певного об'єкта, явища, зокрема пір року, явищ природи тощо.

Відомі також поняття мовного й лінгвістичного часу. На думку О. Тарасової, мовний час і лінгвістичний час – це різні поняття, бо під першим потрібно розуміти систему різнорівневих засобів мови, різноманітні одиниці та конструкції, які виражають значення часу й часові відношення об'єктивної дійсності, а другий трактувати як час, котрий виражає наукове уявлення про характер мовного часу, тобто це теоретичне обґрунтування мовного часу [Тарасова 1989]. О. Бондар зауважує, що «Реальність, якою б вона не була, знаходить те чи інше своє відображення у свідомості, що у свою чергу виступає змістом для мови / мовлення» [Бондар 1996, с. 7]. Саме тому, на його думку, мовні відношення є опосередкованим віддзеркаленням реальних відношень, а темпоральні – відбивають певні характеристики реального часу. У мові час реалізується на багатьох рівнях (лексико-семантичному, словотвірному та граматичному): темпоральні лексичні одиниці, морфеми з темпоральним значенням, видо-часові форми дієслова, синтаксичні конструкції тощо. Час також виявляється в незворотності мовного потоку, темпі мови, тривалості вимови звуків.

Час як мовознавчу категорію вивчають здавна. Відомі праці Е. Бенвеніста, О. Бондаря, О. Бондарка, М. Всеволодової, А. Грищенка, Т. Дешерієвої, Г. Золотової та ін., у яких предметом дослідження є час, темпоральні відношення. Темпоральні відношення – це ті відношення, що існують між мовою та об'єктивною дійсністю. О. Бондар стверджує, що «про темпоральні відношення можна говорити тільки тоді, коли вони дістають у мові формальне вираження, куди, крім інваріантної частини, включається варіантна, зумовлена відповідними засобами конкретної мови» [Бондар 1996, с. 11].

Реальний час як об'єкт мовного відображення має певні параметри: дискретність, нескінченність, довільність вибору точки відліку, одномірність (метричні характеристики); односпрямованість, впорядкованість, сталість / мінливість, недискретність, ритмічність, темп (топологічні характеристики) [Бондар 2012, с. 166], що найяскравіше виявляються передусім за допомогою лексико-семантичних одиниць. Темпоральність, що реалізується на лексико-семантичному рівні, визначено маркованістю семантики одиниць часовим компонентом, котрий може визначати міру часу (*століття, рік, хвилина, секунда*), час події, факти конкретно (*вчора, торік, щомісяця, сьогодні*) чи узагальнено (*потім, після, до, під час*). О. Бондар виокремлює чотири генетичні шари слів із часовою семантикою, що відповідно сягають праіндоєвропейської, індоєвропейської, праслов'янської та старих слов'янських мов [Бондар 2012, с. 166-167]. У їхніх межах функціують лексеми на позначення пір року, частин доби, днів тижня, певних часових відрізків (*зима, літо, осінь, весна; день, ніч, вечір, ранок; вівторок, середа; мить, рік, доба, вік, строк* тощо), що так чи так відбивають метричні й топологічні характеристики часу в українському метеодискурсі.

1.7.3. Склад і коротка характеристика онімної лексики

Високу інформативність прогнозам погоди забезпечують різноманітні оніми, що «підсилюють інформацію емпатично, конкретизують та співвідносять з відповідними регіонами» [Скубашевська, Коломієць 2013, с. 173]. Традиційно прийнято вирізняти 3-поміж пропріальної лексики дев'ять розрядів, котрі членуються на підрозряди. У когнітивній ономастиці їх номінують як фрейми та субфрейми [Карпенко О. 2010, с. 13]. Серед цього онімного багатства (антропоніми, топоніми, теоніми, ергоніми, зооніми, космоніми, хрононіми, хремотоніми, ідеоніми) окремі розряди доволі активно функціують в українському МД. З огляду на ступінь активності виокремлюємо онімну лексику, що належить до ядра досліджуваного

дискурсу й виконує номінативну функцію, та периферійні оніми, котрі не є частотними та не виконують основну роль.

До першої категорії онімів зараховуємо передусім власні назви явищ природи, що будуть схарактеризовані як належні до мікрополя «Повітря». Власні ж географічні назви (топоніми), власні назви подій і часових відрізків (хрононіми) виступають або локативними, або хронологічними, чи ж локативно-хронологічними маркерами. Без сумніву, ойконіми, гідроніми, ороніми та інші різновиди топонімів слугують для позначення території, на яку поширюється синоптичне явище чи для якої запропоновано прогноз погоди. Вони окреслюють межі щодо адміністративно-територіальних одиниць, природно-ландшафтних областей країни, історичних регіонів, населених пунктів, а також стосовно основних водойм, значущих об'єктів рельєфу тощо, наявних на певних територіях, тобто номінують локації. Хронологічні параметри відбивають у прогнозі погоди деякі різновиди хрононімів, зокрема назви окремих днів, у тім числі й одно- та багатоденних церковних, світських і народних свят. Детальніше про ядрові й центральні оніми йтиметься в другому розділі дисертації.

Рідше затребувані в метедискурсі ергоніми – власні назви на позначення всіляких установ, організацій, закладів тощо, з-поміж яких активним є офіційне найменування установи, тісно пов'язаної з аналізованим дискурсом (*Укргідрометцентр*) і на яке іноді посилається Наталка Діденко. Зрідка фігурують й ідеоніми, зокрема назви вебсайтів, кваліфіковані М. Торчинським як сайтоніми [Торчинський 2010] та плідно досліджувані М. Карпенком [Карпенко М. 2014; 2015; 2017]. Ідеться про сайтонім *sinoptic.ua*, згадуваний Миколою Луценком у прогнозі погоди в «Миколиній погоді». М. Карпенко, схарактеризувавши інтернет-ономастикон найпопулярніших сайтів за функційними зонами, уналежнив онлайн-прогнози погоди до інформаційної зони, що надає споживачам найактуальніші відомості про об'єкти й події [Карпенко 2013, с. 62].

Отже, ономастикон метеодискурсу охоплює деякі розряди онімної лексики, серед яких затребуваними є належні до ядрової та центральної зони лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія».

1.8. Загальна характеристика лексикографічних термінологічних праць

Із загального обшину лексикографічних праць, присвячених указаній галузі й залучених під час дослідження, можемо виокремити кілька типів словників. Відповідно до мети укладання та функції словники метеорологічної лексики є дескриптивними, бо в них зафіксовано наявні в галузі слова й подано їхній повний опис [Бондар 2006, с. 300]. Такі словники можуть бути одномовними й перекладними. До одномовних лексикографічних праць зараховують термінологічні як вибіркові лексичні словники, де сукупність реєстрових слів обмежується певною сферою функціонування. Аналізовані словники разом із тлумачними, діалектними, стилістичними, ономастичними, синонімічними, паронімічними, антонімічними, омонімічними, іншомовних слів зараховують до праць лексико-семантичного рівня [Бондар 2006, с. 304-309; Ковалевська 2004, с. 44], у яких описано його одиниці – слова.

Відомо, що раніше метеорологічну лексику подавали в географічних та інших словниках суміжних наук (фізика, кліматологія, геодезія, гідрологія тощо). До прикладу, схарактеризуємо специфіку метеорологічного словника, авторами якого є С. Хромов та Л. Мамонтова. У ньому подано дефініції й тлумачення понад 6000 термінів, більшість з яких (80 %) – метеотерміни, меншою мірою (20 %) представлено близькі до них терміни суміжних наук, використувані в метеорологічному контексті [Хромов, Мамонтова 1974, с. 3]. Також він містить синоніми, напр.: *агрометеорологія* – сільськогосподарська метеорологія; *видимість* – атмосферна видимість, оптична видимість; *земний магнетизм* – геомагнетизм. Серед реєстрових слів чимало таких, що мають кілька семем, напр.: *атмосфера, буран, весна, зона*.

За структурою зафіксовані терміни є одно- (*гроза, дельта*), дво- (*дощовий сезон, європейський мусон*), три- (*тиск на рівні моря, день з морозом*), чотири- (*мінливість середньої температури повітря*) та п'ятикомпонентними (*межа ультрафіолетової частини сонячного спектру*), однак більшість термінної лексики складається з двох слів.

Дещо інший тип лексикографічної продукції демонструє словник-довідник Н. Таранової, у якому витлумачено понад 1000 термінів, найуживаніших у метеорології, кліматології й деяких суміжних галузях науки. Особливістю цього видання є те, що тут, крім короткого пояснення, наявна інформація про походження терміна. Словникові статті супроводжуються спеціальними маркерами щодо етимології, первинної сфери застосування, застарілості, список скорочень яких подано на початку праці, як і прийняті позначення одиниць вимірювання [Таранова 2013, с. 5-6].

О. Васянович пропонує у «Словник традиційної нематеріальної культури Правобережного Полісся» вмістити народну метеорологічну термінологію поліщуків, зібрану ним експедиційним шляхом упродовж 2000 – 2017 рр. на території чотирьох областей України (північні райони). Однак вона поки що представлена лише як матеріали до словника в часописі «Народознавчі зошити» [Васянович 2020].

Всесвітня метеорологічна організація, сприяючи розумінню термінів, уживаних в метеорології, кліматології й гідрології, пропонує термінологічну базу даних «Метеотерм», що містить «Міжнародний метеорологічний словник». У ньому перекладено й дефіновано терміни шістьма офіційними мовами Організації Об'єднаних Націй (англійською, арабською, іспанською, китайською, російською і французькою) [Метеотерм].

Вужче в межах загальної метеорології подано матеріал, зафіксований в словнику сільськогосподарської метеорології, авторами якого є І. Грінгоф і А. Клещенко [Грінгоф, Клещенко 2002]. Він уміщує більше як 2100 статей з агрометеорології, у тім числі й рідко вживаних термінів, а також відомості про вчених із цієї галузі. В. Дмитренко, Л. Щербак, В. Бібик вперше опублікували

тлумачний словник із сільськогосподарської метеорології українською мовою [Дмитренко, Щербак, Бібік 2009], який охопив близько 1000 найуживаніших термінів і понять. Крім того, тут є статті про установи, підрозділи, науковців, фахівців, завдяки котрим розвивалася названа сфера науки.

Не можна оминати увагою словник Л. Проха як такого, що зосереджений на фрагменті аналізованої лексики, котра виступає важливою характеристикою погоди й клімату. Він складається з двох частин, де в першій представлено назви вітрів і вітрових систем планетарного й локального поширення та їхню характеристику, а в другій – подано метеорологічні терміни, що описують дії вітрів та деякі інші. Фактичний матеріал, як зауважує автор, дібрано з різних словників, довідників, підручників, монографій. Водночас використано матеріали листування автора з метеорологічними установами Німеччини, Болгарії, Японії, Швеції, Іспанії, Франції тощо [Прох 1983]. Усього в словнику дефіновано 2000 одиниць.

«Російський гідрометеорологічний енциклопедичний словник» за своєю суттю є тлумачним словником, який охоплює широке коло гідрометеорологічних наук (метеорологію, кліматологію, синоптику, аерологію тощо) [Российский гидрометеорологический энциклопедический словарь 2008, т. 1, с. 5] і складається з трьох томів, що загалом вміщують 8000 статей. Його укладачі (Є. Борисенков, А. Єгорова, М. Образцова, Т. Антонова) опиралися на лексикографічні праці указаних вище галузей, а також фіксували терміни в довідниках, енциклопедіях, підручниках, посібниках, офіційних паперах. У ньому подано синоніми до наведених термінів, напр.: *верхні шари атмосфери – верхня атмосфера, дефляція – видування*. Тут зафіксовано й полісемантичні терміни (*вихровий рух*), застарілі терміни (*вічна мерзлота*).

Початки опрацювання вказаної лексики в плані перекладу, а отже, й розробки власної термінології сягають 20-х років минулого століття, коли в Інституті Української Наукової Мови розробляли основи термінотворення. У цей час було підготовлено словник метеорологічної термінології, укладачем

якого був І. Селецький [Селецький 1928]. У ньому курсивом подано слова, ухвалені до вжитку Метеорологічною Секцією Інституту Української Наукової Мови, а звичайним шрифтом надруковано слова, використовувані в літературі, які комісія визнала менш придатними [Шубіна 2004, с. 51]. До ранніх двомовних лексикографічних праць із розглядуваної проблематики зарахуємо й англо-російський словник за редакцією П. Астапенко. Укладачі цієї роботи [Айнбіндер, Алленова, Галл, Савина 1959] 73оно тематич близько 7000 термінів із загальної, синоптичної, динамічної метеорології, а також кліматології, фізики, астрономії, географії, що мають стосунок до метеорології та які розміщено за алфавітом та гніздовим принципом. У словнику є маркери, котрі вказують на запозичення з певної мови (*нім., франц.*), на частотність уживання (*73оно ., ам.*), на притаманність усному мовленню (*73оно .*).

До перекладних метеорологічних словників належить праця І. Гейбера, що видрукована 1969 р. [Гейбер 1969] й нині стала раритетом. У ній на базі численних англомовних джерел автор репрезентує понад 25000 термінів, серед яких мовні одиниці, використовувані в загальній метеорології, агрометеорології, синоптичній, авіаційній, військовій метеорології, кліматології тощо, котрі перекладено з англійської мови на російську мову. До цього ж типу належить англо-російський словник Н. Зайцевої та К. Равіної [Зайцева, Равина 2003], котрий уміщує майже 35000 термінів із метеорології, кліматології й суміжних наук. Одним із найновіших двомовних словників є лексикографічна праця В. Осечкіна, де подано російсько-англійський переклад термінів [Осечкин 2018].

Крім словникової продукції, лексичний склад якої охоплює широке коло термінів, а також суміжних наук, лексикографи зупиняються на окремих розділах метеорології. Так, авіаційну метеорологію подано в словнику Н. Ельянкової, що містить 10000 термінів і скорочень із цього різновиду метеорології та частково суміжних галузей [Ельянова 1996], перекладених з англійської мови на російську мову.

Відомі також лексикографічні праці, де подано переклад з інших європейських мов. Наприклад, німецько-російський метеорологічний словник підготував і оприлюднив 1959 р. В. Белінський [Белинский 1959], а французько-російський словник в досліджуваній галузі видруковано 1978 р. за редакцією П. Сильвестрова. Останній уміщує 12000 термінів з метеорології та авіації, океанології, гідрології, геофізики, астрономії, електроніки та радіозв'язку, використуваних у метеорологічному контексті. Для складених термінів застосовано алфавітно-гніздовий принцип. Є позначки щодо роду іменників, їхнього числа (у множині), походження [Французско-русский метеорологический словарь 1978, с. 5]. До перекладу ж метеорологічної лексики українською мовою вдаються вкрай рідко, на що нерідко нарікають самі синоптики. Прикладом такої праці може слугувати російсько-український словник [Кобченко, Дудка, Філон 1998].

Лексикографічні праці, де висвітлено метеорологічні терміни та суміжні до них, є переважно перекладними, рідше тлумачними, зосередженими на вузькій галузі метеорології.

Висновки до розділу 1

Прогностичний мегадискурс, що містить скеровану в майбутнє інформацію стосовно суспільного й природного розвитку, охоплює пророцький, футурологічний, метеорологічний та дискурс гороскопів. На особливе місце заслуговує метеодискурс. Основними ознаками метеорологічного дискурсу є його глобалістське спрямування, що пов'язане з екопроблематикою всього суспільства, а також скерованість на адресата (слухача / читача), наукове обґрунтування прогнозів погоди, наявність ознак наукового, художнього, публіцистичного стилів, монотематичність та малоформатність, комплекс виконуваних функцій (інформативна, оцінна, впливова). *Метеорологічний дискурс* потрактовано як інституційний тип комунікації, у якому функціують переважно монотематичні малоформатні усні чи писемні тексти прогностичного характеру щодо майбутніх погодних

умов, котрі відповідним чином організовані, характеризуються певними семантико-структурними ознаками й передбачають комунікативну взаємодію синоптика / журналіста й читача / слухача.

Метеодискурс у жанрі прогнозу погоди в засобах масової інформації має спільну мету – подати відомості щодо синоптичної ситуації передусім в Україні на поточний день або на наступну добу чи найближчі дні. Відмінності, що спостерігаються в радіо- й телефірі, зумовлені способом подачі цих відомостей. У більшості випадків прогноз погоди розпочинається з привітання або своєрідного зачину («Прогноз погоди з Наталкою Діденко», Країна FM, «Погода», Еспресо TV; «Миколина погода», ICTV; «Метеозалежність», 1+1). Вступна частина відсутня в прогнозі погоди лише на Авторадіо.

Структура основної частини в різних ЗМІ не однакова: відсутня послідовність інформації за частинами України на Авторадіо та Країні FM; характеризується стандартною послідовністю подачі матеріалу Еспресо TV, ICTV; подача ж синоптичної ситуації на 1+1 має стандартну форму лише щодо складників основної частини, а не послідовності прогнозування за територіями. У цілому згадана стандартність не сприймається як штамп, вона зумовлена розробленим алгоритмом репрезентації погодних умов і намаганням вирізнитися способом представлення інформації в межах прогнозу погоди.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях авторки: [Кулібаба 2019 а; 2020 г; 2020 д].

РОЗДІЛ 2

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ ВЕРБАЛЬНИХ СКЛАДНИКІВ МЕТЕОДИСКУРСУ

Методискурс експліковано завдяки лексичним одиницям, що функціують в українській мові. Відповідно до їхньої семантики мовні засоби сформовано в лексико-семантичне поле «Синоптична метеорологія», у межах якого вирізняють ядрові, центральні та периферійні компоненти.

2.1. Лексико-семантичне поле як базове поняття для вивчення лексикону методискурсу

Питання системної організації словникового складу мови ще й досі перебуває в центрі уваги дослідників-лексикологів, що зумовлено необхідністю опрацювання лексико-семантичного рівня мови стосовно об'єднання слів у тематичні угруповання. Такий підхід зорієнтовано на висвітлення цілісності об'єкта, механізму, що його забезпечують, фіксацію зв'язків між складниками й зведення їх в єдину теоретичну картину [Каверіна 1992, с. 3]. Найбільшим конструктом, як відомо, є лексико-семантичне поле (ЛСП). Питання виокремлення поля, його структурування, системні зв'язки конститuentів цікавить багатьох лінгвістів (О. Каверіна, Ю. Караулов, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Г. Щур та ін.). У полі зору їхніх студій перебувають різноманітні проблеми, які стосуються дефінування поняття, принципів вирізнення, лексичних елементів, перетину полів між собою тощо.

Термін *поле* було запозичено з фізики (розділ – електродинаміка), де електромагнітне поле постає як взаємодія між фізичними тілами. С. Соколов, Л. Писаренко та В. Журба дають йому таке визначення: це особливий вид матерії, що являє собою сукупність змінних взаємозалежних електричного й магнітного полів, котрі впливають один на одного [Соколов, Писаренко, Журба 2010, с. 12]. Над створенням теорії електромагнетизму працювали В. Вебер, Г. Гельмгольц, М. Фарадей, Г. Кірхгоф, Ф. Нейман, Дж. Максвелл

та ін. Саме останній учений сформулював теорію електромагнітного поля у вигляді чотирьох рівнянь [Мельник 2017, с. 65]. Лінгвістична інтерпретація теорії поля ґрунтується на адекватному відображенні головного принципу польового структурування фізичних явищ щодо максимального напруження в центрі поля й поступового затухання на периферії [Калько 2017, с. 217].

На наш погляд, для визначення семантичної потужності метеолексики доцільно скористатись ідеєю поля, запропонованою Г. Іпсеном, підтриману Й. Тріром, В. Порцигом [Ipsen 1924; Trier 1931; Trier 1932; Porzig 1973], пізніше розроблювану багатьма вченими [Адмони, 1967; 1968; Башарина 2007; Бондар 1997; Теория функциональной грамматики 2001; Данильчук 1995; Загнітко 1991 а; 1991 б; Караулов 1976; Левицкий 1988; Попова, Стернин 2011; Романченко 2009; Щур 2009]. В. Адмоні зауважив, що в мові об'єктивуються сфери, котрі не «вписуються» в рівневу модель системи мови, оскільки є наскрізними [Адмоні 1967]. Саме завдяки їм і формуються утворення, які можна кваліфікувати як польові конструкти.

Дослідники найчастіше оперують поняттями *семантичне* або *лексико-семантичне поле*. Беручи до уваги здобутки в лексикології, вважаємо, що доречно використовувати саме останній термін. На переконанням М. Калька, можливості принципу польового моделювання в сучасному мовознавстві не можна вважати вичерпаними у сенсі пізнання всіх його потенційних аспектів, що й засвідчує зростаюча увага до теорії поля, спроби науковців осмислити його нові грані, досягнення «його глибших пластів для відкриття нових, ще не зреалізованих можливостей» [Калько 2017, с. 217]. За З. Поповою та Й. Стерніним, ЛСП – сукупність великої кількості слів різних частин мови, об'єднаних спільною семою – спільним поняттям. Назвою поля є усталене словосполучення, котре відбиває поняття й інтегрує слова в поле [Попова, Стернин 2011, с. 99].

Лексико-семантичне поле – складна лексична парадигма, до складу якої входять слова з подібним значенням і яка має своєрідну будову. До її основних структурних рис зараховують взаємозв'язок елементів, їхню

впорядкованість та ієрархічну структуру. Відмінними ознаками цього утворення вважають відсутність чітких меж, континуальність, відкритість, перетин з іншими полями, лакуарність, структурну асиметричність, автономність у лексико-семантичній системі, неповторність у неспоріднених мовах [Бондар 2006, с. 176].

ЛСП кваліфікуємо як самостійну сукупність лексем зі спільною гіперсемою [Куренкова 2006, с. 220]. Для аналізованої лексичної парадигми характерні такі риси: присутність, неперервність, цілісність, історичність. Вона об'єднує менші за обсягом лексичні парадигми – лексико-семантичні групи (ЛСГ), витлумачувані як автономні в межах ЛСП сукупності лексем зі спільною гіперсемою, для якої характерний менший ступінь узагальнення порівняно з польовою гіперсемою [там само, с. 222].

Подібні думки стосовно сутності та структури описуваного семантичного утворення висловлює М. Кочерган, трактуючи його як сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, що мають однаковий зміст (іноді спільні формальні ознаки), відбивають поняттєву, предметну й функційну подібність позначуваних явищ. Науковець зауважує, що ЛСП не є ізольованими утвореннями, тому що вони взаємопов'язані: окремими своїми семемами багатозначні слова можуть належати до різних полів [Кочерган 2008, с. 211-212].

Аналізована побудова характеризується здатністю мати ядро й периферію. Ядро організують синоніми, антоніми, родо-видові слова, об'єднані нульовими й привативними опозиціями, де нульова опозиція не передбачає відмінностей у семантиці слів, а в привативну опозицію вступають слова, коли семема одного з них повністю містить семему іншого. На периферії ЛСП перебувають слова, що пов'язані еквіполентними опозиціями (у кожній семемі містяться спільні й відмінні семи) з лексемами ядра [Попова, Стернин 2011, с. 97, 99]. Такі слова можуть входити до інших ЛСП, тим самим взаємодіючи й перетинаючись із ними. Отже, поле

утворюють лексеми, які перебувають в нульовій, привативній та еквіполентній опозиціях.

Як стверджує В. Левицький, алгоритм визначення складників певного лексичного об'єднання передбачає з'ясування його семантичної домінанти, формування переліку лексем (бажано на основі кількох словників), встановлення ядрових та периферійних елементів [Левицький 2004]. Студіюючи різнопланову лексику, науковці залучають патерн організації лексичних угруповань. І. Буяр, досліджуючи іменники оцінки в англійській мові, дотримується запропонованого вченим алгоритму інвентаризації ЛСГ, що охоплює кілька важливих етапів. Зокрема вона обирає семантичною домінантою прикметники, котрі є узагальненими носіями оцінки, обчислює вагу компонентів у їхній смисловій структурі, розмежовує ядрові й периферійні компоненти [Буяр 2010, с. 29-30]. Формуючи ЛСГ діалектної лексики, теж послуговуються описаним способом складників групи. С. Поліщук, опрацювавши сільськогосподарську лексику говорів Середнього Надбужжя, на базі семантичної домінанти вирізняла не тільки лексико-семантичні групи, а й підгрупи окремих із них [Поліщук 2017].

У мовознавстві до вивчення поля в семантичному аспекті звертаються здавна. Він передбачає дослідження складу лексем відповідно до їхніх значень. Окрім цього підходу, продуктивними аспектами студіювання лексики будь-якої мови є мотиваційний, культурологічний, лінгвокогнітивний, відповідно до яких опрацьовують моделі мотивації, символіку культурних знаків тощо [Березович 2004, с. 5; Строченко 2008].

З огляду на ефективність дослідження лексики в межах ЛСП, широкі можливості аналізу лексичної системи тої чи тої сфери схарактеризуємо ЛСП «Синоптична метеорологія». Крім того, що польова модель системи мови являє собою перетин і взаємодію різних угруповань та співвідноситься з «наявними в нейропсихології й нейролінгвістиці зображеннями місця та зв'язку нервових клітин у мозку людини» [Попова, Стернин 2011, с. 18], структурування названого поля є плідним і тому, що сприяє впорядкуванню

досліджуваного семантичного простору за галузевим принципом. Назване поле кваліфікуємо як поліцентричне, бо його структура охоплює відповідні мікрополя, сформовані на основі вузької семантики, реалізованої в ЛСГ. Кожна з них тісно пов'язана з комплексом понять, актуальних для метеорології і які є її обов'язковими складниками.

З метою визначення складу вказаного ЛСП було залучено Великий тлумачний словник сучасної української мови, укладачем і головним редактором якого є В. Бусел [2005], словник-довідник із метеорології та кліматології, автором якого є Н. Таранова [2013], метеорологічний словник С. Хромова і Л. Мамонтової [1974], словник вітрів Л. Проха [1983], перекладний словник, укладений Ю. Кобченком, О. Дудкою, М. Філоном [1998] тощо. На основі вибірки з цих словників було відібрано лексеми, що містять сему *погода*, й сформовано мікрополя та ЛСГ.

Розбудовуючи будь-яке поле, дослідники беруть до уваги кілька моментів стосовно лексем, які є їхніми ядровими контитуентами: морфологічна простота, широка сполучуваність, психологічна важливість, давність існування тощо [Попова, Стернин 2011, с. 97]. Зосередимося на специфіці ЛСП «Синоптична метеорологія» та його мікрополях.

2.2. Лексико-семантичне поле «Синоптична метеорологія»

Метеорологія як наука вивчає земну атмосферу й процеси, що в ній відбуваються: склад і будову атмосфери, тепловий режим атмосфери та земної поверхні, вологообіг і перетворення води, рух повітря та різні атмосферні явища [Кобрін, Вамбаль, Клеєвська, Яковлев 2006, с. 6]. Синоптична метеорологія як розділ науки про атмосферу скерована на вивчення процесів формування погоди з метою її прогнозування. Основні поняття синоптичної метеорології стосуються метеорологічних елементів та атмосферних явищ, першими з яких є повітря, вітер, хмари, опади, дальність видимості, водність туманів, потоки сонячної енергії й тепла. Атмосферними явищами вважають грозу, бурю, туман, ожеледь тощо. За гіперсемами

лексем, що репрезентують синоптичну метеорологію, ми сформували мікрополя «Вода в атмосфері», «Повітря», «Тепловий режим атмосфери». Розглянемо одне з продуктивних мікрополів досліджуваного лексико-семантичного поля, а саме «Вода в атмосфері».

2.2.1. Конституенти ядра поля

2.2.1.1. Семантика номенів мікрополя «Вода в атмосфері»:

лексикографічний та функційний аспекти

Виокремлене семантичне мікрополе має своєрідну внутрішню структуру й складається з кількох лексико-семантичних груп. ЛСГ – група слів однієї частини мови, об'єднувальним ідентифікатором яких є значення, що міститься в кожному з них [Попова, Стернин 2011, с. 98]. Указані групи охоплюють слова та їхні сполуки, що розкривають суть і виражають пов'язані з водою поняття. З огляду на це такі об'єднання лексем кваліфіковано як ЛСГ «Вологість повітря», ЛСГ «Атмосферні опади» та ЛСГ «Атмосферні явища».

Гіперсемою досліджуваного мікрополя є слово *вода* із семантикою 'прозора безбарвна рідина, що становить найпростішу хімічну сполуку Гідрогену з Оксигеном' [ВТССУМ 2005, с. 197]. Вода може мати газоподібний стан, і тоді її тлумачать як *водяну пару* [там само, с. 884]. У коло ЛСГ «Вологість повітря» залучено споріднені лексеми *волога* та *вологість*. *Волога* – це рідина, яка міститься в чому-небудь [там само, с. 200]. Під *вологістю* розуміють наявність вологи в чому-небудь; ступінь насиченості вологою [там само, с. 200]. Кваліфікація вологості атмосферного повітря залежить від кількості водяної пари та її температури, і вимірюється вона в грамах на м³. Для характеристики вологості атмосферного повітря актуальними є *абсолютна* та *відносна вологість*, перша з яких вказує на кількість водяної пари (г/м³), що утримується в одиниці об'єму повітря (1 м³) при даній температурі [Таранова 2013, с. 7], друга – це відношення значення фактичного вмісту водяної пари в 1 м³ атмосферного повітря до значення

величини $V_{\text{абс}}$ при даній температурі ($T_{\text{пов}}$), виражене у відсотках [Кобрін, Вамбаль, Клеєвська, Яковлев 2006, с. 17]. Описувана ЛСГ містить такі словосполучення, як *точка роси, добовий хід абсолютної вологості*, що параметризують вологість повітря. *Точка роси* – це температура, при якій повітря досягає стану насичення водяною парою при незмінному тиску [ВТССУМ 2005, с.1275]. Вологість повітря змінюється впродовж доби у зв'язку зі зміною температури поверхні, що її випаровує, і повітря, співвідношення процесів випаровування та випаровуваності, а також перенесення вологи. Цей процес кваліфікують як *добовий хід абсолютної вологості* [Тюленєва, Козій 2014, с. 82].

До складу ЛСГ «Вологість повітря» також зараховуємо назви процесів: *атмосферне зволоження, випаровування, випаровуваність, перенесення вологи*. Вода до атмосфери потрапляє завдяки двом важливим процесам: *випаровуванню* (виділенню з поверхні водою і зволоженого ґрунту в повітря рідини, ще перетворилася на пару, а також транспірації з листків зелених рослин) та *перенесенню вологи* (переміщенню її із земної поверхні в атмосферу конвенційними потоками). У спеціальній літературі випаровування пояснюють як процес відривання молекул (води) від поверхні (водяної, ґрунтової, рослинної). Максимальне випаровування, не обмежене запасами води, а лише тепловими ресурсами, називають *випаровуваністю*. Співвідношення випаровування та випаровуваності становить *атмосферне зволоження* [Тюленєва, Козій 2014, с. 76-77, 80].

ЛСГ «Атмосферні опади» охоплює лексеми, що вказують на вид, особливості опадів. *Опади* – атмосферна волога, яка випадає з хмар на земну поверхню у вигляді дощу, снігу, роси і т. ін. ** *Атмосферні опади* – вода у рідкому чи твердому стані, що випадає з хмар або осідає з повітря на земну поверхню і предмети [ВТССУМ 2005, с. 844]. Подібну дефініцію знаходимо в спеціальній літературі: це вода в усіх різновидах твердої та рідкої фази, яку отримує земна поверхня з атмосфери [Тюленєва, Козій 2014, с. 106]. До них належать дощ, сніг, град тощо. Опади випадають із хмар, вертикальна

потужність яких не менше ніж 3 км, а водність більша ніж 1 г/м³. Нижче подаємо їхні дефініції за тумачним словником:

*град*¹ – 1. Атмосферні опади у вигляді частинок льоду різного розміру, перев. округлої форми; *градина* – розм. Крупинка граду (далі за ВТССУМ наводимо лише сторінку в круглих дужках, с. 258);

дощ – 1. Атмосферні опади, що випадають із хмар у вигляді краплин води (с. 325);

сніг – атмосферні опади у вигляді білих зіркоподібних кристалів чи пластівців, що становлять скупчення таких кристалів; *сніжинка* – кристал снігу у вигляді зірочки (с. 1351).

Окрему групу аналізованої ЛСГ становлять лексеми на позначення опадів, що супроводжуються вітром:

буря – 1. Навальний вітер з дощем, грозою, а взимку – зі снігом (с. 103);

завірюха – 1. Сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина (с. 380);

заметіль – сильний вітер зі снігом; хуртовина (с. 405);

сніговій – сильний вітер із снігом; завірюха, метелиця (с. 1351);

сніговійниця, рідко – Те саме, що сніговій (с. 1351);

хуртовина – 1. Сильний вітер зі снігом; заметіль (с. 1576);

хурделиця – розм. Те саме, що *хуртовина* 1 (с. 1576).

Лексема *сніговиця* має два значення, одне з яких стосується власне опадів, а друге тлумачиться як опади разом із рухом потоку атмосферного повітря: розм. 1. Те саме, що сніговій. 2. Те саме, що сніг (с. 1351).

До цієї ЛСГ уналежнюємо підгрупу із семантикою 'результати опадів' та 'процес': *замет* – наметена вітром кучугура снігу (с. 405); *перемет* – купа снігу, наметена вітром поперек шляху; довгий *замет* (с. 917); *снігопад* – випадання снігу (перев. у великій кількості) (с. 1351) [Кулібаба 2019].

Помічено, що окремі лексеми в межах цієї ЛСГ (*дощ*, *сніг*, *злива*, *заметіль*, *град*) характеризуються широкою валентністю, а дистрибутивний варіант пов'язаний із певною ситуацією, за якої можливе використання їх як в прямому, так і в переносному значеннях. Слово *дощ* має негативну та

позитивну маркованість, бо може характеризувати труднощі пересування під час дощу, а також указувати на користь для врожаю. Текстуальна валентність його в основному збігається з лексикографічною фіксацією щодо сполучуваності слів [Степанов 2016, с. 65].

Опади розрізняють за інтенсивністю та станом води. За інтенсивністю бувають мрячні, обложні, зливові опади. За станом води вони бувають рідкі та тверді. До *рідких опадів* належать мряка, обложний дощ, зливовий дощ: *мряка* – 1. Густих дрібний дощ, краплини якого немов перебувають у завислому стані (с. 693), *обложний дощ* – дощ, що випадає тривалий час (кілька годин – кілька діб), краплі при цьому мають діаметр 0,5 – 5 мм; *зливовий дощ* – дощ, що триває від кількох хвилин до кількох годин, краплі при цьому великі (5 мм – 2 см). *Твердими*, крім граду, є такі опади: обложний сніг, лапятий сніг, сніжна крупа, крижаний дощ. *Обложним* називають сніг, при якому падають окремі невеликі сніжинки, утворені за допомогою крижаного кристалика, тривалий час, як і обложний дощ; *лапатим* називають сніг, що випадає злиплими сніжинками у вигляді пластівців, часто супроводжуваний заметіллю, і триває, як зливовий дощ. *Сніжна крупа* має вигляд білих зліплених зерен і випадає пізно восени або навесні впродовж кількох хвилин. Під час *крижаного* дощу падають прозорі, злегка витягнуті краплі, що замерзають у польоті й мають форму зерен. Випадає він ранньої весни чи пізньої осені під час різкого похолодання [Тюленєва, Козій 2014, с. 107]. На відміну від звичайного дощу, злива сприймається більш негативно, оскільки конотативна сема слова містить негативну оцінку.

До цієї ЛСГ належить сполука *сніговий покрив* – результат випадання на земну поверхню снігу в умовах низької для його збереження температури [там само, с. 112]. Опади звожують земну поверхню. У метеорології розрізняють *надлишкове, достатнє, недостатнє зволоження*. За індексом сухості виокремлюють кілька зон: *гумідні зони* – з надлишковим зволоженням, *семигумідні зони* – з достатнім зволоженням та *аридні зони* –

із недостатнім зволоженням [там само, с. 116]. Сюди уналежнюємо і дієслова, що виражають дію, пов'язану з опадами: *дощити, розм.* Падати, йти (про дощ) (с. 325), *сніжити, розм.* Падати, іти (про сніг) (с. 1351) тощо.

ЛСГ «Атмосферні явища» охоплює лексеми на позначення різних явищ. Атмосферними називаються такі, що відбуваються в атмосфері або утворюються безпосередньо на земних предметах (гроза, туман, іній, ожеледь, ожеледиця, наморозь / паморозь, роса). Розглянемо особливості семантики кожної лексеми:

гроза – грім та блискавка з дощем або градом, що переважно супроводжуються великим вітром (с. 262);

туман – 1. Скупчення найдрібніших крапель води або кристалів льоду в нижніх шарах атмосфери, яке робить повітря непрозорим (с. 1484);

іній – тонкий шар кристалів льоду, що утворюється осіданням водяної пари з повітря на охолоджені предмети; паморозь, наморозь (с. 497);

наморозь – 1. Схожий на іній шар снігу, що утворюється на гілках дерев, дротах і т. ін. під час туману й морозу. 2. Тонкий шар льоду, що утворюється на поверхні землі і т. ін. в холодну сиру погоду (с. 724);

ожеледь – тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах і т. ін. (с. 833);

ожеледиця – шар льоду на земній поверхні, що утворюється після дощу або відлиги при зниженні температури (с. 833);

паморозь – схожі на іній атмосферні опади, що утворюються в туманну морозну погоду на гілках дерев, дротах і т. ін. (с. 879);

роса – краплі води, що осідають на поверхні ґрунту, рослин та інших предметів, коли з ними стикається охолоджений приземний шар повітря (с. 1275) [Кулібаба 2019].

Деякі назви, як видно з лексикографічного опису, використовуються для позначення одних і тих самих явищ, напр.: *наморозь / паморозь*. Найбільшою за обсягом виявилась ЛСГ «Атмосферні опади», складники якої розрізняються за інтенсивністю й станом. Крім того, вона вміщує кілька

підгруп, семантично пов'язаних із опадами (процес їх випадіння, дії, пов'язані з опадами). Функціуючи в метеодискурсі, конституенти мікрополя набувають специфічних лексичних дистрибутивних характеристик, притаманних українській картині світу стосовно візуального та аудіального сприймання, рясноти опадів, емоційної їхньої характеристики.

У структурі опрацьованого мікрополя виокремлено взаємопов'язані ЛСГ, що стосуються води в атмосфері (вологість атмосферного повітря, опади, атмосферні явища). Під час з'ясування семантики слів ЛСГ, виявилось, що деякі з них містять семи, відповідно до яких їх можна уналежнити до кількох груп. Це зумовлено тим, що лексеми виражають складні метеоропоняття, а межі між ЛСГ є рухомими та динамічними.

2.2.1.2. Семантика номенів-апелятивів мікрополя «Повітряні течії в атмосфері»

2.2.1.2.1. ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії: складники та їхнє функціонування»

Мікрополе «Повітряні течії в атмосфері» має власну внутрішню структуру, бо містить декілька ЛСГ, складниками яких є лексеми і їхні сполуки, що розкривають суть та кваліфікують поняття, пов'язані з рухом повітря. Отже, це мікрополе сформовано за допомогою лексем із семантикою руху повітря, які відбивають гіперо-гіпонімічні відношення. Як зауважує О. Каверіна, гіперо-гіпонімія передбачає відношення між словом із родовим значенням (гіперонімом) і словом видового значення (гіпонімом), де перше повністю охоплює значення другого. Зі сказаного зрозуміло, що ЛСГ організаційно є гіперо-гіпонімічною структурою [Каверіна 1992, с. 6].

На матеріалі давньогрецької мови в межах лексико-семантичного поля «Природні явища» виокремлено ЛСГ «Вітер» зі значною кількістю лексем, що пояснюють важливим місцем вітрів у світогляді греків. У вказаній групі розрізнено ядрові й периферійні лексеми, де перші – назви північного, південного, західного та східного вітрів, а до других зараховано ті з них,

котрі акцентують на якійсь особливості, пов'язаній із напрямком кожного з вітрів, або на особливості щодо їхньої потужності. Окрему групу становлять назви на позначення бурі, що відбувається на суші чи на морі й куди ввійшли слова *буря, вихор, ураган, буревій* тощо [Левко, Докучаєва 2014, с. 201-202]. На нашу думку, такий поділ зумовлений контекстом, а не словниковими дефініціями, що особливо помітно під час перекладу лексем із грецької мови, коли він однаковий для різних ЛСГ, а також можливими наслідками, до яких призводять інтенсивні повітряні рухи.

Ознаки, за якими класифікують повітряні рухи, різні. М. Кондратенко в межах семантичного поля «Переміщення повітряних мас», сформованого на базі слов'янських говорів і німецьких назв природних явищ, виокремлює кілька груп за актуалізованою ознакою: інтенсивністю, напрямком, супутнім метеоявищем або таким, що йому передує. Зокрема вичленовано ЛСГ «Сильний вітер», «Слабкий вітер», «Північний вітер», «Південний вітер», «Західний вітер», «Північно-західний вітер», «Північно-східний вітер», «Південно-західний вітер», «Південно-східний вітер», «Зустрічний вітер», «Попутний вітер», «Вітер, що дме з низин ріки», «Вітер, що дме паралельно до берега», «Вітер із моря», «Осінній вітер», «Весняний вітер», «Вечірній вітер», «Вітер, що віщує дощ», «Вітер, що віщує сніг», «Круговий рух вітру» [Кондратенко 2000, с. 45-52].

У башкирській мові назви різновидів вітру залежать від інтенсивності, напрямку (*кара ел* – букв. Чорний вітер, *саба ел* – легкий ранковий вітерець, зефір) [Искандаров 2009, с. 12]. В англійській мові аналізована ЛСГ охоплює майже 50 слів [Каверина 1992, с. 11]. «Словник вітрів», укладений Л. Прохом [1983], містить близько двох тисяч назв та термінів, пов'язаних із вітром та вітровими системами. У дефініціях цього словника переважає вказівка на напрямок, температуру й силу вияву, рідше зазначено інші ознаки: вологість, період, частину доби.

У сучасній українській мові розглядуване мікрополе в досліджуваному ЛСП формують слова, які називають повітряні течії, вказівка на особливості

яких надактуальна в прогнозі погоди. Його конститuentом є ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії», що формує мікрополе «Повітряні течії в атмосфері».

Зважаючи на тлумачення, наведені в різних словниках, беремо до уваги кілька критеріїв, які послуговували основою для виокремлення ЛСГ: напрямок руху повітряних мас, силу й час вияву вітру, місце та місцевість, де відбувається рух повітряних мас. З огляду на це групи кваліфіковано таким чином: ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії» та ЛСГ «Кругові повітряні течії». У семантиці лексем, які виражають горизонтальний рух повітря, актуалізовано такі ознаки: напрямок, інтенсивність, тривалість, локалізація, температура, пора року, наявність чи відсутність вологості й супутніх явищ або опадів.

Передовсім з'ясуємо поняття *атмосфера, повітряна маса, повітряна течія*, котрі є актуальними для дефінування повітряних течій. *Атмосфера* – 1. Газувата оболонка Землі та деяких інших планет. 2. Повітря [ВТССУМ 2005, с. 45]. *Повітряна маса* – це сформована в умовах тривалого перебування над однорідною поверхнею суші чи океану маса повітря, що характеризується однаковою температурою й вологістю і постійно переміщується, а *повітряна течія* – повітряний рух у нижній атмосфері, який зумовлює обмін повітряних мас у горизонтальному й вертикальному напрямках. У прогнозах погоди терміносполука *повітряна маса* функціонує з атрибутами щодо вологості й температури. Напр.: *Адже завтра в Україні скрізь переважатиме суха повітряна маса...* (К).

Найважливішою характеристикою нижньої атмосфери є атмосферний тиск, вимірювання якого вможливує прогнозування погоди й дає змогу робити висновки щодо закономірностей переміщення повітряних мас. *Атмосферний тиск* – тиск стовпа повітря від верхньої межі атмосфери до поверхні землі, що дорівнює в середньому $1,033 \text{ кг/см}^2$ [ВТССУМ 2005, с. 45]. У прогнозах погоди, як правило, йдеться про зміну атмосферного тиску: *Мінятиметься атмосферний тиск; Тому готуйтеся до стрибків*

атмосферного тиску, чергування хмар та сонця, грозових розрядів та зміни, хоч і несуттєвої, температури повітря (К).

Перепади атмосферного тиску є причиною переміщення повітря. Одна з форм руху повітряних мас – вітер, що являє собою рух повітря переважно в горизонтальному напрямі з ділянки високого в ділянку низького тиску під дією гравітаційних сил [Олійник, Федорищак, Шищенко 2008]. Центральною лексемою, що номінує рух повітря, є слово *вітер*, яке належить ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії». У словниковій його дефініції акцентується лише на напрямку руху повітря: *вітер* – 1. Рух потоку атмосферного повітря в горизонтальному напрямі [ВТССУМ 2005, с. 190]. Однак вітер характеризується не лише за напрямком, а й інтенсивністю, тривалістю, поширеністю в певній місцевості тощо. Залежно від особливостей вияву серед вітрів розрізняють їхні різновиди. Усі вітри дмуть в горизонтальному напрямку, саме це відрізняє горизонтальні повітряні течії від кругових.

Аналізуючи склад та функціонування лексем, що виражають рух повітря, залучаємо як семасіологічний підхід, у центрі уваги якого зв'язок між елементами та досліджуванним поняттям, так і ономасіологічний підхід, суть якого зводиться до особливостей сполучуваності під час мовленнєвої діяльності, відбиття в мові фрагмента дійсності. Семасіологію цікавить зв'язок конкретної одиниці поля з іншими полями з огляду на її багатозначність, ономасіологію – зв'язок поняття з іншими лексемами [Левко, Докучаєва 2014, с. 20].

Загальна назва *вітер* сполучається з прикметниками на позначення напрямку (*східний, західний, південний, північно-західний, східного напрямку, південно-східного напрямку*), інтенсивності (*невеликий, помірний, сильний, штормовий, поривчастий, рвучкий*), напр.: *Вітер східний, невеликий або помірний, на південному сході, особливо в Приазов'ї – до сильного (К); Вітер південний 3-8 метрів за секунду (А); У Києві субота та неділя будуть без опадів, з мінливою хмарністю та північно-західним вітром (Е); Вітер східного, південно-східного напрямку; Вітер східний, невеликий, максимум*

помірний (К); *На півдні та південному сході пориви східного вітру до штормового, 15-20 метрів за секунду* (М); *Залишиться поривчастий вітер в Приазов'ї; Вранці на час параду – сонячно та прохолодно, +14+17 градусів, вітер західний, поривчастий* (К); *Вітер північно-західний, 7-12 метрів за секунду, поривчастий і вночі навіть сильний* (Е); *Вітер західний, південно-західний, рвучкий, з поривами, тому відчуття будуть холоднішими, ніж реальні показники* (К).

Іменник *вітер* у ролі підмета сполучається з дієсловами-присудками на позначення руху повітря, зміни його напрямку тощо, напр.: *Вітер змінюватиметься на південний* (МП); *Південно-східний та східний вітер може досягати сильних поривів* (М); *До речі, про вітер. Він буде переважно слабким або й штиль. Лише у Приазов'ї задуватиме сильніший* (К); *Вітер південно-східного напрямку досягатиме 15-22 м/с, тобто, ймовірно штормові пориви* (К).

Для вказівки на наявність вітру використано лексеми *спостерігається, залишається*, напр.: *Тому спостерігається сильний вітер* (А); *Також без змін поки що залишається напрямок вітру – північно-західний і пориви його можуть бути сильними* (Е); *Залишається поривчастий, місцями до сильного, вітер* (К). Дієслова *посилюватися, послаблюватися, стихати* акцентують на зміні інтенсивності вітру, напр.: *І завтра, і в середу в Україні посилиться вітер* (К); *Тобто, у неділю у Києві вітер послабне* (К); *Вітер стихне* (МП). Типовими словами-партнерами є й синоніми *задувати, повівати*, уживані в різних граматичних формах: *Вітер повіватиме з північного заходу, помірний, лише в західних областях його пориви можуть бути сильними* (К); *Вітер задуватиме з південного заходу і часом буде поривчастим, сильним* (Е).

Дієслова, що сполучаються з іменником *вітер*, часто формують метафори, які виражають особливості руху та містять оцінну характеристику, напр.: *У східній, південній частинах України, особливо в Приазов'ї, східний вітер розганятиметься до штормових поривів, до 15-20 метрів за секунду*

(К); 20 липня в Україні продовжать заходити вищі й вищі градуси, які *несе до нас південний та південно-західний вітер* (Е); Кияни – дощ, гроза, при грозі *рвоне вітер*, +26+28 градусів (К); По півночі, сходу та на заході трохи *рватиме західний вітер* (К). Опис вітру може бути досить розлогим. Для його метеорологічної характеристики залучається певний арсенал дієслівних засобів, що й уможлиблює створення цілісного образу: Почну з головного – *вітер стихатиме. Переходитиме від сьогоднішнього західного, південно-західного поступово, до неділі, на північний. Тобто, сильний сьогодні ще завиватиме, а вихідними вже не дуже. Лише в неділю в районі Приазов'я знову посилиться до сильного* (К).

Потік повітря може бути несподіваним, і він називається шквалом. Під *шквалом* розуміють навальний, різкий раптовий порив сильного вітру (іноді з дощем) [ВТССУМ 2005, с. 1623]. Напр.: *Дощі з грозами та локальними градом із шквалами пройдуть 20-21 серпня на заході України* (К); *Фронт 13 серпня прийде не сам, а з грозами, зливами і шквалами* (К).

Конституентами аналізованої групи є лексеми *буря, шторм, суховій, легіт, мусон, пасат, ураган, тайфун* тощо. Сильний вітер називають *бурею, штормом*: *буря* – 1. Навальний вітер з дощем, грозою, а взимку – зі снігом [там само, с. 103], що спричиняє негативні наслідки на суші [Хромов, Мамонтова 1974, с. 66]; *шторм* – сильна буря, вітер на морі чи озері та спричинене цим велике хвилювання води. // Сильний вітер взагалі [ВТССУМ 2005, с. 1633]. У прогнозі погоди частіше функціює синонімічна сполука *штормовий вітер*: *Про дощі, тумани та штормовий вітер є багато українських пісень, а ось про спеку щось не пригадаю*. Менш відомою є лексема *хабуб* на позначення піщаної або пилової бурі в Судані [Хромов, Мамонтова 1974, с. 527].

Цілком закономірно, що саме загальна назва *вітер* використовується в прогнозах погоди із врахуванням географічного положення, ландшафтної структури, особливостей клімату України. Втім, у метеорології поширені назви на позначення різновидів вітрів. До досить відомих назв належать

суховій, легіт, пасат, мусон, ураган, тайфун. *Суховій* – сухий гарячий вітер, що супроводжується високою температурою, дуже низькою відносною вологістю [ВТССУМ 2005, с. 1418]. Легкий приємний вітерець українці називають *леготом* [там само, с. 609], *зефіром* (теплий легкий вітерець [там само, с. 458]). У давньогрецькій міфології Зефіром звали бога західного вітру, який був сином бога зоряного неба Астрея й богині ранкової зорі Еос [Левко, Докучаєва 2014, с. 201]. Це був найлагідніший із-поміж інших вітрів, на що вказує Я. Парандовський [Парандовський 1977, с. 71].

Сироко – це теплий та вологий вітер південного чи південно-східного напрямку, що іноді може набувати ознак сухого фену, наприклад, у Палестині, або супроводжуватися піщаним пилом (Аравія, Месопотамія) [Хромов, Мамонтова 1974, с. 419]. *Пасат* – постійний сухий вітер у місцевості між тропіками та екватором [ВТССУМ 2005, с. 891]. У спеціальній літературі подається детальний опис пасатів. Наголошується, що це вітер помірної сили (6-8 м/с), який дме із субтропічних антициклонів у бік екваторіального баричного мінімуму й напрямок якого узалежнений від півкулі [Олійник, Федорищак, Шищенко 2008]. Залежно від півкулі виокремлюють *північно-східний* і *південно-східний пасат*. У словниках подано такі дефініції слів на позначення горизонтальних повітряних течій: *ураган* – 1. Вітер великої руйнівної сили (до 12 балів) [ВТССУМ 2005, с. 1513], *тайфун* – ураган величезної руйнівної сили, що виникає в Південно-Східній Азії та в тропічних широтах західної частини Тихого океану [там само, с. 1427].

Словникова дефініція лексеми *мусон* (вітер, що періодично змінює свій напрям: улітку дме з океану на материк, а взимку з материка в океан [там само, с. 697]) містить короткі відомості щодо його специфіки й доповнюється іншими характеристиками, необхідними для кваліфікації цього вітру. Тропічні й позатропічні мусони, поширені в Східній і Південній Азії, Індії, Пакистані, – стійкі сезонні повітряні течії з різкою зміною напрямку залежно від пори року: влітку з океану дме вологий мусон, унаслідок якого випадають

рясні опади, взимку із суші дме сухий мусон [Олійник, Федорищак, Шищенко 2008]. Також вони відомі як *далекосхідні мусони*.

У діалектах української мови відомі й назви вітру за напрямком (*северок, сіверець, західник, запад, східняк, клітнянець*), просторовими або географічними орієнтирами (*горішненець, горішняк, горах, підсонечник, низовка, низовочка*), стороною, де мешкають представники певної національності (*німець, молдаван, молдавка*), температурою, супутньою погодою, місяцем (*студень, марець, марцувей*) [Кондратенко 2000, с. 45-52], іншими ознаками.

Місцеві вітри властиві певним географічним регіонам і мають більш-менш конкретну локалізацію, будучи проявом місцевих циркуляцій повітря чи змін повітряних течій. Як зауважують Л. Консевич і Я. Адаменко, це повітряні течії невеликої горизонтальної протяжності, що виникають внаслідок термічного або механічного впливу неоднорідної земної поверхні на більший за обсягом потік повітря [Консевич, Адаменко 2002]. До них уналежнюють такі, як бриз, гірсько-долинні вітри, бора, фен тощо. Серед них можна умовно розрізнити холодні й теплі вітри. Розглянемо їхні дефініції та особливості вітрів.

Бриз – легкий береговий вітер, який дме вдень із моря, а вночі з суходолу [ВТССУМ 2005, с. 97], фактично це морський і береговий вітер [Хромов, Мамонтова 1974, с. 60]. Він має змінний напрямок, що залежить від частини доби й відповідно її температури повітря. Висота бризу сягає кілька сотень метрів, довжина – десятки кілометрів. Оскільки він спричиняє зниження температури на узбережжі, логічно уналежнити його до холодних вітрів. Схожим до бризу є гірсько-долинні вітри: удень дмуть із гирла долини вгору (*долинний*), уночі – вниз по схилу (*гірський*) [Консевич, Адаменко 2002]. Метеорологічний словник також розрізняє *гірський бриз* – обмін повітря між двома схилами долини, які неоднаково прогріваються, *озерний бриз*, що спостерігається на Онезькому й Ладозькому озерах, *гірський вітер* – вітер у гірському районі, що являє собою місцеву

циркуляцію з добовим періодом, те саме, що гірсько-долинні вітри, *лісний вітер* – вітер між лісом і відкритим місцем, *міський бриз* – перенесення повітря від периферії до центру міста та *гірняк* – нічний бриз на озері Іссик-Куль [Хромов, Мамонтова 1974, с. 122-123, 242, 310].

Бора – дуже сильний холодний поривчастий вітер, що дме в приморських місцевостях із гір [ВТССУМ 2005, с. 92; Хромов, Мамонтова 1974, с. 63], зокрема з низьких гірських хребтів у бік моря. Вітер дме вниз і приносить у зимовий час значне похолодання. Його різновидами є *норд-ост* (північно-східний вітер [ВТССУМ 2005, с. 791]), *сарма* (місцевий сильний вітер на західному узбережжі Байкалу [там само, с. 1295]), *бакинський норд* (вітер на Апшеронському півострові, що спостерігається в усі пори року, тривалість 1-3 доби, іноді тиждень), *циклонічна й антициклонічна бора* [Хромов, Мамонтова 1974, с. 48-49, 64]. На Закавказзі та в південно-східній частині Франції панує *містраль* – холодний сухий північний або північно-західний вітер, який найчастіше віє на Середньоземноморському узбережжі Франції [ВТССУМ 2005, с. 679]. Схожим до нього є *біза* – теж холодний і сухий північний або північно-східний вітер у гірських районах Франції чи Швейцарії [Хромов, Мамонтова 1974, с. 60]. *Памперо* – це холодний штормовий вітер, що дме з пампи [ВТССУМ 2005, с. 879], де *пампа* – рівнинна область Південної Америки з субтропічним кліматом і степовою рослинністю [там само]. До місцевих вітрів належить *льодовиковий вітер*, що дме над льодовиком униз за течією, спостерігається в Антарктиді [Хромов, Мамонтова 1974, с. 240], *агей*, *агель*, *аквілон*, *бунаца лада*, *віндишпіль*, *флауте* тощо [Прох 1983].

Теплими вітрами є фен, чинук, самум, зефір, сирокко та ін. *Фен*¹ – сухий теплий вітер, що дме з гір у долини [ВТССУМ 2005, с. 1531]. Він утворюється протягом року, але взимку й навесні найчастіше; трапляється в Альпах, Піренях, Кавказьких горах, виникаючи за умови наявності перешкоди повітряній течії у вигляді хребта достатньої висоти. Місцевою назвою південно-західного фена в Канаді й США є *чинук*, *глейвз* – на

Фарерських островах, *дімерфен* – на північних схилах Альп, *каччан* – на сході о. Цейлон [Хромов, Мамонтова 1974]. *Самум* – сухий гарячий вітер у пустелях Азії та Африки; піщаний ураган [ВТССУМ 2005, с. 1292]. Це короткочасний вітер, що дме 15-20 хвилин, а температура його сягає +55+60.

Крім того, відомі й інші місцеві вітри: *хунта* в Андах – сильний перевальний вітер; *афганець* у Середній Азії – кількадечний пекучий, вітер із пилом та піском; *вітер ста двадцяти днів* на Іранському нагір'ї – вітер, що триває від кінця травня до початку червня, стихаючи вночі [Олійник, Федорищак, Шищенко 2008], *хамсин* – вітер південного напрямку в північно-східній частині Африки, *харматан*, що поширений в Західній Африці [Хромов, Мамонтова 1974, с. 527-528].

У «Словнику вітрів» Л. Проха [1983] назви вітрів згруповано за місцевістю, де поширені ці повітряні течії. Скажімо, на озері Гарда (Італія) поширені такі вітри: *андер*, *ора*, *балі*, *паезано*, *лугано*, *сарка*, *суер*, *соперо*, в Римі – *септенріо*, *аквілон*, *соланус*, *вольт урн*, *аустер*, *остро*, *фавоній*, *корус* тощо.

Окреме місце в ЛСГ посідають лексеми, що вказують на відсутність вітру, безвітря. Частотним серед них є слово *штиль*. *Штиль*¹ – відсутність вітру (на морі, озері і т. ін.) або дуже слабкий вітер; безвітря. ** **Мертвий штиль** – повне безвітря [ВТССУМ 2005, с. 1632]. «Словник вітрів» подає ще й такі маловідомі назви, як *авгонгадаур*, *асіон дейз*, *алькіоніди* та ін. Напр.: *авгонгадаур* – період безвітряної ясної погоди на Фарерських островах, *алькіоніди* – безвітряні й теплі дні взимку в Греції [Прох 1983].

Розглянута ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії є складником мікрополя «Повітряні течії в атмосфері». Вона характеризується внутрішньою структурою із ядром та периферією, де відповідно перебувають частотні, актуальні в метеодискурсі лексеми та менш затребувані й нечастотні або рідко вживані лексеми. Для ядрових складників групи притаманні помірні сполучувальні можливості. У їхню валентністну сферу входять прикметники, займенники та дієслова.

Конституентами вказаної ЛСГ є поширені назви вітрів, що формують його ядро, а також рідковживані та діалектні лексеми на позначення руху повітря, які утворюють периферію. У зафіксованих прогнозах погоди використовують апелятив *вітер*, а для характеристики повітряної течії залучають атрибутиви та вербативи, котрі вказують напрямок, силу вітру, зміну напрямку та інтенсивності.

2.2.1.2.2. Лексикографічна та функційна специфіка ЛСГ «Кругові повітряні течії»

З'ясуємо семантичні й функційні особливості конституентів лексико-семантичної групи «Кругові повітряні течії», що є складником мікрополя «Повітряні течії в атмосфері». Визначимо специфіку ЛСГ у лексикографічному й функційному аспектах.

Оскільки назви повітряних кругових рухів містять сему 'вихор', насамперед встановимо значення слова *вихор* за словником. *Вихор*¹ – 1. Рвучкий круговий рух вітру. // Сильний, поривчастий вітер. // Підняті вітром пил, листя, сніг і т. ін., що швидко крутиться стовпом [ВТССУМ 2005, с. 160]. Спіральні рухи повітря властиві циклонам та смерчам. *Циклон* – 1. Вихровий рух атмосфери зі зменшенням тиску повітря від периферії до центра вихору, який супроводжується великою хмарністю та опадами; прот. антициклон. 2. *розм.* Сильна буря, ураган [там само, с. 1584]. Метеорологічний словник, укладачами якого є С. Хромов та Л. Мамонова, вказує, що більшість циклонів у земній атмосфері стаються поза тропіками, тому й мають назву позатропічні циклони, які зазвичай називають просто циклонами [Хромов, Мамонова 1974, с. 82-83].

Лексема *циклон* має досить вузькі сполучувальні можливості. Зазвичай слово вживається без атрибутивів, напр.: *Знижений атмосферний тиск, атмосферні фронти циклону, вологість, щільна хмарність, тумани, дощі, мокрий сніг – все це завтра буде в Україні (К)*, рідко має при собі узгоджені означення, напр.: *Завтра, 19 травня, цей циклон буде причиною дощів у*

більшості областей Лівобережної України (К); *Нас атакує снігодощовий циклон* (М), а частіше – неузгоджені означення, напр.: *Циклон з Чорного моря* (Е); *А поки що, сьогодні, циклон з Балкан вже в Україні* (К). Однокореневими лексемами, що належать до цієї ж лексико-семантичної групи, є зменшено-пестливе слово *циклончик* та абстрактне слово *циклонічність*, утворені суфіксальним різновидом морфемного способу за допомогою афіксів *-чик* та *-ість* і вжиті з якісними прикметниками, що характеризують указані поняття за ступенем вологості та силою вияву: *Клубочиться західніше України якась пухнаста кулька. Це насправді вологий циклончик з грозовими дощами, на який ми сьогодні майже не вважаємо* (К); *Цей атмосферний фронт пов'язаний із потужною циклонічністю, яка організовує несприятливі погодні умови в країнах Скандинавії та у більшості країн Західної Європи* (К).

Дієслова, використовувані на позначення виконуваних циклонами дій, метафорично виражають рух вихору, напр.: *Хіба що ближче до Норвегії, Швеції фронти з циклонами погуляють, ну, в Ірландії нічогенько так поле і задуватиме* (К); *Циклон над Скандинавією хоч і далеко, але хвостом своїм пухнастим, атмосферним фронтом, махне по Україні* (К); *6 січня циклон з південного заходу Європи вискочить на південь та схід України і, як наслідок, принесе суттєве ускладнення погоди* (К), указують на зміну погоди та опади, напр.: *Балтійський циклон закинув через свої фронти сніг в Україну* (Е); *Циклон з центром недалеко від Данії зашле завтра, 10 січня, в Україну свій атмосферний фронт* (К); *Сьогодні ще циклон покидає дощі на наш південний схід, завтра атмосферний фронт – на захід, північ* (К); *Рештки циклону трохи ще покроплять дощем Чернігівщину, Сумщину, Харківщину, Луганщину, Полтавщину та Донеччину* (Е); *Циклон з фронтами гарно поливає сьогодні дерева, нещасну траву, кущі, квіти і людей* (К), називають процеси, що відбуваються під час циклону, напр.: *Західна Європа зараз у дощах та прохолоді, циклон з фронтами розважаються* (К). Зважаючи на семантику й частотність лексеми *циклон*, уналежнюємо її до ядрових конститuentів групи.

У перекладі з грецької мови *циклон* – той, що кружляє. Повітря в атмосферному вихорі рухається за спіраллю навколо центру, повільно наближаючись до нього. Залежно від півкулі повітря переміщується за годинниковою стрілкою (Південна півкуля) або проти неї (Північна півкуля). Вихровий рух має діаметр 3000 км і характеризується низьким тиском у центрі, де нагромаджуються великі теплі вологі повітряні маси, що підіймаються вгору й охолоджуються. Утворення хмар високої густини та обложні опади є наслідком циклону.

Циклон має три етапи тривалістю 1-2 доби: виникнення, розвиток, старіння. Виникнення й розвиток вихрових рухів атмосфери відбувається на перетині теплих й холодних повітряних течій, що рухаються в протилежних напрямках. Завершується циклон згасанням і руйнуванням системи хмар, сформованих на попередньому етапі, що й називають *оклюзією* [Олійник, Федорищак, Шищенко 2008] – витиснення вгору холодним повітрям приземного теплого повітря [ВТССУМ 2005, с. 836].

Протилежним циклонові поняттям є *антициклон* – *метеор*. Ділянка високого атмосферного тиску, від центру якої розходяться спадні потоки повітря [там само, с. 34]. Під час антициклону вітер спрямований від центру до країв – за годинниковою стрілкою в Північній півкулі та проти неї в Південній півкулі. Фахівці розрізняють такі **антициклони**: *азійський* (синоніми: *зимовий азійський антициклон, азійський максимум, сибірський антициклон*), *азорський* (синоніми: *азорський максимум, північноатлантичний антициклон, північноатлантичний максимум*), *антарктичний, арктичний, гавайський* (синоніми: *гавайський максимум, гонолульський антициклон, гонолульський максимум, північнотихоокеанський антициклон, північнотихоокеанський максимум*), *тибетський* [Хромов, Мамонтова 1974]: *Неділя в Україні буде з новою повітряною масою. Антициклон, який досить довго визначав холодну та суху погоду, випхнув за двері потужний циклон атлантичного походження, тому погода міняється кардинально (К).*

Наслідком дії антициклону є малохмарна, тепла погода влітку й суха морозна – взимку, напр.: *В Україні найближчої доби погоду визначатиме антициклон* (Е). У прогнозі погоди нерідко уточнюють метеоспецифіку антициклону, тим самим нагадуючи слухачам, чого від нього чекати: *Бо саме антициклон – причина ясної сухої погоди* (К); *Адже антициклон означає спокійну комфортну погоду в усіх областях* (К). Акцентуватися може й на відсутності опадів, напр.: *Опадів не буде – антициклон* (Е); *Україна перебуватиме під впливом чорноморського антициклону, тому 5 грудня опади малоімовірні...* (К); *А ми знаємо, що коли антициклон, то про якісь суттєві опади не йдеться* (Е). Крім того, синоптики зазначають і розташування циклону, напр.: *Бо погоду України визначатиме антициклон, центр якого розташувався далеко на півночі, але масштаб його впливу аж до півдня* (К); *Антициклон над Атлантикою і антициклон над Україною* (К). Метеорологічні умови можуть подавати і в такий спосіб: *Антициклональний характер погоди втримується* (Е).

До різновидів вихорів також належать смерчі, що виникають в атмосфері над водною поверхнею або суходолом. *Смерч*, за словником, – великої руйнівної сили повітряний вихор, який виникає в грозовій хмарі і потім поширюється згори донизу у вигляді стовпа або хобота, захоплюючи пісок, воду і т. ін. // Те, що нагадує такий вихор [ВТССУМ 2005, с. 1348]. Смерч є дрібномасштабним вихором із вертикальними осями, діаметр якого може охоплювати від одного до ста метрів, а швидкість може сягати 20-30 км/год. Вихори, утворені над сушею, номінують смерчем, тромбом (50-100 м/с), торнадо. *Тромб*² – величезний смерч на суходолі із сильним вітром, опадами і грозами [там само, с. 1479], а *торнадо* – назва смерчів у Північній Америці [там само, с. 1465], кількість яких перевищує двісті разів на рік. Метеорологічний словник подає слова *тромб*, *торнадо* як синоніми до лексеми *смерч* над суходолом [Хромов, Мамонтова 1974, с. 425]. Тривалість вихорів буває різною: від хвилин до кількох годин, зокрема це стосується *тромбу*.

Тропічні циклони, що виникають над океаном, де температура води сягає +28, називають по-різному: ураган, тайфун, вілі-вілі тощо. Лексема *вілі-вілі* й тлумачиться як тропічний циклон в південному Індійському океані, поблизу Австралії [там само, с. 77]. Слова *ураган* і *тайфун* мають такі словникові дефініції, де акцентується на семі 'вітер', що дає підстави для уналежнення їх і до ЛСГ «Горизонтальні повітряні течії»: *ураган* – 1. Вітер великої руйнівної сили (до 12 балів) [ВТССУМ 2005, с. 1513], *тайфун* – ураган величезної руйнівної сили, що виникає в Південно-Східній Азії та в тропічних широтах західної частини Тихого океану [там само, с. 1427]. У залучених для аналізу прогнозах погоди подібні слова не зафіксовано з огляду їхньої неактуальності на теренах України. У складі ЛСГ вони перебувають на периферії. До периферійних конститuentів уналежнюємо й діалектні назви, зафіксовані в говірках української мови [Кондратенко 2000]: *завій, завіяло, лихач, труба* тощо.

2.2.1.2.3. Власні назви явищ природи та їхні функційні параметри

Поширеним складником прогнозів погоди є онімна лексика, з-поміж якої доволі продуктивним елементом є власні назви циклонів та антициклонів. Як апелятиви, так і оніми активно використовують для позначення кругових повітряних течій, що циркулюють в атмосфері. У МД перевагу все ж таки надають апелятивній лексиці. Для опису циклону вдаються до використання узгоджених та неузгоджених означень, де перші дають якісну оцінку круговим рухам повітря, а другі – акцентують на походженні циклону. Використовувані власні назви циклонів та антициклонів дають змогу їх ідентифікувати, розрізнити за обставинами та наслідками.

Дослідження анемонімів зародилося не так давно. Н. Подольська власну назву стихійного лиха (вітру, циклону, тайфуну) номінує анемонімом [Подольская 1988, с. 22]. В. Неклесова стверджує, що стихійне лихо – це певна подія для конкретного населеного пункту чи навіть планети, оскільки вона

фіксується в пам'яті людей, документах [Неклесова 2010, с. 16]. Саме тому в її розумінні анемоніми – це елемент хрононімів, адже подія характеризується темпорально-локативними параметрами.

У концепції М. Торчинського анемоніми є частиною катастрофонімів, зокрема натуралкатастрофонімів, тобто тих, що називають події природного походження [Торчинський 2008], на думку ж В. Неклесової, вони входять до катаклізмонімів (власних назв сніжних лавин, селевих потоків) чи темпонімів. Загалом власні назви стихійних лих дослідниця уналежнює до підкласів залежно від тривалості: тривалість упродовж тижня або менше – підстава зарахувати їх до септонімів (*ураган Катрина*); тривалість один – кілька місяців чи сезон – необхідність зарахувати до менсонімів (*ураган Мітч*) чи темпонімів (*The 1991 Pacific typhoon season*) [Неклесова 2010, с. 45]. Отже, класифікація анемонімів В. Неклесової ґрунтується на календарній системі. У дослідженнях в основному розглядають питання уналежнення власних назв циклонів до певних розрядів онімів. Проблема ж домінування антициклонів загалом не актуальна в них. Утім, у МД власні назви циклонів та антициклонів доволі часто функціують, вирізняючись певними рисами стосовно способів уведення в текст, створення відповідного колориту тощо.

Традиція давати імена циклонам й антициклонам сягає давніх часів. Імена різним стихійним лихам (циклонам, торнадо, ураганам, штормам, тайфунам) раніше присвоювали асистемно. Їх називали за іменем святого, у день уславлення якого воно сталося (*ураган Санта-Анна*, 26 липня 1829 р.), за назвою постраждалого корабля (*циклон Антьє*, 1842 р.) або міста (*Галвестонський ураган*, 1900 р.), за формою розвитку (*ураган Шпилька № 4*, 1935 р.) тощо. Відомі й оригінальні способи присвоєння імені стихійним лихам. К. Рагг, австралійський метеоролог кінця 19 ст., називав їх іменами членів парламенту, які не голосували за надання кредитів для метеоспостережень, а американські метеорологи за часів Другої світової війни давали тайфунам імена дружин, сестер, подруг, тещ задля уникнення плутанини.

У середині минулого століття з'явилась перша система імен для ураганів: спочатку це був фонетичний армійський алфавіт, згодом повернулися до жіночих імен, що й стало традицією в називанні різних стихійних лих. Систему надання імен було впорядковано таким чином: перший ураган року номінували жіночим іменем, що розпочиналося з першої літери латинської абетки, другий – наступної і т. ін. До 1979 р. система містила лише жіночі імена, а згодом метеослужба США долучила ще й чоловічі імена. За іменем можна визначити порядок стихійного лиха в році. Зауважимо, що деякі літери пропускають: Q, U, X, Y, Z, а імена циклонів, що завдали надруйнівних наслідків, вилучають зі списку назавжди. Уже вилучено понад 80 імен (*Катрина, Сенді, Ігор, Метью, Отто*) [Красноплахтич. Електронний ресурс].

У МД функціює кілька синтаксичних моделей номінації циклонів. Серед них такі: а) загальна назва + власна назва, напр.: *Усілякі дощові капості, які спричинить **циклон Quentino**, нас не зачіпатимуть (К); За холодним атмосферним фронтом **циклону Otto** балтійського походження поширяться холодніше значно повітря (К); 21 травня **циклон Axel** закидатиме нам атмосферні фронти. А ті, у свою чергу, закинуть нам чергові дощі, грози та навіть похолодання (Е); ... ще завтра внаслідок сьогоднішнього **циклону Воллі** буде вітряно і відносно прохолодно (М); Потужний **циклон Офелія** загрожував Ірландії і провокував там драматичні синоптичні події (М);*

б) загальна назва + на ім'я + власна назва, напр.: *22 липня атмосферний фронт прийде в Україну. Фронт виконуватиме побажання **циклону на ім'я Theo**, який примостився поблизу скандинавського хвостика, аж на півночі Норвегії (К);*

в) загальна назва + з (означення) ім'ям + власна назва, напр.: *7 травня **циклон з дивнуватим ім'ям Xerxes** принесе в Україну чергову порцію дощів (К); Дощі в більшості областей України пройдуть разом із атмосферними фронтами північно-східного **циклону з дивним ім'ям Pirmin** (К);*

г) загальна назва + із (означення) назвою + власна назва, напр.: **Циклон із смішною назвою Thilo** бушує над Атлантикою і зовсім не смішно втягуватиме у свою сферу Велику Британію та й усі прибережні країни північного заходу Європи. Там – дощі та сильний штормовий вітер. І ще й прохолодна погода (К);

г) власна назва, напр.: *А ось Україна явно сміється з того Thilo і думає: поназивали батьки і як ото дитині в школі* (К);

д) (узгоджене означення / загальна назва) + власна назва + неузгоджене означення / обставина, напр.: *Щоправда, вологі циклони Luis на Балканах та в Італії, Mario недалеко від Ірландії та далекоатлантичний ex-Sebastien організують дуже складну погоду в навколишніх країнах* (К).

О. Карпенко переконана, що хрононіми, власне, до яких ми і уналежнюємо анемоніми, – власні назви часових відрізків – подій, що відбуваються в певний період і, отже, локалізовані в часі. Однак, кожна подія відбувається у якомусь місці, яка передбачає її просторову локалізацію [Карпенко О. 2010, с. 106], що теж нерідко спостерігаємо в МД і що дає підстави кваліфікувати власні назви циклонів та антициклонів як один із підтипів хрононімів й також зараховувати до темпоральної лексики, напр.: *Проте холодний атмосферний фронт циклону Xaver з центром над Північним морем* децю знизить градуси на Волині, Рівненщині та Львівщині (К). Крім циклонів, власні назви мають й інші стихійні лиха: тайфуни (*Це наслідки супертайфуну Хакібіс. ... Це найбільш руйнівний ураган за пів століття*) (М).

Антициклон – це ділянка високого атмосферного тиску, від центру якої розходяться спадні потоки повітря; прот. Циклон [ВТССУМ 2005, с. 34]. Антициклон визначає малохмарну, теплу погоду влітку й суху морозну – взимку. У більшості випадків для характеристики погоди використовують загальні назви на кшталт *антициклон, антициклональний характер, антициклонічність*: *У межах Європи італійський циклон урівноважуватиме український антициклон. Точніше, антициклон східного походження. Тому в*

нас знову триватиме сухий період, лише тумани подекуди збільшуватимуть вологість повітря (Е). Іноді антициклонам, як і циклонам, дають імена, однак спеціального терміна на позначення вони не мають.

За нашими спостереженнями, є кілька способів уведення власних назв антициклонів. Звичайне введення не передбачає пояснення щодо особливостей антициклону, напр.: *Опади малоімовірні, бо **антициклон Wiltrud** витіснить тимчасово вологу з нашої території* (К). Інший спосіб реалізується завдяки додатковим тлумаченням. Це може бути інформація щодо походження антициклону, локації, дії, напр.: ***Антициклон Urte з районів Чорного моря, Туреччини** повідганяє усі дощі та сніги з нашої території* (К); *Значна ж частина території належатиме сухій малохмарній погоді, яку забезпечить **східний антициклон Andrea*** (К); ***Антициклон Friederike над Атлантикою** втягне у свою систему східний антициклон...* (К).

Моделлю першого способу є така: загальна назва + власна назва, напр.: *Снігопади та мокрий сніг 4 грудня підуть за межі України, а на місце атмосферних фронтів прийде **антициклон Sarena*** (К); *Теплу погоду поступово витіснить з нашої території **антициклон Oldenburgia*** (К). Моделлю другого способу є така: а) загальна назва + на (означення) ім'я + власна назва: *26 серпня в Україні **антициклон на ім'я Corina** зумовить суху сонячну погоду* (Е); ***Антициклон** із заходу на звичне нашому вуху **ім'я Катя** посуває і завтра вже зовсім відсуне з території України хмари і дощі* (К); б) загальна назва + з (означення) ім'ям + власна назва; *Потужний східний **антициклон** із красивим кіношним ім'ям **Quincy** вихідними й надалі нас виморожуватиме...* (К); в) загальна назва + із (означення) назвою + власна назва: *Поки **антициклон** із децю **депресивною назвою Xandra** вимітає дощі з більшості країн Європи, включно з південною частиною України, північно-східна циклонічна діяльність принесе нам завтра, сімнадцятого липня, короткочасні дощі і локальні грози* (К).

Крім пропріативів для циклонів та антициклонів, імена мають інші стихійні лиха, зокрема урагани: *Цього тижня Центральну Америку Атакував ураган Йота* (М); ... *ураган Етна вбив дві сотні людей* (М). Зауважимо, що кругові рухи повітря, номіновані як *ураган, тайфун*, здебільшого вживані в рубриці «Метеозалежність».

На позначення дій антициклонів, як і циклонів, використовують дієслова із семантикою перебування (*Антициклон Oldenburgia міцно тримається над Україною. Тому в нас і завтра знову – повсюди суха погода* (К), опору й зумовленості (... *нещодавно потужний циклон Офелія загрожував Ірландії й спровокував навіть там такі драматичні синоптичні події* (Е); *А ось антициклон Zella з Чорного моря опиратиметься північному циклону і, по-перше, організує суху сонячну погоду в наших східних областях, на Півдні та в Центрі, а по-друге – їхнє протистояння, циклону та антициклону, стане причиною сильного вітру в Україні* (К); ... *антициклон Quipsu й надалі блокуватиме атлантичні й середземноморські, західні та південно-західні, теплі та вологі, повітряні потоки* (К), руху (*Зараз поблизу Італії, він уже зміщується ближче до Балкан, циклон, який звати дуже цікавим і романтичним ім'ям Віола* (Е). З огляду на зазначене звертаємо увагу, що розглядувані атмосферні явища постають як олюднені.

Завдяки персоніфікації циклон та антициклон сприймаються за допомогою візуального, акустичного, тактильного тощо аналізаторів. Продуктивними засобами вираження персоніфікації в прогнозах погоди виявилися такі:

а) предикація типових дій людини: *Антициклон Lisbeth з центром над Чорним морем зробить в усіх областях України малохмарну сонячну погоду і прикрутить південно-західний вітер до помірного і навіть слабкого* (К);

б) предикація типових дій людини або тварини: *Циклони як люди. Циклон Otto, що рухається з Балтії, тягне за собою ще й купу родичів* (К);

в) предикація суспільних відносин людини: *Антициклон Corina та циклонічність десь аж поблизу Каспійського моря протистоять, і це*

протистояння створює умови для сильного вітру; Сильний вітер завтра, 28 грудня, задуватиме на Правобережній Україні внаслідок протистояння потужної антициклонічної області, яка сильно буде тиснути, із двома центрами – *Wiltrud*, над Скандинавією, та *Vanessa*, над Іспанією, та східним циклоном *Ailton*, який **опиратиметься** антициклонам (E); Завтра, в суботу, **протистояння** між *Lizabeth* та *Quentino* може спричинити посилення південно-західного вітру на Півночі та Заході України до штормових значень (K);

г) прєдикація дії предмета: Антициклон Ольденбургія, який вже певний час зумовлював в Україні суху погоду, поступово **руйнується** (K); Антициклон *Friederike* над Атлантикою **втягне** у свою систему східний антициклон і практично вся континентальна Європа лежатиме, як в шезлонзі коло моря, у великому капелюху, у цій чудовій сонячній погоді, буде сухо та тепло (K); Захід, Північ та північний схід Європи перебувають під впливом серії циклонів – *Sebastien*, *Rocco*, *Quentino*, які й **зумовлюють** навколо негоду (K).

Цілісний персоніфікований образ циклону / антициклону спостерігаємо в таких висловлюваннях: *Неймовірна тяга до об'єднання циклонів та антициклонів часом захоплює. ... Зараз у нас така ситуація. Циклон Vlad поблизу Італії та циклон Wilhelm над північним заходом Європи обнялися, закрутили в прилеглих країнах негоду, відсікли та ізолювали антициклональну смугу. В результаті утворилися антициклон *Maja* над Португалією і антициклон *Nicola* над Україною, які визначатимуть погоду суху та маловітряну. А вже завтра ці антициклони **відіпхнуть** циклони відповідно південніше та північніше, **вхопляться за руки** і знову над континентальною Європою запанує смуга підвищеного атмосферного тиску. Тобто, скрізь буде сухо та маловітряно. Включно з Україною; Антициклон *Majla 1* і антициклон *Majla 2*, видно, мама з доцьою, **визначають** широкою смугою суху погоду від Атлантики через вузьке горло між Великою Британією та Францією, через центр Європи і до України. Вже завтра циклон з півночі Африки та з районів Ірландії **вирушать** один одному назустріч, **перекриють***

дощами та вітром тиху розмову антициклонів. Мама *Majla1* залишиться **ізолюваною** над Атлантикою, а доця *Majla 2* **визначатиме** суху погоду в центрі та на сході Європи (К).

Цей образ може сенсифікуватися завдяки метафоричній назві *дженгельмени* на позначення циклону й антициклону: Проте, оскільки холодне повітря важке, буде тиснути, а Україна ще й опиниться між потужним антициклоном над Великою Британією та масштабною циклонічністю на північному сході. Між антициклоном *Hanneke* та циклоном *Ignaz*. І ось поки ці **два поважні атмосферні дженгельмени** змагатимуться за зони впливу, усі, хто між ними, а це чималий шматк континентальної Європи включно з Україною, відчуватимуть наслідки цієї боротьби – сильний, до штормового, вітер. Формуванню персоніфікованого образу сприяє згадка про «супутників» циклону: Над Атлантикою – Азорський антициклон, над Чорним морем – антициклон *Sarena*, на півночі Європи – потужний циклон *Pedro* з **друзьями**, над Середземномор'ям – циклон *Olaf* (К).

З приводу тих чи тих власних назв синоптик може висловлювати власне ставлення до атмосферного явища, давати оцінку щодо доречності / недоречності власної назви, напр.: А наша **чарівна** *Lisbeth*, наш антициклон, тримає над Україною сонце та тепло (Е); А ось вплив навіть аж такого далекого атлантичного антициклону *Winnie*, **та й ім'я у нього якесь симпатичніше**, зумовить переважно суху погоду у нашій південній частині та на південному сході (К). Зазвичай оцінку функцію виконують препозитивні означення до власної назви чи допоміжних компонентів моделі (ім'я / назва – дивне, дивнувате, смішне).

В українському МД власні назви циклонів й антициклонів посідають особливе місце, що зумовлено потребою ідентифікувати вихрові рухи повітря, внести певну експресію й створити відповідний колорит у прогнозі погоди. Насамперед це стосується циклонів. Оними на позначення циклонів та антициклонів мають опосередкований зв'язок із синоптикою, оскільки мають умовний характер. Від способу введення власних назв, їхнього обігрування

залежить емоційно-оцінне забарвлення висловлювання та в цілому прогнозу погоди.

2.2.1.3. Номени мікрополя «Тепловий режим атмосфери»

Земна поверхня характеризується постійною зміною теплових параметрів, бо поверхня ґрунту, води, покриву (рослинного, снігового чи крижаного) безперервно отримує і втрачає тепло. Теплообмін здійснюється радіаційним шляхом та шляхом теплопровідності й конденсації чи випаровування водяної пари. Завдяки поглинанню земною поверхнею, повітрям сонячної радіації нагрівається ґрунт та вода. Водночас і поверхня землі віддає тепло. Шляхом теплопровідності тепло рухається на поверхню та від неї. Під час конденсації водяної пари з повітря або випаровування води вона отримує чи втрачає тепло [Коваленко 2018, с. 44]. Повітря має певну температуру, що завжди змінюється. Тепловий режим атмосфери – найважливіша характеристика клімату – визначається теплообміном між повітрям та навколишнім середовищем. Виражається вона за Цельсієм, Фарингейтом або Кельвіном [Саратов, Дядін 2009, с. 30-31]. Температура повітря – це та величина, що зумовлює характер погоди.

Аналізоване мікрополе сформоване завдяки кільком ЛСГ, що охоплюють іменники, прикметники, дієслова та прислівники. Найбільшою ЛСГ є іменникова, інтегральною семою якої є ‘температура’. Ця група містить загальні лексеми (*температура, градус*), слова на позначення холоду чи тепла, напр., *тепло, холод, спека, мороз*). З’ясуємо семантику й наведемо приклади функціонування лексем в українському МД.

Температура – 1. Ступінь нагріття чого-небудь; тепловий стан тіла, речовини [ВТССУМ 2005, с. 1440]: *Листопад поступово знижуватиме температуру повітря до морозної і цілком ймовірно подарує нам перший сніг* (М). Одиницею виміру температури повітря є градус [там само, с. 258]: *Трохи опадів на Прикарпатті та в Криму. Мляві, флегматичні градуси* (К).

Його може заступати слово *плюс*, напр.: *Температура повітря коливатиметься від мінус п'яти вночі до **плюс** двох удень (М)*.

Опозити *тепло – холод* виражають порівняно високу чи низьку температуру повітря [там само, с. 1442, 1568]: *Сьогодні хмарно з дощами, температура повітря становитиме 6-8 градусів **тепла** (А); Але все одно виберіться пройтися, бо 28-29 листопада побільшає вологи, **холоду** й опадів (К)*. У семантичне коло першого входять лексеми *теплінь, потепління, відлига, розігрівання, спека, жарота* (розм.), напр.: *Погляньте на Францію. Там панувала двадцятиградусна **теплінь** (М); Синоптики кажуть: **потепління** рухається на нас прямо зараз (М); Вчені намагаються з'ясувати, як зупинити глобальне **потепління** (М); **Потепління**, таке дивне, грудневе, очікується з початку наступного тижня (К); Відлига – значне потепління взимку або ранньою весною, що викликає часткове розтавання снігу, льоду [ВТССУМ 2005, с. 173]: З вівторка **відлига** накриє всю Україну, і на додачу піде мокрий сніг (М); Так вчені збираються винайти спосіб зупинити **розігрівання** планети (М)*. Два останніх слова описуваного семантичного кола лексеми *тепло* відбивають високий його ступінь, напр., *спека – 1. Гаряче, дуже нагріте сонцем повітря. 2. Гаряча літня пора, жара*. [там само, с. 1363]; *жарота – висока температура повітря* [там само, с. 364]: *В Австралії люди потерпали від **спеки**, яка сягнула рекордних сорока восьми градусів (М); Головна порада від медиків у таку **жароту**: менше кави, більше води (М)*. Сенсibilізують семантику цих слів прикметники (*Ми, до речі, не єдині, хто потерпає від (без перебільшення) **африканської** спеки цього тижня (М) або метафори (Синоптики твердять: такої «**пекельної** кухні» тут не було щонайменше вісімдесят років (М)*).

Семантичне коло другого слова формують лексеми *похолодання, мороз, мінус* та споріднені. Актуальними словами в МД, крім *холод*, є лексема *похолодання* (*З вівторка на Україну суне невеличке **похолодання** (М)*), експресивно забарвлені слова *холоднеча* та *холодяка* (*Цей день здавна називали воротами зими, мовляв, після нього починається справжня*

холоднеча (МП); ... 28-29 листопада погода в Україні буде і з опадами, і з теплом, і з *холодякою* (К). Мороз – холод, коли температура повітря спадає нижче нуля. // Температура повітря нижче нуля. // *перев. мн.* Холодна зимова погода; холоди [ВТССУМ 2005, с. 690]: *Зима прийшла не за розкладом: на два тижні раніше. І за цей час снігу нам насипала, морозами до -18 здивувала і лижний сезон відкрила* (М); *Ви уявляєте, вдень дощ, вночі міцний морозець* (М); *Усе це буде у супроводі нічних заморозків на заході і півночі країни* (М); *Якщо бути точною, то температура там опустилася до мінус сорока трьох* (М). Конкретизують, уточнюють семантику вказаних слів прикметники та дієслова, напр.: *Втім, поки що зима нас шкодує і екстремальних морозів не застосовує* (М); *Нічні морози будуть ще кусючішими* (М); *На Україну сунуть морози, які скують все навколо* (М).

Окрему ЛСГ формують дієслова із семою ‘тепло’ (*теплішати, потепліти, прогрітися, жарити*): *Вже від завтра теплішатиме по всій Україні* (М); *На півдні і заході потепліє до плюс двох – плюс чотирьох* (М); *По всій Україні температура повітря прогріється від +3 до +7 градусів* (М); *Де як жарить сонце люди демонстрували на відео, обсмажуючи яєчню на капоті машин, асфальті. В пательнях шкварчало голосно* (М).

Сема ‘холод’ реалізується в лексемах *похолодати, по/підморозити, знижуватися, свіжішати* (З вівторка *похолодає* на кілька градусів по всій Україні (М); *Підморозить* (К); *Температура повітря завтра децю знизиться і протягом дня становитиме +2+7 градусів* (К), а також у сполучі з ключовим словом *щипати* (*Температура повітря найближчої ночі щипатиме вже за носа й щоки: у східних областях ймовірно 7-13 градусів морозу!* (К).

ЛСГ, які охоплюють прикметники та прислівники, не є поширеними. Їхніми атрибутивними конститuentами є однокореневі слова, здебільшого утворені від іменників (З вівторка *морозний* подих відчують на собі всі сповна (М); В Україні переважатиме *спекотна* погода (К), прикметників (*Сніг із дощем затримаються в Україні на кілька днів, вони ж і принесуть*

прохолодний подих в усі закутки країни, окрім півдня (М); ... лютий 2019 увійшов у топ-10 *найтепліших* місяців за сто сорок років (М), та деякі інші (Оскільки температура повітря передбачається *низькою*, то дощ змішуватиметься із снігом (К); У Києві п'ятниця очікується *свіжою* (Е).

Усі конституенти-адвербативи утворено від прикметників. Вони є головним членом односкладного безособового речення й виражають якісну ознаку стану повітря, напр.: *Тепло* буде по всій Україні (М); *Зараз ми на Прикарпатті. Тут зимно, слизько, повітря прогрілося до +3, і синоптики і ще й дощі обіцяють* (М); *Спочатку було сонячно і нетипово спекотно* (М). Для акцентування на відмінностях у температурі в інших регіонах затребуваними стають форми вищого й найвищого ступенів порівняння якісно-означальних прислівників: ... *трішечки тепліше* на півдні, до +9 (М); *Тришки прохолодніше* буде на сході (М); *Найхолодніше* буде на заході й півночі (М). Семантику інферіорності, тобто нижчий ступінь ознаки, ніж в еталону [Романченко 2009, с. 123], виражають прислівники, що містять, окрім семи 'холод', і сему 'демінутивність': *Буде холоденько: вночі -3+4 градуси, вдень +4+9 градусів, на північному сході +2+5 градусів* (К); *Під час дощу буде свіженько* (К).

Отже, мікрополе «Тепловий режим атмосфери» складається з чотирьох ЛСГ, конституенти яких характеризують термічний стан повітря, що є змінним явищем. Протилежні полюси визначають плюсову чи мінусову температуру повітря. Об'єктивують термічні параметри повітря іменники, дієслова, прикметники та прислівники, що виражають коливання температури. Здебільшого в МД функціують стилістично нейтральні лексеми, однак задля привертання уваги слухачів, а також для пожвавлення викладу інформації синоптики чи журналісти послуговуються й емоційно-експресивними словами, зокрема в радіопередачі «Прогноз погоди з Наталкою Діденко» (Країна FM), рубриках «Метеозалежність» (1 + 1) та «Миколина погода» (ICTV).

2.3. Конституенти центру метеорологічного дискурсу

2.3.1. Семантика номенів-апелятивів мікрополя «Час»

Із-поміж усіх темпоральних функційно-семантичних полів української мови (часова локалізованість, власне темпоральність, таксис, аспектуальність, датування) саме останнє найбільшою мірою репрезентує обставинну темпоральність. Семантика цього різновиду темпоральності визначається відношенням дії чи факту до точки відліку, що й утілює дату. Під датою розуміють абсолютну хронологію – точку або відрізок на часовій осі, де відбувається дія чи об'єктивується факт, котрий корелює з календарною системою відліку часу [Бондар 1996, с. 150].

Лексичні засоби обставинної темпоральності охоплюють передусім семантику псевдодатування, зокрема точкове псевдодатування, псевдодатування за частинами доби, днями тижня, місяцями, загальним часовим періодом, святами, а також сезонне й загальне псевдодатування. Лексика із семантикою датування, представлена в досліджуваному дискурсі, охоплює слова, котрі виражають *точкове псевдодатування*. До них зараховують як стилістично нейтральні (*година, хвилина, секунда*), так і емоційно забарвлені (*годинонька, годиночка, хвилинка, часинка* тощо) і застарілі слова (*хвиля*). У прогнозах погоди точкове псевдодатування не активізовано.

Псевдодатування за частинами доби, днями тижня, місяцями, загальним часовим періодом, святами теж охоплюють стилістично нейтральні та забарвлені лексеми. Життя пов'язане з періодичними астрономічними явищами природи – із чергуванням дня і ночі, пір року, тобто з обертанням Землі навколо осі та її обертанням навколо Сонця. Тому з астрономічних спостережень встановлено дві основні одиниці вимірювання часу – доба і рік [Пришляк 2011, с. 21]. Активними є іменники *вечір, день, ранок, ніч*, прислівники *вдень, вранці, зрання, вночі, ніччю, ввечері*, прикметники *ранковий, нічний*, а також словосполучення. Напр.: *Температура повітря вночі 0-2 морозу, вдень 0-2 градуси тепла* (Е);

Малокомфортність вологої погоди у столиці підсилюватиме низька температура: протягом дня максимально лише +1+4 градуси (К); У денні години очікується 0+5 градусів, на Сході до -2 градусів, у нічні години від 3 тепла до 3 морозу, в східній частині до -6 градусів (МП); Вже з 6 червня тепло розкручуватиметься далі і нас чекають спекотні деньки (К).

Назви всіх днів тижня широко використовувані в прогнозах погоди, напр.: *У Києві у п'ятницю буде хмарно, прохолодно, до +4 градусів, може трохи покапати дощ (К); У неділю на Заході та Півночі може бути сильний вітер, якщо гулятимете, обов'язково щільніше закутайте шию (К).* У цих назвах відбивається впорядкованість часової структури, оскільки кожен день має фіксоване місце в циклі: понеділок – день після неділі, вівторок – другий день, серeda – середній день тижня, четвер, п'ятниця – відповідно вказують на порядковий номер дня тижня [Бондар 2012, с. 168]. У прогнозах погоди нерідко із семантикою псевдодатування функціонує лексема *вихідний / вихідні*, що може вказувати на суботу, неділю чи святковий день: *Вихідними найближчими значення прогнозу погоди в Україні виростає в рази (К).*

До групи псевдодатування за місяцями належать лексеми *січень, лютий, березень, квітень* тощо й похідні утворення на кшталт *січневий, серпневий, грудневий*. Напр.: *Підбиваючи підсумки цьогорічного травня, цитую Центральну геофізичну обсерваторію імені Б.Срезневського (К); Поки що на теплу травневу погоду розраховувати не варто (К).*

Народ завжди характеризував пори року за своїми зовнішніми особливостями. Наприклад, місяці, з яких складається будь-яка пора року, мали багато інших назв: березень – березоль, сочень, з гір потоки, зимобор; квітень – цвітень, дзюргальник, лукавець, снігогін; травень – май, травник, пісенник; червень – червець, хліборост, різноцвіт, кресник; липень – липець, сінокіс, косень, маківка літа; серпень – хлібочол, різносол, жнивець, копень, спасівець; вересень – вереснець, ревун, зоревник, хмурень, «бабине літо»; жовтень – костричник, свадебник, позимник, листопад, грязник; листопад – падолист, грудень, напівзимник, братчик; грудень – мочавець, солоноворот,

андрієць, стужайло; січень – просинець, передзим`я, тріскун, сніговик; лютий – крутень, бокогрій, криводоріг, сніжень, громник, казибрід [Ковальова 2005, с. 68]. Однак застарілі, рідковживані народні місяців назви не актуальні в офіційних прогнозах погоди.

Із семантикою часового періоду в МД побутують такі слова, як *декада*, *місяць*, *рік*, *сезон*, *тиждень*, *час*, *річний*, *місячний*, *тижневий*, напр.: *З наступного тижня температура повітря почне відчутно знижуватися* (К); *Фронт переміщуватиметься протягом доби із заходу на схід України* (К). Псевдодатування за святами репрезентоване геортонімами на позначення релігійних, офіційних та народних свят (*Великдень*, *Різдво*, *Новий рік* тощо), що детально буде розглянуто далі в роботі.

Семантику сезонного псевдодатування уособлюють назви пір року, що сягають давніх періодів існування нашої мови – праіндоєвропейської, індоєвропейської доби. На позначення пір року, що найширше репрезентує час, в українській мові функціонує така лексика, яку засвідчує тлумачний словник української мови [ВТССУМ 2005]:

літо – одна з чотирьох пір року між весною і осінню з найвищою середньодобовою температурою повітря; *літування* – дія і стан; *літувати* – проводити де-небудь літо, жити десь літом; *літній* – який буває влітку, який використовується влітку, призначений для літа; *літом* – у літній час, влітку; *літечко* – зменшено-пестлива форма до слова «літо»; *влітку* – літньою порою, літом;

весна – одна з чотирьох пір року між зимою і літом; *весняний* – той, який відбувається весною, ознака предмета; *весніти* – дія, що відбувається весною; *провесна* – початок весни; *весною* – в значенні коли; *веснування* – процес, що відбувається весною; *веснувати* – проводити де-небудь весну, жити десь весною; *весняно* – прислівник до *весняний*; *навесні* – в значенні коли; *щовесінь* – тобто кожну весну;

осінь – одна з чотирьох пір року між літом і зимою; *осінній* – ознака предмета; *восени* – тоді, коли буває осінь, осінньої пори;

зима – одна з чотирьох пір року між осінню і весною; *зимівля* – те саме, що зимування; *зимування* – дія і стан; *зимно* – про наявність холоду, низької температури повітря; *зимувати* – жити де-небудь узимку, залишатися десь на зиму; *зимуючий* – який переносить, витримує зимові холоди; *зимівник* – той, хто залишається зимувати де-небудь з певною метою; *зимівельний* – той, що стосується зимівлі; *зимовий* – який буває взимку, який використовується взимку, призначений для зими; *зимовище* – назва господарства, будівлі; *зимостійкий* – здатний протистояти морозам і іншим несприятливим умовам зими; *зимостійкість* – здатність рослин переносити без пошкоджень несприятливі зимові умови; *зимою* та *взимку* – у зимовий час, під час зими; *зимувальний* – той, в якому зимують риби; *зимувальник* – місце, де зимують риби та ін. [ВТССУМ 2005]. Отже, складником часової мережі МД є темпоральна лексика. Архісемою такої лексики є сема ‘час’.

На думку О. Бондаря, у більш ранній період лексеми *зима*, *літо*, *осінь* спочатку не мали часового значення, а згодом розвинули його. Слово *весна* не змінило первинну семантику в українській мові, як і в інших слов'янських мовах [Бондар 2012, с. 166]. К. Чистов доводить, що раніше було протиставлення «весна-осінь». І.-є. найменування весни, пов'язане з оновленням природи, позначало в широкому плані весну не тільки як пору року, а й сприймалось як «початок дня», про що свідчить зв'язок цього кореня з і.-є. *aḡes. і.-є. назва осені *es-en представлена в ст.-сл. *jesenъ*, рос. *осень*, польск. *jesień*, др.-пр. *assanis* «осінь», гот/ *assans* «жатва, літо». Як стверджує дослідник, у слов'янських мовах і.-є. найменування *літо* втрачено, а загальнослов'янське слово *літо* викликає етимологічні труднощі. Дехто допускає зближення з германським *leth-. Інші вчені вважають це слово суто слов'янським, яке з'явилося порівняно недавно, і співвідносять його зі словом «лити»: ст.-сл. *leja*, *liti*, польск. *lać*, *lić* – «лити», діалект. «ливень, проливний дощ» як позначення дощової пори року на протигагу «зимовому, сніжному», таким чином реконструюється первісне значення «пора дощів, час дощів» [Чистов 1986, с. 270]. Етимологічний словник української мови

подає праслов'янську форму *lěto зі значенням «найтепліша пора року», «рік», вказуючи, що єдиної етимології немає. Проте найбільш переконливою є думка про генетичний зв'язок з лит. lėtas «лагідний, спокійний, тихий; повільний, поступливий», лтс. lėts «легкий», далі з лит. lėnas і lėnas, псл. *lěpъ «лінивий», укр. лінивий, які зводяться до і.-є. *lē- «ослабнути, зменшитися, полегшити, відкусити». У такому разі lěto первісно мало означати «теплу, м'яку пору року, коли холод відпустив» [Етимологічний словник української мови 1989, т. 3, с. 269].

У прогнозах погоди назви пір року вживані в сучасному розумінні, напр.: *Осінь ще силе ліворуч й праворуч комфортними градусами...* (К). Зрідка функціують й емоційно забарвлені лексеми, що належать до вказаної зони, напр.: *Літечко помагає нам у свої завершальні суботу-неділю сонцем та теплом* (К); *Літечко, бережи себе* (К).

Сезонне псевдодатування виражають також фразеологічні одиниці (*бархатний сезон, бабине літо*): *Нас усі циклони оминають і дають насолодитися бабиним літом* (М). А. Романченко акцентує на частотності фразеологічної одиниці *бабине літо*, що активно функціює в метеодискурсі Наталки Діденко [Романченко 2020] як маркер псевдодатування за сезоном. Загальне псевдодатування об'єктивують прислівники *завтра, вчора, сьогодні, торік*, напр.: *У Києві завтра, 29 листопада, очікується хмарна волога погода* (К).

Семантика датування в чистому вигляді в українській мові реалізується за допомогою невеликої кількості лексем. За підрахунками О. Бондаря, це приблизно 50 слів, з яких 75 % становлять прислівники [Бондар 1996, с. 167]. За нашими спостереженнями, найбільш затребуваними в досліджуваному дискурсі є лексеми із семантикою псевдодатування за частинами доби, днями тижня та місяцями, що зумовлено потребою вказати хронологічні відрізки, на які поширюється прогноз погоди, перебіг природних і погодних явищ.

Менш активними є лексеми, що належать до інших темпоральних функційно-семантичних полів, зокрема часової локалізованості. Часова

локалізованість реалізується в лексемах на позначення власне нелокалізованості (*завжди, скрізь, тимчасовий, відсутній*). Регулярну повторюваність виражають слова *періодичний, регулярно, часто, численний*, нерегулярну – *зрідка, іноді, часом, час від часу*, а звичність – *як правило, зазвичай, звичайний, звичний* тощо. Напр.: *10 травня в Україні дощі люб'язно чергуватимуться із сонячними проясненнями, тобто, якщо й випадатимуть, то періодично* (К); *Практично повсюди в Україні 4 травня короточасні дощі, грози, місцями можливий град і при грозах шквалисте посилення вітру* (Е).

Апелятиви мікрополя «Час» датують за різними критеріями прогнозовані події щодо погодних умов, зосереджуючись на їхній обставинній темпоральності. Інші залучувані різновиди темпоральності виражають деякі розряди онімів, аналіз яких пропонуємо нижче.

2.3.2. Онімні репрезентанти мікрополя «Час»

2.3.2.1. Топоніми як онімний центр прогнозу погоди

З-поміж усіх розрядів онімів (антропоніми, теоніми, хрононіми, зооніми, хрематоніми, ергоніми, астроніми, ідеоніми, топоніми) саме останні є надважливими складниками метеорологічного дискурсу, утім числі й українськомовного. Топоніми завжди гранично локалізовані й називають певні об'єкти прив'язано до якоїсь території [Карпенко Ю. 1962], тобто фіксують фрагмент топонімного простору. Як зауважує Г. Лабінська, головне призначення географічних назв – конкретизація місця знаходження на земній поверхні, а способом опису довкілля здавна є топоніми [Лабінська 2016, с. 7]. Здебільшого топоніми поділяють на хрононіми, ойконіми, гідроніми, ороніми та мікротопоніми.

Серед топонімної системи, репрезентованої в метеодискурсі, особливе місце посідають хороніми – назви континентів, країн, регіонів тощо. У межах рідної країни українці знають від кількох десятків до кількох тисяч топонімів. Їхня квалітативна амплітуда різниться залежно від професії,

кількості мандрівок, інтересів, пам'яті й інтелекту людини. В обігу мешканців країни перебувають найвідоміші ойконіми, гідроніми, хороніми [Карпенко О. 2010, с. 46].

Значна частина знань людини пов'язана з хоронімами. Цей розряд топонімічної лексики доволі продуктивний у метеодискурсі з огляду на те, що прогноз погоди складають для певної країни й охоплює він різні її території. Крім того, передбачення погодних умов залежить від явищ природи, які відбуваються в інших частинах земної кулі, що й зумовлює залучення різноманітних онімів.

У всіх прогнозах широко функціують адміністративні хороніми, до яких уналежнюють офіційні назви адміністративно-територіальних одиниць (за М. Торчинським, адміністратоніми). Широку систему з-поміж них формують лексеми на позначення географічних назв, що номінують нашу країну та її частини. В усіх прогнозах представлено назву *Україна*, напр.: *Сьогодні в **Україні** мінлива хмарність (А); **Україна** знову залишилась в безпечній кліматичній зоні (М); ... практично повсюди в **Україні** 4 травня короткочасні дощі, грози, місцями можливий град і при грозах шквалисте посилення вітру (К); Що в нашій любій **Україні**? (Е); Вітер з південно-східного поступово переходитиме на північно-західний, бо вже у вівторок похолодає на значній частині території **України** (К).*

Адміністративно-територіальні одиниці можуть подавати узагальнено, коли вказують сторони світу, частини країни (*У **східній частині** сухо (А); У вівторок мокрий сніг сипатиме на **Сході України** (М); Температура повітря вдень у суботу очікується високою, +15+22 градуси, **західна частина України** опиниться в тилу холодного фронту, тому тут буде свіжіше, +11+14 градусів (К); Хмаритиметься на **Сході України** (МП); Хіба що вночі затримається на **крайньому сході України**, на Луганщині, разом із дощиками (К), або конкретизовано, коли називають області, на які поширюється явище, температурний режим тощо (*Що стосується опадів, без них залишаться Волинь, **Київська та Житомирська області** (А).* Часто*

використовують синонімічні назви до офіційних назв областей України, утворювані за допомогою суфіксальної морфемі *-ин-*: Сумська область – Сумщина, Харківська область – Харківщина, Дніпропетровська область – Дніпропетровщина. У висловлюваннях вони функціують змішано, ілюструючи офіційні й неофіційні варіанти, напр.: *Західна вологість може час від часу докочувати хвилі, як сьогодні до **Одещини**, до **Вінницької**, **Житомирської** та **Київської областей** (К); На **Дніпропетровщині** буде сухо (Е), або комбінуються з назвами частин України, напр.: *5 червня дощі з грозами найбільш ймовірні у північних областях України, у **Центрі**, місцями на **Заході** та на **Харківщині** (К).* У деяких висловлюваннях важко розрізнити офіційні назви адміністративно-територіальних одиниць та назву історико-географічного краю, пор.: *Закарпатська область – Закарпаття, Волинська область – Волинь, напр.: (Практично скрізь, окрім Закарпаття, тут можливі дрібні дощі (МП); ... найтепліше буде на **Закарпатті**: там якийсь свій мікроклімат (М), бо в подібних назвах збіглося значення області та історичного краю.**

Найчастотнішими формами для позначення частини України виступають слова *Схід, Захід, Південь, Північ*: *На **Півдні** і **Заході** потепліє до +2+4 (М); Дощі накриють Схід, частинку **Півдня** і **Захід** вже від завтра (М); Вдень очікується +27+32 градуси, в середині тижня на **Сході**, у **Центрі** та на **Півдні** місцями +32+35 градусів (К); Дощі та грози завтра очікуються на **Півночі**, локально у **Центрі** та місцями у західних областях (К); **Південь України** будь-яких істотних опадів, навіть хмарності якоїсь серйознішої, уникне – буде сонячно (К).* Ми помітили, що в прогнозах погоди для України на радіостанції Авторадіо переважно функціують такі назви сторін горизонту, що переосмислилися й номінують частину країни (Захід, Схід, Північ, Південь): *Завтра в Україні мінлива хмарність. На **Заході** опадів не передбачається (А).*

Рідше функціують назви природно-ландшафтних областей України, напр.: *На додачу піде дощ і мокрий сніг у більшості областей, окрім*

Примор'я (М); ... В нас на Прикарпатті блискавка вбила трьох чоловіків (М); А в неділю на сході буде навіть +25. Це скоріше на південному сході, в Приазов'ї (Е); Проте вже завтра циклонічність над північчю Скандинавії та масштабна циклонічна область над Середземномор'ям об'єднуються, прорвуть оборону антициклону і над нами знову – циклон з атмосферними фронтами (К).

Частина хоронімів репрезентує природно-ландшафтні регіони України, що пов'язані з розташуванням її частин по обидва боки Дніпра, напр.: *Похолодання принесе атмосферний фронт. Він же зумовить дощі на Правобережжі (К); Дощі найбільш ймовірні на Правобережній Україні (К); Правобережжя України на значній своїй території надвечір у вівторок гримить грозами і лє періодичними дощами (К), де функціують назви на кшталт Правобережжя, Правобережна Україна, Правобережжя України.*

Нерідко в прогнозі погоди залучають назви континентів, напр.: *Адже в Австралії повітря просто горить, досягає і перевищує температура повітря +40 градусів! (К); Кому забагато дощів, для тих хороша ситуація в Єгипті, на півночі та у центрі Африки (окрім узбереж) – там сухо, сонячно і подекуди до +37+39 градусів (К). Інформацію щодо температурного режиму подають також у порівняльному аспекті: Навіть що на півночі Африки, що в Україні – майже однаково, вдень передбачається +18+24 градуси (К).*

Найчастотніша назва континенту / частини суперконтиненту – Європа, за допомогою якої синоптик підкреслює належність України до цієї частини світу, напр.: *Україна все ж загалом завтра знову одна з найтепліших у Європі... (К); 10 червня Україна – одна з найспекотніших країн Європи (К); Взагалі, в суботу-неділю найспекотнішими в Європі будуть Україна, Іспанія та Португалія (К).*

Досить рідко представлено інші хороніми, що називають сучасні або історичні регіони, сукупність країн, штати тощо: *Вчені кажуть, що найбільші температурні піки зустрічаються в Арктиці, Південній Африці та Європі (М); Завтра їх (тут дощі – М. К.) потрібно очікувати у Центрі, на*

*Буковині ... (М); Вже три доби поспіль лісові пожежі зжирають цілі містечка довкола Лос-Анджелеса у штаті **Каліфорнія** (М).*

Окрім хороніма *Україна*, актуалізуються й інші назви країн, згадування яких безпосередньо залежить від погодних обставин, зокрема від того, де вони формуються (*Від Іспанії через північ Італії, Хорватію до України витягнулася волога смуга* (К), де ці обставини є актуальними в певний часовий проміжок (*... дощі також поливатимуть **Польщу, Молдову, Румунію, Білорусь** (К), Звичайно, заради справедливості треба сказати, що в **Єгипті, ОАЕ, Саудівській Аравії** +40 і вище (К), що спостерігаємо в прогнозах Наталки Діденко. У рубриці «Метеозалежність» такі назви подаються відсторонено від України, оскільки Наталя Ярмола робить огляд погоди на прикладі багатьох країн, у яких в певний період наявні якісь аномальні умови, напр.: ***Греція**, здається, потрапила під вплив того ж циклону, що й **Італія**, тільки наслідки смертельні* (М); *Він* (тайфун – М. К.) *атакував вже **Англію, Францію, Бельгію*** (М).*

Ойконіми належать до затребуваних лексем у сфері прогнозування погоди, оскільки вони позначають географічні об'єкти, важливі для конкретизації поширення тих чи тих явищ, температури тощо. Часто функціують різні назви населених пунктів, але панівне становище посідають назви міст – астіоніми: *Не буде дощу також в Одеській області, у **Херсоні, Запоріжжі** та Криму дощ таки пройде* (А); *Ось погляньте, в **Одесі** вітер позламував з десяток дерев, пообривав дроти і поздіймав хвилі до трьох з половиною метрів* (М); *Трохи вологості припадає на лінію **Полтава – Харків**, але до самого **Харкова** не дотягує* (К); *... у **Запоріжжі** буде переважно сухо* (МП); *Сухі смужки прояснень у п'ятницю ймовірні вздовж зони **Суми – Полтава – Дніпро – Миколаїв – Херсон*** (К). Микола Луценко в одній із передач, кажучи про погоду на півдні, повідомляє, що *... на **Запоріжжі** буде сухо* (МП). Якщо йдеться про місто, тоді потрібно використовувати прийменник **в**. У такому контексті, ймовірніше, згадується історичний регіон України.

З-поміж астіонімів за частотністю на першому місці Київ: *У Києві хмарна погода триматиметься до самісінького вечора (А); У Києві завтра, 9 червня, буде сухо та спекотно, близько +30 градусів (К).* Під час опису погоди в різних містах астіонім Київ порівнюється з іншими містами за температурою, що ставить його в один ряд європейських міст Європи чи столиць країн світу: *У Києві буде тепліше, ніж у Мадриді, Римі, Парижі, не кажучи вже про Берлін, Лондон, Осло чи Хельсінкі (К); Зранку в Парижі +12, в Мадриді +16, навіть в Алжирі +22, а в Києві +30 градусів (К).* Зауважимо, що нерідко увага Наталки Діденко сфокусована й на Київській області: *... трохи якісь краплі є в районі Чорнобиля, Іванківа, за Бучею, добре, що хоч так (К).* У недільній рубриці каналу 1 + 1 використання астіонімів унезалежено від погоди в Україні, які часто супроводжуються відносними прикметниками, що вказують на географічні параметри населених пунктів, напр.: *У місті Гвадалахара перед тим була ... тепла ніч (+22), і в мить стало +14 (М); В американському Техасі зафільмували шалену блискавку (М); Раптова хуртовина зіштовхнула до купи майже двісті машин поблизу канадського Монреаля (М).*

Зазначимо, що в прогнозах погоди на Авторадіо переважають апелювати на позначення Києва, напр.: *У столиці дощ, +21+23 градуси (А),* іноді після загальної назви подають як уточнювальну прикладку й назву міста, напр.: *У столиці – місті Києві – 25 градусів вище нуля (А).*

Гідроніми в метеорологічному дискурсі репрезентовано назвами річок (потопоніми), морів (пелагоніми), океанів (океаноніми). Головною рікою України для праслов'ян і згодом для українців є Дніпро [Карпенко Ю. 1993, с. 5], назва якого має фракійсько-скіфське походження й, за Ю. Карпенком, означає *широка ріка* [Карпенко Ю. 1982, с. 10]. У наративі Наталки Діденко можлива акцентуація на важливості ріки: *Проходять атмосферні фронти, проносяться циклони, минають вибори – а в українському небі завжди будуть оці прекрасні купчасті хмари, завжди блищатиме діамантиками на сонці Дніпро і завжди зеленітиме травичка у дворах (К)* або використання її

назви в прямому значенні для вказівки температури у водоймищі: *До річі, вода вже потроху прогрівається, не до купання поки що, але будемо вже стежити: Одеса 13 градусів, Генічеськ 17 градусів, Бердянськ 16 градусів, Ялта 14 градусів, Очаків 14 градусів, у Дніпрі в Києві 12-13 градусів (К).* З метою розрізнення річки від міста в прогнозі можливе таке уточнення: *Дощі з грозами у четвер пройдуть – локально! – на Заході, Півночі, осередками вздовж Дніпра-річки, місцями на Одещині (К).* Гідроніми можуть з'являтися як назви природно-ландшафтних областей України та закордоння: *На узбережжі Чорного моря очікується спека до +30 (М); Потрійну атаку цього тижня пережила Італія, точніше Адріатичне узбережжя (М); Вогонь від середини тижня зжирає джунглі Амазонки, які дають двадцять відсотків кисню нашій планеті (М).*

Пелагоніми, що функціують у прогнозах погоди, репрезентовано Чорним та Азовським морями: *Температура води – двадцять градусів – у Чорному морі, купатися вже можна, Азовське – 23-26, воно завжди тепліше (Е); ... у морі охолодитися теж важко. У Чорному, приміром вода прогрілася до +25, в Азовському – до +28 (М); Завтра над Чорним морем перебуватиме антициклон, який своїм впливом та сухою погодою досягне й України (К).* Океаноніми представлено переважно згадками про Атлантичний океан / Атлантику: *Тим часом в Атлантиці відбувається щось небачене досі (М); Антициклональна смуга з трьох братів Odilo витягнеться з Атлантики через Німеччину, Польщу до України і зумовить у своїй зоні впливу суху погоду (К).* Одночасне залучення кількох гідронімів сприяє опису неоднорідної синоптичної ситуації в різних частинах світу, чому також «допомагають» відповідні назви явищ природи: *Над Атлантикою – Азорський антициклон, над Чорним морем – антициклон Sarena, на півночі Європи – потужний циклон Pedro з друзями, над Середземномор'ям – циклон Olaf (К).*

Назви різних об'єктів рельєфу кваліфікують як ороніми. Найчастіше в метеодискурсі фігурують назви гір. Нерідко згадуваними є Карпатські гори,

українська частина яких розташована на території Чернівецької, Івано-Франківської й Закарпатської областей: *Заметів і снігу по коліна нам поки що не віщує жоден прогноз, хіба лиш жителі **Карпат** поділяться своїм і привезуть кілька вантажівок (М); Хто мандруватиме **Карпатами**, точно берить пуховики (К); У **Карпатах** холодно (Е)*. Також ороніми об'єктивовані назвами вершин Українських Карпат, зокрема Пожижевська, що знаходиться на межі Івано-Франківської й Закарпатської областей, напр.: *Між іншим, вже сьогодні на **Пожижевській** та на Плаю спостерігається 0-2 градуси морозу. А на **Пожижевській** йде сніг! (К)*. Татри – найвища частина Карпатських гір, більша площа яких розташована в Словаччині, а частина – у Польщі. Назва цих гір супроводжується вказівкою на належність одній із двох країн: *У **Польських Татрах** громовиця вбила людину (М)*.

Погода в Альпах – гірській системі, що тягнеться через територію семи європейських країн (Республіка Австрія, Італійська Республіка, Князівство Ліхтенштейн, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Словенія, Французька Республіка, Швейцарська Конфедерація) – актуальна як взимку, так і влітку, оскільки це місце міжнародного альпінізму, спорту й туризму *Ось і завтра, 8 листопада, сніг випадатиме в **Альпах**, на півночі Іспанії, на півдні Франції, у Шотландії та в країнах Скандинавії (К)*.

Крім розглянутих географічних назв, номінативну функцію виконують інші оніми, які перебувають на периферії топонімної системи аналізованого метеодискурсу. Це найменування островів, півостровів, пляжів тощо.

З-поміж інсулонімів – назв островів, пенінсулонімів – назв півостровів, літонімів – назв прибережних об'єктів суходолу, за М. Торчинським [Торчинський 2015, с. 177], фіксуємо такі власні назви, що номінують переважно закордонні топооб'єкти, напр.: *... південніше, на **Канарських островах**, стихія усе пофарбувала у жовтий колір (М); Найтепліший зараз південний схід Європи. Це Румунія, Молдова, Болгарія, **Балкани**, Греція... (Е); На французький острів **Корсика** налетів ураган зі швидкістю перегонного авто ... (М); Тому поки що, кому холодно, можна погрітися спогляданням*

сьогоднішньої спеки в Центральній Африці, Єгипті, в Індії чи на Аравійському півострові (К); ... люди, що засмагали на пляжі Торторето, змушені були хто як тікати від торнадо, яке летіло із моря (М).

В одному з прогнозів погоди Н. Діденко натрапляємо на вигаданий топонім, що відомий тим, хто дивився серіал «Ігри престолів» або читав сагу Дж. Мартіна. Йдеться про наймасштабнішу битву за всю історію серіалу на континенті Вестерос – вигаданому американським письменником: *... на стиках зустрічі різних повітряних мас виникають такі контрасти, що бліднуть битви на Вестеросі (К)*, де, власне, відбувається битва бастардів.

М. Торчинський у денотативно-номінативній структурі хоронімікону розрізняє чотири групи власних назв: адміністратоніми (лепораніоніми, районіоніми, севереніоніми) – власні назви офіційних адміністративно-територіальних одиниць, гідротериторіоніми (аргіпелагоніми, інсулоніми, пенінсулоніми, літоніми) – назви суходолу, оточеного водою, натуралоніми (едитоніми, зононіми, континентоніми, планоніми, регіоніми, сквалентіоніми) – назви територій, що мають природне походження, сільвоніми (вінетоніми, гербітоніми, дендроніми, дримоніми, конфрагоніми, оазисоніми, плантаріоніми, помаріоніми) – назви лісового / фруктового масиву [Торчинський 2015, с. 177-178]. В українському метеорологічному дискурсі репрезентовано перші три типи пропріальних одиниць, що є актуальними для фіксації й поширення явищ природи та погодних умов.

Зазначимо, що топонімну систему, широко репрезентовану в українському МД, формує дві групи, одна з яких номінує географічні об'єкти, що знаходяться в межах рідної країни, інша – номінує такі об'єкти, котрі перебувають поза межами України, що дає підстави відповідно кваліфікувати їх як етнічну та позаетнічну підсистеми. Топооб'єкти етнічної підсистеми – «закодована в слові історія, своєрідний пам'ятник нашій минувшині й нашим предкам» [Вербич 2008, с. 58]. Саме вони відбивають суспільні й культурні традиції українців, їхню тривалу історію.

2.3.2.2. Геортоніми як хронологічні маркери метеодискурсу

Здавна люди спостерігали за атмосферними явищами, бо стихійні лиха нищили врожай, руйнували житло та розмивали шляхи [Культура і побут населення України 1993, с. 235], тобто завдавали шкоди господарству. Передусім від погодних умов залежав майбутній врожай. Ті чи ті явища природи, погоду щодо температурного режиму, опадів, початку сільськогосподарських робіт пов'язували з часом.

Тривалі часові відрізки або ж точну дату називають як апелятиви, так і оніми. Власні назви, що називають відрізки часу, кваліфікують як хрононіми. Один із розрядів хрононімною лексики – геортоніми. Геортоніми, за Н. Подольською, – це власна назва будь-якого свята, пам'ятної дати, різних урочистостей тощо [Подольская 1999, с. 48]. Такої самої думки дотримується В. Неклесова, вважаючи, що свято, пам'ятна дата є історично зафіксованим проміжком часу, що відбиває гіперо-гіпонімічні відношення геортоніма чи хрононіма [Неклесова 2010, с. 16]. С. Реммер виокремлює релігійні й світські свята: до перших належать нерухомі й рухомі релігійні свята, до других – свята, що відбивають народні традиції, звичаї (державні й національні свята, важливі історичні дати) [Реммер 1996]. В. Неклесова поділяє назви свят на розряди, беручи до уваги їхню тривалість: люмоніми (тривають один день) та септоніми (охоплюють більші часові проміжки) [Неклесова 2010, с. 46]. Окрім питань, що стосуються уналежнення до розрядів, наукової кваліфікації, дослідників цікавлять інші проблеми існування геортонімів. Релігійні й народні свята як об'єкт студіювання привертали увагу дослідників в етнографічному (Г. Булашев, О. Васянович, О. Ковальчук, Г. Лозко, В. Скуратівський), релігійному (С. Булгаков, П. Пітерський), етнолінгвістичному (О. Воропай, Г. Яворська), лінгвокультурологічному ракурсах (Л. Антонів), у власне мовознавчих аспектах: лексико-семантичному (І. Бочарова, М. Червінська, Т. Коробко), граматичному (І. Бочарова, С. Єрмоленко), семіотичному (В. Желязкова). Мовознавці наголошують, що назви свят співвідносяться з окресленим

відрізком часу й конкретними подіями цього відрізка, що й уможливило їхню кваліфікацію як подійно-темпоральних лексем [Бочарова 2022; Бочарова, Червінська 2015], а отже, вони належать до семантичного поля події та функційно-семантичного поля темпоральності, однак темпоральна семантика «активізується за умови виконання ними календарної функції» [Коробко 2017, с. 36], що й спостерігаємо в метеорологічному дискурсі. Граматичні параметри геортонімів, досліджувані С. Єрмоленком, тісно пов'язані з вторинною міфологізацією сакральних реалій [Єрмоленко 2010, с. 39]. Як семіотичні знаки розглядає геортоніми В. Желязкова, розрізняючи серед них іконічні, індексальні та символічні одиниці [Желязкова 2019, с. 182-183].

М. Торчинський у межах періодонімів – частини хрононімів – вирізняє датоніми, позначаючи власні назви окремих днів, у тім числі свят, і темпоніми для номінування тривалих відрізків часу. Учений співвідносить геортоніми з названими розрядами хрононімів, а також виокремлює клерикал-геортоніми, офіціал-геортоніми та фольк-геортоніми, що відповідно охоплюють власні назви церковних, державних і міжнародних та народних свят [Торчинський 2008]. Саме цей критерій поділу геортонімів ми застосовуємо в нашій роботі й розглядаємо геортоніми як активні хронологічні елементи прогнозу погоди.

Геортоніми в народних прикметах і прогнозах погоди хронологічно маркують дії, що слід виконувати в цей час для господарських потреб, доброго врожаю тощо, а також констатують стан природи. **Клерикал-геортоніми**, що функціують у прогнозах погоди, репрезентованих на радіо й телебаченні, охоплюють свята всіх пір року. До свят зимового циклу належать дні на уславлення Андрія Первозванного, Варвари, Миколая, Василя, Маланки; Святвечір, Різдво Христове, Голодна кутя, або другий Святвечір, Водохреще та інші. Святами весняного циклу є Стрітєння, Масляна, Благовіщення, Великдень тощо. Улітку відзначають день святого Юрія, Миколи-Чудотворця, свято Івана Купала, Петра й Павла, а восени –

Маковея, Спаса, Покрову, Михайла та ін. До складу першої частини багатьох релігійних свят входять власні назви канонізованих осіб, кваліфіковані як агіоніми.

Конституентами геортонімних одиниць найчастіше є лексеми *свято*, *день*, назви днів тижня. Зауважимо, що в прогнозах погоди лексема *свято* не вживається, що зумовлено загальновідомістю згадуваного свята, неофіційно-церковним використанням назви. Умовно поділяємо клерикал-геортоніми на зимові, весняні, літні та осінні.

Зимові свята, що належать до найшанованіших свят українців, – широко вживані в прогнозах погоди. Одне з них – Різдво Христове, повна офіційно-церковна назва якого – Свято Різдва Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа: *Щодня – про похолодання на Різдво* (К); *У Києві в переддень Різдва західного обряду, Святвечора, 24 грудня очікується волога, ще порівняно тепла, погода – невеликі дощі та близько +6 градусів* (К). Різдво (7 січня) – друге дванадцять свято, що має давню історію. Його відзначали раніше як свято народження Всесвіту. Виникнення й розвиток космічного світу ділиться на три етапи й відповідно три зимових свята. У язичників із народженням Сонця корелювало Різдво Христове, із народженням Місяця – свято Василя й Маланки, а з народженням води – Йордань [Ковальчук 1994, с. 19, 21]. У наукових працях Різдво вивчають як фрагмент концептуальної картини світу, у межах культурного складника якого аналізують історичний, етимологічний та актуальний шари. Перший із них охоплює питання, пов'язані з історією свята, поєднанням християнських і язичницьких мотивів, останні з яких охоплюють обряд колядування. Актуальний шар стосується синонімів структурних елементів концепту, зокрема народних варіантів – свято Різдва Христового, Різдво Христове, Коляда, Корочун, а етимологічний – первинного смислу імен концепту. Розглядаючи питання про поняттєвий складник Різдва як концепту, Н. Плотнікова аналізує слова *Різдво*, *Коляда*, *Корочун* і визначає їхні семи, а також робить висновок про смислові

елементи Різдва: свято, святість, народження, Корочун, Коляда, бог Сонце, Ісус [Плотнікова 2017, с. 77-78].

Різдву передує Святвечір (6 січня) з усіма його ритуалами, зокрема колядуванням, тож погода на цей вечір актуальна для слухачів: *На Святвечір та Різдво – невеликий та помірний морозець, сніг та мокрий сніг більш ймовірний 7 січня повсюди, окрім південної частини України (К); 6 січня, на Святвечір, та на Різдво опади припиняться, лише 7 січня на Сході пройде сніг (К).*

Стрітєння Господнє (15 лютого) – четверте дванадцяте свято, що також відоме під язичницькими назвами Зимобор або Громиця. Ясна і тиха погода цього дня була важлива для селянина, бо віщувала добрий урожай і роїння бджіл [Воропай 1958, т. 1, с. 198]. Для пересічних громадян це час підготовки до зміни зимового гардеробу, на що й натякає Наталка Діденко: *Стрітєння радує нас десь сонцем, десь плюсовими значеннями температури повітря, і ми, окрилені сонцем, вже почали знімати шапки, розплутувати шалики, а дехто навіть із дальніх кутків шухляд почав виймати темні окуляри (К); У Києві найближчої ночі -3-5, вдень на Стрітєння до нуля або й до маленьких плюсів, волога хмарна погода з невеликими опадами та поривчастим вітром (Е).*

До весняних свят належить Благовіщення (7 квітня)– п'яте дванадцяте християнське свято на згадку про благу вість від Архангела Гавриїла до Діви Марії про те, що вона народить Ісуса Христа. Народ асоціює його як свято воскреслої землі, пробудження життєвої сили природи. Відоме також як Благовіщення Господнє, Благовіщення Пресвятої Богородиці, Благовіщення Благородної Діви Марії. Професійний прогноз погоди, як було сказано вище, може перетинатися з народними завбаченнями, що можна проілюструвати таким висловлюванням: *За спостереженнями наших предків, яка погода на Благовіщення, тобто сьогодні, таким буде й день Великодній (М).*

Великдень, Світле Христове Воскресіння – свято свят, що належить до мультитемпорів – багатоденних свят. Йому передує сім тижнів Великого

сорокаденного посту, кожен з яких має свої назви: перший – збірний, четвертий – середохресний, п'ятий – похвальний, шостий – вербний, сьомий – білий [Ковальчук 1994, с. 41]. Саме про такий піст і каже з гумором синоптик, номінуючи це свято по-народному: *А з завтрашнього дня починаємо легшати у вазі, меншати у об'ємі, ставати тоншими, яскравішими, починаємо посміхатися один одному лише тому, що зустрілися поглядами, ставати зворушливими від одного зеленого маленького листочка, будувати плани на Паску, на через тиждень після Паски, на травень, на літо і на тепло* (К).

Великдень настає не раніше 22 березня й не пізніше 25 квітня в першу неділю після весняної повні. Інформація про погоду на час перед ним і власне свято особливо необхідна для тих, хто дотримується українських звичаїв, оскільки в піст господині виконували певну роботу: сіяли мак, садили розсаду капусти й помідорів [Воропай 1958, т. 1, с. 354], чистили в коморі, саду, на городі та подвір'ї тощо [там само, с. 360] та йшли до церкви святити вербу, паску та різні наїдки. У цей день найактуальнішими показниками є температура, опади, рухи повітря: *У неділю, на Великдень, вітер, на щастя, стихне* (Е); *На Великдень, 19 квітня, дощі, хоча й невеликі, можливі у північних областях України, а також на Одещині і в Приазов'ї* (К). В Україні Великодній день у народі, як уже згадувалося, називають Паскою: *Західні та північні області, а також Вінниччина, вдень на Паску потрапляють у дощі* (К).

До літніх церковних свят належить Вознесіння Господнє – сьоме дванадцять свято, що припадає на сороковий день після Великоднього дня: *А ще кажуть, що саме сьогодні, на Вознесіння, Господь ходить серед нас і дуже уважно прислухається до наших бажань та мрій* (Е). Трійцю, чи П'ятдесятницю, відзначають на п'ятдесятий день після Великодня. Вона є восьмим дванадцятим літнім святом православного календаря. У цей час очікується відповідна температура: *На Трійцю в Україні очікується +23+28 градусів, на Півдні та Сході місцями до +30 градусів!* (К).

Спас, свято Преображення Господнього (19 серпня), – дев'яте з дванадесятих свят. За віруваннями, це день поминання померлих, третій вихід душ, померлих після Страсного Четверга та Зелених Свят [Ковальчук 1994, с. 53]. Геортонім є часовим орієнтиром погоди напередодні, у день його відзначання та після святкування: ... з 17 серпня у столиці знову запанує спека і пропанує вона мінімум **до Спаса** (К); **На Спаса** і в неділю – сонце та спека (Е); 16 серпня у столиці вже почне повзти температура повітря вгору і з 17 серпня, 18 серпня та **на Спаса** спека відновиться (К); Із 19 серпня, **на Спаса** тепле, до спеки, літо почне повертатися в Україну знову (К); Надалі, 18 серпня, **на Спаса**, та 20 серпня в Україні переважатиме спека (Е).

Значна частина геортонімів безпосередньо стосується священної особи. Часто назви свят утворено від агіонімів – власних назв святих: Малахій, Ілля, Маковій, Миколай та ін. Іноді як культова особа святий може згадуватися в тексті прогнозу погоди для створення святкової атмосфери, напр.: *Якщо ви завтра побачите імпазантного старшого чоловіка у темних окулярах, з великою сумкою, у шортах та футболці, це буде **Миколай!** Бо поки що в кожусі та теплих чоботях старенькому буде некомфортно; Поки ви зайняті розкладанням подарунків від **Миколая**, принагідно повідомлю, що найближчий серйозний дощ у Києві буде в понеділок (ФБ).*

Згадка про святого, акцентування на тому чи тому релігійному святі, звісно ж, доречні у відповідну пору року. Миколай є чи не найбільш шанованим святым, ушавлення якого припадає на зиму. У прогнозах погоди синоптика Наталки Діденко геортонім уживається персоніфіковано, адже йдеться про свято, а не про святого: *Миколай прийшов в Україну з цвіріньканням пташок та нявканням котів, які децю дезорієнтовані березневим теплом* (К). Ведуча рубрики «Метеозалежність» Наталя Ярмола використовує церковну назву свята, напр.: ... в день **Святого Миколая** стовпчик термометра опуститься до -11 градусів (М).

Розглядувані геортоніми є монотемпорами, тобто одноденними святами. У прогнозах погоди спостерігаємо кілька способів функціонування монотемпорів: використання без вказівки дати (**Теплого сьогоднішнього Олексі** щось не дуже тепле (К); **На Петра й Павла** в Україні нарешті трохи потепліє (К); **У Києві на Петра й Павла** – локальні дощі, трохи потепліє, вдень очікується близько +23 градусів (К); ... сьогодні **Петра й Павла** і практично половина літа вже позаду (К) та з вказівкою дати й свята (**У неділю, 7 липня, на Івана, короточасні дощі з грозами очікуються на Заході та Півночі України...** (Е); **Суттєвіше похолодання прийде орієнтовно з 20 листопада, якраз під Михайла** (К) чи свята і дня тижня (**На Маковія, у середу, спека в Україні ще триватиме** (Е). Типовою геортонімною формою згадування дати в ефірі радіостанції Країна FM є сполука прийменника **на** та іменника в знахідному відмінку: **Повернення до синоптичного комфорту – на Маковія** (К); **Вдихаємо, пірнаємо у післязавтрашню спеку, затримуємо дихання до кінця тижня і виринаємо на Маковія** (К); **Віри, Надії, Любові, Софії. Завтра ці іменинниці отримають від атмосфери теплу повітряну масу** (К).

Агіоніми й пов'язані з ними геортоніми в прогнозах погоди можуть використовуватись як елементи мовної гри, натяку, напр.: **А якщо врахувати, що Ілля вже 2 серпня покаламутить воду, то скоренько, сміливо, але обережно стрибайте у воду** (К); **Бо завтра – Іллі, і всі дружно одразу згадують знамениту приказку про Іллю, який щось там у воду зробив, аніж його справжню історію** (Е). До народних прикмет синоптик Наталка Діденко апелює дуже рідко, ще й виказує скептичне ставлення до багатьох із них: **Хоча й кажуть, що, як по Петрі та й по теплі, проте ці всі народні прикмети вже давно – дуже умовна штука** (К); **14 березня – Явдохи. Мені буквально недавно хтось сказав, що, мовляв, що ж тут дивного у похолоданні? На порозі ж – Явдохи. І виявляється, що в народі на Явдохи припадає не тільки перший день весни, але й перший день нового року, бо давно рік починався з 1 березня, якраз 14 березня, на Явдохи, за старим**

стилем. А ще аж до XV століття на **Явдоху** відзначали Новий рік. Я чого так багато про **Явдоху** розкажую, бо за метеорологічними схемами та моделями завтра справді буде холодно в Україні (Е).

Клерикал-геортоніми широко використовує в прогнозах погоди синоптик Н. Діденко. Феномен мовної особистості передбачає врахування різних складників, у тім числі етнічних [Романченко 2016, с. 68]. З огляду на сказане знання клерикал-геортонімів і вільне та доречне послуговування ними засвідчує глибоке національне коріння особистості синоптика, а ці одиниці сприяють хронологічному маркуванню погодних умов.

Дні тижня, зокрема четвер, п'ятниця, субота, неділя, є складником частини клерикал-геортонімів, що теж є монотемпорами. Особливе місце у весняних прогнозах належить Вербній, чи шутковій, квітній, неділі – Вхід Господній у Єрусалим, шосте дванадцяте свято. Пересвяткова неділя й увесь тиждень особливі, бо триває підготовка до Великодня, тож погодні умови повинні бути відповідними, щоб з усім впоратися, напр.: *19 квітня, на Вербну неділю, ще прохолодно* (Е); *І взагалі, за попередніми прогнозами, увесь тиждень перед Великоднем та й на саму Паску, особливо тепла марно чекати* (К).

У Вербну неділю, якою завершувався вербний тиждень сорокаденного посту, православні українці святять гілочки верби, яку вважають священним деревом: *А ось на Вербну неділю у столиці хоча й буде прохолодно, проте з'явиться сонце, і вже це подарує нам усім настрій, оптимізм та підсвічені сонцем вербові гілочки* (К); *Якщо ви саме в цю хвилину думаєте, як би воно краще спланувати вихідні і коли краще вдома повалятися, а коли краще на вулицю вибратися, то рада б вам валятися у суботу, а на сонечку походжати – у неділю. Вербну; Але згадайте, в околиці Вербної неділі завжди погода коверзує; На Вербну неділю в усіх областях України опадів не очікується, температура повітря трохи підвищиться; Я не пам'ятаю, коли б на Вербну неділю чи в околицях цього дня не було б сильного вітру* (ФБ).

Останній тиждень перед Великоднем називають білим, чистим, світлим, великим, страсним або живним і навіть Навським Великоднем (на Київщині, Поділлі) [Воропай 1958, т. 1, с. 360, 367]. У день весняного очищення годиться прибирати, на що вказують у прогнозі погоди: *А поки що можна скористатися теплішим днем, **Чистим четвергом**, помити вікна, поміняти постіль, рушники, помиритися із другом, подзвонити стареньким сусідам, далеким родичам, подумати про щось хороше* (ФБ). Останні три дні перед Великоднем є надзвичайно важливими для календарних звичаїв українців. За Чистим четвергом іде Страсна п'ятниця, коли не можна було виконувати жодної роботи, окрім випікання пасок, та Великодня, або Тиха субота, у яку готують крашанки: *Доці хай йдуть, нам не заважає, ми зайняті – у нас **Чистий четвер**, а потім **П'ятниця**, а потім ота якась завжди **Тиха Субота і Великдень*** (Е).

Серед **офіціал-геортонімів**, уживаних у прогнозах погоди, розрізняємо ті, що є назвами державних та професійних свят. У межах знаменних дат державного рівня функціують геортоніми на позначення святкових і пам'ятних днів. Перші охоплюють священні для країни поняття: прапор, конституція, незалежність, гідність, свобода. Продемонструємо, як вони репрезентовані в прогнозах погоди: *... а **День Конституції**, дай їй, Боже, витримки і довголіття, принесе українцям довгоочікуване свіже повітря; **День Конституції**, 28 червня, очікується в Україні синоптично оновленим; **День Прапора** буде в Україні свіжим, навіть прохолодним; Надалі спека спаде 22 серпня у західних областях, 23 серпня, на **День Прапора**, ще й у північних. Південь та Схід залишаться у гарячому сухому повітрі; До кінця тижня, на **День Прапора і День Незалежності**, у столиці буде погода без змін, сонячно та близько +25+28 градусів; 24 серпня. **День Незалежності**; На **День Незалежності** повітря розігріється до +27+28 градусів; 24 серпня, на **День Незалежності**, – за попереднім прогнозом – температура повітря у столиці буде комфортною...; У Києві 21 листопада, у **День Гідності та Свободи**, погода буде без істотних опадів...; Завтра, у **роковини***

Голодомору, сонце заходить о 16 годині 4 хвилини, якраз, коли запалюватимуть свічки пам'яті (К).

До пам'ятних дат належать День пам'яті та примирення (8 травня) та День пам'яті загиблих захисників України (29 серпня). У ці дні відбуваються різні урочистості, тож актуальним є прогноз погоди, як зауважує Наталка Діденко: *Сьогодні День пам'яті, багато заходів, ввечері у столиці відкриття Євробачення, величезний концерт на Троїцькій площі, виступи бандуристів перед Патріаршим собором на Лівому березі, просто прогулянки чи улюблений заміський будинок. 8 травня, у День пам'яті та примирення, у столиці похолодає, вдень температура повітря не перевищить +12 градусів (К); Сьогодні багато подій в Україні розпочалося, відчувається активність осені та нового сезону, але вся ота суєта хай не затулить головне, що треба сьогодні згадати – День пам'яті загиблих захисників України (К).*

Нерідко в прогнозах погоди натрапляємо й на назви свят, що пов'язані з відомими українськими митцями, зокрема Тарасом Шевченком, котрого по-особливому згадують у березні: *Дуже важливі нас чекають дні: державний вихідний, Шевченківські дні – 9-10 березня... Погода буде мінливою (Е).*

Важливим для синоптика, звісно, є День метеоролога: *У Києві День Метеоролога захмарить атмосферний фронт; 19 листопада, у День працівників гідрометеорологічної служби, в Україні триватиме похолодання (К). У рубриці «Метеозалежність» згадане свято згадується принагідно, без повної офіційної назви: В останні сто сорок років в Україні за цим стежать метеорологи, які відзначали цього тижня свій професійний день (М).*

Деякі свята для незалежної України стали такими, що розколюють суспільство. Іноді в прогнозі погоди вони подаються нейтрально: *У п'ятницю свято і вихідний – Восьме Березня: у цей день очікуються невеличкі дощі.... (М). У метеорологічному дискурсі Наталки Діденко назви на їх позначення*

набувають індивідуального забарвлення через скептичне ставлення авторки до окремих днів, зокрема Першого вересня, Восьмого березня, напр.: *Перше вересня в основній його частині вже минуло, тому зазираємо у вихідні (К); Все ж навіщо було ці лінійки сьогодні проводити, коли попереду субота-неділя? Ну, колись і цього ‘восьмоємарта’ позбудемося. Без промов, лінійок і дурних бантів великих на маківках підуть школярі нормально в школу (ФБ).*

Зрідка спостерігається збіг церковного та державного свята в один день, що має певну історію. Це стосується свята Покрови Пресвятої Богородиці (Покрови, Святої Покрови) – християнського й народного свята. Чотирнадцяте жовтня відзначають і як День українського козацтва та День захисника України: *На Покрову, День захисника України також очікується чудова погода – без опадів та +17+22 градуси (К).*

Фольк-геортоніми, або побутові геортоніми, репрезентують народний календар, «в основу якого покладено вірування та уявлення слов'ян ... про певну регламентацію річного часу з указівкою на ототожнення певної дати / події з іншими реаліями» [Желязкова 2019, с. 182]. До таких геортонімів уналежнюємо Проводи, Зелені свята, Івана Купала, Спас, Багату кутю. У метеодискурсі фольк-геортоніми функціують доволі рідко. Другий тиждень після Великодня – поминальний, коли українці ходять на цвинтар: на гробки, могилки, проводи [Ковальчук 1994, с. 44], звідси й назва – Проводи, Провідна неділя, детально описані О. Воропаєм [Воропай 1966, II, с. 9-20]: *У Києві Провідна Неділя передбачається теплою, близько +20 градусів (К); Вкрай важливі для українців найближчі субота та неділя. Бо в неділю – Проводи, дні поминання померлих, а в суботу всі будуть прибирати та впорядковувати цвинтарі (Е); ... цей тиждень дуже важливий, багато українців починають прибирати, готуватися до ... Гробків: прибирати на цвинтарі і могили своїх близьких і дуже важливо знати, якою буде погода (Е).* Офіційна церковна назва цього свята – Радуниця.

Свято Івана Купала (7 липня) вважається днем сонцевороту, якому відповідає християнське свято – Різдво Святого Пророка Предтечі і

Хрестителя Господнього Івана [Воропай 1966, II, с. 179]. Це язичницьке календарне свято символізує весілля бога літнього сонцестояння з богинею води Даною [Ковальчук 1994, с. 46]. З ним пов'язано чимало обрядів українців: *А на Івана Купала народні традиції допомагають дівчатам дізнатися про свою долю, а народні прикмети дізнатися більше про погоду. Як на Івана Купала дощить, через п'ять днів встановиться суха і тепла погода...* (М). Назва свята може функціонувати й в усіченому варіанті: *7 липня вдень на Івана, красиві хмарки, без опадів, +23* (К). Нерідко згадуваними є й Зелені свята: *У неділю на Зелені свята майже без опадів* (Е); *На Зелену неділю в Україні скрізь очікується ясна сонячна погода* (К).

Церковні, офіційні та народні геортоніми насамперед використовують у прогнозах погоди як хронологічні маркери. Це стосується загальновідомих та шанованих українцями свят, бо саме з ними з давніх-давен пов'язують прогнози на врожай, виконання певних обрядів та сільськогосподарських робіт. Для хронологічного маркування геортоніми залучають у такі способи: без називання дати та з називанням дати, що корелює з необхідністю чи її відсутністю конкретизувати день, на який зроблено прогноз погоди, а також з акцентуванням на святі або наголошенні більшою мірою на даті, що й передбачає пре- чи постпозицію щодо розташування відповідних одиниць.

2.4. Конституенти мікрополя «Одяг та взуття» як периферійний складник прогнозу погоди

Назви одягу та взуття – одні з давніх найменувань, що відбивають зв'язок із матеріальною культурою та культурою народу загалом [Хмара 2006, с. 1], на що здавна звернули увагу як етнографи й фольклористи, так і лінгвісти. Одяг – невід'ємний складник народного мистецтва й побуту. Як зауважує О. Воропай, він є найбільш рухливим елементом серед усього комплексу народної культури, оскільки він не лише «легко сприймає зовнішні впливи сусідніх культур, а й моду, новини в одязі» [Воропай 1966, II, с. 274]. З XVIII ст. основною тенденцією розвитку костюма був «перехід

на одяг європейського типу або окремі його види в поєднанні з традиційними елементами» [Культура і побут населення України 1993, с. 127]. В історії культури одяг завжди посідав особливе місце, вказуючи на національну, соціальну, вікову належність людини, епоху, ситуацію спілкування [Вдовиченко 2019, с. 25]. Лексика на його позначення перебуває в постійному русі, відбиваючи розвиток понять моди і вбрання, спричинений глобалізацією у сфері одягу, особливо в ХХІ ст.

Відомо, що одяг виконує низку функцій. Скажімо, *апотропеїчна* його функція полягає в оберіганні від вороже налаштованих духів, лихих людей чи вчинків. Вона згодом перетворилася на *естетичну*. Елементи одягу (вишивка, орнамент), прикраси, що раніше захищали від негативних демонологічних впливів, репрезентували естетичні смаки народу. *Обрядова* функція одягу об'єктивована в різних обрядах, котрі активують традиції, світогляд, поведінку етносу. Завдяки одягу можливе уналежнення людини до того чи того народу, а звідси й *етнодиференціувальна* функція костюму [Сілецький 2015, с. 316-317; Колосніченко, Процик 2011, с. 5]. Одяг українців ХVІІ – ХІХ ст. демонструє складність соціального розшарування суспільства, бо представники різних соціальних груп відрізнялися вбранням, що було маркером належності до певної верстви населення [Культура і побут населення України 1993, с. 119]. Отже, одяг виконував і *соціальну* функцію. Його *статєво-вікову* функцію пов'язують зі статтю й віком людини, вбрання якої відображало її суспільне становище. Усе ж найдавнішою в цьому комплексі функцій (апотропеїчна, естетична, етнодиференціувальна, соціальна, статєво-вікова) одягу була *захисна*, а різні кліматичні умови сприяли появі й розмаїтого одягу [Сілецький 2016, с. 316, 318-319]. Він захищав і нині захищає людину від коливань температури, впливу атмосферних явищ, механічних та електричних ушкоджень, радіоактивного випромінювання тощо. Н. Вдовиченко на основі проведеного експериментального дослідження стверджує, що в мовній свідомості сучасної молоді одяг має виражено функційне значення, у чому переконують

наведені дослідницею дані: одяг виконує естетичну функцію – 25 % опитаних, захисну – 25 %, естетичну – 15 %, фізіолого-гігієнічну – 10 %, інформаційну – 10 %, інші функції – 15 % [Вдовиченко 2021, с. 25]. Переважають утилітарна та соціально-естетична функції.

Назви лексико-семантичних груп «Одяг» та «Взуття» досліджують передусім із кута зору етимології (Г. Хмара), поширення в різних говірках України (П. Одарченко, О. Юсікова), їхньої фонетичної й семантичної специфіки (Н. Вдовиченко), способів номінування, різнотипної мотивації (Г. Хмара). Конституенти вказаних груп, що формують периферію досліджуваного дискурсу, є доволі поширеним складником прогнозів погоди.

Форма, матеріал і різновид одягу зумовлені кліматичними умовами. У мешканців зони тропічних лісів у пошані стегова пов'язка, фартух, накидка на плечі, а хутрянний одяг особливо цінується мешканцями місцевостей із суворим кліматом. Актуальним для ескімосів, чукчів і ненців є вбрання, що одягають через голову, у якутів та евенків – одяг має розріз спереду [Колосніченко, Процик 2011, с. 9].

Існують різні класифікації одягу. Розрізняють натільний, поясний (стеговий), нагрудний, верхній (становий), пояси, головні убори за розташуванням на стані людини. Окрему групу становлять назви деталей одягу, аксесуарів, взуття [Сілецький 2016, с. 319-320]. До сучасного побутового одягу уналежнюють плечовий (*пальто, плащ, накидка, куртка, піджак, жакет, сукня, блузка, сорочка, комбінезон* та їхні різновиди), поясний (*штани, спідниця* та їхні різновиди) одяг, білизняні й корсетні (*комбінація, майка, грація*), трикотажні (*футболка, светр*), хустково-шарфові (*парео, кашне, бандана*), рукавичні (*рукавиці, мітенки*), панчішно-шкарпеткові (*панчохи, гетри*) вироби та комплектний одяг (*костюм, комплект* та їхні різновиди) [Колосніченко, Процик 2011, с. 11-12]. Відомий й інший поділ: за характером крою чи кріплення на фігурі, статтю, призначенням, частиною тіла, сезоном тощо.

Актуальною для нашої роботи є «сезонна» класифікація, за якою розрізняють зимовий, літній, демісезонний, усесезонний одяг. Асортимент зимового одягу охоплює пальто, шубу, дублянку, кожух, шарф, до літнього одягу належать сарафан, бриджі, майка. Демісезонними є куртка, плащ, тренкот, а всесезонними – сорочка, джинси, піджак, спідниця тощо. Метеорологи закликають одягатися відповідно до температурного режиму. Узимку затребуваними є теплі пальта, шуби, пуховики та зимове взуття: *До України прийшло літо. ... Ховайте свої **пуховики** і светри (М)*; Якщо ж потепліє, то вони рекомендують відкласти такі речі: *Позакидайте сьогодні суботні **пуховики** та **пальта теплі** подалі, темні окуляри на носа і в обід гуляти навколо офісів (К)*.

У таку пору знадобляться й головні убори та хустково-шарфові й рукавичні вироби: *Все, побігла одягати теплу **шапку** (М)*; *Одягайтеся цими днями особливо тепліше, максимум натуральних тканин, мінімум синтетики, **шапки** непродувні, **шалики** у два кола, **рукавиці**, вільна одежа (К)*. Частіше поради щодо того чи того одягу й взуття є «комплексними», бо містять перелік потрібних предметів гардеробу: *Нам не звикати, ми вже таке проходили, тому знову в перший ряд у коридорі – довгі **пальта**, товстіші **пуховики**, спортивно-лижного плану **черевики**, **угі**, **шапки** на носа, **шалики** довгі, **рукавиці** (ФБ)*; *Вночі морози, вдень – ледь вище нуля. Тому, голосно зітхнувши, витягайте за вуха, тобто за капюшони, товсті **пуховики**, **шапки**, **шалики** у три оберти навколо шиї, **рукавиці**, **черевики** відповідні, вдома запхнуті вже на літо пледи, гуцульські **шкарпетки** і на роботу теплі **светри** (ФБ)*.

Літній асортимент передбачає носіння плечового й поясного одягу, трикотажних і хустково-шарфових виробів, інших головних уборів, що обов'язково мають бути легкими, виготовленими з натуральних тканин: *В Україні зранку до вечора сонячно, а отже, знову будуть у моді білі парасольки, **капелюшки** і, безумовно, темні окуляри (МП)*; *... не соромтеся величезних **капелюхів**... (К)*; *Але, вирушаючи з дому, все одно киньте у торбу*

до термальної водички та віяла якусь **хустку** чи літній широкий **шалик**... (К); Можна засмагати, ловити метеликів, проявити справжню громадянську мужність – замість шашликів взяти на природу бутерброди і потім прибрати за собою, вигуляти нові **шорти** і навіть **купальники** (ФБ).

Оскільки шарфи, шалі можуть використовуватися для різних температур, нерідко вербальне «оточення» вказує на необхідність вибору й підсилює рекомендацію: Вітер завіватиме з південного заходу, 5-12 м/с, тобто трохи поривчастий, для прогулянок обов'язково **закутайте шию** шаликом (К); Отже, терпіння – на одну добу, і далі починаємо радіти сонцю, калюжам, авітамінозу, міняти **товстелезні** шалики на більш **елегантні, тонші**, купити нові гумові чоботи і не забувати, що потепління йде, але ніжними кроками (К); Але ось похолодання залишиться на день-два. Тому про всяк випадок, на завтра – і парасолі, і **темні окуляри**, і **загадкові** шалики навколо шиї. Буде дуже елегантно (К).

Демісезонний гардероб охоплює одяг та взуття, актуальний в осінньо-весняний період, коли необхідно дбати про вбрання помірної цупкості: **Куртки й плащі** найближчим часом не щезнуть з наших вішалок у коридорах (К); Захистіть те, що найбільше боїться заморозків. І себе також – теплішими шкарпетками та **плащами** (К); Грибники, готуйте кошики, плетіть лозу і вже складайте торбочки чи целофанові кульки, витягайте **гумовики та дощовики** – до нас йдуть дощі! (К). Нерідко уточнюється, на який температурний режим повинен бути розрахований одяг, напр.: *Хіба що під курткою вже можна зняти один зайвий светр: трохи ж потепліє. Причому мешканці північних областей і західної частини прекрасно виглядатимуть у теплих, з хутряними комірами, куртках чи осінніх пальтах* (К); *Я вже не уявляю квартирною життя без двох пар гуцульських шкарпеток!* (ФБ); *Ще ніколи в травні товсті вовняні шкарпетки не були такими популярними* (Е).

Назви всесезонного одягу практично не функціують у прогнозах погоди з огляду на те, що вибір такого типу суттєво не залежить від

температури довкілля, а зумовлений уподобаннями кожної людини, напр.: *А в середині тижня вже згадаємо про піджачки, светрики, а голі коліна громадян сховаються під джинсами та поважними штанами* (ФБ).

Серед назв на позначення взуття трапляються загальні назви та їхні різновиди: *Тобто холодно, тому одяг на тиждень плануєте відповідний, а особливо неслизьке взуття* (К); *Ось такі гумові чоботи вам точно знадобляться і у червні. Дощі продовжать заливати українські міста завтра* (М); *... здається, водонепроникні чоботи будуть усім при нагоді* (М); *Ну, хіба що трохи буцає модним кросівком жовте листя* (ФБ). З аксесуарів відповідно до прогнозованої сонячної чи дощової погоди згадуються окуляри, парасолі, напр.: *То тільки беріть парасолі. Синоптики кажуть: ймовірні опади* (М); *Купіть собі нові окуляри темні, капелюх з бавовни чи літні кросівки з тканини – знижки вже розпочалися, а літечко ще триватиме* (К); *Пилюку носитиме багато і весело, тому окуляри треба не забути обов'язково, щоб захистити очі* (К).

Специфіка функціонування назв одягу в МД полягає в тому, що пряму назву того чи того вбрання замінює метонімічна назва, побудована на перенесенні певного предмета / класу предметів на інший предмет / клас предметів на основі просторової, понятійної, синтагматичної та логічної суміжності [Кравець 2000]. Продуктивними моделями в метеодискурсі є такі: *‘матеріал та виріб із нього’* (Так що поки панамки, вода, тінь, менше синтетики, більше льону та бавовни, контролювати артеріальний тиск, кому треба, не дихати у потилицю сусіду в черзі чи транспорті (К); *У Києві актуальними, окрім масок, будуть увесь тиждень темні окуляри, пишалки з термальною водичкою, шорти, бретельки, бавовна, льон та лимонади* (ФБ) та *‘деталь й одяг із нею’* (Готуйте бретельки, шорти, віяла, водичку у сумку, окуляри, в'єтнамки, бандани (К). Зрідка акцентується на кольорах вбрання: *Тому до завтра ще є шанс пробігтися ввечері магазинами і з чистою совістю купити собі отой чудовий, шляхетного сірого чи малинового «вирви-око» кольору, кардиганчик на свіжу прохолодну погоду* (К); *... скоро*

підуть **чорні** куртки, чорні баламбони та сіро-коричневі сезонні потужні кросівки... (ФБ); Можна повигулювати вихідні **білі** сукні чи костюми, яким вічно погоди не вистачає: буде і не спекотно, і не холодно (ФБ). Зауважимо, що залучення колоративів як візуальних маркерів, які є потужним сугестогенним фактором [Ковалевська 2012, с. 198], неабияк привертає увагу слухача, адже відомо, що українці переважно є візуалами.

Рідко в прогнозах погоди функціують загальні назви на позначення вбрання (одяг, одяжка), напр.: *Теплий **одяг** і парасольки далеко не ховайте* (М); *До протидощових захисних засобів завтра непогано було б знову витягти тепліший **одяг** – верхній!* (К); *Похолодає в помешканнях, тому подбайте про тепліший домашній **одяг**, щоб не перемерзнути* (К); *Літню **одяжку** ще не ховайте далеко, вихідними потепліє відчутно* (К). На різкі коливання температури вказує поєднання в одному висловленні назв, що стосуються різних пір року, напр.: *Один день – у **зимових чоботях і шубі**, інший – у **футболці й окулярах*** (М). На зміні клімату на Землі акцентує ведуча, коли розповідає таке: *У середині полярного кола вони без **пальт і рукавичок**. Так тепло там у серпні* (М).

Зазвичай рекомендації щодо збереження здоров'я й захисту себе від впливу погодних умов комплексно охоплюють назви одягу, взуття та необхідних аксесуарів: *Діставайте свої **найтепліші рукавички, шапки і куртки** і бережіть руки й ноги* (М); *Тому оці сьогоднішні **коротенькі курточки** чи з **тонкої вовни пальто** – це прекрасно, але завтра краще щось довге, по коліно чи за коліно, **парасолью** і вологозахисне по-людськи щось типу **плащовки-тканини, нормальне взуття** і обов'язково на голову **кепки, шапки, хустки, каптури*** (К).

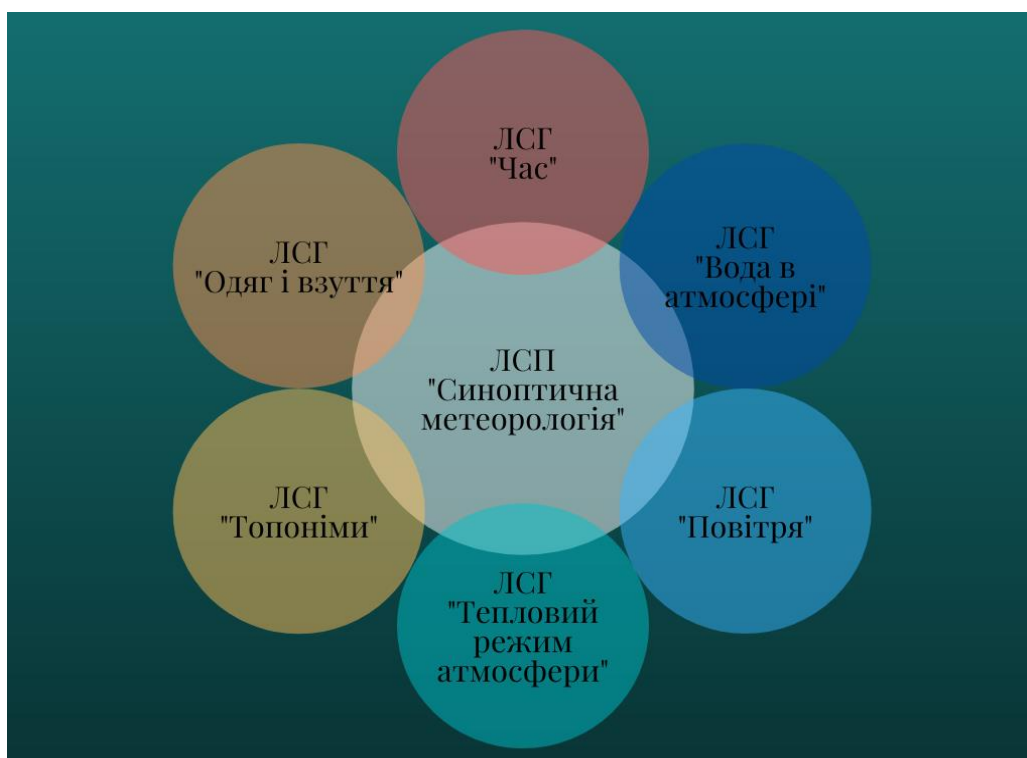
Чималий неоднорідний склад номенів на позначення одягу в прогнозах погоди певною мірою відбиває спостереження дослідників щодо сприймання українцями аналізованих лінгвокультурем [Mykhalchuk, Levchuk, Ivashkevych, Yasnohurska, Cherniakova 2021, p. 233]. Науковці пов'язують продуктивність розуміння аналізованих лексичних одиниць із багатьма

чинниками, зокрема імплікаціями, інтенціями висловлювання, метафорично-метонімічними перенесеннями тощо.

Зауважимо, що назви одягу та взуття функціують в українському метеорологічному дискурсі неоднаково: найактивніше вони репрезентовані в ефірі Країни FM, обмаль їх знаходимо в «Метеозалежності», на Еспресо TV та ICTV; зовсім не представлено на Авторадіо. Такий стан пояснюємо виробленою стратегією й тактикою передачі, її структурою та власне уподобаннями авторів / редакторів.

Вербальні складники українського метеодискурсу можна подати у вигляді узагальненої схеми, де вказано головні лексико-семантичні групи, що утворюють лексикон прогнозів погоди.

Схема 1. Ядро, центр та периферія МД

Висновки до розділу 2

Польове моделювання уможливило утворення специфічного конструкту – лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» як семантичного ядра українського метеодискурсу. Лексичні одиниці прогнозів погоди – жанру аналізованого дискурсу – потрактовано як внутрішньо семантичні елементи. Вони об'єднуються в лексико-семантичні групи, становлячи ядро (мікрополя «Вода в атмосфері», «Повітряні течії в атмосфері», «Тепловий режим атмосфери»), центр (мікрополе часу) та периферію (мікрополе одягу та взуття) метеорологічного дискурсу.

У межах лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» згруповано лексеми, об'єднані спільною семантикою, що відбивають поняттєву, денотативну або функційну схожість позначуваних об'єктів. До ядра досліджуваного поля зараховано лексеми, охоплювані мікрополями «Вода в атмосфері», «Повітряні течії в атмосфері», «Тепловий режим атмосфери». Ядрові конституенти в концентрованому вигляді виражають базові поняття, що позначають стан погоди й природні явища, навколо яких семантично та функційно об'єднуються маніфестанти центру поля. Мікрополе «Вода в атмосфері» репрезентовано лексико-семантичними групами «Вологість повітря», «Атмосферні опади», «Атмосферні явища».

Мікрополе «Повітряні течії в атмосфері» утворюють дві лексико-семантичні групи: «Горизонтальні повітряні течії» та «Кругові повітряні течії». Для першої групи актуальною є сема 'вітер', а другу формують семема із семою 'вихор'. Окрему групу організовують власні назви явищ природи. Мікрополе «Тепловий режим атмосфери» із семантикою термічного стану повітря охоплює чотири лексико-граматичних групи «Температура» за частинами мови (іменник, дієслово, прикметник, прислівник).

Як центральні конституенти українського метеодискурсу функціують номени мікрополів «Час», «Онiми» з лексико-семантичними групами «Топонiми» й «Геортонiми», які вказують на темпорально-локативні характеристики погодних умов. Топонiми, використовувані в прогнозах

погоди, конкретизують інформацію, уточнюючи регіон, регулюючи поведінку їхніх мешканців або тих, хто перебуває на вказаній у прогнозі погоди території, а лексеми із темпоральними семами номінують час.

Мікрополе «Одяг та взуття» в роботі потрактовано як периферійний складник досліджуваного дискурсу, специфіка якого полягає в опосередкованому зв'язку з погодними умовами та прогнозом погоди, а також у тому, що його периферійність дає йому змогу функціонувати як ядро іншого дискурсу – fashion-індустрію.

Основні положення розділу висвітлено в таких публікаціях авторки: [Кулібаба 2019 б; 2020 а; 2020 б; 2020 в; 2020 г; 2021; Романченко, Кулібаба 2020].

РОЗДІЛ 3

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ Й ТАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО МЕТЕОДИСКУРСУ

3.1. Типологія комунікативних тактик і стратегій у метеодискурсі

За О. Иссерс, існує два типи цілей, зумовлених мотивами поведінки людини: реалізувати інтенцію й адаптуватися до ситуації. Головними є ті, задля яких комунікують, допоміжні – відбивають різні мотиви людської діяльності. Їхній арсенал містить чотири основні різновиди:

- 1) цілі, пов'язані з самовираженням, самооцінкою адресанта, його моральними нормами;
- 2) цілі, що стосуються ефективної взаємодії партнерів із комунікації;
- 3) «ресурсні» цілі, пов'язані зі збереженням і збагаченням фізичних і матеріальних цінностей;
- 4) «менеджерські» цілі, котрі скеровують на позитивну комунікацію.

Головні й допоміжні цілі взаємопов'язані в комунікації, оскільки другі визначають тип мовленнєвої поведінки під час комунікативного процесу, зумовленого першим різновидом цілей [Иссерс 2008, с. 58-59]. Головні цілі безпосередньо скеровано на висвітлення актуальної поточної й прогнозованої погоди, а також на регулювання поведінки, зумовлюваної погодними умовами. Допоміжні цілі певною мірою виконують функцію самопрезентації синоптика з його суто індивідуальними намірами.

Із поділом цілей тісно пов'язаний і поділ комунікативних стратегій і тактик. В основі стратегії перебуває певна комунікативна інтенція, де інтенція – поняття, що визначає план змісту мовця та план його мовної експлікації з огляду потреби поінформувати, пояснити, спонукати, оцінити, покритикувати, побажати тощо. Вона детермінує, «яку інформацію, які спонуки чи оцінки суб'єкт комунікації вкладає у свій мовленнєвий витвір» [Шабат-Савка 2014, с. 358]. Іntenції диференціюють за різними критеріями. С. Шабат-Савка, враховуючи соціокультурний контекст, пропонує вирізняти

ті, що зумовлені соціально-рольовим статусом комуніканта [Шабат-Савка 2015, с. 356], що й актуалізовані в професійній діяльності синоптика на прикладі залучених матеріалів.

Сучасне суспільство називають інформаційним, бо інформація – найважливіший чинник його функціонування. Засоби масової інформації задовольняють потребу громадян отримати нові знання [Лексика українських мас-медіа 2019, с. 56]. Інформувальна інтенція комуніканта втілюється у відповідній комунікативній стратегії. Інформувальна КС як головна стратегія розгортається за допомогою таких тактик: власне інформування, аргументації та пояснення, що функціують у взаємодії, організовуючи український метеорологічний дискурс, реалізуючи глобальну комунікативну інтенцію.

Крім інтенції інформування, під час створення й репрезентації в ефірі прогнозу погоди автор / журналіст реалізує низку інших інтенцій задля привертання уваги адресатів, впливу на свідомість і переконання. Тісно пов'язаною з інформувальною КС є регулювальна КС, що скерована на слухача / глядача в аспекті корегування його поведінки, зумовленої погодними умовами. Вона втілюється завдяки тактикам поради й рекомендації, привертання уваги до екологічної проблематики та убезпечення від негативних наслідків негоди.

Допоміжною КС за опрацьованим матеріалом виявилася КС самопрезентації з її тактиками соціальної етикетизації, інтелектуалізації, популяризації української духовної культури, патріотизму й гумору. Самопрезентацію потрактовують як одну «з фундаментальних соціальних потреб особистості мати власний імідж. Її ефективність залежить від вдало сформованого позитивного образу і досягнень адресанта в певній галузі знань» [Романченко 2019, с. 366].

Комплекс КС і КТ в українському метеодискурсі можемо репрезентувати у вигляді таблиці.

Таблиця 1. Стратегійна мережа КС і КТ

Комунікативна стратегія	Комунікативні тактики
<i>Інформувальна КС</i>	власне інформування
	аргументації
	пояснення
<i>Регулювальна КС</i>	поради й рекомендації
	привертання уваги до екопроблематики та убезпечення від негативних наслідків негоди
<i>КС самопрезентації</i>	соціальної етикетизації
	інтелектуалізації
	популяризації української духовної культури
	патріотизму
	гумору

3.2. Інформувальна комунікативна стратегія

3.2.1. Комунікативна тактика власне інформування

Головною інтенцією інформувальної стратегії – ядра плану дій синоптика – є повідомлення нових відомостей про стан погоди, погодні умови в прогностичному аспекті. Вона реалізується завдяки таким комунікативним тактикам: власне інформування, аргументація, пояснення.

Інформувальна стратегія як магістральна стратегія МД пов'язана з бажанням адресанта надати інформацію щодо синоптичної ситуації в країні й світі. Її головною комунікативною тактикою є тактика власне інформування. Синоптик чи журналіст подає відомості, які стосуються температури повітря, опадів, атмосферних фронтів, різних природних явищ. Важливим складником описуваної тактики є інтродуктивна частина, суть якої зводиться до активізації уваги адресата перед подачею основної інформації про очікувану метеорологічну ситуацію. Вона есплікується в кілька способів,

один з яких – формулювання запитання, на яке адресант даватиме відповідь, напр.: *Що цікавого в синоптичній Україні 15 серпня? Дощі, грози, можливі сильні зливи, шквал та град – на Заході, сильний, до штормового, південний вітер – на Півночі, у Центрі аж до Одещини, спека – на Півдні, Сході та у центральних областях, окрім Вінниччини* (К). Наступне речення-відповідь після запитання є неповним розповідним, зміст якого охоплює загальні погодні умови всіх частин України.

Активізувальні запитання, що забезпечують посилення й концентрацію уваги на найважливіших моментах інформації [Романченко 2016, с. 105], формулюють за допомогою питальних слів *що? який? чи?:* *Що завтра? Першого травня короточасні дощі з локальними грозами ймовірні на Закарпатті, Львівщині, в Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Також місцями опади пройдуть у центральних областях, на Сумщині, Харківщині, Полтавщині* (Е); *Сьогодні 12 квітня, п'ятниця. Якою ж буде погода?* (Е); *Чи будуть якісь синоптичні зміни в Україні у вівторок? Температурно – майже не буде. Бо впродовж дня стовпчики термометрів коливатимуться в межах 3 морозу – 3 тепла* (К). Запитання й відповідь зосереджує увагу на тому, що звучатиме основна частина прогнозу погоди. До складу запитань входять лексеми на позначення часу (*завтра, вівторок, п'ятнадцяте серпня* тощо), на позначення того, що запитання стосується погоди (*синоптична Україна, синоптичні зміни, погода*).

Кілька запитань в одному реченні, по-перше, сприяє одночасному висвітленню різних аспектів, пов'язаних із погодою, по-друге, за їхньою допомогою зростає й емоційність: *Що одягати, що брати на дачу, куди їхати і куди не їхати, як воно буде з погодою? Найспекотнішими залишаються південна частина України та південний схід. Тому якщо ви хочете махнути на пару днів, наприклад, в Одесу чи Генічеськ з наміром засмагати та купатися – вам туди. Протягом дня +30+35 градусів. Спеки вистачатиме і завтра, і у неділю в Україні, +27+33 градуси* (К).

Як зауважує І. Синиця, питально-відповідний комплекс функціонує як засіб автокомунікації, суть якого зводиться до питання і відповіді самого автора. Він є способом створення фіктивних діалогічних відношень, зосереджених на адресантові комунікації, який також виконує і роль адресата [Синиця 2007, с. 194].

Микола Луценко використовує кілька комунікативних ходів, що слугують вступом до прогнозу. Поширеним є той, котрий активізує відомості з народного календаря, бере до уваги давні прикмети українців: *За народним календарем, цей день вважається верхівкою літа, бо зазвичай він має бути теплим, сухим і погожим. Яким він буде насправді дізнаємося з прогнозу погоди в країні ... (МП); За народними прикметами, комарі, що кружляють колами цього дня, провіщують гарну погоду. А що з цього приводу говорять синоптики, дізнаємося з прогнозу погоди в Україні ... (МП).* Типовим комунікативним ходом є згадка про поведінку пращурів у цей день: *Наші пращури вірили: цього дня подальше літо провіщає зозуля. Якщо вона і далі куватиме, тепло триватиме ще кілька тижнів. А от яким буде цей день, дізнаємося з прогнозу погоди на тринадцяте липня (МП).*

Лексичні сигнали виражено дієсловами *дізнатися* (... *точніше про хмари, дощі чи навпаки яскраве сонце дізнаємося з прогнозу погоди в Україні на вікенд (МП); ... не вистачає тільки снігу. Тож чи здивує він нас найближчими днями, дізнаємося з прогнозу погоди на вікенд (МП), ознайомитися (Зазвичай цього дня наші пращури починали збирати лікарські трави, а це заняття потребує відповідної погоди. Тож варто спершу ознайомитися з прогнозом погоди в Україні на 6 липня (МП), з'ясувати (За прикметами, погода, яка встановиться цими днями, може затриматися аж до кінця літа. Тож не завадить з'ясувати, якою ж саме вона буде (МП); розглядати (Попри те, що на календарі середина літа, наші пращури роздивлялися вже прикмети на пізню осінь. Ми не будемо робити таких далекосяжних передбачень, а просто розглянемо прогноз погоди в Україні на чотирнадцяте липня (МП).*

Важливу інформативну «місію» виконують терміни й інші лексеми, що функціують в МД, основна маса яких розглянута в другому розділі нашої роботи. Тут лише наголосимо на тому, що використовувана лексика, репрезентована як лексико-семантичні мікрополя, охоплює найважливіші у функційному плані лексико-семантичні групи на позначення води в повітрі, кругових і горизонтальних повітряних течій, теплового режиму атмосфери, а також центральні й периферійні складники українського МД: лексеми на позначення часу, топоніми, геортоніми, власні назви явищ природи, назви одягу та взуття.

Інформативну функцію можуть виконувати й фразеологічні одиниці, на що звернула увагу А. Романченко, детально дослідивши специфіку функціонування стійкої сполуки *бабине літо* та інших «погодних» фразеологізмів. Ми погоджуємося, що використання цієї сполуки в осінніх прогнозах погоди слугує не лише загальною характеристикою певного проміжку часу, а й акцентує на типовій для нього температурі [Романченко 2020], напр.: ... *молоде бабине літо в Україні ще триває* (Е).

Наведемо приклад основного, інформаційного блоку прогнозу погоди в ефірі радіостанції Країна FM:

Неділя в Україні покаже температурний контраст від 1 градуса морозу на Заході до +14 градусів на Півдні. Детальніше. Завтра температура повітря протягом дня становитиме у західних областях від 1 морозу до +2 градусів тепла. На Півночі очікується 0-3 градуси тепла. У центральних областях 0+4 градуси, на Полтавщині до +6 градусів, у Дніпрі з районами +5+8 градусів. У східних областях та в південній частині +4+9 градусів в Криму до +14 градусів. Оподи – дощ, мряка, мокрий сніг – пройдуть місцями у західних, північних, центральних областях. На Сході суттєві оподи малоймовірні. У південній частині України – місцями невеликі оподи можливі, окрім Запоріжжя та Криму. У Києві завтра, 29 листопада, очікується хмарна волога погода. Температура повітря вночі 0-2 морозу,

вдень 0-2 градуси тепла. Сьогодні, близько 16 години, у Києві – хмарно, невеликі опади, +2+4 градуси.

Блок формує кілька обов'язкових мікротем: температурний режим та опади. Для висвітлення цих мікротем використано спеціальну лексику зі сфери метеорології: *температурний контраст, градус, мороз, тепло, температура повітря, опади, дощ, мряка, сніг, хмарна волога погода, хмарно*. Також у прогнозах погоди функціують географічні назви різних розрядів, детально розглянутих у другому розділі пропонованої роботи.

Прикладом інформаційного блоку «Миколиної погоди» може слугувати такий текст:

На Заході країни від самого ранку сонце маскуватимуть тумани. По обіді місцями там задощить, подекуди прогуркочуть грози. Температура вночі в діапазоні 15-20, а вдень 25-20, місцями до 32 градусів тепла. У північних областях в другій половині дня помітно захмариться, місцями тут дощитиме, подекуди не виключаються навіть зливи. Температура повітря вночі 14-19, а вдень 25-30 градусів з плюсом. На Сході України попри привітну погоду зранку протягом дня небо затягнеться сірими хмарами, а часом тут прокотяться раптові грозові дощі. Температура вночі 15-20, а вдень 26-31 градус вище нуля. У південних областях загалом обійдеться без суттєвих опадів, лише на Запоріжжі часом можливий невеликий дощ або навіть гроза. Температура повітря вночі 15-20, а вдень 26-31 градус тепла. Всього вистачатиме у Центрі країни: туману, хмар і дощів з грозами. Подекуди ймовірні і прояснення. Температура вночі 14-19, а вдень 25-31 градусів з плюсом. Зранку у Києві загалом буде сухо, проте по обіді захмариться, можливі несподівані грозові дощі, ті, які надвечір зміняться туманом. Температура вночі в діапазоні 17-19, а вдень близько 30 градусів тепла.

Ключові лексеми прогнозу також охоплюють «температурну» й «опадову» тематику. Спільним для обох уривків прогнозу погоди є функціонування слів, що визначають ступінь, локацію, тривалість опадів:

невеликі, раптові грозові, несподівані грозові, місцями, подекуди. Відмінності від попереднього блоку полягають у тому, що тут окремо аналізується температура повітря й опади по кожній частині країни вночі та вдень.

Надкороткий прогноз погоди лунає в ефірі Авторадіо:

*Сьогодні на Заході переважатиме мінлива хмарність, 24-26 градусів на термометрах, місцями до 30 з плюсом, обійдеться без опадів. На Сході 26 градусів вище за нуль, має обійтися без дощів. Ясно буде на Півдні. Тут 27-29 теплих градусів. Прохолодно буде на Півночі. Тут максимум 21 з плюсом за вікнами і цілий день хмарно. Що ж до столиці, тут 22 градуси. Цілий день хмарна погода й обійдеться без опадів (А). Прогноз складається лише з інформаційної частини, констатується температура повітря, хмарність / ясність, наявність / відсутність опадів. Він стандартизований, сухий, без засобів емоційного впливу. Зрідка йому передують вказівки на джерело інформації (за даними *sinoptic.ua*).*

Від професійності синоптика залежить точність прогнозування, достовірність викладених відомостей. Наталку Діденко часто запитують про те, як вона ставиться до довготривалих прогнозів, влітку цікавляться, якою буде зима, чи буде сніг на Новий рік тощо. Свою точку зору як професійної людини вона оприлюднює в різноманітних інтерв'ю, дописах у мережі «Фейсбук», в ефірі телеканалів та радіостанцій. Наприклад, у середині листопада 2019 року її запитували про новорічну погоду: *Між іншим, мене вже вчора запитували, якою буде погода на Новий рік. Ти хоч один раз чи тридцять років пояснюй, що такі завчасні прогнози – практично марні, народ все одно живе майбутнім, у чому також є свій позитив (К).*

Наведемо приклад більш розлогої відповіді, яка яскраво демонструє ставлення до таких запитань та позицію професіонала: *Я як синоптик, як і будь-який синоптик, ми складаємо прогнози на добу – на три доби. Також може бути тенденція до п'яти-семи діб, ну, максимум до 10 днів, якщо ситуація не надто аж складна. Все, що стосується прогнозів на місяць, на сезон, на пів року, на рік і на десятиріччя це все-таки в стадії наукових*

розробок. Я не говорю про так звані прогнози від народних синоптиків. Вони, очевидно, мають право на існування і, очевидно, їм можуть вірити ті, хто хочуть у них вірити, але ми говоримо про метеорологію, про синоптику. І ось в цій царині, звичайно, прогнози, якщо вас цікавить реальний стан і досить висока справджуваність прогнозів на оцю добу, справджуваність десь досягає 85–90 навіть відсотків. Повірте, це статистика, це не пусті слова (Е). Толерантно й виважено синоптикиня описує ставлення до довготривалих прогнозів, народних синоптиків, статистичних даних, що підтверджують відсоток підтвердження прогнозів погоди.

Функційно затребуваними засобами в тактиці власне інформування є слова, що підкреслюють прогностичний характер прогнозу погоди (*можливий, ймовірний, малоімовірний, очікується*), термінна лексика, охоплювана усіма мікрополлями ЛСП «Синоптична метеорологія», що становить ядро інформувальної комунікативної стратегії зокрема та метеодискурсу загалом.

Отже, КТ власне інформування – одна з головних тактик, що разом з іншими (аргументації та пояснення) становить основу МД. Основними способами й засобами її реалізації є спеціальна метеорологічна лексика, мітигатори, розповідний характер, конкретика.

3.2.2. Комунікативна тактика аргументації

В основі досліджуваної стратегії перебувають аргументувальні інтенції, що репрезентують цілий комплекс інтенційних потреб адресанта. Головна мета розглядуваної тактики, заснованої на таких інтенціях адресанта, – обґрунтувати гіпотезу, твердження чи концепцію, логічно викласти справедливість та переконливість поглядів мовця, термінологічно виважено й чітко інформувати про розгортання думки [Шабат-Савка 2014, с. 319]. У широкому розумінні аргументація – процес обґрунтування певного твердження з метою доведення його істинності, кінцевою метою якого є переконання адресата в слушності висунутого положення. Ознаками

аргументації є вербальне вираження, цілеспрямованість, соціальний характер. У різних науках застосовують емпіричну та теоретичну аргументацію. Якщо в природничій сфері спираються на емпіричний спосіб аргументування, то в гуманітарних науках провідним є побудова процесу міркування на основі відомих положень. У реальності в комунікації поєднують звернення до емпіричних даних і теоретичного розгортання аргументації.

Під аргументацією розуміємо сукупність способів і засобів апелювання адресанта, скерованих до логіки адресата. Тож суть аргументативної тактики зводиться до впливу адресанта на погляди адресата з метою прийняти твердження шляхом його обґрунтування [Романченко 2019, с. 348]. Важливою є форма – спосіб, у який здійснюють цей вплив. Розглянемо способи, застосовувані в українському МД.

Як і інші різновиди інституційного дискурсу, цей дискурс спирається на точні дані, що формують аргументи раціонального спрямування. КТ аргументації втілюється шляхом наведення статистичних даних стосовно економічних наслідків негоди, стихії, людських жертв, різних фактів. Одні з них подаються в порівняльному аспекті: *... спека вбиває у 10 разів більше людей, ніж навіть найпотужніші повені (М)* – з використанням компаратива прислівника; *Тим часом ще один гігантський айсберг відколовся від шельфового льодовика Бранта... Крижина, що відкололась, – як Лондон або півтора Києва (М)* – з порівняльним зворотом. Порівнюватися можуть місяці за погодними умовами, стаючи референтом (червень) й агентом (липень) порівняння: *Схоже другий місяць літа... чітко наслідує традиції попередника: сонце та спека, а десь дощі і грози. Докладніше про це у прогнозі погоди у країні... (МП).*

КТ реалізується й завдяки точним кількісним показникам щодо явищ природи (*... Канаду, яка ще не оговталася після катастрофічних +50 цього тижня атакували 710 тисяч ударів блискавок. ... Розрядів нарахували в десять разів більше ніж зазвичай (М)*), кількісним даним у певний проміжок

часу (+35 ... *такий **столітній** рекорд зафіксували цього тижня в Києві (М); За останні **50 років** повені вбили **57 тисяч** людей (М).* Така інформація стосується зазвичай різних негативних наслідків стихійних лих, смертей, травмувань, а також температурних чи інших рекордів. Синоптики, кліматологи, журналісти, які ведуть прогнози погоди на радіо й телебаченні, оперують даними, що унаочнюють докази щодо кліматичних та екологічних змін, тим самим убезпечуючи себе від закидів про голослівні твердження, особливо це стосується змін у кліматі.

Залучувані комунікативні ходи спрямовані на інформування про стан екології, можливість передбачати лихо, що наближається, щоб якомога раніше попередити й захистити населення, напр.: ... *після чотирирічної перерви новообраний Президент Байден вирішив повернути Штатам роль лідера у боротьбі зі зміною клімату і за **10 років** обіцяє скоротити викиди вуглецю на **50 %** (М); ... *зовсім скоро про такі погодні небезпечні явища, смерчі, бурі, грози будемо попереджені краще, бо нині живемо, як в доісторичну епоху: із системою родом ще із сімдесятих років. Але вже за кілька років в Україні має з'явитися американська система. Цього тижня ми підписали меморандум про поставку 13 гігантських синоптичних радарів...* (М). КТ аргументації (різновид – квантитативні аргументи), завдяки якій розгортається інформативна стратегія, дослідники уналежнюють до раціонального аргументування [П'єцух 2018; Романченко 2019].*

Висловлену думку також обґрунтовують шляхом висвітлення причиново-наслідкових зв'язків між аргументом і твердженням. Для переконання слухача адресант вдається до використання синтаксичних конструкцій із підрядними сполучниками: *20 листопада поміж антициклонами Udo і Thodo вклиниться атмосферний фронт північного циклону, який ускладнить ситуацію на дорогах України, стан наших судин, настрою і працездатності, бо він притягне із собою дощ та сніг, снігову кашу на дорогах, там, де будуть невеликі мінуси чи нуль – траплятиметься ожеледиця, словом, типове міжсезоння, яке ми не дуже любимо, але яке*

*завжди приходять (К); Запишіться на заміну автомобільних шин, бо вже з наступного тижня температура повітря почне відчутно знижуватися (К); А з середи, з 11 листопада, поступово заходитиме похолодання до невеликих морозів вночі та вдень до +1+6 градусів, **так що** уважно стежимо не лише за температурою тіла, а й за температурою повітря (К); У Києві 20 листопада очікується дощ та сніг, на дорогах казна-що, буде слизько і погана видимість, вночі до 2 морозу, вдень до 2 тепла. **Тому**, шановні водії, завтра є нагода повернутися у славні часи, коли ви їздили в маршрутках та тролейбусах – буде що написати в майбутніх мемуарах (Е).*

Встановлення подібності між об'єктами розуміємо як аналогічну аргументацію, що «вказує не на однаковість порівнюваного, а на схожість, вербалізується завдяки конструкціям зі сполучниками *як, ніби*» [Романченко 2019, с. 364] й базується на порівнянні. Таку КТ в нашому матеріалі залучають із метою порівняти синоптичну ситуацію, напр.: *Коли дивишся на ці кадри, де машини зім'яті, **як бляшанки**, починаєш вірити у диво (М); І 30 вересня, Віри, Надії, Любові й Софії, і 1 жовтня синоптично будуть, **як близнюки** (К).* Наталка Діденко використовує порівняння між метеопоняттями й особами, предметами, істотами, а також між шанованими українцями святами, їхніми атрибутами, актуальними в різні сезони, із не менш затребуваними й відомими артефактами [Романченко 2021 б; Романченко, Бугаєнко 2021], реалізуючи КТ аналогічного аргументування.

У МД, репрезентованому на телебаченні, прогнозування не обходиться без демонстрації синоптичних карт, діаграм (Еспресо TV, ICTV), відповідного відеоряду (1+1), однак такі невербальні складники МД не були об'єктом нашої пильної уваги, хоч вони й унаочнюють відомості теоретичного характеру й слугують візуальним засобом аргументації.

Наталя Ярмола часто звертається до даних, оприлюднених вченими:

Ще більше тривожить звіт міжнародної групи вчених, який опублікували днями. Там йдеться про цілковиту зміну клімату. ... Нашу ... погоду робить океан, точніше його течії. Це вони переносять тепло з

тропіків у північні широти і навпаки. Так має бути в ідеалі. І от зараз науковці помітили в цій системі серйозну тріщину. Йдеться про сповільнення Гольфстріму – такого собі планетарного теплового насоса. Для нас це означає частіші посухи, суворіші зими, потужніші шторми. І відремонтувати цю всесвітню колбу ми шансів не маємо, бо льодовики Гренландії, які опріснюють океан, тануть швидше, ніж того очікували, а отже, ще більше змінюють щільність вод океану і напрям його потоків (М).

Апелювання до думок науковців, статистичних даних, пов'язаних з екологією, ускладненням кліматичних умов, є потужним засобом аргументації та впливу на слухачів. До арсеналу продуктивних засобів обґрунтування досліджуваної КТ належать квантитативні аргументи, кваліфікування причиново-наслідкових зв'язків та аналогічна аргументація.

3.2.3. Комунікативна тактика пояснення

Погоджуючись із думкою О. Іссерс про зумовленість низкою чинників (мотиви, ціннісна система) вибору адресантом стратегій і тактик [Іссерс 2008], вважаємо, що аналізована тактика тісно пов'язана зі статусом комуніканта, що передбачає професійну кваліфікацію чогось (синоптик) або ж її відтворення (журналіст). Комунікативна тактика пояснення скерована на розширення знань адресата в галузі метеорології, зокрема кваліфікацію термінів, розкриття сутності синоптичних процесів та взаємозв'язку в природі. Досягнення перлокутивного ефекту розраховане на застосування в межах комунікативних ходів передусім тлумачення термінологічної лексики, напр.: *Вітер – це рух повітря, і він виникає на стику різних температурних мас з неоднаковим атмосферним тиском (Е); Антициклон – це таке потужне атмосферне утворення з найвищим атмосферним тиском у центрі, при якому опадів зазвичай не буває (К); Активний циклон (це масштабне утворення з низьким атмосферним тиском) зумовить у більшості областей дощі, подекуди рясні (К).*

Тлумачення може розпочинатися з питання, яке привертає увагу адресата й налаштовує на сприйняття невідомої інформації: *Що таке сніг і що таке град? Град – це крупинки снігу, вкриті кірочкою льоду. Він буває лише влітку, випадає з купчастих хмар, які тепле повітря піднімає на висоту 10 км. А сніг – це просто замерзла вода (Е). У висловленні У синоптиці, зазвичай, штормове (тут попередження – М. К.) – це ... коли певні метеорологічні явища досягають якоїсь конкретної градації. Ось, **наприклад**, вітер, якщо досягає 15 метрів за секунду, вже називається штормовим (Е) не тільки витлумачено терміносполуку штормове попередження, а й наведено приклад. Для деталізації певного явища використовують опис: Атмосферні фронти прокочуються в Україні. Це уявна лінія між холоднішим і теплішим повітрям. І в цій зоні часто трапляються дуже сильні температурні контрасти і як наслідок атмосферні фронти приносять зливи, грози і такі небезпечні метеорологічні явища, як ... град, шквали і часом навіть смерчі (Е); Лінія збіжності – це лінія повітряних потоків, які сходяться чи вливаються або в одну точку, або в одну лінію. Інакше це ще називається – **конвергенція**. Проте не буду вас лякати, а скажу лише, що за такої синоптичної ситуації скупчуються вздовж цієї лінії купчасто-дощові хмари і випадають дощі та гримлять грози. Місяцями дощі навіть можуть переходити у зливи та виникати шквали. Так буде 24 липня практично в усіх областях (К). Застосовувана тактика зумовлена бажанням адресанта «заповнити прогалину в знаннях» адресата [Томащук 2016, с. 122].*

Логічно розгортається пояснення за одночасного залучення запитання, тлумачення та опису, напр.: *Азорський антициклон визначатиме завтра, 20 серпня, і найближчим часом погоду в Україні. Що таке антициклон? Величезна за масштабами область високого атмосферного тиску, яка, зазвичай, і створює умови для сухої погоди. Що таке азорський антициклон? Стала, постійна величезна область високого атмосферного тиску в Атлантичному океані біля Азорських островів на так званих «кінських*

широтах». Цей антициклон живе там завжди, проте саме влітку вплив його потужніший. Взимку азорський антициклон зсувається південніше і погода там, де він потужний влітку, стає нестабільною (К). Таке поєднання неодноразово залучається під час пояснення спеціальних терміносполук: Стала, постійна величезна область високого атмосферного тиску в Атлантичному океані біля Азорських островів на так званих «кінських широтах». Цей антициклон живе там завжди, проте саме влітку вплив його потужніший. Взимку Азорський антициклон зсувається південніше і погода там, де він потужний влітку, стає нестабільною. Між іншим, що таке «кінські широти»? Коли мореплавство було ще під вітрилами, штиль через антициклон змушував судна довго стояти на місці і внаслідок нестачі питної води доводилося викидати за борт коней, яких везли з Європи. Звідси і пішла ця сумна, життєзберігаюча для людей назва — «кінські широти» (Е).

Ненав'язливе апелювання до відомого для адресатів – один із комунікативних ходів пояснення, нагадування інформації: *З Балкан прийшов черговий циклон. І він спричинює і завтра спричинить складні погодні умови. А що таке складні погодні умови ми вже знаємо... Це дощ, мокрий сніг, налипання мокрого снігу, а то й поривчастий сильний вітер (Е).* Консолідація з адресатом сприяє пригадуванню й робить атмосферу довірливою.

Пояснення може мати доволі розлогий характер, напр.: *Поговоримо про метеорологічний термін «місями». Бо, окрім, як для тонкої іронії дилетантів та веселих жартів невігласів, цей термін служить поясненням для літнього типу атмосферних процесів. Зараз Україна перебуває в зоні впливу антициклону, коли тотальні суттєві опади малоімовірні. Проте саме влітку синоптики прогнозують так звані внутрішньомасові опади. Коли повітря розігрівається сильно, відбувається неоднорідне інтенсивне випаровування, волога нагорі не втримується і проливається локальними, але часом потужними зливами. Та ще й градом та грозою. Ось це і називається «місями». Просто і зрозуміло. Бо якщо наше «місями» викликає стільки питань, то я собі уявляю, що буде, коли ми писатимемо «очікуються опади*

*внутрішньомасового характеру» (К). Це пояснення нагадує діалог, відтворений з отримуваних синоптиком запитань щодо лексеми *місями*. За допомогою такого комунікативного ходу синоптик роз'яснює широкому загалу (слухачам / глядачам) складні терміни, подаючи їх у доступній формі. У цей спосіб фахівець не лише дає відповідь на запитання, а й обгрунтовує її, жартівливо прогнозує подальші запитання.*

Інший характер мають пояснення в ефірі рубрики «Метеозалежність». Вони мають на меті з'ясувати суть того, що відбувається в природі: *Мінус 20, які ми з вами пережили цього тижня, – це до нас в гості лиш на секундочку зазирнув так званий полярний вихор з Арктики... І ось як це сталося. Над обома полюсами нашої планети крутяться два потужні вихори – то, що на півдні впливає на розміри озонової діри. Що більше холоду він дає, то більше з'являється хмар, які переносять часточки хлору, убивчі для озону ... Минулого року озонова діра була найбільшою за всю історію спостережень і затягнулась аж на два місяці пізніше, ніж зазвичай (М), або вказати на причиново-наслідковий зв'язок того, про що йдеться: *2020 рік став найтеплішим за всю історію метеоспостережень, із найбільшою кількістю бур. А все тому, що Земля розігрівається, а ми все підкидуєм і підкидуєм дрів у цю палайку. Що відбувається? Найкраща аналогія у кожного є на кухні – кипляча каструлька. Кожен додатковий градус – це руйнівна енергія. Вода вихлюпується, і ми вже її бачимо і відчуваємо (М).* Останній приклад щодо частоти збурень демонструється завдяки побутовій аналогії.*

На спрощене пояснення натрапляємо в «Миколиній погоді» (*Усе в природі взаємопов'язане: атмосферні фронти та пориви вітру, сірі хмари в небі та калюжі на землі, комфортна температура повітря і наш гарний настрій (МП); Увечері, якщо хмарність дозволить, можна помилуватися, як грає місяць. Це неординарне явище здавна є однією з прикмет на гарний врожай (МП), а в ефірі Авторадіо досліджувану тактику загалом не використовують.*

Комунікативна тактика пояснення – одна з головних тактик МД, котра зводиться до усунення лакунарності в знаннях адресата щодо синоптики як науки. Продуктивними засобами її втілення є просте тлумачення, тлумачення з коротким або розлогим описом, запитання й відповідь, апеляція до знань адресата, розкриття механізму творення явища чи причиново-наслідкового зв'язку й аналогії. Мовними індикаторами тактики слугує частка *це*, питальне слово *що*, сполучник *тому що*, сполука *як це сталося* й термінологічна лексика, через яку пояснено інші терміни.

3.3. Регулювальна комунікативна стратегія

3.3.1. Комунікативна тактика поради

Регулювальну комунікативну стратегію використовують у метеодискурсі як таку, комунікативною інтенцією якої є корегування поведінки громадян щодо забезпечення їх від негативних наслідків погодних умов. Вона втілюється в комунікативній тактиці поради та рекомендації.

Пораду як мовленнєвий жанр, комунікативну тактику або інтенцію студіюють А. Архипенко, Л. Бондаренко, Н. Депутатова, О. Наумук, О. Петрова, А. Романченко, А. Соловійова, Т. Шеловських, С. Шабат-Савка, О. Шутова та ін. С. Шабат-Савка, аналізуючи комунікативну інтенцію спонукання, зауважує, що вона відбиває волевиявлення мовця, різне за інтенсивністю, й охоплює як категоричну, так і некатегоричну форму спонукання (Шабат-Савка 2012, с. 153). До першої форми зараховують наказ, що кваліфіковано як імперативні висловлення, до другої – прохання, пропозицію, пораду тощо, тобто інші бажані для суб'єкта мовлення комунікативні акти, реалізація яких узалежнена від волі адресата (Каранська 1992, с. 24). В. Шинкарук та С. Харченко, аналізуючи психолінгвістичні аспекти спонукальної модальності, акцентують на взаємозв'язку інтенцій мовця з відповідною мовною експлікацією. Позитивне скерування спонукання ґрунтується на врахуванні фонових знань

комунікантів, використанні однакових систем кодування й декодування інформації [Shynkaruk, Kharchenko, p.199].

А. Романченко досліджує пораду як одну з комунікативних тактик хеджувальної стратегії. Розглядаючи специфіку жанру лінгвістичної рецензії, мовознавиця стверджує, що «суть поради рецензента полягає в його намірі висловити адресатові рекомендацію виконати певну дію з метою найбільш оптимальної реалізації авторських інтенцій» [Романченко 2017, с. 310-311]. Порада, на її думку, має нейтральну тональність, що зумовлено особливостями наукового дискурсу, де й реалізується стратегія хеджування за допомогою вказаної тактики [Романченко 2019, с. 403]. О. Шутова вбачає іллокутивну мету поради в намірі спонукати адресата сприйняти її та вчинити відповідну дію. Втім, рішення щодо її виконання залишається за тим, на кого спрямовано пораду – за адресатом. Дослідниця переконана в сугестивному характері поради, оскільки експліцитно чи імпліцитно в ній висловлено певну настанову, рекомендацію чи побажання [Шутова 2019, с. 130]. Водночас зауважимо, що порада належить до тих жанрів, що характеризується необлігаторністю виконання, можливістю виконувати певні дії на розсуд адресата. Разом з тим із кута зору адресанта порада зорієнтована на корисність із боку адресата.

З'ясуємо семантико-граматичну й прагматичну специфіку поради як сугестивного складника українського МД. Семантичний спектр поради доволі широкий, оскільки він містить категоричні й некатегоричні її варіанти: рекомендацію, попередження, застереження, вимогу, погрозу, заборону, консультацію, пропозицію, побажання тощо. Тлумачний словник сучасної української мови подає таке трактування поради: пропозиція, вказівка, як діяти в яких-небудь обставинах, допомога добрим словом у скруті; рада [ВТССУЛМ 2005, с. 244]. Мовознавці кваліфікують пораду як повідомлення про те, що для адресата, на якого його скеровано, буде оптимальним та корисним [Шутова 2019, с. 130]. Вирізняють два типи порад: із відтінком рекомендації та з відтінком побажання [Романченко

2019, с. 403], кожна з яких втілюється завдяки певним мовним одиницям і залежить від інтенції автора.

Порада є комунікативним актом, активно вживаним в українському МД. Її формулюють за допомогою кількох продуктивних синтаксичних конструкцій. До їхнього складу входять мовні одиниці, що слугують маркерами, які активізують увагу слухачів / читачів і спонукають їх скористатися порадами фахівця.

За семантикою висловлювання в метеодискурсі вирізняються дві групи комунікативних актів, в яких утілено раду: рада фахівця і рада громадянина. Фахова рада стосується власне погодних умов та передбачає рекомендацію одягтися відповідно до прогнозованих синоптичних обставин, а також застереження чи категоричну заборону на певні вчинки та поведінку й має на меті вплинути на дії адресатів, що убезпечать від негативних наслідків негоди. Поради, скеровані на оптимізацію фізіологічного стану людини за певної погоди завдяки правильно підбраному одягу, головному убору та взуттю, як правило, висловлено у формі наказового способу, напр.: ***Будьте** уважні в дорозі* (МП); ... *холодно, тому одяг на тиждень **плануйте** відповідний, а особливо неслизьке взуття* (Е); ***Одягайтесь** обов'язково тепліше, особливо надвечір, бо так звана температура комфорту буде на 2-5 градусів нижчою за реальну* (К); *Теплий одяг і парасольки далеко не ховайте* (М). Своєрідною підказкою обрати відповідний одяг і взуття слугують висловлювання, де міститься певна вказівка, якими саме повинні бути предмети одягу: *куртка, шапка, шалик, термобілизна, рукавички, джинси, черевики, чобітки тощо*, напр.: ... *самі у пошуках подарунків та покупок обов'язково одягніть щось із **каптуром**. Бо нести ще й парасольку в руках буде незручно* (К). В метеодискурсі нерідко функціують і поради медиків, напр.: *Головна рада від медиків у таку жароту: менше кави – більше води* (М).

Рідше рада висловлена за допомогою модальних слів *варто* або *треба*: *3 грудня в Україні очікується сніг та мокрий сніг, на дорогах –*

казна-що, тобто, ожеледиця та малопрхідні тротуари. Тому пішоходам **варто** подбати про відповідне взуття, а водіям – про словник ненормативної лексики (К); З п'ятниці в Україні почне холоднішати, з 31 грудня 2019 року – 1 січня 2020 року – знову теплішати. Тому в цей період **треба** встигнути вигуляти зимовий одяг... (К); ... усім метеозалежним **варто** попередитися (М). Поради, наведені вище, потрактуємо як рекомендацію синоптика / журналіста, що збереже здоров'я людини.

Можливі варіанти утеплення, на думку синоптика, охоплюють назви різних фасонів та матеріалу, особливо це стосується верхнього одягу й головних уборів, про що вже йшлося в другому розділі роботи: *Тому і сьогодні ввечері, і завтра дуже, дуже тепло одягайтеся, обов'язково **щось** пухове, вільне, вітронепродувне, на шию вовняний шалик у мінімум два оберти, щось з каптуром, під джинси термобілизну або щось за 100 ден, рукавички, шапки і товстішу підошву* (К); Вітер завіватиме з південного заходу, 5-12 м/с, тобто, трохи поривчастий, для прогулянок обов'язково закутайте шию шаликом. Ну, й – шапки, тим більше, що зараз вибору варіантів – море. **Шапки, вушанки, кепки, з баламбонами, люрексом, цитатами і брендами, каптури, хустки, труби, і ще, й іще** (К). За потепління рекомендовано демісезонний одяг, напр.: *Так що на кілька днів закиньте товсті куртки й шапки, до нас з короточасним дружнім візитом завітає весна* (К).

Мовними індикаторами в таких висловлюваннях слугують дієслова *одягатися, закутатися, насунути, захищатися*. Для привертання уваги залучено прислівники *обов'язково, дуже, дуже-дуже тепло, тепліше, щільніше*, напр.: *А поки що не перемерзайте, підступний перехідний період так і чекає, щоб наслати віруси та застуди, захищайтеся шапками, теплими котами, термобілизною та відповідними черевиками й чобітьми* (К); *І насуньте шапку щільніше на вуха, щоб не здуло* (К); *Тож не жартуйте, вдягайтесь по погоді* (М).

Нерідко порада фахівця скерована на орієнтування українців щодо швидкості руху пішоходів й автомобілістів, способу їхнього пересування, наявних супутніх предметів, напр.: *На дорогах з'явиться ожеледиця, **пересовуйтеся** повільніше (К); І не забувайте про тумани, **вмикайте** фари, будьте обережними, любіть ближнього свого і за сусіднім кермом, і на тротуарі (К); Шановні водії! **Віддайте належне** цим прекрасним осіннім метеорологічним явищам своєю увагою, **обережністю та увімкненими фарами**; **Дивіться** собі під ноги чи то під колеса машин (М); І **придивіться** до своїх парасольок: чи не з металу вони випадково (М). Порада щодо поведінки за поганого самопочуття може супроводжуватися критикою комунальних служб: *Як відчуваєте, що втрачаєте рівновагу, **намагайтеся присісти**, бо падати з висоти власного зросту більш небезпечно. І ще – раджу тренуватися вже зараз, бо сподіватися на комунальників – ой як боляче (М).**

Фахова порада часто стосується місця, яке потрібно обирати як пішоходам, так і водіям, напр.: *Паркуйте розумно автомобілі, не лізьте високо на дах, не стійте з подружкою, яку випадково зустріли, довго під старим гіллястим деревом, краще зайдіть у найближчу кав'ярню (К); Де б ви не були, якомога швидше шукайте укриття (М); Вітер південно-східного напрямку досягатиме 15-22 м/с, тобто ймовірні штормові пориви. Дуже уважно обирайте місце для парковки автомобіля, враховуючи часом ненадійність білбордів (і за формою та й деколи за змістом) (К). Дієслівними маркерами аналізованих висловлювань слугують лексеми *обирайте, шукайте, обходьте, не затримуйтесь, не стійте*, а іменниковими маркерами – *місце, дерево, білборд*. Розглянуті висловлювання витлумачуємо як поради фахівця, скеровані на запобігання нещасним випадкам та смерті громадян. Найчастіше порада-рекомендація виражається імперативами у формі 3 особи множини або лексемами *варто, треба*, що містять семи настійності й теж маніфестують рекомендацію (Романченко 2019, с. 406).*

Доволі активною є дієслівна форма із заперечною часткою, що категоризує пораду й тим самим реалізує пораду-заборону, напр.: *Кияни, не засиджуйтеся* довго на природі, вертайтеся додому (Е); *І, між іншим, де опади та низька температура повітря, там і ожеледиця. Водії, що їдуть на Заході України, і не думайте* без зимової гуми подорожувати, може бути небезпечно (К); *Тому не затримуйтесь* довго під деревами, особливо великими та гіллястими, білбордами, дуже уважно обирайте місце парковки автомобіля, візьміть це особливо до уваги, хто займається будівництвом – чи крупним, коли може виникати небезпека під час роботи баштових кранів, чи скромне перекриття даху сарайчика (К); *Вітер південно-західний, веселий, весняний, до сильного. Не затримуйтеся* з подружкою під старим гіллястим деревом, підіть краще у найближче кафе (К).

Середню активність вираження поради мають висловлювання, маркерами яких виступають лексеми *можна* та *краще*, що репрезентують пораду-пропозицію, напр.: *Надалі в Україні переважатиме тепла волога погода, а похолодання очікується з 27-28 грудня. Можливі навіть сніг та мінуси, і одразу ожеледиця. Тому поки що можна* побігати по сухому, не спотикаючись, за святковими подарунками; *Але, може, це і добре, бо в нас і так навколо надто багато турборежимів та прискорень. Краще* поступово, природно та з розумом, щоб не злетіти (К); *Якщо маєте у дворі якісь завітчані дерева, їх краще* утеплити (М). Наведені висловлювання забезпечують реалізацію поради з відтінком пропозиції: *Адже смог вже пішов, тепло ще тут, листопад відволікся на якісь інші, не хмарно-холодні справи – якраз можна* подихати і набратися оптимізму на іншу, похмурішу, осінь (Е); *У Києві 31 грудня вранці та в першу половину дня – без істотних опадів, далі, у вівторок, почнеться мокрий сніг, місяцями з дощем. Тому, якщо ще залишилися якісь справи, щось докупити, з кимось зустрітися, то краще* тридцять першого грудня вранці чи у першу половину дня (К).

Метеопорада може мати узагальнений характер й активізувати увагу громадянина в осінньо-зимовий період, коли погодні умови часто ускладнюються. Уваги та обережності потребують, на думку синоптика, штормовий вітер (*Поривчастий вітер, будьте обережними* (Е); *Бо опадів хоча й не очікується, а ось вітер якраз розгуляється – будьте обережними при штормових південно-східних поривах* (М); *Поривчастий, до сильного, вітер ще залишиться у більшості областей. Обережно!* (М); *Східний вітер почне розганятися до штормових поривів – обережно!* (М), блискавка (*Аби блискавка не дістала вас, треба вимкнути телефон, подалі відійти від високих дерев чи стовпів, бажано метрів на п'ятдесят, присісти, тримаючи ноги разом, щоби не стати провідником струму* (М); дощ, сніговий покрив, хуртовина (*Там, де температура повітря перевищуватиме нуль, сніг переходиме у дощ. На дорогах будьте уважними особливо; Дощі пройдуть у західних областях, де вони можуть бути сильними, а в Карпатах – з мокрим снігом та навіть хуртовинами, туристи – обережно!* (К), ожеледиця (*А це означає, що дороги можуть бути з ожеледицею чи просто дуже слизькими від першої листопадової каші. Обережно!*), туман (*...зранку можлива ожеледь і туман, тож будьте обережні за кермом* (МП); *Вранішні тумани. Водії, будьте обережними!* (Е); *Туману вистачатиме, тож будьте уважні за кермом* (МП); *Дощі малоймовірні, проте з туманів може випадати мряка. Видимість на дорогах обмежена, уважно!* (К). Такий різновид поради витлумачуємо як пораду-застереження, деонтична модальність якої є пріоритетною. Порада-застереження слугує своєрідним приписом, що заохочує людину до конкретних дій, зокрема до особливої активізації зору, або накладає певні заборони на певні дії, зокрема щодо швидкості транспортних засобів.

Привертання уваги до складних погодних умов відбувається завдяки мовним маркерам, що спонукають мешканців України до відповідної поведінки: *будьте обережними, обережно, уважно, особлива увага*, напр.:

*Враховуючи, що від такої погоди ми відвикли, і, очікуючи невелике зниження температури повітря, **будьте** максимально **обережними** на вулиці, на дорогах та тротуарах (М); 21 листопада рвоне сильний вітер, **обережно!**; **Будьте обережними** (М); Я зараз не натякаю, а прошу: **будьте обережними** (М); **Будьте дуже уважними й обережними на дорогах!** (Е); Хто має проблеми з бронхами чи легенями, також **будьте уважними до себе** (Е); Видимість у туманах погіршуватиметься до 300-500 метрів, **уважно!**; Де сніг, мокрий сніг – там і ускладнення ситуації на дорогах, ожеледиця, каша на дорогах та тротуарах. Водії! **Особлива увага!** (К). Ступінь сугестивного впливу адресанта на адресата значною мірою пов'язаний з особистістю сугестора [Шутова 2019, с. 130], бо ефективність впливу узалежнена від соціальної значущості адресанта-синоптика, від його авторитетності та вміння чітко сформулювати пораду, ступеня володіння необхідною інформацією, обізнаності в певній сфері діяльності й довіри до фахівця.*

*Якщо синоптик є відомою особистістю, публічною людиною й активним громадянином, то він може скористатися можливістю, щоб дати й інші, санітарно-оздоровчі, культурно-освітницькі, екологічні й навіть побутові поради населенню, які не мають жодного стосунку до прогнозування погоди, що й робить Н. Діденко: **Раджу перевіряти стан авіарейсів ...** (Е); **Підготуйте гарну музику в машину або аудіокнижку, щоб гармонізувати простір автосалону; Довитрушуйте килими, підпишіть листи, купіть святкову листівку в книгарні «Є», подзвоніть на далекі села чи скайпом друзям у далекі країни...** (ФБ); **Аби не загубитися в часі, переведіть** годинники на шістдесят хвилин вперед (М); Тому вихідними якраз **пора перебрати шафу і з'ясувати, що – на далекі села, що – котові, як м'якеньку підстилку, що стрункішим подругам та хрещеницям, а що ніжно покласти на верхні полиці до наступних теплих часів** (ФБ). Такі поради мають відтінок пропозиції.*

У межах «загальнолюдської» поради Наталки Діденко – поради другого різновиду – також можна виокремити поради-заборони (*Надалі буде ще тепліше. Картоплю садити **не біжіть**, насіння **не скуповуйте**, все ж зима ще буде*), поради-нагадування (***Не забудьте** через кілька годин, о 4 ранку, переставити час на годину назад!*), поради-заклики (***Бережіть себе і довіряйте** в усьому лише професіоналам, а не тріскучим невігласам. Їхній час – завжди позаду, хоч як би комусь не здавалося інакше; **Працюйте, відпочивайте** лише на здоров'я та задоволення; Вітряна погода потребуватиме закутуватися. **Не дайте** вірусам жодного шансу; На Заході є ймовірність сильних дощів, у Карпатах – мокрий сніг та хуртовини. Шановні туристи! **Не завдавайте** зайвого клопоту службам порятунку та собі нервів*).

Поради синоптикині Наталки Діденко скеровані на підтримання загальнолюдських (***Не пускайте** своїх старших у магазин чи поліклініку одних, **супроводжуйте** їх...; Поки ще є трохи часу перед Новим роком, **подзвоніть** комусь далекому і самотньому, **привітайте** стареньких сусідів, бо насправді вони потребують радості від подарунків та уваги часом більше, ніж діти. **Купіть** їм зефір, пухкий тортик, **зробіть** парові котлетки, м'які булочки, норвезький оселедець, хурму, щось таке, щоб легко було жувати, і обов'язково свіже й смачненьке, щоб ми нікого не забули посеред яскравого передсвяткового буму), культурних та моральних цінностей (*День зимового сонцестояння приходить до нас завтра. Незважаючи на похмуру погоду з невеликими дощами, туманами та мрякою, **можна** починати розучувати нові або згадувати старі веснянки, бо Сонце почне статечно повертати на літо; Поки дозволяє погода, **поганяйте**, хоч би й в обід, по виставках та фільмах, чи просто у найближчому скверіку **походіть** колами), на виховання екокультури (***Лишіть** у лісі хоча б трохи грибів для їжачків та горіхів для білочок. А свої кульки із сміттям **не забудьте** забрати з собою*), на збереження здоров'я (*За можливості, **тримайтеся** ближче до водойм – до річок чи ставків,***

ідеально бути коло моря, бо сухе листя, яке наакумуляувало всі шкідливі викиди за літо й половину осені, не дає нормально дихати), раціональну організацію побуту й дозвілля (**Одягайтеся** тепліше, **перевірте**, чи закручені з минулого року батареї, щоб надто близько не знайомитися із сусідами, захистіть чи врятуйте хризантеми, **пришійте** нарешті гудзик на тепле пальто – словом, готуємося до щорічної переправи на зимові свята; **Читайте** книжки, **пийте** смачні чаї, **ходіть** по свіжому повітрю і в усіх ситуаціях **рахуйте** до десяти; І нам **не варто** хаотично працювати та відпочивати – все спокійно і без надлишку емоцій).

З огляду на викладене вище зазначимо, що сугестивна специфіка поради як складника українського метеодискурсу передбачає опозицію щодо її інституційності / неінституційності. У першому випадку йдеться про фахову пораду синоптика, у другому – пораду медійної особистості.

За емоційним забарвленням поради в МД поділяються на ті, що мають нейтральний характер (*З вітром не жартуйте, **обходьте** старі гіллясті дерева, **паркуйте** з розумом автомобіль*), і ті, що позначені гумористичними нотками (*Хто вже звик до комарів та мух, **відпустіть** їх у вирій* (К); *Тому котам поки що зауваження робити **не варто**, у них – березневий настрій, хай нявкають* (К); ***Не переплутайте** сезони і **не починайте** часом садити картоплю чи шукати розпродажі пуховиків* (ФБ); *Дощ очікується 23 грудня не лише в Києві, але про це – пізніше. Тому **можна** покласти під подушку великим діткам парасоль, скоро знадобиться* (К); *Якщо вам здавалося, що атмосфера не притримується своїх законів, то ось цей сніг та похолодання перед Новим роком показують, що **треба** нам хреститися, якщо здається* (ФБ); *Вітер може бути сильним, тому шапка з шаликом і щось важке у сумці, наприклад, нова красива керамічна миска, не будуть зайвими* (К). У багатьох випадках, коли Наталка Діденко дає гумористичну пораду, то на своїй сторінці у фейсбуці використовує символ, що вказує на усмішку.

Зазвичай пораді безпосередньо передує причина або вона називається після поради, коли вказують на атмосферні явища чи опади, напр.: *У Києві у середу пройде дощ, вдень буде близько +7 градусів. 27-28 грудня **готуйтеся** ловити **сніжинки** на носа та тепліше одягайтеся (ФБ); На дорогах проростає **ожеледиця, оберіть** неслизьке взуття (Е). Нерідко синоптик у підрядному реченні аргументує пораду, вживаючи сполучники із семантикою причини або мети: *Там, де падатиме інтенсивніший мокрий сніг – Захід, Вінниччина, Житомиричина – може бути налипання мокрого снігу, **тому** не паркуйте автомобілі під старими великими деревами (К); Так що тримайте голову в рівновазі, **бо** такі метаморфози синоптичні можуть трохи нас гальмувати (К).**

Як непряму пораду, висловлену синоптиком, потрактуємо випадки, де використано неспецифічну форму її вираження. У такому разі синтаксична конструкція не містить дієслів-імперативів. Натомість дієслівні форми вжито в дійсному способі, але в значенні наказового, рідко – в неозначеній формі. Наведемо приклади: *Це потепління буде короткочасним, 1-2 грудня знову до нас прийде похолодання. Тому поки що однаково уважно **стежимо** за прогнозами погоди та за головою, бо мінливість й стрибки будуть і там, і там; ... **розпочинаємо** новий тиждень новою синоптичною ситуацією, одужанням, хто захворів, піклуванням про здоров'я усіх решті, **припинити** сваритися у соцмережах і **жити** своїм життям, а не чужим (Е). Прямі та непрямі поради розрізняють залежно від ступеня категоричності й експліцитності [Нерян 2020, с. 12]. У досліджуваному дискурсі непрямі поради – це ті, що не є директивами, не виражені імперативами й імпліцитно звернені до адресатів.*

Частина таких висловлювань виконує функцію консолідації фахівця з громадянами, які слухають прогнози погоди по радіо, напр.: *А поки що радісно **махаємо** рукою вредному ретроградному Меркурію...; А поки що тепліше **одягаємося** та **відганяємо** шапками із баламбонами віруси та застуди. Можемо припустити, що більшість подібних висловлювань*

містить і певного роду автогенну пораду, під якою розуміємо пораду, зорієнтовану на себе, напр.: *Елегантні пальта та черевики на тоненькій підошві пакуємо на «далекі села», у дальні кутки шаф (ФБ); Тому поки що Новий рік просто плануємо, а погоді дякуємо, що така вона в нас зараз комфортна, як на листопад.* Зауважимо, що ці нібито автогенні поради значною мірою скеровано на населення, на спонування його до здорового способу життя, до віри в себе, до вияву кращих рис українців.

Отже, мовне оформлення поради характеризується кількома моментами. Воно стосується семантичного аспекту поради щодо бажаного – небажаного, особистого – громадського, фізичного – ментального, синтаксичної специфіки стосовно відповідного вибору імперативних, індикативних чи модальних висловлень. Також важливим є спосіб вираження спонування: прямий або непрямий, експліцитний чи імпліцитний, від чого залежить ступінь сугестивності тієї чи тієї поради.

Нерідко в пораді спостерігаємо різні стилістичні засоби, що увиразнюють або її серйозність, або гумористичність, зокрема епітети, метафори, антитези, ампліфікацію, асиндетон тощо, напр.: *Тому поки носимо світлі речі, красиво закидаємо шалик за спину, темні окуляри, переходимо дорогу виключно в дозволених місцях, дякуємо один одному навіть за дрібниці, нарешті робимо плановий медичний огляд, не п'ємо дешевого, абиякого вина, фрукти й овочі любимо не лише за смак, а й за фантастичні кольори, словом, цінуємо теплі дні жовтня за красу, теплО і за прийдешні спогади **сльотавим** листопадом (ФБ).*

Л. Шевченко вказує, що в медіажанрі поради можуть інтегровано вживатися засоби публіцистичного стилю й елементи інших стилів [Шевченко 2011]. Досліджуваний фактичний матеріал теж широко ілюструє комбінацію кількох функційних стилів, зокрема публіцистичного викладу інформації з елементами наукового стилю. Доказом такого симбіозу слугує використана лексика безпосередньо зі сфери метеорології (*південно-східний вітер, налипання мокрого снігу, ускладнення погоди,*

обмежена видимість тощо): У західних областях у п'ятницю можливий сильний **південно-східний вітер**, обережно з капелюхами; Відповідно на дорогах ситуація може бути складною, слизькою та, через щільні хмари, із **поганою видимістю**, особливо ввечері. Водії, не поспішайте ганяти за новорічними подарунками і не тримати дистанцію (К).

Найбільшою мірою в розглядуваній комунікативній тактиці залучено елементи розмовно-побутового стилю, що зумовлено форматом спілкування – невимушеною розмовою синоптика зі слухачем, напр.: *Подихайте нормальним киснем на природі, якщо буде можливість, **накоστιляйте** по дорозі тим, хто палить лися, і швиденько тікайте* (ФБ); Тому використайте п'ятницю для **підчищення хвостів**, а вихідними із спокійною совістю можна **валитися** під пледом (ФБ); Суха погода з невеликим морозом вночі та плюсами вдень – практично ідеальна груднева ситуація, щоб тимчасово відволіктися від **бурчання** на не таку погоду і зайнятися чимось конструктивним (ФБ); ... відпочиньте сьогодні ввечері вдома і **плюньте** нарешті на те олів'є (ФБ), де натрапляємо на розмовну й просторічну лексику, фразеологічні одиниці розмовного характеру (плювати на щось, підчищати хвости).

Наскрізною особливістю тактики поради в метеодискурсі Наталки Діденко є синтез публіцистичного та художнього стилів, що забезпечує прогнозу погоди в цілому та пораді як його складнику велику емоційно-експресивну насиченість, засвідчує творчу індивідуальність авторки, її світобачення, напр.: *А поки що чекаємо на **зимовий дебют** і стежимо уважно за свіжими прогнозами погоди; Протиставимо холоду та сірим хмарам **веселі**, з різнокольорових ниток, **баламбони** на шапках, строкаті хустки й шалики, **смішні яскраві шкарпетки**, розумний, відповідно погоді, одяг, екторби із карикатурами на дурість і пихатість, консультації виключно з лікарями, а не з сусідками по фейсбуку, словом, все робимо, щоб показати прийдешній холодній та хмарній погоді, що ми й не таких бачили* (ФБ). Саме завдяки дуже поширеним елементам художнього стилю фахова

й «нефахова» порада стають неодмінним стимулом дослухатися до пропонованого, втілити його в життя.

Отже, комунікативна тактика поради в МД реалізується в кількох варіантах. Її діапазон охоплює рекомендацію, застереження, заборону, пропозицію, заклик. Кожен різновид поради забезпечує намагання синоптика залучити різні аспекти, що гарантують збереження життя й здоров'я населення, уможлиблюють раціональну організацію праці, побуту й відпочинку, консолідують громадян стосовно підтримання національних і загальнолюдських цінностей. Отож, у межах поради виокремлено фахову й «нефахову» пораду. Завдяки першому різновиду реалізовано професійні інтенції синоптика, а завдяки другому – громадянську позицію, втілену за допомогою інших комунікативних інтенцій. Обидва різновиди можуть бути як серйозними, так і гумористичними, але обов'язково ініціативними, оскільки синоптик дає поради не на прохання адресата, а за власною ініціативою.

Типовими засобами вираження поради є імперативи, модальні слова, заперечні конструкції. Допоміжними одиницями, що сприяють висловленню поради, слугує вживання індикатива в ролі імператива та інфінітивів. У пораді, що функціює в медійному просторі в межах метеодискурсу, спостерігається інтеграція публіцистичного стилю з науковим, розмовно-побутовим і художнім стилями, що відповідно демонструють використувані мовні одиниці, передусім на лексико-семантичному рівні.

3.3.2. Тактика привертання уваги до екопроблематики та убезпечення від негативних наслідків негоди

У широкому розумінні екологія – наука про все живе та взаємодію його з навколишнім середовищем [Екологія 2014, с. 10]. З-поміж п'яти основних розділів сучасної екології як науки розглядувана тактика стосується екології людини та прикладної екології, оскільки перша охоплює питання взаємодії

людини з довкіллям, а друга – взаємовідносини між суспільством і природою [Екологія 2014, с. 23].

Ускладнення погоди нерідко призводить до негативних наслідків, що позначаються не лише на економіці країни, а, головне, на здоров'ї та житті людини. Тактику, спрямовану на акцентування таких результатів, розглядаємо як таку, що здатна убезпечити громадян у майбутньому від негативних наслідків негоди або нерозважливого ставлення до погодних умов. Її часто використовують в огляді погоди за попередній тиждень, репрезентованому в програмі «ТСН. Тиждень». Прикладом реалізації таких тактичних дій адресанта-журналіста є пропонуваній уривок: ... *до прогнозів синоптиків українці ставляться ... легковажно. Доказ – тиждень Армагедону після першого снігу: **затори, аварії**, ковзанки, черги на шиномонтаж... тисячі **аварій**, які сталися в столиці. ... Хто винен? ... Винуватці – водії, яким якийсь внутрішній голос сказав, що на літніх шинах можна виїжджати в сніг (М)*. Аналізована тактика супроводжується також саркастичним висловлюванням у бік водіїв, які спричинили багато аварій.

У рубриці «Метеозалежність», яку веде Наталя Ярмола, названа тактика слугує своєрідним застереженням на початку чи не кожного ефіру. Як правило, тактика використовується для опису лиха, що спіткало якусь чужу країну: *Вражаючий, ні, небезпечний, смертоносний. Зараз я про шторм із градом, дощами і двома торнадо, які налетіли на туристичну столицю Туреччини – Анталію, одне з улюблених курортних міст українців. Так-от: наслідки жахливі. Розтрощені будинки, сотнями полягали додолю силою руйнівного вихору дерева. Автівки торнадо перекидав, наче у фільмі-катастрофі. ... торнадо підхоплював автобуси й перевертав їх разом і з людьми. Дванадцяттеро пасажирів травмовано... Стихія забрала життя двох людей (М); Гігантська брила відкололась від Антарктиди і поплила океаном. ... відкол зареєстрували супутники, і ця новина неабияк стривожила вчених, бо це вже третій гігант за останні півтора роки (М); Суперруйнівний торнадо цього тижня налетів на американський штат*

Алабама. Швидкість в епіцентрі вихору сягала близько 300 км на годину. Сховатися від такої сили в будинку просто нереально, бо людям прямо на голови падали дахи, велетенські дерева викорчувувало з усім лихом. В одного чоловіка ураган вирвав дитину з рук. Стихія змела сотні будинків і десятків життів. 23 людини загинуло (М).

Найбільша увага зосереджується на наслідках негоди щодо природи та людей, якщо йдеться про якесь одне природне явище. Якщо ж водночас відбувається їх кілька, то журналістка їх перераховує, обов'язково вказуючи, чи постраждали люди: *Погодна атака в квадраті цього тижня вирувала над Грецією. Там одночасно по всій країні і розряди блискавок, і піщана буря, і сніг, і повені. Але, на щастя, обійшлося без жертв (М); Сотні людей гинуть від наводків. На Ріо-де-Жанейро випала тримісячна норма опадів. Хвиля з неба забрала 10 людей. Ще гірші наслідки повені, яка триває вже три тижні. Те, що випадає за рік, випало за одну добу. Небо буквально розірвалося і стихія вбила щонайменше 70 людей. ... У китайському Шанхай городяни побачили ледь не всі природні явища. Спочатку було сонячно й нетипово спекотно, як для цієї пори, +30, і вмить місто поринуло у пільму. Температура повітря різко впала на 15 градусів, здійнявся вітер, пустився град і злива. Трохи південніше місто Шеньжень атакували блискавки і тропічний дощ. 10 людей загинули (М).* В одному з випусків «Метеозалежності» ми зафіксували такі слова з негативною конотацією: *небезпека, троцити, травмувати, смерч, проблема, вигоріти, загорання, загрозна тенденція, смертоносний, пастка, штормове попередження, наслідки, руйнівна сила, ураган, руйнувати, смерть, торнадо, космічна буря, геомагнітний шторм, загроза, пожежа, огонь, повінь, катаклізми, загинути, вбити, стихія, пільма.*

У наступному блоці рубрики висвітлюється погода за тиждень в Україні: *Без біди не обходиться жодна така снігова буря. Сотні повалених дерев, обірваних дротів, знеструмлених поселень і аварій по всій Україні. Це кадри з міста Кам'янське. Машини одна за одною розкручуються і летять у*

відбійник. Чудом обійшлося без жертв. Під колеса ледь не втрапив пішохід (М), де постають уже близькі для нас реалії – наслідки негоди. Нагромадження однорідних членів речення для вираження цих наслідків мусить привернути увагу людей та забезпечити їх в майбутньому від загрози здоров'ю та життю.

Інформація про те, як відповідні служби дбають про забезпечення населення від стихійного лиха, застереження щодо складних погодних умов подається ведучою в кілька способів: *Жертвами аварій через негоду стали й десятки українців. Тільки наслідки смертельні ледь не в кожній області. Здебільшого на трасах, які перетворилися на ковзанки, бо снігозбиральна техніка просто не встигала чистити багатокілометрові відрізки трас. Тож поліція й рятувальники просять не виїжджати без нагальної потреби і стежити за повідомленнями рятувальних служб (М) – прохання поліції; ... Більше 100 тисяч людей травмувалися під час ожеледі торік. Чому таку древню статистику **Мінохорони здоров'я** опублікували лише зараз? Мабуть, натякають: на Україну сунуть морози, які скують все навколо. Тож будьте обережними. (М) – Міністерство охорони здоров'я; Не зважайте, що водойми покриті кригою, бо вона при таких температурах дуже оманлива і небезпечна, а жодна **риболовля не варта** вашого життя (М) – висновок зі сказаного й попередження ведучої.*

Утілення комунікативних ходів журналістки відбувається завдяки перерахуванню природних явищ, опадів, що призвели до катастрофічних наслідків, поданню статистичних даних стосовно постраждалих, власне наслідків, порад прислуховуватися до рекомендацій відповідних служб. Ще один залучуваний комунікативний хід – риторичне питання: *Цікаво, які ще докази людям треба, аби вони повірили, що вирубка лісів, заборона пластика і сортування сміття – то не мода, а єдиний шанс врятувати себе? (М), що спонукає громадян замислитися над тим, що ж відбувається у світі з екологією.*

Антропогенні чинники – головні чинники забруднення навколишнього середовища. Нераціональне ведення господарської діяльності та недбайливе ставлення людини до природних ресурсів призвело до катастрофічних наслідків у ньому. Людина «як найактивніший компонент у біосфері Землі, є наразі основним і найбільш потужним фактором, що впливає на біосистеми всіх рівнів» [Екологія 2014, с. 13].

Синоптики та журналісти, які є ведучими прогнозів погоди, як і екоактивісти, намагаються теж гармонізувати взаємовідносини людини й природи. Саме на це спрямовано тактику, інтенцією якої є привертання уваги до актуальної екологічної проблематики. Усвідомлюючи, що відповідальність за екологію Землі лежить на соціумі, синоптики, як і екологи, кліматологи й усі притомні люди, спонукають громадян до оптимізації взаємодії з усіма природними ресурсами планети, напр.: ... *сподіваюся на травневі свята ми всі згадаємо, як поводитися у лісі (М); **Будьте уважними до себе і до довкілля (К).***

Один із прийомів розглядуваної тактики – не лише підказка, як потрібно себе поводити на природі, а й аргументація, суть якої зводиться до того, щоб екологічне розмаїття України зберегти для наступних поколінь. Наведемо приклади: *А поки що робимо з кожного вікенду День захисту довкілля, незалежно від того, чи святкує його світова спільнота – прибираємо після себе сміття, не толочимо квіти, не рвемо гілляки і не гойдаємося на статечних деревах із тарзанними криками. Словом, показуємо світлі сторони цивілізації собі і **своїм дітям (К);** І головне, не залишати за собою коло цих же річок, ставків чи морів пляшок, сміття та кульків. Щоб колись **діти і онуки** мали куди приїхати і подихати серед серпневої спеки 2027, 2037, 2047, 2057 і так далі років (К).*

Комунікативна тактика привертання уваги суспільства до проблем охорони природи в метеодискурсі втілюється завдяки закликам різної щодо категоричності тональності. Як прямий заклик лунає думка щодо підтримки тваринного світу, навколишнього середовища в цілому: ***І не забирайте всі***

гриби з лісу, хай ховрахам та білкам також буде що погризти (К); Відпочивайте і працюйте на здоров'я, але **не забувайте** також і **берегти** природу після свого відпочинку чи праці (К).

Заохочення до правильної поведінки на природі може мати некатегоричний характер завдяки використанню дієслова у формі індикатива 1 особи однини чи множини, напр.: *І, чесно кажучи, я навіть **радію** тихенько такій погоді: це ж скільки природи буде врятовано без глобальних шашликів, веселих, не зовсім тверезих криків, сміття, пляшок та випалених галявин!* (К); *Не часто буває такою розкішною погода. То ви вже якось не пропустіть її. Віддячимо такій казковій синоптичній ситуації красивим вікендом. **Не лякатимемо** голосною музикою пташок і гриби у лісі, **позбираємо** після себе сміття і пляшки ...* (К); ***Радіємо** кожній збереженій галявині від шашликів* (К). Непрямий заклик до громадян стосовно бережливого ставлення до флори нашої країни міститься в такій прощальній фразі в сприятливому прогнозі погоди на вихідні, коли люди йдуть гуляти до зелених зон: *А ось у неділю будемо радіти сонцю та теплу. Тримайтеся, ліси та парки!* (К).

Як, на перший погляд, відсторонене звертання до тих, хто не береже природу, використано прийом, що має на меті вплинути на них: *І я вже не кажу про тих, хто палить листя, яке акумулювало весь бруд за літо, і хто палить стару гуму та іншу гидоту, яка шкідливими димами зависає на кілометри і забиває усьому живому горло, бронхи та легені. Хай Бог дасть таким людям розум...* (Е). Апелювання до Бога у вигляді усталеного вислову, пояснення, якого лиха завдають легковажні дії людини, налаштовують і інших членів суспільства долучатися до вирішення екологічних завдань.

Ще одним прийомом привертання уваги до проблем усього світу є опис теперішнього стану справ у сфері екології: *Насправді ситуація недобра. Вчені намагаються з'ясувати, як зупинити глобальне потепління, яке й породжує всі ці екстремальні погодні явища. Наступного року вчені*

збираються провести унікальні експерименти з охолодження Землі, планують запуснути у стратосферу велетенську кулю із аерозолями всередині, які розсіюватимуться на висоті 20 км над Землею і будуть, як земний фільтр, відбивати сонячне проміння. Вчені сподіваються в такий спосіб зупинити розігрівання планети. А воно ... забрало життя 11,5 тисяч людей. ... А збитки у світі, за даними ООН, переважили 375 млрд. доларів (М); ... 700 мільйонів людей у світі можуть бути змушені переселитися до 2020 року через серйозний дефіцит води. Також у всьому світі 88 % людей, які мають використовувати небезпечні та незахищені джерела води, живуть у сільській місцевості. Також близько 150 млн. людей набирають питну воду з поверхневих вод, таких як струмки, водойми, словом, те, що поблизу. І взагалі більше 2 мільярдів людей живуть без безпечної води вдома (К).

Мовними маркерами привертання уваги населення до екопроблематики, до охорони природного середовища є індикативи й імперативи, що відповідно виражають заохочення, заклики різної категоричності зберігати екосистему для майбутніх поколінь, а також іменникові та дієслівні лексеми з негативним змістом (*сміття, бруд, гидота; толочити, рвати; палити листя, гуму, шкідливий дим, глобальне потепління, екстремальні погодні явища, розігрівання планети*). На противагу негативному забарвленню функціують і слова з позитивною конотацією (*квіти, дерева, подихати, пташки, сонце, тепло*), що маніфестують рині принади природи, які вдасться зберегти за умови охорони довкілля.

3.4. Комунікативна стратегія самопрезентації

3.4.1. Тактики соціальної етикетизації

Особистісна диспозиція охоплює систему цінностей, переконань, соціальних норм [Сухих 1986, с. 73], узалежнених від рівня інтелекту й психічної культури індивідуума.

Ефективна комунікація відбувається завдяки дотриманню правил соціального етикету, притаманних людській спільноті загалом та національній культурі зокрема, тобто вона зумовлена соціально-історичним досвідом. Категорія ввічливості як її компонент ґрунтується на понятті поваги – мірилі схвальної оцінки статусу будь-якої людини й охоплює, за П. Браун та С. Левінсоном, 15 стратегій позитивної ввічливості, завдяки яким можна чемно спілкуватися [Brown, Levinson 2004, с. 101-210]. Указані стратегії реалізуються за допомогою мовленнєвих актів, зокрема експресивів, що виражають психологічний стан комуніканта [Searle 1976; Searle, Vanderveken 1985].

Увічливість як феномен спілкування вивчали вітчизняні й зарубіжні дослідники (Н. Баландіна, Н. Бігунова, С. Богдан, П. Браун і С. Левінсон, М. Жовнір, Л. Павловська, Н. Плющ, Я. Радевич-Винницький, А. Романченко, І. Романюк, Н. Станкевич та Л. Шмакова, М. Телеки та В. Шинкарук, С. Шабат-Савка, С. Щербак, О. Шлапаков та ін.), розглядаючи сутність соціальної ситуації модусу, семантику й функціонування формул етикету, їхні комунікативно-прагматичні та лінгвокраїнознавчі особливості в епістолярії, побутовому спілкуванні, світській бесіді, художньому й науковому мовленні, засобах масової комунікації на матеріалі різних мов [Баландіна 2002; Бігунова 2017; Богдан 1998; Brown, Levinson 2004; Жовнір 2012; Павловська 2018; Плющ 1991; Радевич-Винницький 2001; Романченко 2018; Романюк 2015; Станкевич, Шмакова 2014; Шабат-Савка 2014; Шлапаков 2011]. До формул соціального етикету, що мають на меті регулювання комунікативної взаємодії, уналежнюють серед іншого (подяка, вибачення, комплемент, співчуття, прощання, поваги, прихильності) формули вітання, привітання й побажання [Телеки, Шинкарук 2007].

Будь-який член соціуму в комунікативній поведінці спирається на певний досвід, зокрема соціально-історичний, колективний та власний, що визначає соціальну взаємодію партнерів спілкування. Категорія ввічливості як функційно-семантична універсалія передбачає уміння людини

послугуватися різноманітними мовними одиницями для оптимального спілкування й реалізації ставлення до іншого комуніканта [Телеки, Шинкарук 2007, с. 110]. У нашому матеріалі об'єктивовано тактики соціальної етикетизації, що забезпечується тактиками вітання, привітання та побажання.

Формули вітання актуальні для встановлення контакту й кваліфікуються в роботі як елементи комунікативної тактики вітання. Вітальні формули поділяють на нейтральні (*Добрий день! Доброго ранку!*) та стилістично марковані, що мають невимушений (*Привіт! Салют!*) або урочистий характер (*Вітаю! Здоровлю!*).

У програмі «Прогноз погоди з Наталкою Діденко» в ефірі радіостанції Країна FM найчастотнішою вітальною формулою є така: *Синоптичний усім привіт, дорогі українці* (К). Таке саме вітання наявне й на каналі Еспресо TV: *Усім синоптичний привіт!* (Е). Його формальним варіантом виступає *Усім синоптичний привіт, дорогі українці!* (К), де наявна звичайна перестановка слів місцями. Зрідка стандартне вітання розширюється завдяки конкретизаторам щодо дня тижня, місяця або пори року, коли представлено прогноз погоди: *Синоптичний усім суботній привіт, дорогі українці* (К); *Синоптичний листопадовий привіт, дорогі українці* (К); *Синоптичний січневий поки що усім привіт, дорогі українці* (К); *Синоптичний поки що зимовий усім привіт, дорогі українці* (К). Також таким конкретизатором може бути слово, що вказує на час прогнозування стосовно свята (*Синоптичний передноворічний усім привіт, дорогі українці* (К); *Новорічний синоптичний усім привіт, дорогі українці* (К) чи метеоявища (*Синоптичний циклонічний усім привіт, дорогі українці* (К).

Рідше прикметник *синоптичний* замінюється словом *метеорологічний*: *Усім метеорологічний привіт, дорогі українці!* (К). А. Романченко, аналізуючи ключові ад'єктиви метеодискурсу Н. Діденко, звертає увагу на високу сполучуваність слова *синоптичний*, завдяки якому вдається транслювати як нейтральний, так і стилістично маркований контекст.

Семантичний варіант *метеорологічний* виражає стандартні синтагматичні зв'язки [Романченко 2021]. Нагромадження слів із близькою семантикою підсилює невимушеність спілкування й готує до нової інформації щодо зміни синоптичної ситуації: *Синоптичний, метеорологічний і навіть гідрологічний усім привіт, дорогі українці* (К).

Зауважимо, що наявність однієї зі стрижневих лексем метеодискурсу у формулі вітання не обов'язкова: *Усім привіт, дорогі українці!* (К). У «Миколиній погоді», що не вирізняється строкатістю й різноплановістю вітань, наявні короткі за структурою формули: *Усім привіт!* (МП); *Привіт усім!* (МП). Отож серед вітань переважають ті, що відтворюють невимушеність спілкування з глядачем чи слухачем. Натомість у рубриці «Метеозалежність» ведуча Наталя Ярмола прогноз погоди розпочинає одразу з інформації про власне погодні умови, як, власне, це відбувається і в передачі каналу Еспресо TV, де прогноз погоди є продовженням діалогу з ведучим, та в ефірі Авторадіо.

Вітання-перформативи не є частотними, напр.: *Вітаю усіх, дорогі українці! Синоптичний привіт!* (К); *Вітаю усіх, хто цікавиться погодою!* (МП). Стрижнєве слово вітання може виражатися іменником, до чого нечасто вдаються в прогнозах погоди: *Мої вітання!* (МП); *Метеорологічне / синоптичне усім вітання, дорогі українці!* (К). У поданих висловленнях маркерами вітання є дієслово *вітаю* та іменник *вітання*. Послугування тією чи тією вітальною формулою зумовлене вибором певного регістра спілкування – невимушеного або урочистого. За нашими спостереження, нечастотними в прогнозах погоди, що, як правило, звучать в ефірі кілька разів на день або лише ввечері, є формули вітання на позначення доби. Одна з таких формул функціонує на каналі Еспресо TV: *Добрий вечір усім!; Добрий вечір, Василю, добрий вечір усім!* (Е).

Вітальна формула може містити звертання (*дорогі українці*) в Наталки Діденко. За нагоди вона використовує й інші форми, зокрема звернення-питання, взяті з популярної української колядки про Святого Миколая, напр.:

Ой хто, хто Миколая любить? Ой хто, хто Миколаю служить? Усім-усім величезний синоптичний привіт! Вітаю з Миколаєм і сподіваюся, що всі мають дуже гарний настрій, адже усіх зранку під подушками чекали гарні приємні подарунки.

Назви свят є компонентом комунікативної *тактики привітання*. В основі поздоровлень із різними святами перебувають контактопідтримувальні привітальні формули. Зафіксовані в МД привітання умовно можна поділити на кілька різновидів. Один із них – привітання з релігійними святами. Насамперед йдеться про найвідоміші свята, часто згадувані в прогнозах погоди як хронологічні маркери, про що вже йшлося в другому розділі роботи. Наведемо приклади й звернемо увагу на конструкції. Стандартною формою привітання є така: *Із святом!* До цього структурного типу належать привітання *З Благовіщенням!* (К); *Усіх з Маковієм!* (К); *Усіх з Петром й Павлом!* (К). Привітання нерідко функціює з побажанням, напр.: *Усіх із Першою Пречистою, хай захищає нас від темного, брудного, недоброго та чужого* (К); *А сьогодні всіх – із світлим Різдом; Радості від дивної новини, добра і любові!* (К); *З весною вас! З Новим нарешті роком* (на Явдохи – 14 березня; К).

Крім подібних привітань, репрезентовано й привітання з державними та іншими святами: *З Днем Конституції!* (К); *З Днем Свободи та Гідності!* (К); *Я, звичайно, вітаю усіх із сьогоднішнім Днем прапора, із майбутнім Днем Незалежності!* (Е); *Усіх із сьогоднішнім Днем вишиванки!* (К); *Усіх із святом Покрови, з Днем захисника України!* (К); *З Днем Києва!* (К). Власне привітанням може передувати розповідь про професійне свято, як-от: *Кажуть, що сьогодні – Міжнародний день пожежника. У синоптиків та пожежників є дещо спільне. Народні фантазії й стереотипи об'єднують нас. Пожежники завжди сплять, синоптики завжди не бачать далі власного носа. Пора мотивувати людей створювати нові позитивні стереотипи, а тим часом знімаю капелюха перед пожежниками, бо їхню роботу не те що важко, взагалі неможливо переоцінити. Із святом, дорогі пожежники!* (ФБ).

Отже, привітання є реакцією на певну святкову комунікативну ситуацію, подію зі статусом державного, релігійного чи народного свята.

Переважно привітальні формули – це неповні за структурою односкладні речення. Повні означено-особові конструкції функціують значно рідше: *Усіх вітаю із Яблучним Спасом!* (К); *Усіх друзів-мусульман вітаю із закінченням посту, наступного Рамадану у здоров'ї дочекається* (К). Зауважимо, що перформатив *вітаю* не має поширювачів (*щиро, сердечно, гаряче, від усього серця*), як то притаманно особистим привітанням.

Комунікативна *тактика побажання* – контактопідтримувальна тактика, основним засобом якої є побажальна формула, а комунікативною інтенцією – передача бажаної, мисленнєвої події, що стане реальною лише в посткомунікативний момент мовлення [Шабат-Савка 2014, с. 183]. Л. Павловська розглядає побажання як знаки вторинної номінації, що являють собою певні моделі пізнання дійсності й утворюють підсистему мовних знаків сигнального плану. Дослідниця переконана, що побажання – стійкі завершені висловлювання, котрі «втратили зв'язок із вербально-магічними формулами й перетворились на реакції на певні повідомлення чи події, зорієнтовані на типові ситуації комунікації» [Павловська 2018, с. 113].

А. Романченко стратегію, у межах якої зокрема функціують і соціативи – привітання й побажання – номінує соціативно-інфлюктивною. Науковиця розуміє вказану стратегію як таку, завдяки якій «особистість реалізує себе як члена суспільства, котрий дотримується загальних правил спілкування та може виражати емоційно-оцінні судження» [Романченко 2019, с. 417]. На відміну від тактики побажання, використовуваної в науковому дискурсі [Романченко 2018, с. 39-40], у метеодискурсі побажання жодним чином не пов'язані з професійною діяльністю адресатів.

За Я. Радевичем-Винницьким, суть побажання полягає у висловленні бажання про здійснення чогось для когось [Радевич-Винницький 2001, с. 145]. Тактика побажання передбачає висловлення синоптиком / журналістом бажання здійснення певної дії, настання певного стану.

Адресант спрямовує слухача / глядача на виконання дії, спонукає виконати дії заради нього самого. На форму реалізації привітання й побажання впливає цілий комплекс позалінгвальних умов [Шлапаков 2011], спричинених ситуацією мовлення, жанром, регістром спілкування, традицією, особистими вподобаннями тощо. У метеодискурсі, звісно ж, репрезентовано благопобажальні формули, лексичним маркером яких є лексема *здоров'я*: *Усім хорошого здоров'я!* (К); *Усім приємного дня і, звичайно, хорошого здоров'я!* (К). Звісно, побажання здоров'я не забороняє зичити й іншого, пов'язаного з гарним фізіологічним (*Усім міцного здоров'я та надійних теплоджерел...* (К); *А поки що – усім здоров'я і підіть попейте вітаміни...* (К); *Усім – здоров'я та успішної боротьби із осінніми вірусами* (К) та моральним самопочуттям (*Здоров'я, позитивного тижня* (К); *Здоров'я і хороших людей поряд* (К); *Набирайтеся здоров'я, настрою і настрою на новий тиждень* (К). Тотожну семантику має слово *здоровий*, напр.: *Усім – здорового рум'янцю та чистого дихання ...* (К); *Будьте здорові* (К).

Адресатами можуть бути не лише слухачі / глядачі, а й носії імен святих, яких уславляють у цей день, або місто, Україна й навіть Конституція, напр.: *А сьогодні всіх Іванів – з Іваном! Хай завжди буде їм привід для радості, і ми за них порадіємо, що така чудова пора для їхнього і нашого свята: куди не кинь оком, скрізь розкіш та краса; Катерини-іменинниці хай будуть нам здорові!* (К); *А Києву найкращому, любому і вічному – многая літа! Хай наша люба Україна завжди буде щасливою; ... а День Конституції, дай їй, Боже, витримки і довголіття, принесе українцям довгоочікуване свіже повітря* (К). В останньому прикладі традиційне побажання функціює у фразеологізмі *дай Боже здоров'я*, що є одним із способів репрезентації специфіки національного менталітету, закарбованого в усталених зоротах.

Другий тип оптативних висловлень стосується бажання гарного дня, вихідних, тижня, свята, напр.: *Легкого понеділка!* (К); *Результативної та екологічно чистої неділі!* (К); *Усім – хорошої неділі!*; *Хороших / гарних /*

*здорових / цікавих вихідних! (К); ... бажаємо усім хороших, приємних і, головне, корисних вихідних (Е); Щасливого Нового року! (К). У таких висловленнях конкретизатором щодо якості дня, тижня слугують прикметники *здоровий, хороший, гарний, легкий, безпечний, красивий, розумний, комфортний, спокійний, справедливий, теплий*, сполука без сюрпризів, напр.: *Розумного справедливого тижня (К); Тижня усім без сюрпризів (К); Теплого усім, незважаючи на градуси, тижня! (К).**

Третій семантичний різновид охоплює побажання гарних погодних умов, пори року, хоч він, звичайно, не існує відокремлено, бо разом з іншими побажаннями створює побажальну формулу: *Усім бажаю потрібної погоди (К); Потрібної усім погоди протягом тижня (К); ... на півдні та сході крутиться циклон. І цей циклон може навіть прикрити хмарами. А ми розуміємо, якщо прикриє хмарами, то й заморозків не буде, чого я вам і бажаю (Е); Красивого усім літечка! (К); А поки що усім – літа, сонечка і безпеки (К); Усім очікуваного літа (К); Хай Покрова завтрашня дає таку ж теплу світлу надію на прийдешні сонячні дні, як і ця синоптична ситуація (К).*

Серед побажань можемо виокремити особливий різновид – патріотичні побажання. Таким, наприклад, є побажання до Дня пам'яті захисників України, що відзначають із 29 серпня 2019 року: *Хай буде нам багато сонця, яке попече ворогів, але непалючого для нас, яке гарно висвітить усі темні кутки і яке завжди буде благодатним для найкращого українського підсоння (К); Хай вихідні будуть без жодних втрат... (К); Ми вступаємо у зиму і, незважаючи на увесь той самий науково-технічний прогрес, як і впродовж минулих сотень років, особливо зараз потребуємо світла, тепла, захисту і почуття затишної безпеки (К); Хай коло нас цієї зими усі будуть. Усі, з ким нам тепло і світло. І хай ми всі разом, без втрат, увійдемо у прийдешню весну, милу, сонячну і квітучу (К).*

Четвертий семантичний різновид – побутові побажання. Частина таких благопобажань гастрономічні (*Усім смачних абрикос! (К); Смачних вишень*

(К); *Смачних шуликів (К); Яблука з медом їли, в хаті яблука, груші, кавун, диня, сливи, виноград є, яблучний пиріг печеться. Хай так і буде, і щоб краще наступного року. Усім здорового, смачного, миролюбного Спаса (К), інші ж стосуються набуття внутрішньої рівноваги, гармонії (Синоптична ситуація й надалі обіцяє бути веселою, тому я пішла гармонізувати внутрішній синоптичний простір спогляданням квіточок на балконі та забалконних фантастичних хмар. Чого й вам бажаю (К); Хай оцей неймовірний запах пасок у наших домівках буде нам захистом від всякого лиха (К); Літо із малинового та вишневого кольорів переходить у сонячні – абрикосовий та персиковий. Хай ці кольори будуть з нами завжди в осінню сіру пору року (К) та рідко суто побутових умов (Хай краще не справдиться прогноз погоди, аніж причепиться застуда чи прорве трубу (ФБ) чи мають «матеріальний» характер (Усім гарних подарунків від Святого Миколая! (К).*

Н. Станкевич та Л. Шмакова визначили 210 наявних у побажаннях лексем, згрупувавши їх у синонімічні ряди. За їхніми даними, домінантами в досліджених збірках привітань і побажань, газетах тощо є такі слова, як *щастя, здоров'я, радість, добро, любов, мир* тощо [Станкевич, Шмакова, 2014, с. 174]. З огляду на те, що розглянуто як родинно-обрядові, так і привітання з нагоди, спектр ключових слів дещо відмінний від використовуваних у метеодискурсі, однак наявні й спільні лексеми, зокрема *здоров'я*.

Комплексний характер благопобажальних формул особливо виразним постає в такому висловленні Наталки Діденко: *А поки що всім учителям – хороших гаджетів і міцного здоров'я, батькам – непростроченої валер'янки, школярам і студентам – розуміння, що оце все потрібно їм, а не батькам. І всім, хто вже поза навчальними процесами чи ще всередині – просто хорошої погоди і негативного тесту на COVID-19. Словом, здоров'я і пухнастої осені!* Напередодні навчального року – побажання вчителям, батькам, школярам і студентам, усім людям. Також актуальними є побажання, які не могли здійснитися у зв'язку з пандемією, напр.: *Усім*

бажаю у цей святковий день якнайскорішої можливості обирати собі улюблену погоду будь-де в світі, словом, відновлення позавірусних часів, подорожей, польотів, сонця, тепла і хорошого здоров'я. Стереотипні привітання не задовольняють креативних людей [Радевич-Винницький 2001, с. 148], що й спонукає їх до пошуку «поетичних», нетипових, небуденних побажань. Попри певну передбачуваність, стандартність уживання формул соціального етикету в метеодискурсі Наталки Діденко побажання мають виразний авторський характер.

Дослідники вказують на комплексний характер привітання й побажання, зауважуючи, що привітання існує без побажання, а побажання без привітання не існує [Станкевич, Шмакова 2014, с. 173]. О. Шлапаков розглядає привітання й побажання як мовленнєвий жанр «поздоровлення». Н. Кондратенко, Л. Стрій та О. Билінська характеризують вітання як жанр ритуальної комунікації в політичному дискурсі [Кондратенко, Стрій, Билінська 2019]. Ми схилиємося до думки, що побажання в принципі є сентенцією смислу, що враховує специфіку національної картини світу, суспільну ситуацію й зберігає традиції лінгвокультури, відбиває загальнолюдську універсалію й може в межах МД функціонувати без привітання. Таке побажання відрізняється певною специфікою, бо вимовляється часто наприкінці прогнозу погоди й має ознаки формули прощання.

У «Миколиній Погоді» фінальною частиною є відоме й улюблене багатьма глядачами побажання, що стало постійним: *нехай проблеми та незгоди не роблять вам в житті погоди*. Незважаючи на таку традиційність, воно щоразу звучить інакше, бо йому передує своєрідний «місток-підводка»: *Зима встановлює свої порядки, втім, нічого іншого від неї і не чекаємо. Тож нехай проблеми та незгоди не роблять вам в житті погоди; Чого тільки не говорили про цей день: мовляв, і троянди він сипле, і мости кує, і сльози морозом жене, але хай там що – нехай... (МП); Отож оберегом стане таке протитуманне побажання: нехай...; Однак здавна помітили: як грудень*

м'який – зима буде люта. Тут важко щось додати, ну хіба зігріваюче побажання: нехай... (МП); Здавна відомо, що травень з травною, та не тільки з травною, а й з сонцем, хмарами, раптовими грозами, теплими вітрами і новими сподіваннями. Тож нехай... (МП); У травня рутинна робота: рухання хмар, регулювання тиску, керування дощами і ще багато чого. Ось так на наших очах виникає романтика весни. Тож нехай... (МП); Травень ніколи не минає без туманів, вітрів та дощів з грозами, але це не заважає нам його поважати і навіть любити. Тож нехай... (МП); Безліч можливостей має травень, хоча поки він обмежиться дощами, зливами та короткочасними грозами. Найбільш ефектні його сюрпризи ще попереду. Тож нехай... (МП); Як казали в давнину: смутно в грудні по полудні, але сподіваюсь трохи розвіє цей грудневий смуток наше оптимістичне побажання: нехай... (МП); І все ж таки зимова природа сповнена звуками, завиванням вітру, рипінням снігу або хоча б шурхітом дощу. Тож побажаймо один одному: нехай... (МП); За прикметами, дощі, які йдуть цього дня, можуть затриматися. Та я певен, що на новорічні свята все у нас буде, як треба. Тож нехай... (МП). Другим елементом побажальної репліки Миколи Луценка є фраза *Хай вам щастить і будьте здорові!* Вона завершує кожен прогноз погоди. Лише зрідка спостерігаємо її варіант: *Гарного вам дня і будьте здорові!* (МП). У рубриці «Метеозалежність» побажання від її ведучої Наталі Ярмоли звучать в ефері вкрай рідко: *Будьте метеонезалежними!* (М). Ці побажання акцентують на здоров'ї людини, що часто залежить і від погодних умов.

На думку О. Шлапакова, поздоровна культура кожного народу має певні моделі існування [Шлапаков 2011]. Типовими маркерами побажання є такі: а) вербалізований або частіше невербалізований перформатив *бажаю*; б) спонукання, виражене за допомогою часток *хай / нехай*; в) дієслово *бути* в 2 ос. мн. та прикметник (*здоровий / щасливий* тощо).

Мовленнєвий етикет, виформований упродовж тривалої культурної еволюції народу й зумовлений психологічним, історичним, соціально-

політичним, культурологічним чинниками, відбиває соціокультурний досвід, мораль і духовність народу [Станкевич, Шмакова 2014, с. 170]. Етикетні формули, уживані в досліджуваному нами дискурсі, корелюють із національно-мовними елементами поля фатика, скерованого на ефективне спілкування. Вони відповідають за позитивну налаштованість на комунікацію, демонстрацію доброзичливості адресанта, а комунікативні тактики соціальної етикетизації загалом створюють довірливу атмосферу.

3.4.2. Тактика інтелектуалізації

Інтелектуалізація як комунікативна тактика, яку застосовує Н. Діденко, відбиває рівень розвитку мовної особистості. Вона демонструє свою обізнаність із фольклорними творами, художньою літературою. Способи введення назв творів, імен персонажів різні: від простого згадування, до аналогій, що стосуються погоди. *Лише Вінниччина, як знаменитий Ява Рень із «Тореадорів з Васюківки» Всеволода Нестайка, найулюбленішої моєї дитячої книги, завжди щось вигадує і виділяється на фоні однокласників. Саме на Вінниччині найчастіше погода відмінна від решти центральних областей (К).* Така обізнаність цілком закономірна, адже синоптикиня й сама називає себе «у душі філологом». Порівняння Вінниччини з художнім образом зумовлена її належністю до центральної частини України, що погодними умовами часто нагадує інші її частини.

У пропонованому уривку йдеться про те, що люди завжди не задоволені погодою: то спекотно, то холодно, то сонце, то дощ, то завірюха. Доречне згадування, а потім і цитування частини твору Джерома К. Джерома «Троє у човні» є засобом інтелектуалізації, відбитому в прогнозі погоди:

... відчутніше тепло прийде в Україну з 1 по 7 червня. Проте не впевнена, чи будуть усі задоволені. У зв'язку з цим пропоную перечитати одне з моїх найулюбленіших оповідань мого одного з найулюбленіших письменників Джерома Клапку Джерома «Про погоду». І трохи ще заберу вашого недільного часу, щоб зацитувати цей маленький шматочок з оповідання.

«Ось я і сів писати про погоду. В цю хвилину погода дуже погана. Це, звичайно, зовсім не новина. Погода у нас, в Лондоні, в більшості випадків огидна. Якщо ж вона, понад сподівання, виявиться хоча б трохи сприятливою, в той час, коли ви будете читати ці рядки, то, напевно, знову готується перейти в свій звичайний стан. Погода у нас, подібно до уряду, ніяк не може догодити нам. Влітку ми називаємо її занадто задушливою, взимку – убивчо холодною, а навесні і восени звинувачуємо в тому, що вона не відповідає цим порам року. Коли вона влітку буває дуже хороша, ми кричимо, що поля, луки і сади гинуть від посухи; коли ж піде дощ, починаємо скаржитися, що все загине від безперервних злив і повеней. Коли в грудні немає снігу, ми з обуренням запитуємо, що таке зробилося з нашими колишніми прекрасними зимами, і взагалі висловлюємо таке незадоволення, ніби нас жорстоко обдурили в чому-небудь такому, за що ми дорого заплатили. Коли ж, нарешті, повалить сніг, ми знову бурчимо. Словом, погода ніяк не може нам догодити, тому потрібно було б придумати такий спосіб, щоб кожен міг зробити її собі на свій смак, або ж влаштувати так, щоб зовсім не було ніякої погоди» (К). Розглядувана тактика перегукується з тактикою популяризації української духовної культури, де засобом реалізації постають назви фольклорних і художніх творів, цитати з них, про що йтиметься далі.

Нерідко в прогнозах погоди натрапляємо й на випадки залучення в МД творів пісенної культури: *А поки що голосно співаємо «Як тебе не любити, Києве мій!» і «Прилетіла канарейка». З Днем Києва!* (К). Це можуть бути як відомі всім твори (наприклад, пісня «Як тебе не любити, Києве мій!» композитора І. Шамо на слова Дмитра Луценка, що є офіційним гімном Києва), так і менш відомі твори (наприклад, старий київський романс «Прилетіла канарейка», авторами якого є В. Курінський та В. Губа).

Цитування як засіб інтелектуалізації може переплітатися також із КТ поради, вираженої в некатегоричній формі, патріотичною тактикою: *Усіх із святом Покрови, з Днем захисника України! І пам'ятаймо, що «плач не дав*

свободи ще нікому, А хто борець, той здобуває світ!» (К), де елементом інтертексту стає гімн ОУН «Зродились ми великої години» (слова О. Бабія).

Основними комунікативними ходами втілення КТ інтелектуалізації є ілюстрування погодних змін, поведінки природи й людини за допомогою прикладів із художніх творів, згадування окремих заголовкових назв та вклинювання в прогноз погоди цитат різного обсягу.

3.4.3. Тактика популяризації української духовної культури

Одним з об'єднувальних елементів життя етносу, який становить національну культуру, є народні звичаї та традиції. Вони формуються впродовж тривалого часу й «охоплюють усі ділянки громадського, родинного і суспільного життя. Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенаціональних справах. ... це ті, найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, в одну націю» [Воропай 1958, I, с. 9]. Календарні свята й обряди в минулому регламентували всі сфери життя українського селянства – виробничу, громадську, родинну, тобто належали до тих інституцій, що були пов'язані з релігійними уявленнями наших предків та аграрним устроєм їхнього побуту [Культура і побут населення України 1993, с. 160].

Як зауважує В. Скуратівський, можна знищити матеріальні пам'ятки, зліквідувати театр, спопелити бібліотеки, закрити школи з національною мовою викладання, але коли в побуті залишалися звичаї, обряди, свята, то етнічний код згодом відроджувався. Народ живе доти, доки етнос зберігає закодовану традиційність, роль якої повною мірою закладено в обрядах і святах [Скуратівський 1994, с. 11].

П. Селігей відзначає, що підґрунтям будь-якої діяльності є мотиваційна сфера, адже поведінка людина зорієнтована на задоволення не лише фізіологічних, а й соціальних та духовних потреб, оскільки перші дані від природи, «другі проявляються в суспільстві, треті треба виховувати» [Селігей 2016, с. 351].

Український метеодискурс просякнутий загальнолюдськими цінностями: патріотизмом, пропагуванням й підтримуванням традицій та обрядів народу. Один із прийомів залучення до українських традицій, їхньої популяризації, активований у Наталки Діденко, – згадування в прогнозі погоди свят різного характеру, які відзначають в Україні чи світі.

Колядування відоме нашим пращурам з IX століття. Свято української Коляди триває з 7 до 19 січня – періоду зимового повороту сонця. Це цілий комплекс новорічних обрядодій, куди входить Різдво, Василя та Водохреще [Скуратівський 1994, с. 27-29]. У цей час українці колядують, тому важливо знати, чи сприятливою буде погода: *Температура повітря 6-7 січня знизиться до невеликих та помірних морозів. А отже, ходити колядувати у теплих хустках та шапках буде якраз* (К). Відомо, що величальні пісні Коляді – богові зимового сонцестояння – відлякують темну нечисть і називаються колядками. Колядники – уособлення предків роду, а обрядова кутя, призначена і мертвим, і живим, є жертвою, завдяки якій долають сили хаосу [Ковальчук 1994, с. 20].

Другим прийомом популяризації є згадування реалій, пов'язаних із цими святами та обрядами. О. Воропай підкреслював, що ми не уявляємо собі певних свят без їхніх невід'ємних елементів: Різдва – без куті, Великодня – без писанки, Святої Трійці – без клечання, які сягають дохристиянської культури. Кутя є символом урожаю, писанка символізує народження сонця навесні, а зелене клечання – охоронець житла від різної нечисті [Воропай 1966, II, с. 12].

Традиційна страва на Маковія й Спаса – шулики. От як про них згадано:

Про шулики у Котляревського в «Енеїді»:

«Тут їли рознії потрави,

І все з полив'яних мисок,

І самі гарнії приправи

З нових кленових тарілок:

*Свинячу голову до хрину
І локшину на переміну,
Потім з підлевою індик;
На закуску куліш і кашу,
Лемішку, зубці, пупрю, квашу
І з маком медовий шулик» (К).*

Наступний прийом залучення до українських традицій – звичайне їх нагадування, опис їхньої суті, прикмет: ... *субота-неділя – це дуже важливі для українців дні, адже в неділю ... ми поминаємо наших померлих, в суботу всі виїжджають на цвинтарі, прибирають, роблять порядок ...* (Е). У день Сорока Святих Мучеників (22 березня) повертались птахи з вирію, виглядали весну люди. На цей день покладалися селяни, оскільки вважалося, що від нього ще буде сорок морозів: *Сьогодні Сорок Святих і цей день має купу побутових національних прикмет та ознак. Пекли печиво-«пташки» дітям, і діти з цими «пташками» бігали по селу, танцювали й закликали весну. «Благослови, мати, Весну закликати, Весну закликати, Зиму проводити». Між іншим, знайшла цікаву традицію: у цей день рахували лисих чоловіків у селі – скільки нарахують, стільки днів ще буде мороз. Ще може бути сорок лопат снігу, але хоча б не сьогодні, а в найближчому майбутньому – все може бути* (К).

Багато традицій пов'язано з великодніми святами (*Не забудьте ж завтра гарно помитися, за можливості помити вікна і поміняти постіль. Моя бабуся так завжди робила. Чистий же Четвер* (К); *Тому варто заспокоїтися, робити своє, передвеликоднє, прислухатися до тих, кому ви довіряєте, захищатися усіма розумними способами від оцих, я переконана, тимчасових проблем, пити звичайну воду, подумати про себе і про рідних, оцінити те хороше, що в нас є, і спокійно готуватися до Великодня* (К). Пильна увага з боку християнства належить святу Івана Купала, коли активувались різні ритуальні дійства, одне з них – пускання вінків. Цей ритуал В. Скуратівський описує так: «... дівчата, запаливши свічки, пускали

на воду заготовлені вдень два віночки – один для себе, а інший судженому. Якщо віночки пливли в парі, то вважалося, що цього року поберуться, а коли урозтіч – не судилося бути замужем» [Скуратівський 1994, с. 10]. Цьому дійству має сприяти й погода: *Цього дня здавна святкують це яскраве літнє свято – Івана Купала.... Саме такою гаряченькою буде погода 7 липня, тож ідеально підійде для всіх купальських розваг: від купання у відкритому водоймищі до стрибання через вогнище, не кажучи вже про збирання квітів папороті... (МП); 7 липня вночі віночки дівчата пускатимуть при ясному місяці та світлих зіроньках, буде сухо (К); Пускайте віночки, стрибайте через вогнище, у суботу політь городи та лежить голічерева на духмяній галявинці – головне, зберегти себе, близьких та навколишню природу у гарному стані (К).* Загальнолюдські цінності, що надактуальні для особистості, яка їх транслює, – це те, що має потужний комунікативний вплив на адресата. Таким способом залучення до української духовної культури часто послуговується Наталка Діденко, напр.: *Так все зараз переплітається у пам'яті, краса травнева навколо, все співає, а мами з татом нема. І сумно, і світло якое водночас. І оце прибирання могил наших рідних, відвідування дає час подумати, трохи зупинитися, згадати, очистити думки і пам'ять від щоденного непотрібного мулу. Проявити любов, яку ми їм недодали. Вічна їм усім пам'ять... (ФБ).*

Цитування художніх творів або зразків фольклору – один із способів осмислення поетичного доробку українського народу та його пропагування. Відомо, що цитати належать до активних одиниць комунікації, є компонентом національної лінгвокультури. Їх майстерно вбудовують у прогноз погоди. Г. Сюта зауважує, що відсутність маркерів цитатності зумовлена відомістю цитати, лінгвокультурним досвідом адресанта [Сюта 2018, с. 14]. Наталка Ярмола в рубриці «Метеозалежність» не вказує автора цитати, оскільки пропонований уривок відомий українцям і як самостійний вірш про весну. Так, уривок з поеми «Гайдамаки» Т. Г. Шевченка завершує один із випусків рубрики «Метеозалежність» і тим самим популяризує

творчість Кобзаря: *«Встала весна, чорну землю Сонну розбудила, Уквітчала її рястом, Барвінком укрила»*. Цього, судячи з усього, доведеться нам чекати недовго. Наша земля вже пробуджується від сплячки (М), а рядок щедрівки завершує прогноз погоди Н. Діденко: ... *найточнішим свідком приходу весни були ластівки, яких навіть вважали божими охоронцями осель. Пам'ятаєте «Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка»?* (К). Прогноз погоди може й розпочинатися з цитати, напр.: *«Ой, снігу, снігу білого насипала весна, прийшов сховатись заїнько – хатиночки нема!»*. Так або приблизно так виглядатиме найближчої ночі Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області та взагалі більшість областей сходу, півдня та центральних областей (К) або плавно переходити в цитату: *Вихідними буде в Україні сонячно скрізь. Ну, це – вдень. А ніч, відповідно, – «зоряна-ясная, видно, хоч голки збирай»*. Тобто в усіх областях переважатиме високий атмосферний тиск, суха повітряна маса та низька вологість повітря (К). Натрапляємо й на цитування поетичного рядка з вказівкою належності авторці, напр.: *Леся Українка мала рацію: «Весно, весно, твоя перемога»*. Хай так буде і завжди (К). Крім «весняних» цитат, Наталка Діденко залучає фольклорні тексти зимового циклу, зокрема щедрівки – календарні величальні пісні, основний зміст яких – «прославлення господаря і його сім'ї, побажання їм щастя, здоров'я, багатого врожаю» [Культура і побут населення України 1993, с. 164]: *«А там Василько плужком оре, Ой оре, оре, жито сіє, З ним те жито зеленіє»* (К). Цитування й алюзії скеровані до спільного фонду знань українців і забезпечують етнокультурний аспект, напр.: *Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка* (К).

Фразеологічні одиниці залежно від позитивного або негативного забарвлення маркують певні фрагменти прогнозу, напр.: *Проте не все те золото, що блищить*. Функціонування фразеологізмів у складі метеотекстів детально схарактеризувала А. Романченко [Романченко 2020], в основному розглянувши стійкі сполуки, пов'язані з погодою. Трансформація узуальних фразеологізмів апріорно передбачає певний вплив на адресата, бо містить

авторське обігрування, що емоційно, експресивно характеризує природу й суспільство.

До золотого фонду українського народу входять прислів'я, приказки, повір'я, народні прикмети. Прислів'я та прикмети з народного календаря часто використовує в «Миколиній погоді» її ведучий – Микола Луценко, напр.: *Щодо цього дня* здавна існувало **прислів'я**: *прийшов Наум – пора братися за ум* (МП); *Здавна існує прислів'я*: *молода зима з гір на санчатах мчить*. Вони безпосередньо стосуються дня, на який подається прогноз погоди. Часто різні прикмети щодо свят звучать в ефірі радіостанції Країна FM: *Кілька ознак завтрашнього свята. Не варто працювати, голосно співати, лаятися, випускати на вулицю домашніх тварин. Не можна стояти на перехрестях, бо там збирається нечиста сила і ... купатися. Словом, радіємо літу, не віримо у забобони* (К), де йшлося про свято пророка Іллі (2 серпня).

Як різновид аналізованої тактики розглядаємо заклики подорожувати Україною, пізнавати її: *Ці найближчі вихідні – ідеальний час для різних мандрівок. Не витрачайте його на одноманітні прісні «олінклюзіви», поїдьте в Батурин, Качанівку, Софіївку, Асканію-Нову, Акерман, Боярку, Богуслав, Славське, хутір Надія, Суботів, заплануйте наші неймовірні ландшафтні парки на відвідування* (К).

Отже, у межах КТ популяризації української культури розрізняємо такі комунікативні ходи, як підтримування відомостей про традиції й обряди народу, пропагування фольклорного й художнього доробку українців, ознайомлення з пареміями та народними прикметами, спонукання пізнавати власну країну, милуватися її природою.

3.4.4. Патріотична тактика

Як зазначає Т. Ковалевська, у спілкуванні «відбувається обмін інформацією та її інтерпретація, взаємсприйняття, взаємопорозуміння, взаємооцінка, співпереживання, формування симпатій та антипатій ...

уподобань, поглядів» [Ковалевська 2003, с. 362]. Будь-яке національне суспільство мусить дбати про виховання молодого покоління. Причому, як зауважує О. Бондар, виховання повинно здійснюватися у спрямуванні, визначеному національним виховним ідеалом. Досягнення цього ідеалу є метою виховання [Бондар 2012, с. 149-150]. Рухатися до виховного ідеалу необхідно не тільки молоді, а й всьому населенню.

У МД адресанти вдаються до елементів прищеплення патріотизму. Суттю патріотичної тактики є пояснення певних історичних подій і фактів, важливих для зберігання в пам'яті нації, заклик не допустити повторення війн, катастроф, а також прищеплення шанобливого ставлення до загиблих.

Комунікативним ходом аналізованої тактики найчастіше є заклик згадати тих, кого вже немає поруч і хто загинув через різні суспільно-політичні причини: *Одягніться тепліше, згадайте тих, хто тоді так страшно пішов за обрій разом із сонцем, не дочекавшись ясних днів...* (К), де йдеться про тих, хто помер за часів голодомору. Болючим питанням не тільки для екології України, а й для всього світу стала Чорнобильська трагедія, що виникла з багатьох причин та мала страшні наслідки. Пам'ятати, про те, що сталося й не допустити нічого подібного – одна з місій, яку виконує Н. Діденко: *26 квітня – День пам'яті про чорнобильську катастрофу. Якось за мишакою суєтою ми забуваємо про головні речі, про значні події та великих людей, людей, яких також можна зарахувати до небесної української символічної сотні, які рятували нас тоді, у квітні 1986 року власним здоров'ям і власним життям, а безликі пусті люди вилітали у безпечні краї, залишаючи на хвості літаків та поїздів розпорядження виводити дітей на веселі демонстрації та посилати студентів на поля прибирати напівгнилу картоплю. Ми пам'ятаємо все. Головне не забути наших справжніх героїв* (К).

Патріотична тактика розгортається також завдяки поясненню сутності державного свята, напр.: *День Незалежності – це наша гідність, щастя, самодостатність, краса, здобуток особистий та спільний, щоденна*

радість та щоденна тривога за себе та за інших. Особливо за інших. Бо лише коли ми робимо щасливими інших, ми робимо щасливими себе (К);
Завтра українці відзначають День Гідності та Свободи. Без цих цінностей життя не може бути справжнім чи в однієї людини, чи в цілої нації. І щоб ми це зрозуміли, мільйони людей, що вже за нашими спинами і ті, в яких ми тепло й затишно зараз живемо за спинами, дуже старалися і стараються. Совістю, патріотизмом, здоров'ям, переконаннями, моральністю, життям (К). Синоптик наголошує на тому, завдяки яким жертвам українці можуть далі жити й працювати, коли каже про День пам'яті загиблих захисників України, що відзначають 29 серпня. В інформацію про погоду вбудовується головна інформація: *Сьогодні багато подій в Україні розпочалося, відчувається активність осені та нового сезону, але вся ота суєта хай не затулить головне, що треба сьогодні згадати – День пам'яті загиблих захисників України. І хай це мільйон разів пафосно звучить, але саме завдяки їм ми спокійно милуємося і оцим сонцем, і небом, і головне – це вони зберегли нам нашу Гідність (К).*

У висловленні щодо державного свята *У нас сьогодні не просто дата в календарі, там не просто написано – День Незалежності, нам є що святкувати і захищати, чим пишатися, де б хто не був. Національний код сьогодні особливо зрозумілий і відкритий усім українцям у світі (К)* акцентовано на наших здобутках, нашому теперішньому, якого могло й не настати. Також це може бути звичайна констатація дати, яка відома свідомим громадянам, патріотам і навіть не потрібно якось кваліфікувати її: *Ось завтра 21 листопада. Притомним людям не треба пояснювати, який це день (К), або підкреслюється особливість цієї дати: 22 травня – особливий для українців день. День, коли Тарас Григорович Шевченко назавжди оселився в любій нашій Україні. День перепоховання у Каневі (К).*

Громадянський обов'язок та чітку громадянську позицію синоптикиня висловлює напередодні голосування, нагадуючи про відповідальність, чисте сумління, майбутнє нації: *... найближча неділя змусить усіх нас хоча б на*

порозі виборчої дільниці поміркувати про те, що ми завжди голосуємо не за себе теперішніх (бо багато хто каже, що в нього мало життєвого часу, щоб терпіти те і те), а за свободу, гідність і життєвий комфорт прийдешніх поколінь українців. Не варто весь час хаотично смикатися із сумнівним гаслом про нове. Треба хоча б раз в історії пробувати вчитися, розвиватися та довести справу України до людських цивілізаційних норм, щоб не піддаватися на гречку у будь-якій формі, а завжди почувати себе громадянином (К).

*Заклик не допустити страшного, щоб не мати жахливих наслідків, смертей, підірваного здоров'я, реалізується в комунікативному ході, де згадуються події минулої війни: Це якимось так символічно, що у найпрекраснішу пору року ми згадуємо про найстрашніші та найболючіші дні. Щоб ми, перебуваючи у цьому земному раю, цінували його і разом робили все для того, щоб **не допустити** подібного **пекла**, про яке сьогодні згадуємо. І ніколи не забувати і не обезцінити вічне життя наших полеглих героїв вже у цій сучасній війні. Ніколи знову (К); Ці дні наповнені червоними маками і пам'яттю. Як важливо **уникати галасу, фальші, брехні**, бути вдячними всім українцям, хто загинув, і хто вижив, хто страждав і переміг, як важливо зрозуміти, що пам'ять – це не облудні картинки, а міцний мур проти новітньої загрозливої чуми, що загині не дочекалися колись такої прекрасної весни, але їхнім дітям та онукам щовесни оцей пахучий бузок хай завжди нагадує про мільйони тихих героїв. Вічна пам'ять... (К). В останньому прикладі наголошується на тому, що суть свята полягає не в галасі, урочистостях тощо, а в людському ставленні до загинілих, у поміркованості, балансі, елементарній повазі, бо «досконалість чогось пов'язують із перебуванням на межі між протилежними поняттями на шкалі, де й виявляються гармонія, рівновага, баланс» [Селігей, с. 294]. Завершують висловлювання в День пам'яті та примирення, що відзначають 8 травня (у Європі з 2005, а в Україні з 2015 року), метою якого є гідне вшанування подвигу українців, його великого внеску в перемогу в Другій світовій війні,*

гаслом цього дня *Ніколи знову* або словосполученням *Вічна пам'ять*. За допомогою імперативів досягається заклик про недопущення війни чи іншої катастрофи, напр.: *Сьогодні, 9 травня, давайте не забувати про минулі страшні роки і шанувати пам'ять наших полеглих у цій вже сучасній війні. Ніколи цього не можна більше допускати! Ніколи знову* (К).

Наскрізним акордом патріотичної тактики є почуття вдячності тим, хто зробив для нас можливим майбутнє., напр.: *А сьогодні-завтра – пам'ять, спокій, без пафосного крику і з вдячністю до всіх, які боролися й перемогли і які зараз борються і перемогать* (К). Висловлення вдячності може переплітатися з тактикою жалкування: *Завтра нарешті відштовхнемося веслом від слизького мулякого багнистого берега – і на свої тихі води, ясні зорі... Лише так шкода, аж до болю, що не попливуть вже з нами ті, які нам і човна дали, і весла свої навіть повіддавали. Тепер вони лише будуть дивитися на нас «з темних небес, загиблі поети й герої...». Вдячні їм* (К). У пропонованому уривку з прогнозу погоди Наталки Діденко зафіксовано комунікативний хід вдячності, поєднаний із тактикою побажання. Однак тут побажання не зводиться до звичайного зичення щастя-здоров'я, а має патріотичний характер, напр.: *Сьогодні – велике свято, Покрови, і особлива сьогодні вдячність тим, кому не все одно, хто тут житиме після них, якою мовою говоритиме, яких пісень співатиме і в яких квітучих садках дітей колихатиме. Вічна подяка усім, хто колись захищав і захищає нашу любу Україну від зайд, хто не дочекався і хто дочекається, хто вірив і вірить. І нам усім, особливо сьогодні, усвідомлення, завдяки кому ми такі цікаві, розумні, безпечні, ситі, теплі й унікальні. Герої не на плакатах, герої – ті, хто вірять і роблять* (К). Якщо у вище розглянутих комунікативних ходах адресатом є слухач, то в акті подяки адресатами є живі й загиблі герої, наші захисники. Лексичними індикаторами подяки є слова однієї словотвірної парадигми: *подяка, вдячні, вдячність*. Обов'язковий елемент подяки чи то від свого імені, чи то від імені громадян – текст із переліком заслуг того, кому дякують. Він становить основний зміст подяки [Кондратенко, Стрій,

Билінська 2019, с. 123]. Побажальна частина передостаннього речення уривку є неповним реченням з пропущеним словом *бажаю*. Зміст фінальної частини прогнозу погоди може мати патріотичне спрямування: ... *бажаю усім веселих свят, спокійних, усім нам здоров'я, благополуччя, зустрічей із родиною, із близькими і, звичайно ж, переможного миру!* (К); *З Днем Незалежності! Слава Україні!* (К).

Висловлення твердого переконання в подоланні негараздів (*І хай сьогоднішній день перестане нарешті бути предметом спекуляцій дрібних людей, хай згадаються ті справжні й великі, які дивляться з родинних фотографій і не бахваляться помстами і чужим горем, вони просто зробили свою справу. Щоб ми жили і могли насолоджуватися оцією весняною красою. Вони вистояли і ми стоїмо* (К), віра в краще майбутнє не тільки для людей, а й для країни загалом, їхнє гармонійне співіснування (*Стільки думок та емоцій перед цими днями, 23 та 24 серпня, що важко підібрати відповідні слова. Але головне, щоб діти та внуки тих, для кого ці дні байдужі, стали кращими та розумнішими за своїх батьків і щоб їхнє серце билося разом із серцем своєї Батьківщини* (К) втілюють патріотичну тактику Наталки Діденко. У «Метеозалежності» (*З Днем Незалежності!* (М), в ефірі Еспресо TV (... *із прийдеши́м Днем Незалежності!* (Е) досліджувану тактику залучають спорадично.

У комунікативних ходах, зафіксованих у прогнозах погоди на радіохвилі Країна ФМ, зокрема *Завтра – день пам'яті про Великий Голод в Україні. Хто піде до меморіальних місць **пом'янути** мільйони загиблих українців, обов'язково тепло одягайтеся, поєднання вологості та низької температури повітря може провокувати переохолодження і застуди, які зараз, як ніколи, зайві. **І не забудьте, приготуйте** вже сьогодні свічку, щоб поставити у вашому вікні на вічну пам'ять мученикам, що загинули від страшного голоду у прекрасній родючій країні* (К); ***Не забудьте пом'янути** мільйони українських мучеників, жертв Голодомору, **молитвою, свічкою** у вікні, тихою **думкою** про них. Вічна пам'ять...* (К), заклик не тільки згадати,

а й пом'янути, запаливши свічку, помолившись, відвідавши заходи тощо, лунає з уст Н. Діденко як компонент патріотичної тактики.

Досвідчений автор, як зауважує П. Селігей, свідомо використовує усі виражальні мовні засоби для досягнення комунікативної досконалості, [Селігей 2016, с. 341], адже для отримання перлокутивного ефекту він мусить вправно послуговуватися одиницями різних мовних рівнів, що уможливить збагачення змісту тексту будь-якого стилю, а також репрезентує мовну індивідуальність автора. Патріотична тактика реалізується завдяки використанню лексичних маркерів різних частин мови: *гідність, цінність, патріотизм, совість, пам'ять, національний код, Батьківщина, примирення, голодомор, герой, мученик, захисник, молитва, свічка, цінувати, не забувати, згадувати, пом'янути, загиблий, полеглий, ніколи*. Активною дієслівною формою є імперативна.

3.4.5. Тактика гумору

У переліку постулатів ефективної комунікації Дж. Ліча наявний принцип доброзичливого жарту, що є важливою умовою міжособистісної риторики [Leech 1983, с. 149]. Гумор – одна з форм комічного, сутність і форми якого досліджували Б. Дземідок [Дземидок 1974], Г. Кязимов [Кязимов 2004], С. Походня [Походня 1989], В. Самохіна [Самохіна 2007; Самохіна 2010; 2011], Ю. Щурина [Щурина 1997], R. Wyer і J. Collins [Wyer, Collins 1992], S. Vogel [Vogel 1989] та багато ін. Як стилістичний феномен в оригінальній та перекладній літературі його вивчають Р. Колесник [Колесник 2019], О. Кузьмич [Кузьмич 2015], Ю. Савіна [Савіна 2019], виокремлюючи шляхи й прийоми його реалізації. Різні аспекти гумористичної комунікації як дискурсу або його різновиду студіюють вітчизняні та зарубіжні науковці, особливу увагу звертаючи на засоби гумору в політичному дискурсі (А. Дмитрієв [Дмитриев 1998], Л. Жук [Жук 2006], Н. Кондратенко [Кондратенко 2019], В. Самохіна [Самохіна 2007; 2010; 2011], А. Corbeill [Corbeill 1996]).

Гумор може бути лінгвальним та лінгвоситуативним. Розрізняють багато прийомів і засобів створення гумористичного колориту. Основними серед них є такі: полісемія, омонімія, гіпербола, контраст, каламбур, оксиморон, поєднання несумісного, пародіювання, змішування стилів, антитеза, стилізація тощо [Самохіна 2011]. Вони базуються на різних рівнях (фонетичному, лексичному, дискурсивному).

Ми розглядаємо тактику гумору як лінію поведінки синоптика чи журналіста, скеровану на досягнення жартівливого ефекту, як спосіб реалізації комунікативної гумористичної інтенції. Складником комунікативної мети, за Ю. Щуріною, є настанова на гумористичний ефект [Щурина 1997, с. 38].

Гумористичне мовлення як експресивний різновид ґрунтується на комічному сприйманні й відображенні «смішного в житті, характері людини – найчастіше в доброзичливому, жартівливому тоні» [Кузьмич 2015, с. 5]. Такий тон мовлення може супроводжуватися іронією, суть якої полягає в невідповідності між сказаним і прихованим, між змістом і суттю. Цей прийом використовується задля коректної подачі власного ставлення до чогось або когось у метеорологічному дискурсі, ширше – медійному просторі. Наприклад: *Якби ще й до осені примазувалися сумнівні кандидати в її партію типу «дамо +30 градусів у листопаді» чи «прогріємо воду у Дніпрі в кінці жовтня до 25 градусів», чи «змусимо нарциси зацвісти вже сьогодні», то ми б таким кандидатам мінімум покрутили б пальцем біля скроні або просто трималися від них на безпечній дистанції* (К).

Інформаційним приводом для жарту в метеодискурсі є зміна погоди (*Хто реагує на зміну погоди, контрасти атмосферного тиску та температури повітря, настають ваші в лапках дні... Усім знайти альтернативні джерела тепла, наприклад кота* (К), політичні реалії (*Оскільки найближчим часом стійкої сухої погоди не видно, записуємося на майстер-клас до одного українського високого політика – будемо вчитися ходити між крапельками* (К), побут та культура населення (*Тому вже*

готуйте сачки для метеликів, солом'яні капелюхи, захисний крем для носа і для комарів, великі кульки, щоб поприбирати після себе і після **рохкаючих незнайомиців у лісі**, і валер'янку, щоб усіх у суботу спокійно позбирати в машину (К), епідемічна ситуація в країні й пов'язане з нею тривале перебування вдома (*Стежимо за якістю повітря, кількістю заходів на кухню і за новими прогнозами погоди* (К)).

Мовними маніфестантами тактики гумору можуть бути лексичні, граматичні, дискурсивні одиниці. Лексичним маркером у прогнозах погода є росіянізми, напр.: *Зараз навколо, у наших мікрорайонах, стало дуже багато кафе, ресторанів, генделіків, базарчиків, пересувних кав'ярень з казна-якою водою, все, щоб громадяни постійно їли і пили, не відволікаючись на дрібниці. Але дрібниць часом не вистачає. Наприклад, кіосків чи малих книгарень, де можна купити настільний календарик для роботи. Бо в мене, наприклад, усі календарі виявилися **папєредніками**, а на 2020 – немає. Піду, пошукаю. Тим більше, що тепла погода сприяє пошукам* (ФБ).

Неабиякий гумористичний потенціал мають фразеологічні одиниці. Вивчаючи лінгвокогнітивний рівень мовної особистості синоптика, А. Романченко розглядає трансформовані фразеологізми, що стосуються погоди й беруть участь у мовній грі, зокрема *бабине літо, не вішати носа, пхати носа*. Вона зазначає, що фразеотрансформи безпосередньо чи опосередковано пов'язані з метеоумовами, описуваними синоптиком, серед яких продуктивними є ті, до складу яких входить соматизм *ніс*, адже він є свого роду індикатором здоров'я й самопочуття людини [Романченко 2020, с. 40-41]. Один із зафіксованих нами прикладів, де обіграно фразеологічну одиницю *ніс посинів*, відтворює жарт синоптикині щодо похолодання, на яке нарікатиме населення: *Холод не лише триватиме, а й ще більше підсинить наші вечірні та ранкові носи, бо найближчої ночі температура опуститься до +7* (К).

Авторські неологізми як засіб реалізації аналізованої тактики безпосередньо чи опосередковано пов'язані з погодою й утворено лексико-

синтаксичним та морфемним (словоскладання з суфіксацією) способами: *На решті території триватиме суха, проте зубоцокотильна погода – найближчої ночі від 2 тепла до 4 морозу, вдень у п'ятницю 0-6 градусів тепла, лише в Приазов'ї, в Криму, на Волині та Рівненщині трохи веселіше. до +8+12 градусів (К); Дощовий день, коливання атмосферного тиску іноді спонукають людину поринути у розваги вихідного дня не **споглядально-мангальні**, а **лежально-читальні** (К).* Термінологічні вислови, запозичені з неметеорологічної сфери, набувають жартівливого забарвлення. Словосполучення *низький старт* функціонує в легкій атлетиці й стосується спортсменів. У поданому прикладі в ролі легкоатлета виступає циклон, який доволі швидко переміщається: *Циклон з Балкан – вже **на низькому старті** (К).* За допомогою парафрази *гаряча штука* обіграно пряме й переносне значення слова *гарячий*: *Хто скучив за спекою? Повернеться ця **гаряча штука** в Україну з 11 липня (К).* У мовну гру вступають також оніми, зокрема гумористичне висловлювання «розростається» навколо гертоніма Миколай: *Погода зараз в Україні така, що важко вранці відірватися від подушки. Але у всьому є свій плюс. І тому якраз завтра, на Миколая, якщо ви довше полежите на улюбленій подушечці, зітхаючи на хмарний завіконний пейзаж, то зможете відчутти, що під подушкою щось муляє: чи подарунок, чи різочка (Е); Миколай явно приїде на автомобілі, бо на санчатах за такої погоди навряд чи він справиться: буксуватиме на асфальті чи загрузне у багнюці (Е); Схоже, що найближчим часом найпопулярнішим іменем може стати Іхтіандр. Бо така кількість вологи на нас щодня падає з неба, що починаєш боятися, чи не вирости у нас часом хвіст, плавники і зябра (К).*

Гумористичні порівняння створюють особливу жартівливу атмосферу, що межує з іронією: *Температура повітря в Україні впродовж 28-29 листопада, як українське суспільство в питаннях ковіду, хто куди (К); Циклон зі сходу вчепився нас, як вош кожуха. Порівняння хоча й не дуже естетичне, але точне (К).* Компаративами, де агентом порівняння є іменник *кіт*, за спостереженнями А. Романченко та Л. Бугаєнко, посідають особливе

місце в прогнозах погоди Н. Діденко: *Він (антициклон) би й завтра блокував, якби не був таким великим та ледачим, як справжній кіт (ФБ); І тоді нарешті антициклон, як великий кіт, розляжеться на більшості нашої території і лежатиме тут практично весь тиждень (ФБ); Погода наша, як кіт на поворотах за іграшковою мишкою (ФБ)* [Романченко, Бугаєнко 2021, с. 22-23].

Лексичний повтор в різних контекстах, де обігрується одне й те саме слово (одне з них у прямому значенні, інше в переносному), – виконує функцію семантичного перемикування й слугує гумористичним засобом: *Завтра в Києві – знову зима за Рильським: «Білі мухи налетіли, все подвір'я стало біле, не злічити білих мух, що летять, неначе пух. – Галю, Петрику, Кіндрате, Годі, ледарі, вам спати! – І побігли до санчат Галя, Петрик і Кіндрат. Всі з гори летять щодуху, Щоб піймати білу муху, А санчата їм усім Змайстрував старий Максим». Так що зранку усім нам, ледарям, доведеться **ловити білих мух**, бо **зловити таксі**, думаю, завтра вранці буде нереально. Спостерігаємо черговий виток зими (К). Завдяки повтору дієслова *лякати* синоптикиня в жартівливому тоні натякає на поганий стан доріг: *Хотіла сказати, що карпатських доріг шкода, але згадала, що карпатські дороги самі кого хочеш налякають (ФБ).**

Нагромадження однорідних членів речення, що не є семантично й тематично подібними, створює неабиякий гумористичний колорит прогнозу погоди, напр.: *Білбордів взагалі варто уникати – псують **смак, світогляд і шийний відділ хребта** (К); Робіть запаси **терпіння, льоду, вентиляторів**, чистьте кондиціонери, щоб не дихати мікробами, пийте багато води І поспати в обід хвилин 15-20, хоча б на клавіатурі (К).* Серед граматичних засобів вираження комічності актуальні й парантези. Інформація в них не стосується основного змісту базового речення, а передає емоційну характеристику чогось / когось неважливого: *У Києві народний, черговий, вже не знаю, який за ліком, Новий Явдошин рік, чи Новий рік за старим стилем, буде прохолодним. Вночі у столиці або нуль, або й невеликий мінус, а*

завтра вдень +5+8 градусів. Серйозні опади – навряд, хіба дотягне хмарність і трохи дощичку впаде. Але нічого суттєвого. Що ще на наш черговий Новий рік завтра? Починали співати веснянки (**у кого, звичайно, не було ангіни**), зрізали сухі гілки у садках, не тільки для того, щоб дерева краще родили, але й щоб на цих деревах нечиста сила не селилася (К).

Комічне перебільшення як залучуваний прийом у прогнозах погоди спостерігається в таких реченнях: *Вам теж здається, що сьогодні 98 лютого? Весна із зимою б'ються буквально щотижня* (М), де йдеться про те, що ніяк не настане справжня весна; *Але у холодних квартирах є свої плюси – комунальні квитанції можна буде поки що роздивлятися без валер'янки* (К), де об'єктивується висока ціна на комунальні послуги, від якої населенню стає зле. Гіперболізоване висловлювання з гумористичним змістом також наявне в такому уривку прогнозу погоди на телеканалі Еспресо TV: ... *завтра у Києві, можливо, пуховички і знадобляться, адже ... сьогодні у Києві було 33-34 градуси, а завтра +18+20* (Е). Гумористичний прийом контрасту Н. Діденко використовує, кажучи про погоду, температурні показники, сприятливі для активності людей, їхнього нормального фізичного й емоційного самопочуття: *Посувається ближче до нас фронт. За моїми агентурними даними, народ у Польщі зараз масово п'є каву від сонливості та сумування, але каже, що третя чашка ще не дуже допомагає. Проте у Варшаві вже увімкнене опалення у квартирах. Щастить людям. Варшава – перемога, Київ – зрада* (К), де опозитивна прагматична пара, узята зі сфери суспільно-політичного дискурсу, означає «добре – погано» в жартівливому плані. Так само на контрасті (*красивий – розумний*) побудовано висловлювання, у якому йдеться про одну з частин України, що за метеорологічною специфікою збігається з іншими її частинами, напр.: *Центральна частина, як завжди, не знає, чи вона з красивими, чи з розумними, тобто на Вінниччині пройде дощ ... можливо, дощ у районі Кропивницького, до вечора дотягне до Черкащини-Полтавщини, а на Дніпропетровщині буде сухо* (Е).

Нерідко Наталка Діденко жартома говорить і про те, що синоптикам потрібно переховуватися від людей, коли тривалий час прогнозують складні погодні умови: *Якщо ви побачите дивну людину у масці, темних окулярах, шапці на лоба, із піднятим коміром, яка скрадається в куцах і обережно-нервово озирвається на всі боки – це, скоріше за все, буде якийсь синоптик (К); З такою найближчою синоптичною ситуацією пора вже синоптику тікати в еміграцію, але оскільки карантин і далеко не втечеш, то доведеться закидати торбинку за плечі, брать хлібину, цибулину, сир брі ... сало, сухарики, цукерки «Sweet drop» рошенівські, чебрецевий чай у термос, парочку любимох книжок, перуку, маску, кота Апельмона – і в якусь покинуту хату на високогір'ї Карпат (К).*

У прямому ефірі нерідко трапляються ситуації, коли без гумору ніяк. Висловлювання Н. Діденко ... *поки що магнітна діаграма десь в дорозі, якщо дожене – добре, якщо ні – повірте мені на слово, завтра ... магнітна ситуація спокійна (Е)* ілюструє випадок, коли на екрані не встигли показати діаграму, а синоптиkinя вже перейшла до наступної частини програми, коли йдеться про магнітне поле Землі, а зображення відсутнє.

Як бачимо, гумористичний ефект може бути позитивним і негативним. У метеодискурсі в основі розглядуваної комунікативної інтенції, утілюваної в тактиці гумору, перебуває бажання не лише підбадьорити, розважити адресатів, але й спонукати їх оцінити якусь життєву ситуацію, суспільне буття. Виникнення ж гумористичного ефекту передусім залежить від комунікативної інтенції синоптика / журналіста та позалінгвальних чинників. Активними прийомами вираження гумористичної інтенції є використання фразеологізмів, гіпербол, неологізмів, іронічних порівнянь.

Висновки до розділу 3

Український метеодискурс, розглянутий на матеріалі прогнозів погоди п'яти українських радіостанцій й телеканалів, схарактеризовано в прагмалінгвістичному аспекті, завдяки чому сформовано його комунікативну мережу. Її основу становить комплекс комунікативних стратегій, утілюваних за допомогою комунікативних тактик.

Стратегійну мережу опрацьованого дискурсу репрезентують інформувальна, регулювальна та самопрезентувальна стратегії. Комунікативною інтенцією інформувальної стратегії є висвітлення стану й перспектив щодо погодних умов в країні чи за кордоном. Стратегія реалізується завдяки комунікативним тактикам власне інформування, аргументації та пояснення, що функціують у взаємодії, реалізуючи глобальну комунікативну інтенцію метеодискурсу. Розгортанню стратегії зазвичай передуює вступ у формі запитання, народних прикмет. Інфооблок прогнозу погоди охоплює відомості щодо температури й опадів на певній території України. Для аргументування залучають кількісні дані, репрезентують причиново-наслідкові зв'язки, використовують наочні порівняння та на телебаченні демонструють синоптичні карти, діаграми тощо. Пояснення адресанта орієнтує адресата в галузі метеорології стосовно термінології, сутності синоптичних процесів, їхнього взаємозв'язку.

У центрі регулювальної комунікативної стратегії – прагнення синоптика / журналіста скорегувати поведінку людини відповідно до погодних умов. Вона втілюється завдяки тактикам поради, привертання уваги до екологічної проблематики та забезпечення від негативних наслідків погодних явищ. Пораду потрактовано як потужну сугестогенну комунікативну тактику. Регулювальну інтенцію втілюють також тактики привертання уваги до екопроблематики та забезпечення від негативних наслідків негоди, скеровані вплинути на вчинки і дії громадян для збереження екосистеми Землі та здоров'я людини.

З огляду на фундаментальну потребу особистості мати власний імідж, змогу виражати особистісні вподобання, ціннісні життєві пріоритети важливою для синоптика / журналіста є самопрезентація. Стратегія самопрезентації з її тактиками соціальної етикетизації, інтелектуалізації, популяризації української духовної культури, патріотизму й гумору виражає ідіосинкратичні параметри особистості. Завдяки цій стратегії маніфестовано особистісну диспозицію синоптика / журналіста в аспекті їхньої системи цінностей, переконань і дотримання соціальних норм. Соціальна етикетизація втілюється у вітальних, привітальних і побажальних формулах. Серед оптативних висловлень вирізняє побажання, пов'язані з уславленням святих, бажанням гарного дня й чудової погоди, а також патріотичні й побутові побажання. Звернено увагу, що вітання, привітання й побажання в прогнозі погоди репрезентують національний менталітет українців.

Як інтегрувальний етнічний елемент потрактовано тактику популяризації української духовної культури, переважно представлену в ефірі радіо Країна FM та Еспресо TV та зрідка в ефірі ICTV і 1 + 1. Тактику інтелектуалізації залучено задля репрезентації ерудованості, орієнтування у сфері культури й літературі та обізнаності з творчими надбаннями українського народу. Близькою за інтенційною програмою до згаданих тактик є патріотична тактика з її меморіальною функцією, вдало реалізована Наталкою Діденко. Тактику гумору схарактеризовано як лінію поведінки адресанта, скеровану на досягнення жартівливого ефекту, як спосіб реалізації комунікативної гумористичної інтенції.

Основні положення розділу висвітлено в публікації авторки: [Кулібаба 2020 е].

ВИСНОВКИ

Прогностичний мегадискурс, що містить скеровану в майбутнє інформацію стосовно суспільного й природного розвитку, охоплює пророцький, футурологічний, метеорологічний та дискурс гороскопів. На особливе місце заслуговує метеодискурс. Основними ознаками метеорологічного дискурсу є його глобалістське спрямування, що пов'язане з екопроблематикою всього суспільства, а також зорієнтованість на адресата (слухача / читача), наукове обґрунтування прогнозів погоди, наявність рис наукового, художнього, публіцистичного стилів, одностематичність та малоформатність, комплекс виконуваних функцій (інформативна, оцінна, впливова). *Метеорологічний дискурс* потрактовано як інституційний тип комунікації, у якому функціують переважно монотематичні малоформатні усні чи писемні тексти прогностичного характеру щодо майбутніх погодних умов, котрі організовані відповідним чином, характеризуються певними семантико-структурними параметрами й передбачають комунікативну взаємодію синоптика / журналіста й читача / слухача.

Метеодискурс у жанрі прогнозу погоди в усіх залучених для аналізу засобах масової інформації має спільну мету – подати відомості щодо синоптичної ситуації передусім в Україні та поза нею на поточний день або на наступну добу чи найближчі дні. Відмінності, що спостерігаються в радіо- й телеєфірі, зумовлені способом подачі цих відомостей. У більшості випадків прогноз погоди розпочинається з привітання або своєрідного зачину («Прогноз погоди з Наталкою Діденко», Країна FM; «Погода», Еспресо TV; «Миколина погода», ICTV; «Метеозалежність», 1+1). Вступна частина відсутня в прогнозі погоди лише в ефірі Авторадіо.

Структура основної частини в різних засобах масової комунікації не однакова: відсутня послідовність інформації за частинами України на Авторадіо та Країні FM; характеризується стандартною послідовністю репрезентації матеріалу Еспресо TV, ICTV; подача ж синоптичної ситуації

на 1+1 має стандартну форму лише щодо складників основної частини, а не послідовності прогнозування за територіями. У цілому згадана стандартність не сприймається як штамп, вона зумовлена розробленим алгоритмом репрезентації погодних умов і намаганням вирізнитися способом представлення інформації в межах прогнозу погоди.

Польове моделювання уможливило вирізнення й утворення специфічного конструкту – лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» як семантичного ядра українського метеодискурсу. Лексичні одиниці прогнозів погоди – жанру аналізованого дискурсу – потрактовано як внутрішньо семантичні елементи. Їх об'єднано в лексико-семантичні групи, що становлять ядро (мікрополя «Вода в атмосфері», «Повітряні течії в атмосфері», «Тепловий режим атмосфери»), центр (мікрополе часу) та периферію (мікрополе одягу та взуття) метеорологічного дискурсу.

У межах мікрополів лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія» згруповано лексеми, об'єднані спільним значенням, що відбивають поняттєву, денотативну або функційну схожість позначуваних об'єктів. До ядра досліджуваного поля зараховано лексеми, охоплювані мікрополями «Вода в атмосфері», «Повітря», «Тепловий режим атмосфери». Ядрові конститuentи в концентрованому вигляді виражають базові поняття, що позначають стан погоди й природні явища, навколо яких семантично та функційно об'єднуються репрезентанти центру поля. Мікрополе «Вода в атмосфері» репрезентовано лексико-семантичними групами «Вологість повітря», «Атмосферні опади» та «Атмосферні явища».

Мікрополе «Повітряні течії в атмосфері» утворюють дві лексико-семантичних групи: «Горизонтальні повітряні течії» і «Кругові повітряні течії». Для першої групи актуальною є сема 'вітер', а другу групу формують семема із семою 'вихор'. Окрему групу організовують власні назви явищ природи. Мікрополе «Тепловий режим атмосфери» із семантикою термічного стану повітря охоплює чотири лексико-граматичних групи «Температура» за частиномовною належністю (іменник, дієслово, прикметник, прислівник).

Центральні конституенти українського метеодискурсу (номени мікрополів «Час», «Оніми» з лексико-семантичними групами «Топоніми» й «Геортоніми») указують на темпорально-локативні характеристики погодних умов. Використовувані в прогнозах погоди топоніми конкретизують інформацію, уточнюючи регіон, регулюючи поведінку їхніх мешканців або тих, хто перебуває на зазначеній у прогнозі погоди території, а лексеми із темпоральними семами номінують час.

Мікрополе «Одяг та взуття» потрактовано як периферійний конститuent аналізованого дискурсу, специфіка якого полягає в опосередкованому зв'язку з погодними умовами та прогнозом погоди, а також у тому, що його периферійність дає змогу йому функціювати як ядро іншої дискурсивної практики.

Розглянутий на матеріалі прогнозів погоди п'яти українських радіостанцій й телеканалів український метеодискурс схарактеризовано в прагмалінгвістичному аспекті, завдяки чому сформовано його комунікативну мережу. Її основу становить комплекс комунікативних стратегій, реалізованих за допомогою низки комунікативних тактик.

Стратегійну мережу опрацьованого дискурсу репрезентують інформувальна, регулювальна та самопрезентувальна стратегії. Комунікативну інтенцію інформувальної стратегії скеровано на висвітлення стану погодних умов в країні чи за кордоном та його перспектив. Інформувальна стратегія реалізується завдяки комунікативним тактикам власне інформування, аргументації та пояснення, що функціують у взаємодії, реалізуючи глобальну комунікативну інтенцію метеодискурсу. Розгортанню вказаної стратегії зазвичай передує вступ у формі запитання чи народних прикмет. Інформаційний облок прогнозу погоди охоплює відомості стосовно температури й опадів на певній території України. Для аргументування залучають кількісні дані, репрезентують причиново-наслідкові зв'язки, використовують порівняння та демонструють синоптичні карти, діаграми тощо. Пояснення адресанта орієнтує адресата в галузі

метеорології щодо термінної лексики, сутності метеопроцесів, їхнього взаємозв'язку.

У центрі регулювальної комунікативної стратегії – прагнення адресанта скорегувати поведінку громадян відповідно до погодних умов. Вона втілюється завдяки тактиці поради, яку потрактовано як потужну сугестогенну комунікативну тактику. Більшість порад і закликів у прогнозах погоди стосується збереження життя й здоров'я людини, що скеровує її стосовно відповідного одягу та взуття для певної погоди, місця перебування за нетипових погодних умов громадян і паркування транспорту. Частина їх апелює до людей як членів суспільства та частини природи. Регулювальну інтенцію репрезентують також тактики привертання уваги до екопроблематики та забезпечення від негативних наслідків негоди, скеровані вплинути на вчинки і дії громадян для збереження екосистеми Землі та здоров'я людини.

З огляду на фундаментальну потребу особистості мати власний імідж, необхідність виражати особистісні вподобання, ціннісні життєві пріоритети важливою для адресанта є самопрезентація. Стратегія самопрезентації з її тактиками соціальної етикетизації, інтелектуалізації, популяризації української духовної культури, патріотизму й гумору виражає ідіосинкратичні параметри особистості. Завдяки цій стратегії маніфестовано особистісну диспозицію синоптика / журналіста в аспекті їхньої системи цінностей, переконань і дотримання соціальних норм.

Соціальна етикетизація втілюється у вітальних, привітальних і побажальних формулах, які найширше представлено в прогнозах погоди, створених та озвучених Наталкою Діденко. У межах оптативних висловлень вирізнено побажання, пов'язані з уславленням святих, бажанням гарного дня й чудової погоди, а також патріотичні й побутові побажання. Звернено увагу, що тактики соціальної етикетизації (вітання, привітання й побажання) в прогнозі погоди репрезентують національний менталітет українців, можуть перетинатися й доповнювати одне одного.

Інтегровальним етнічним елементом слугує комунікативна тактика популяризації української духовної культури, представлена здебільшого в ефірі радіостанції Країна FM і телеканалу Еспресо TV та меншою мірою в ефірі ICTV й 1 + 1. Тактику інтелектуалізації залучено в межах стратегії самопрезентації з метою демонстрації орієнтування автора у сфері культури й літературі, обізнаності з нематеріальними надбаннями українського народу. Близькою за інтенційною програмою до згаданих тактик є патріотична тактика з її меморіальною функцією, успішно реалізована Наталкою Діденко. Тактику гумору схарактеризовано як лінію поведінки адресанта, скеровану на досягнення жартівливого ефекту, як спосіб реалізації комунікативної гумористичної інтенції.

З огляду на сутність і затребуваність регулювальної та самопрезентувальної комунікативних стратегій можемо резюмувати, що український метеодискурс просякнутий загальнолюдськими цінностями: патріотизмом, пропагуванням й підтриманням традицій українського народу, закликами до збереження екології, прищепленням любові до людей тощо.

Перспективи дослідження вбачаємо в удосконаленні теоретичних засад аналізу метеорологічного дискурсу, розширенні й урізноманітненні джерельної бази та фактичного матеріалу, встановленні специфіки лінгвоіндивідуалізації синоптика як професійної мовної особистості, що уможливить її різноаспектну параметризацію в межах прогностичного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адмони В. Г. Полевая природа частей речи. *Вопросы теории частей речи*. Ленинград : Наука, 1968. С. 98-106.
2. Адмони В. Г. Уровни языка или сферы языка? Порядок слов как результат взаимодействия различных уровней. *Уровни языка и их взаимодействие*. Москва : Наука, 1967. С. 239-245.
3. Анисимова Н. В. Прагматика метеорологического текста. *Русская культура нового столетия: Проблемы изучения, сохранения и использования историко-культурного наследия*. Вологда : Книжное наследие, 2007. С. 814-817.
4. Асеева И. А., Алексенко А. И. Становление прогностики как междисциплинарной науки о будущем. *Известия ЮЗГУ. Серия Экономика. Социология. Менеджмент*. 2013. № 1. С. 256-260.
5. Баландіна Н. Ф. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті : монографія. Київ : АСМІ, 2002. 332 с.
6. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
7. Башарина А. К. Понятие «семантическое поле». *Вестник ЯГУ*. Якутск, 2007. Т. 4. № 1. С. 93–96.
8. Бейм В. В. Темпоральная характеристика текстов гороскопов в немецком языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Архангельск, 2018. 26 с.
9. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва : Прогресс, 1974. 447 с.
10. Березович Е. Л. К этнолингвистической интерпретации семантических полей. *Вопросы языкознания*. 2004. № 6. С. 3-24.
11. Бігунова Н. О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 580 с.
12. Бисималиева М. К. О понятия «текст» и «дискурс». *Филологические науки*. 1999. № 2. С. 78–85.

13. Близнюк К. Р. Лексико-семантичне поле «Патріотизм» в українській, англійській і польській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Вінниця, 2019. 263 с.

14. Бобошко Т. М. Комунікативні стратегії і тактики в оцінних висловленнях адресата. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2013. С. 51-58.

15. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 476 с.

16. Бондар О. І. Мовний патріотизм як складник українського національного виховного ідеалу. *Мова: структура, суспільство, культура*. Одеса : Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, 2012. 230 с.

17. Бондар О. І. Лексикологія. *Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія* : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 368 с.

18. Бондар О. І. Відображення в темпоральній лексиці слов'янських мов розвитку уявлень стародавніх слов'ян про час. *Мова: структура, суспільство, культура*. Одеса : Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2012. С. 165-170.

19. Бондар О. І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові: Система засобів вираження : монографія. Одеса : Астропринт, 1996. 192 с.

20. Бондар О. І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові: Функціонально-ономасіологічний аспект : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Одеса, 1997. 369 с.

21. Бондарко А. В. О взаимодействии языковых уровней в рамках функционально-семантической категории. *Уровни языка и их*

взаимодействие : тезисы научной конференции. Москва : МГПИИЯ, 1967. С. 32-35.

22. Бондарчук Н. І. Семантичний простір онлайн-нарративу про погодні новини (на матеріалі британських електронних газет 2014-2017 рр.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2018. 245 с.

23. Бондарчук Н. І. Системні відношення лексики номінативної сфери «Погода» в онлайн-нарративі про погодні новини (на матеріалі британських електронних газет). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2018. № 10. С. 22-25.

24. Бочарова І. В. Геортоніми як темпоральні синтаксеми. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2011. Вип. 3. С. 3-9.

25. Бочарова І. В., Червінська М. М. Геортоніми-мультитемпори як база утворення партитивних геортонімів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. 2015. Вип. 12. С. 10-17.

26. Боярова Л. Г. Лінгвістичний аспект глобалізації. *Лінгвістичні дослідження*. 2015. Вип. 40. С. 138-144.

27. Булик-Верхола С. З., Наконечна Г. В., Теглівець Ю. В. Основи термінознавства : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 160 с.

28. Буяр І. Інвертаризація лексико-семантичної групи іменників оцінки в англійській мові. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 10. С. 29-31.

29. Валеева Л. В. Лингвопрагматические основания семантики мифемы в прогностическом тексте. *Мова*. 2013. № 20. С. 149-153.

30. Васянович О. Народна метеорологічна термінологія поліщуків (матеріали до «Словника традиційної нематеріальної культури Правобережного Полісся»). *Народознавчі зошити*. 2020. № 1 (154). С. 923-944.

31. Васянович О. О. Україна, держава: метеорологія. *Енциклопедія історії України : Україна – Українці*. Кн. 1. Київ : Наук. думка, 2018. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=1.%205.%202 (дата звернення: 10.11.2019).

32. Вдовиченко Н. В. Вербально-когнітивна мережа «Одяг» (експериментальне дослідження на матеріалі російської мови). *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах*: матеріали X Міжнародної наук. конф. Дніпро : Ліра, 2021. С. 24-27.

33. Вдовиченко Н. В. Опозиційне зіставлення семантики слів на позначення назв одягу (на матеріалі російської мови та експериментального дослідження). *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах*: матеріали IX Міжнародної наук. конф. Дніпро : Ліра, 2019. С. 25-27.

34. Веселовский А. Н. Психологический параллелизм и его формы в отражениях поэтического стиля. *Историческая поэтика*. Москва : Высш. шк., 1989. С. 101-155.

35. Вербич С. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник національної академії наук України*. 2008. № 5. С. 54-60.

36. Веремчук Е. О. Лексико-семантичне поле SPASE / КОСМОС в англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 217 с.

37. Вэй У. Времена года в русской языковой картине мира (на фоне китайского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Санкт-Петербург, 2013. 24 с.

38. Висоцька Г. В., Коробська Н. В. Порівняльний аналіз семантичних та морфологічних характеристик синоптичної лексики в сучасній англійській та українській мовах. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2016. Т. 1. № 5. С. 51-55.

39. Воропай О. Звичаї нашого народу. Мюнхен : Українське видавництво, 1958. Т. 1. 455 с.; 1966. Т. 2. 447 с.
40. Врублевська О. О., Катеруша Г. П., Гончарова Л. Д. Кліматологія : підручник. Одеса : Екологія, 2013. 344 с.
41. Всемирная метеорологическая организация. URL: public.wmo.int (дата звертання: 10.01.2021).
42. Герд А. С. Основы научно-технической лексикографии. Москва : Изд-во Ленинградского ун-та, 1986. 70 с.
43. Гешко Н. Лексико-семантичне поле як системно-структурне утворення та методи його дослідження. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2014. № 2 (2). С. 73-78.
44. Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. Лингвистические основы учения о терминах : учеб. пособие для филол. спец. вузов. Москва : Высш. шк., 1987. 104 с.
45. Гороф'янюк І. Метеорологічна лексика подільського говору: структурна організація та лексична мотивація. *Волинь – Житомир*. 2017. Вип. 28. С. 23-28.
46. Громко Т. Лексика та фразеологія на позначення грому в українських говірках Кіровоградщини. *Наукові записки.. Серія: Філологія*. Вип. 146. С. 354-358.
47. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания. Москва : Наука, 1977. 248 с.
48. Данильчук І. Г. Функціонально-семантичне поле посесивності в сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 1995. 245 с.
49. Дворянкін В., Онищенко Ю. Номінація атмосферних опадів у говірці села Більманка Куйбишевського району Запорізької області. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського*. 2015. Вип. 21. С. 12-18.

50. Дейк Т. ван. Язык. Познание. Коммуникация. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
51. Дземидок Б. О комическом. Москва : Прогресс, 1974. 110 с.
52. Дмитриев А. В. Социология политического юмора: очерки. Москва : РОССПЭН, 1998. 332 с.
53. Домбровская М. В. Концепт «дождь» как компонент национальной картины мира: на материале французского и русского языков : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Новосибирск, 2006. 307 с.
54. Дондокова Б. Б. Социально-философские основания футурологического знания : автореф. дис ... канд. филос. наук : 09.00.11. Санкт-Петербург, 2014. 21 с.
55. Екологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за загальною ред. О. Є. Пахомова. Харків : Фоліо, 2014. 666 с.
56. Єрмоленко С. С. Граматика геортонімів у текстах календарних паремій. *Studia Linguistica*. 2010. Вип. 4. С. 39-46.
57. Епифанов В. С., Кулешова А. В. Семиотическая организация французских прогностических текстов. *Романские языки. Филологический аспект*. 2016. № 9 (17). URL : <https://scipress.ru/philology/articles/semioticheskaya-organizatsiya-frantsuzskikh-prognosticheskikh-tekstov.html> (дата звернення: 27.02.2021).
58. Желяскова В. В. Геортоніми в сучасній українській мові: семіотичний ракурс студіювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 36. С. 180-184.
59. Жовнір М. Функціонування етикетних формул вітання і прощання в жанрі світської бесіди. *Філологічні науки*. 2012. Вип. 10. С. 90-97.
60. Жук Л. Я. Ефективність функціонування стилістичних засобів у політичному дискурсі (на матеріалі інавгураційної промови Дж. Буша). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2006. № 726. С. 91-95.

61. Журавлева Т. А. Особенности терминологической номинации. Донецк : Донбасс, 1998. 252 с.
62. Завальська Л. В. Комунікативна стратегія аргументації в українському політичному дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. Спецвипуск. 2017. С. 66-69.
63. Завальська Л. В. Комунікативна тактика інтеграції влади з народом як реалізація кооперативної стратегії в політичних ток-шоу. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 50. С. 52-56.
64. Заверющенко М. П. Аналітичні номінації в українській метеорологічній термінології (семантика та структура). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 74. С. 159-163.
65. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови. Київ : Вища шк., 1991 а. 80 с.
66. Загнітко А. П. Центр і периферія функціональної морфології. *Мовознавство*. 1991 б. № 2. С. 54-60.
67. Задорожна О. М. Концепт «час» в українській поетичній мові. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 180 с.
68. Іщенко Л. Р. Лексико-семантична підгрупа 'дощ' центральноподільських говірок (на діалектному матеріалі села Бушинка Тиврівського району Вінницької області). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2011. Вип. 7. С. 314-317.
69. Иванов К. И., Супрун-Белевич Л. Р. Радуга в языковой картине мира славян. *Контрастивные исследования языков и культур* : материалы III Междунар. науч. конф. Минск : МГЛУ, 2018. Ч. 1. С. 117-122.
70. Искандаров А. Г. Метеорологическая лексика башкирского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Уфа, 2009. 24 с.

71. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики в русской речи. Изд. пятое. Москва : Издательство ЛКИ, 2008. 288 с.
72. Каверина О. Н. Семантическое поле «Погода» в современном английском языке (на материале существительных) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1992. 16 с.
73. Калько М. Категорія аспектуальності як польова структура. *Мовознавчий вісник*. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2010. Вип. 10. С. 217-221.
74. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : навч. посіб. Київ : НМК ВО, 1992. 400 с.
75. Карасик В. И. О категориях дискурса. *Языковая личность: социолингвистический и эмотивный аспекты*. Волгоград : Перемена, 1998. С. 185–196.
76. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : монография. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
77. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография. Москва : Наука, 1976. 357 с.
78. Карпенко М. Словотвір англomовних сайтонімів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер.: Мовознавство*. 2017. № 1 (27). С. 141-146.
79. Карпенко М. Ю. Структурна класифікація сайтонімів. *Записки з ономастики*. Одеса, 2013. Вип. 16. С. 60-72.
80. Карпенко М. Ю. Типи комбінованої мотивації сайтонімів. *Записки з ономастики*. Одеса, 2015. Вип. 18. С. 260-273.
81. Карпенко М. Функції сайтонімів. *Слов'янський збірник*. 2014. № 18. С. 347-352.
82. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2010. 158 с.
83. Карпенко Ю. А. О гидронимах Днепр, Днестр, Турунчук. *Русское языкознание*. Київ : Вища шк., 1982. Вып. 4. С. 11-14.

84. Карпенко Ю. Топоніміка і її місце в лексичному складі мови (Лекція). Чернівці, 1962. 23 с. URL : http://karpenko.in.ua/wp-content/uploads/2013/02/Misce_toponimichnih.pdf (дата звернення: 12.06.2020).
85. Карпенко Ю. О. Українська гіпотеза. *Мовознавство*. 1993. № 5. С. 3-8.
86. Касьянова В. М. Русская метеорологическая лексика (история и функционирование) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1984. 16 с.
87. Кашкин В. Б. Сопоставительные исследования дискурса. *Концептуальное пространство языка*. Тамбов : Изд-во ТГУ, 2005. С. 337-353.
88. Книга А. В. Денотативная общность и национальная специфика семантики слова (на материале наименований явлений природы в русском и английском языках) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Воронеж, 2015. 195 с.
89. Князева А. А. Англоязычные прогностические тексты: структура, семантика, прагматика : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 . Самара, 2011. 24 с. URL: <http://cheloveknauka.com/angloyazychnye-prognosticheskie-teksty> (дата звернення: 17.12.2019).
90. Князева А. А. Футурологические тексты как вид прогностических текстов. *Молодой ученый*. 2009. № 2 (2). С. 151-155. URL : <https://moluch.ru/archive/2/105/> (дата звернення: 09.08.2021).
91. Кобрін В. М., Вамбаль В. В., Клеєвська В. Л., Яковлев Л. Б. Метеорологія та кліматологія : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіа. ін-т», 2006. 82 с.
92. Ковалевська Т. Ю. Актуальні технології створення сугестивності в медійних дискурсах. *Міжкультурна комунікація: проблеми та перспективи*. Одеса; Тирасполь : Поліграфіст, 2012. С. 194-200.

93. Ковалевська Т. Ю. Практична лексикографія: матеріали та практичні завдання для студентів другого курсу спеціальності «Прикладна лінгвістика». Одеса : Астропринт, 2004. 64 с.

94. Ковалевська Т. Ю. Психосемантика комунікативної гармонійності. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2003. Вип. 12. С. 360-369.

95. Коваленко Ю. Л. Метеорологія і кліматологія : конспект лекцій (для студентів 1 курсу денної та заочної форм навчання за спеціальностями 101 – Екологія та 183 – Технології захисту навколишнього середовища). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 65 с.

96. Ковальова Н. О. Пори року в українських народних віруваннях : навч. посіб. Макіївка : ДонНАБА, 2005. 110 с.

97. Ковальчук О. В. Українське народознавство. Книга для вчителя. Київ : Освіта, 1994. 176 с.

98. Колесник Р. С. Відтворення комічного в художньому перекладі (на матеріалі перекладів творів німецькомовних авторів ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2011. 259 с.

99. Коломієць О. М. Семантико-синтаксична реконструкція газетних синоптичних текстів (на матеріалі англійської, німецької, польської та української мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2017. 253 с.

100. Коломієць О. М. Реконструкція образно-стилістичних елементів газетних синоптичних текстів на основі взаємодії словникового та контекстуального значень (на матеріалі англійської, німецької, польської та української мов). *Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 123-129.

101. Колосніченко М. В., Процик К. Л. Мода і одяг. Основи проектування та виробництва одягу : навч. посіб. Київ : КНУТД, 2011. 238 с.

102. Кондратенко Н. В. Гумор в українському політичному дискурсі. *Культура слова*. 2019. № 91. С. 112-121.

103. Кондратенко Н., Стрій Л., Билінська О. Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів : монографія / за ред. Н. В. Кондратенко. Одеса : Астропринт, 2019. 236 с.
104. Кондратенко М. Лексика народної метеорології. Опыт сравнительного анализа славянских и немецких наименований природных явлений. München : Verlag Otto Sagner, 2000. 120 с.
105. Кондратенко М. М. Сравнения и метафоры в славянской диалектной метеорологической лексике. *Лексический атлас русских народных говоров (Материалы и исследования)*. СПб. : ИЛИ РАН, 1994. С. 100-103.
106. Консевич Л. М., Адаменко Я. О. Конспект лекцій з курсу «Метеорологія і кліматологія». Івано-Франківськ : Факел, 2002. 107 с.
107. Коробко Т. О. Подійно-темпоральна семантика назв релігійних свят. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. Вип. 26 (1). С. 35-37.
108. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник. Київ : Академія, 2008. 368 с.
109. Кравець Л. Метафора та метонімія – два центри тропеїчної системи. *Культура слова*. 2000. № 55-56. С. 30-36. URL : <http://kulturamovu.univ.kiev.ua/KM/pdfs> (дата звернення: 21.05.2020).
110. Красноплахтич А. «Ірма», «Харві», «Катріна»: як урагани отримують свої імена. URL : <https://ukrnews.com//ua/news/519784-irma-kharvi-katrina-uak-uragany-otrymuyut-svoi-imena> (дата звернення: 12.05.2020).
111. Кузьмич О. Я. Мовні засоби творення комічного в українській прозі кінця ХХ століття – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2015. 20 с.
112. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине ХХ века. *Язык и наука конца 20 века*. Москва, 1995. С. 144-238.
113. Кулібаба М. О. Власні назви циклонів й антициклонів: синтаксичні моделі та функціонування. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : ПолиПринт, 2020 а. Вип. 27. С. 65-72.

114. Кулібаба М. О. Геортоніми як хронологічні маркери прогнозу погоди. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. Київ : Гельветика, 2020 б. Т. 31 (70). № 4. Ч. 1. С. 71-75.
115. Кулібаба М. О. Історія та реалії вивчення метеодискурсу. *Одеська лінгвістична школа: класичне і новітнє* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2019 а. С. 320-325.
116. Кулібаба М. О. Конституенти лексико-семантичного поля «Синоптична метеорологія»: лексикографічний аспект. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : ПолиПринт, 2019 б. Т. 1. С. 44-51.
117. Кулібаба М. О. Лексикографічна та функційна специфіка лексико-семантичної групи «Кругові повітряні течії». *Таврійські філологічні наукові читання* : збірник тез. Київ, 2020 в. С. 30-34.
118. Кулібаба М. О. Лексико-семантична група «Горизонтальні повітряні течії»: складники та їхнє функціонування. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2020 г. Вип. 13. Т. 1. С. 62-67.
119. Кулібаба М. О. Метеорологічний дискурс у контексті глобалізації та його різновиди. *Сучасний вимір філологічних наук* : збірник тез. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2020 г. С. 81-85.
120. Кулібаба М. О. Метеодискурс у структурі прогностичного дискурсу. *Одеська лінгвістична школа: кола інтерпретацій* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2020 д. С. 434-440.
121. Кулібаба М. О. Назви одягу та взуття як периферійний складник метеодискурсу. *Одеська лінгвістична школа: траєкторія досліджень* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2021. С. 41-47.
122. Кулібаба М. О. Порада як сугестивний складник українського метеодискурсу. *World Science Warsaw*. 2020 е. Вип. 2 (54). С. 39-44.
123. Культура і побут населення України : навч. посіб. / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін. Київ : Либідь, 1993. 288 с.

124. Куренкова Т. Н. Лексико-семантическое поле и другие поля в современной лингвистике. *Вестник СибГАУ имени академика М. Ф. Решетнева*. Красноярск : Город, 2006. Вып. 4 (11). С. 173–178.
125. Кязимов Г. Теория комического. Проблема языковых средств и языковых приемов. Баку : Асполиграф, 2004. 266 с.
126. Лабінська Г. Топоніміка : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 274 с.
127. Лавренова О. А. Параметры выявления национальной специфики одноименных лексико-семантических полей: на материале русского и английского лексико-семантических полей «Атмосферные осадки» : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Воронеж, 2010. 185 с.
128. Лазарева М. А. Сопоставительный анализ метеорологической лексики английского и русского языков : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Москва, 2000. 199 с.
129. Лапій М. М. Психологічний пейзаж у прозі Івана Франка : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Львів, 2016. 232 с.
130. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике. Черновцы : Рута, 2004. 190 с.
131. Левицкий В. В. Типы лексических микросистем и критерии их различия. *Филологические науки*. Москва : Высш. шк., 1988. № 5. С. 66–73.
132. Левко О. В., Докучаєва К. М. Лексико-семантичне поле «Природні явища» в давньогрецькій мові. *Studia linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 199-203.
133. Лексика українських мас-медіа : монографія / за ред. Марини Навальної. Переяслав-Хмельницький : Вид-во КСВ, 2019. 212 с.
134. Львова Н. Л., Дегтяренко А. Є. Іллокутивний характер лексичних стилістичних засобів у дискурсі прогнозів погоди. *Нова філологія*. 2012. Вип. 54. С. 176-179.
135. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва : Гнозис, 2003. 280 с.

136. Малюга А. Ф. Найменування явищ природи у зіставному аспекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Донецьк, 2010. 21 с.
137. Марчук Л. М., Копусь О. А., Попович А. С. Основи термінознавства : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : ПП Бубницький О. А., 2011. 224 с.
138. Мельник О. О. М. Фарадей, Д. Максвелл та історія теорії електромагнітного поля. *Енергозабезпечення технологічних процесів*. 2017. URL : elar.tsatu.edu.ua/bitstream/123456789/5134/1/9.--tez-Melitopol-2017-64-66.pdf (дата звернення: 18.12.2018).
139. Метеотести в аспекті дискурсивного аналізу «прогнозу погоди». URL : <https://studentmanuscript.com.ua/a385629-meteoteksti-aspekti-discursivnogo.htm> (дата звернення: 16.08.2021).
140. Мизин Т. О. Вербалізація концепту weather / погода в англійській та українській мовних картинах світу. *Вісник Житомирського державного університету*. 2013. Вип. 68. Філологічні науки. С.115-118.
141. Мірошніченко І. Г. Стислий текст в українському масмедійному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2020. 275 с.
142. Могила О. А. Метеорологическая лексика украинских говоров (лексико-семантическая, ареальная и генетическая характеристика) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Киев, 1984. 332 с.
143. Молчанов Ю. Б. Развитие и время. *Вопросы философии*. 1979. № 12. С. 61-72.
144. Морозова О. І. До проблеми виділення одиниць дискурсу: дискурсема неправди. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : колект. монографія. Харків : Константа, 2005. С. 65–104.
145. Навальна М. І. Лексика української газетної періодики початку ХХІ ст.: джерела поповнення та стилістичне використання : монографія. Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ» – 2018. 2018. 350 с.
146. Неклесова В. Ю. Когнітивна природа власних назв на позначення часу : дис. канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2010. 231 с.

147. Нерян С. О. Аргументативний дискурс української інтернет-комунікації в соцмережах: лінгвопрагматичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2020. 20 с.
148. Олійник Я. Б., Федорищак Р. П., Шищенко П. Г. Загальне землезнавство : підручник. Київ : Знання-Прес, 2008. 342 с. URL : https://pidruchniki.com/16011013/geografiya/barichne_pole_zemli_viter (дата звернення: 25.12.2018).
149. Павловська Л. О. Побаження як знаки вторинної номінації у різноструктурних мовах. *Семантична деривація лексики в типологічному аспекті*: колект. монографія. Рівне : РДГУ, 2018. Т. 1. С. 112-121.
150. Парандовський Я. Міфологія. Київ : Молодь, 1977. 230 с.
151. Пеше М. Контент-анализ и теория дискурса. *Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса*. Москва : Прогресс, 1999. С. 302-337.
152. Перфильева Н. Ю. Специфика вербализации концепта «Погода» средствами русского и английского языков : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19. Тверь, 2008. 14 с.
153. П'єсцх О. І. Парламентські дебати Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в когнітивно-дискурсивній парадигмі : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Черкаси, 2018. 515 с.
154. Плотнікова Н. В. Концепт Різдво у релігійній картині світу. *Наукові записки Острозької академії. Серія «Філологічна»*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. Вип. 64. Ч. 2. С. 76-79.
155. Плющ Н. П. Формули ввічливості в системі українського мовного етикету. *Українська мова і сучасність*. Київ : НВК ВО, 1991. С. 90-98.
156. Поліщук С. С. Міждіалектна взаємодія говорів середньонадбузького ареалу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2017. 19 с.
157. Попова Т. П. Характеристики інституціонального дискурса. *Историческая социально-образовательная мысль*. Т. 7. № 6. Ч. 2. С. 295-300.

158. Попова З. Д, Стернин И. А. Лексическая система языка: Внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы описания : учеб. пособие. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. 176 с.
159. Попова З. Д, Стернин И. А. Текст, дискурс и проблема эффективности. *Текст – дискурс – картина мира*. Воронеж : Истоки, 2005. Вып. 1. С. 2-6.
160. Потіпак Ю. А. Семантичні особливості паремій на позначення метеорологічних явищ (на матеріалі новогрецької, української та румейської мов). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 38. С. 278-281.
161. Походня С. И. Языковые средства и виды реализации иронии. Киев : Наук. думка, 1989. 126 с.
162. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : Вид-во Київс. ун-ту, 1999. 307 с.
163. Пришляк М. П. Астрономія : навч. посіб. Харків : Ранок, 2011. 134 с.
164. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів : СПОЛОМ, 2001. 223 с.
165. Ракин А. М. Генезис метеорологической лексики коми языка. *Финно-угорский мир*. 2016. № 4. С. 45-52.
166. Ракин А. М. Генезис метеорологической лексики удмуртского языка. *Вестник угроведения*. 2017. № 3 (30). С. 47-53.
167. Ракин А. М. Заимствованный компонент метеорологической лексики коми языка. *Вестник угроведения*. 2016. № 1 (24). С. 50-56.
168. Ракин А. М. Метеорологическая лексика коми-пермяцкого языка (названия атмосферных явлений). *Вестник угроведения*. 2015. № 2 (21). С. 76-81.
169. Ракин А. М. Структурно-словообразовательная система метеорологической лексики коми-пермяцкого языка. *Финно-угорский мир*. 2016. № 2. С. 36-41.

170. Реммер С. А. К вопросу об определении хрононимов. *Восточноукраинский лингвистический сборник*. Донецк : Донеччина, 1996. Вып. 2. С. 89-97.
171. Реформатский А. А. Мысли о терминологии. *Современные проблемы русской терминологии*. Москва, 1986. С. 163-198.
172. Робен Р. Анализ дискурса на стыке лингвистики и гуманитарных наук: вечное недоразумение. *Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса*. Москва : Прогресс, 1999. С. 184–197.
173. Романченко А. П. Вербальна мережа ключових ад'єктивів у структурі мовної особистості Наталки Діденко. *Мова*. 2021 а. № 35. С. 123-128.
174. Романченко А. П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти : монографія. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 541 с.
175. Романченко А. П. Лінгвістичний дискурс: соціативно-інфлюктивна стратегія. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2018. Вип. 3. Т. 1. 38–43.
176. Романченко А. П. Лінгвокогнітивний складник мовної особистості синоптика. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. Київ : Гельветика, 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 38-43.
177. Романченко А. Комунікативні тактики стратегії хеджування. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 153. С. 310-314.
178. Романченко А. П. Комунікативно-прагматичні особливості питальних речень у лінгвістичному дискурсі. *Слов'янський збірник*. 2016. Вип.. 20. С. 100-113.
179. Романченко А. П. Мовна, комунікативна, дискурсивна особистість: проблема кореляції понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 25. С. 68–70.

180. Романченко А. П. Прагмалінгвістичні параметри функціонально-семантичного поля компаративності в сучасній українській літературній мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2009. 224 с.

181. Романченко А. П. Тропеїчна система метеорологічного дискурсу Наталки Діденко. *Граматичні читання – XI*: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 13-14 травня 2021. Вінниця : Твори, 2021 б. С. 209-213.

182. Романченко А. П., Бугаєнко Л. П. Лексико-стилістичні параметри прогнозу погоди елітарної мовної особистості синоптика. *Одеська лінгвістична школа: траєкторія досліджень* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2021. С. 16-25.

183. Романченко А. П., Кулібаба М. О. Геортоніми у складі українського метеорологічного дискурсу. *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання*. Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. С. 24-27.

184. Романюк І. В. Етикетні мовленнєві жанри «Привітання» і «прощання» в діалогічному мовленні персонажів оповідних текстів. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2015. Вип. 16. С. 206-212.

185. Савіна Ю. О. Лінгвопоетичні засоби створення комічного та їх відтворення в процесі перекладу (на матеріалі творів Дж. К. Джерома й О. Генрі та їх українськомовних перекладів). *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 58-64.

186. Савицкайте Е. С. Дискурсивные характеристики прогностических текстов (на материале немецких гороскопов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Воронеж 2006. 24 с.

187. Савицкайте Е. Р. Дискурсивные характеристики прогностических текстов (на материале немецких гороскопов) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Воронеж, 2006. 239 с.

188. Салахова А. Г.-Б. Конфессиональная языковая личность: коммуникативные стратегии и тактики : монография. Челябинск : Энциклопедия, 2013. 116 с.
189. Самохіна В. О. Англомовний жарт: когніція, комунікація, текст. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 972. Вип. 67. URL : ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6532/2/11/svokkt.pdf viter (дата звернення: 25.10.2021).
190. Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 519 с.
191. Самохіна В. О., Ластовка К. І. Гумор у політиці. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2010. № 897. С. 157-159.
192. Самохіна В. А. Функціонально-комунікативна сутність юмористическої комунікації. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 110. С. 157-159.
193. Саратов І. Ю., Дядін Д. В. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Метеорологія і кліматологія» (для студентів 2 курсу денної та 3 курсу заочної форм навчання напряму 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»). Харків : ХНАМГ, 2009. 59 с.
194. Свечкарева Я. В. Деривационный потенциал номинаций времен года в динамическом аспекте (на материале русского языка XI – XX вв.) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Томск, 2007. 22 с.
195. Себина Е. Н. Введение в литературоведение: литературное произведение: основные понятия и термины : учеб. пособие. Москва : Высш. шк., Издательский центр «Академия», 2000. 556 с.
196. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінолог. енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

197. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю : монографія. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
198. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики) : монографія. Київ : Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2002. 392 с.
199. Ситянина Н. В. Структурно-семантичне дослідження найменованих об'єктів і явлень природи в сучасному англійському мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2004. 22 с.
200. Сілецький Р. Народний одяг. *Етнографія українців* : навч. посібник / за ред. проф. С. А. Макарчука; вид. 3-є, перероб. і доп. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.
201. Синица И. А. Языковая личность автора в научно-гуманитарном тексте XIX века (коммуникативный, культурологический, образно-стилистический аспекты : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02. Киев, 2007. 518 с.
202. Скрипак И. А. Языковое выражение экспрессивности как способа речевого воздействия в современном научном дискурсе: на материале статей лингвистического профиля на русском и английском языках : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19. Ставрополь, 2008. 199 с.
203. Скубашевська О. С., Коломієць О. М. Лексичні особливості газетних синоптичних текстів (на матеріалі англійської, польської та української мов). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. 2013. Вип. 13. С. 171-175.
204. Скуратівський В. Святвечір. Київ : Вироб.-комерц. фірма «Перлина», 1994. Кн. 1. 288 с.
205. Соколов С. В., Писаренко Л. Д., Журба В. О. Теорія електромагнітного поля та основи техніки НВЧ : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2011. 393 с.

206. Станкевич Н., Шмакова Л. Етикетні вислови привітання і побажання як лінгвокраїнознавчі одиниці. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 10. С. 170-178.
207. Степанов Е. Н. Лексическая и грамматическая дистрибуция существительных лексико-семантического поля «Атмосферные осадки» в русском языке: методический аспект. *Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів* : колект. монографія. Одеса : ПолиПринт, 2016. С. 63-78.
208. Строченко Л. В. Лексико-семантичне поле «коштовне каміння» в англійській мові та мовленні (лінгвокогнітивне дослідження на матеріалі словників і текстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2008. 19 с.
209. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология: Вопросы теории. Москва : Наука, 1989. 243 с.
210. Супрун-Белевич Л. Метеорологическая лексика в славянских языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.03. Минск, 1987. 20 с.
211. Сусов И. П. Введение в языкознание. Москва : АСТ: Восток-Запад, 2007. 382 с.
212. Сухих С. А. Речевые интеракции и стратегии. *Языковое обращение и его единицы*. Калинин, 1986. С. 71-77.
213. Сушко-Безденежных М. Г. Лінгвопрагматика конституційного дискурсу Німеччини: діахронічний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2016. 293 с.
214. Сюта Г. М. Цитата в українському поетичному тексті ХХ століття: джерела, прагматика, рецепція : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2018. 44 с.
215. Тарасова Е. В. О многоаспектной природе времени (время физическое, перцептуальное, языковое, художественное и лингвистическое). Харьков : ХГИ, 1989. 220 с.

216. Таюпова О. И. Коммуникативно-прагматическое варьирование в малоформатных прозаических текстах современного немецкого языка : автореф. дис. ... д-ра филол. наук. Москва, 2005. 54 с.

217. Телеки М. Суб'єктивна модальність висловлення у писемній комунікації. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2014. № 4 (4). С. 82-89.

218. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру : монографія. Київ – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 176 с.

219. Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Москва : Эдиториал УРСС, 2001. 348 с.

220. Теория функциональной грамматики. Качественность. Количественность / Отв. ред. А.В. Бондарко. СПб. : Наука, 1996. 264 с.

221. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / Отв. ред. А.В. Бондарко. Ленинград : Наука, 1990. 263 с.

222. Тімкова Т. М. Тематична класифікація найменувань атмосферних явищ турецької мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 43. Т. 3. С. 83-87.

223. Томащук Ю. О. Дискурсивно-прагматичні характеристики англomовного Інтернет-інтерв'ю (на матеріалі Інтернет-журналів для підлітків «gUrL», «Seventeen», «Teen Vogue») : дис. ... канд. філол. наук. Луцьк, 2016. 243 с.

224. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.

225. Торчинський М. М. Денотатно-номінативна структура територіонімів як складник української ономастичної терміносистеми. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2015. Вип. 9. С. 173-179.

226. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 548 с.
227. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2010. 502 с.
228. Трегубова Е. Н. Человек и стихия в диалектологическом метеодискурсе: коммуникативно-прагматический анализ (по данным электронного корпуса диалектной культуры Кубани). *Альманах современной науки и образования*. Тамбов : Грамота, 2016. № 2 (104). С. 134-137.
229. Трубников М. М. Проблема времени в свете философского мировоззрения. *Вопросы философии*. 1978. № 2. С. 111-121.
230. Туниця Ю., Семенюк Е., Туниця Т. Діалектика глобалізації в контексті екологічного імперативу. *Вісник Національної академії наук України*. 2008. № 2. С. 8-24.
231. Тюленева В. О., Козій І. С. Основи метеорології і кліматології : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2014. 210 с.
232. Хабудтинов Ю. Г., Шанталінський К. Метеорологія і кліматологія. *Учениеи об атмосфере*. Казань : Изд-во Казанского гос. ун-та, 2001. 184 с.
233. Хмара Г. В. Типи домінування одягу і взуття в сучасній українській мові (функціонально-стильовий аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2006. 19 с.
234. Чемерчева А. А. Народная метеорология: поверья, обряды и терминология (этнолингвистический аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Тамбов, 2006. 21 с.
235. Чернявская В. Е. Дискурс как объект лингвистических исследований. *Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса*. Санкт-Петербург, 2001. С. 11-22.

236. Чжу Ц. Этапы становления понятия «прогнозирование» и его отражение в китайском и русском языковом сознании. *Актуальные вопросы гуманитарных наук*. 2016. Вып. 15. С. 211-220.
237. Чистов К. В. Народные традиции и фольклор. Ленинград : Наука, 1986. 304 с.
238. Шабат-Савка С. Т. Інтенційний простір мовної особистості й соціокультурний контекст процесу спілкування. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вып. 38. С. 354-360.
239. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : Букрек, 2014. 412 с.
240. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* : колект. монографія. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.
241. Шевченко Л. И. Стиль как средство реализации авторского замысла в жанре «Совет». *Теория и технология иноязычного образования* : материалы V междунар. науч.-практ. конф. 2011. Вып. 6 (Сер. 9). С. 27-31.
242. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Москва : Гнозис, 2004. 326 с.
243. Ширяева О. В. Информационно-аналитический дискурс как предмет коммуникативно-дискурсивного исследования. *Медиаскоп*. 2012. № 4. URL : <http://www.mediascope.ru/node/1218> (дата звернення: 20.12.2019).
244. Шлапаков О. С. Мовленнєвий жанр «поздоровлення»: комунікативні та структурно-семантичні особливості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Донецьк, 2011. 20 с.
245. Шубіна Т. В. Проблеми термінотворення в географічній термінології 20-х років ХХ століття. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 53. С. 49-52.

246. Шутова О. А. Совет как суггестивный речевой жанр поучающего дискурса. *Известия ВГПУ. Филологические науки*. 2019. № 5 (138). С. 129-134.
247. Щербакова Л. Е. Формирование русской метеорологической лексики (наименование осадков, состояний погоды) : дис. ... канд. филол. наук. Пермь, 1983. 176 с.
248. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике. Москва : URSS, 2009. 253 с.
249. Щурина Ю. В. Шутка как речевой жанр : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Красноярск, 1997. 155 с.
250. Яньчунь Лю. Метеорологическая лексика и фразеология в русском и китайском языках: лингвокультурологический аспект : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Уфа, 2012. 26 с.
251. Яньчунь Лю. Метеорологическая лексика в русском и китайском языках: системный аспект. *Вестник Башкирского университета*. 2011. Т. 16. № 4. С. 1290-1295.
252. Brown P., Levinson S. Politeness: some universals in language usage. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 288 p.
253. Corbeill A. Controlling laughter: Political humor in the late Roman Republic. Princeton; N. J. : Princeton University Press, 1996. 266 p.
254. Dijk T. A. Van, Kintsch W. Strategies of Discourse Comprehension/ New York : Academic Press, Inc., 1983. 389 p.
255. Edmonson W. Spoken Discourse: A Model for Analysis. London : Longman, 1991. 217 p.
256. Fairclough N. Language and Power. London : Longman, 2014. 135 p.
257. Ipsen G. Der alte Orient und die Indogermanen. *Festschrift für W. Streitberg*. Heidelberg, 1924. Pp. 30-45.
258. Harris Z. S. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. No 1. P. 1-30.
259. Leech G. N. Principles of Pragmatics. London : Longman 1983. 250 p.

260. Mykhalchuk N., Levchuk P., Ivashkevych E., Yasnohurska L., Cherniakova O. Psycholinguistic specifics of understanding by Ukrainian students the principles of nomination of linguocultural models «clothing» in English and Ukrainian. *Psycholinguistics*. 2021. № 29 (2). Pp. 195-237.
261. Porzig W. Wesentliche Bedeutungsbeziehungen. *Wortfeldforschung: zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973. XVIII. Pp. 78-103.
262. Searle J. R., Vanderveken D. Foundations of Illocutionary Logic. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. 230 p.
263. Searle J. R. The classification of illocutionary acts. *Language in society*. 1976. № 5 (1). Pp. 1-23.
264. Shynkaruk V., Kharchenko S. Cjmmunicative-functional potential of incentive modality in psycholinguistic dimension. *Psycholinguistics*. 2020. № 28 (2). Pp. 183-203.
265. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13-Jahrhunderts. Heidelberg : Carl Winter, 1931. Bd.1. 347 p.
266. Trier J. Sprachliche Felder. *Zeitschrift für deutsche Bildung*. Frankfurt am Main, 1932. Bd. 8. Hft. 9. Pp. 417-429.
267. Vandaele J. Introduction: (Re-)Construction Humor: Meanings and Means. *Translating Humor*. Manchester : St. Jerome Publishing. 2002. Pp. 149-170.
268. Van Leeuwen Th. Discourse and practice : New Tools for Critical Discourse Analysis / Th. Van Leeuwen. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 2008. 172 p.
269. Vogel S. Humor: A Semiogenetic Approach. Bochum : Brockmeyer, 1989. 384 p.
270. Wyer R. S., Collins G. E. A Theory of Humor Elicitation. *Psychological Review*. 1992. Vol. 99. Pp. 663-688.

271. Torfing J. Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges. *Discourse Theory in European Politics. Identity, Policy and Governance*. London : Palgrave Macmillan. Pp. 1-32.

272. Frey L. R. Applied communication in the 21-th century (Book Reviews). *Communication Theory*. 1997. V. 7. №1. Pp. 68-72.

273. Corder S. P. Strategies of communication. C. Farch & G. Kasper (Eds.) *Strategies in interlanguage communication*. London, England : Longman, 1983. Pp. 15-19.

Довідкова література

274. Айнбиндер М. И., Алленова Н. М., Галл Н. А., Савина Л. В. Англо-русский метеорологический словарь. Москва : Гос. изд-во физико-математической литературы, 1959. 244 с.

275. Белинский В. А. Немецко-русский метеорологический словарь. Ленинград : Гидрометеиздат, 1959. 237 с.

276. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. 1728 с.

277. Гейбер И. П. Англо-русский метеорологический словарь. Ленинград : Гидрометеиздат, 1969. 448 с.

278. Грингоф И. Г., Клещенко А. Д. Толковый словарь по сельскохозяйственной метеорологии. СПб : Гидрометеиздат, 2002. 470 с.

279. Дмитренко В. П., Щербак Л. В., Бібік В. В. Сільськогосподарська метеорологія. Термінологічний довідник. Київ : Ніка-Центр, Наук. думка, 2008. 271 с.

280. Етимологічний словник української мови : В 7 т. [Гол. ред. О. С. Мельничук] / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1989. Т. 3. 552 с.

281. Эльянова Н. Е. Англо-русский словарь по авиационной метеорологии. Москва : Изограф, 1996. 222 с.

282. Зайцева Н. А. Равина К. Б. Англо-русский метеорологический словарь. СПб : Гидрометеиздат, 2003. 515 с.

283. Кобченко Ю. Ф., Дудка Е. А., Філон Н. И. Русско-украинский метеорологический словарь. Харьков : ЦЕПД Райдер, 1998. 276 с.
284. Лапина О. В., Рейнгеверц О. Д. Атмосфера. Справочник (справочные данные, модели). Ленинград : Гидрометиздат, 1991. 508 с.
285. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Сов. энциклопедия, 1990. 686 с.
286. Осечкин В. В. Русско-английский толковый метеорологический словарь. СПб : Региональный издательский дом, 2018. 394 с.
287. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1988. 192 с.
288. Прох Л. З. Словарь ветров. Ленинград : Гидрометеиздат, 1983. 311 с. URL : https://www.iesjeunesrussisants.fr/dictionnaires/documents/DICTIONNAIRE_RUSSE_DES_VENTS.pdf (дата звернення: 22.09.2020).
289. Российский гидрометеорологический энциклопедический словарь / под ред. А. И. Бедрицкого. Т. 1. СПб; Москва : Летний сад, 2008. 336 с.; Т. 2. 2009. 310 с.; Т. 3. 2009. 215 с.
290. Селецький І. Проєкт метеорологічної термінології. Російсько-український словник: терміни, ухвалені в Метеорологічній Секції Інституту Української Наукової Мови. Київ : Укрмет, 1928. 16 с.
291. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
292. Таранова Н. Б. Метеорологія і кліматологія : словник-довідник (основні терміни і поняття). Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 192 с.
293. Хромов С. П., Мамонтова Л. И. Метеорологический словарь. Ленинград : Гидрометеиздат, 1974. 569 с.
294. Французско-русский метеорологический словарь / под ред. П. В. Сильвестрова. Ленинград : Гидрометеиздат, 1978. 192 с.
295. Метеотерм. URL : <https://unterm.un.org/unterm/portal/welcome> (дата звернення: 25.10.2021).

Джерела

296. Прогноз погоди на Авторадіо. Авторадіо. URL : <https://radioclub.ua/radio/avtoradio>.

297. Погода. Еспресо TV. URL : <https://espreso.tv/stream>.

298. Прогноз погоди з Наталкою Діденко. Країна FM. URL : <https://krainafm.com.ua/>.

299. Миколина погода. ICTV. URL : <https://pogoda.ictv.ua/ua/videos/prognoz-pogodi>.

300. Метеозалежність. 1 + 1. URL : https://tsn.ua/vypusky/tsn_tyzhden.

ДОДАТОК А

Зразок прогнозу погоди на каналі ICTV

Усім привіт! Цей день здавна називали воротами зими. Мовляв, після нього починається справжня холоднеча. Так буде чи інакше дізнаємося з прогнозу погоди в Україні на четверте грудня. Отже, від самого ранку на Заході країни триматиметься перемінлива хмарність. Хоча не обійдеться без мряки і туману. Вночі температура мінус три плюс два, вдень чотири – дев'ять градусів з несподіваним плюсом. На Півночі крізь сірі хмари подекуди проглядатиме сонце. Істотних опадів не очікується, але часом можливий туман. Температура повітря вночі від чотирьох градусів нижче нуля до одного вище нуля, а вдень один – сім градусів вище нуля. Помітно хмаритиметься на сході України. Опадів тут не прогнозують, але туману вистачатиме. Тому будьте уважні в дорозі. Температура вночі мінус один – шість, а вдень мінус два – плюс три градуси. Зранку у південних областях очікується помірна хмарність, часто виднокрай затулятиме туман. Однак відчутних опадів не прогнозується. Температура вночі складі від одного градусу нижче – двох градусів вище нуля, а вдень – три – вісім градусів вище нуля. Попри похмурий ранок у Центрі країни вдень істотних опадів не очікується, лише на Вінниччині надвечір помірний слабкий дощ. Температура вночі від двох градусів морозу до трьох тепла, а вдень один – шість градусів тепла. Небо у Києві здебільшого хмаритиметься. Протягом дні тут обійдеться без опадів, але не минеться без туману. Вночі термометр покаже близько нуля, а вдень два – чотири градуси вище нуля. Саме такою мінливою буде погода четвертого грудня. І не дивно, адже за прикметами цього дня вона може бути дуже різною: морозною та крижано або вологою та туманною. Натомість наше побажання залишається незмінно сонячним: нехай проблеми та незгоди не роблять вам в житті погоди. Хай вам щастить і будьте здорові!

ДОДАТОК Б

Зразок прогнозу погоди на Авторадіо

Сьогодні в Україні. Дощі пройдуть майже по всій території України. Без опадів лише на Волині, на Миколаївщині, Одещині, у Запоріжжі та Харкові. Температура повітря на Заході та Півночі країни від 20 до 24 градусів, у Центрі 22, на Сході 20-23 вище нуля. І найтепліше традиційно на Півдні: +25+29. В столиці України – місті Києві завтра дощ та гроза, дуже комфортні 20-22 градуси з позначкою плюс.

ДОДАТОК В

Зразок прогнозу погоди на Еспресо

Насправді зараз просто дуже міняється погода і зазвичай ми, люди, нарікаємо на зміну погоди і скаржимося там на головний біль і самі, навіть, можемо прогнозистами бути, такими навіть медичними, так би мовити. Але справді як реагують тварини на зміну погоди і чи взагалі вони реагують, і чи можуть вони прогнозувати цю погоду? Ну й ось кілька таких до вашої уваги цікавих фактів. Низький політ ластівок, та це напевно всі знають, віщує грозу. Також пристрій, що сприймає радіоактивне випромінювання, мають равлики, мурашки і терміти. Перед дощем бджоли ховаються у вулики, а метелики й мухи шукають укриття. І дуже також ще живий барометр такий – жаби. Вони вибираються з водойм перед дощем на сушу. Ну і, звичайно ж, коти. Коти, яких ви зараз, наприклад, бачите, вони також реагують на зміну погоди. Лише для глядачів Еспресо скажу, що кіт, якого ви зараз бачите, це кіт Апельмон, це мій кіт. І тому я можу з повною відповідальністю сказати, що він справді реагує на певну погоду. Наприклад, коли росте атмосферний тиск – він любить поспати, а коли низький атмосферний тиск, тобто дощ розпочинається, зміна погоди на дощ – він робиться страшенно активним, він починає скакати, ганяти і взагалі поводить себе зовсім невідповідно своєму такому поважному вигляду. Це абсолютно серйозно. Тому, звичайно, ви також можете поспостерігати за вашими домашніми улюбленцями, у кого є

дачі, заміські будинки, також спостерігати за природою. Це і корисно, і приємно, і, зрештою, завжди також можна самим собі побути трохи синоптиком. Ну і, справді, тепер переходимо ми до, окрім прогностичних ознак від тварин, все ж таки подивимося що моделі та схеми нам навіщували. Хочу сказати, що вихідними в Україні очікується вже таке відчутне, справжнє, глибоке осіннє похолодання, ще не до морозів, мінуси можливі, але десь там, наприклад, вночі на Чернігівщині та Сумщині. Але загалом температура повітря становитиме десь в межах дев'яти – чотирнадцяти градусів. Завтра на Півдні та на Заході ще трошки буде тепліше, десь в межах шістнадцяти – вісімнадцяти, може на Півдні доскаче й до плюс двадцяти. Але загалом ось як я сказала – плюс дев'ять – плюс чотирнадцять. Ну, прямо скажемо, холоднуватю. Дощ завтра буде на Заході, а вночі, тобто в ніч на неділю, він також торкнеться і північних областей. Тепер що стосується поведінки магнітного поля Землі, магнітних бур. Ми вже зараз так багато говоримо про здоров'я, про самопочуття, боїмося вірусів, але чи будуть у нас вихідними мігрені та головні болі? Судячи ось з цієї прогностичної діаграми, ми будемо почувати себе чудово, адже ніяких магнітних бур не передбачається, зовсім незначні коливання, і досі взагалі стабільна ситуація. Тому з цього боку ніяких загроз нашому самопочуттю нема. Ну і тепер детальний прогноз погоди в усіх регіонах України, з картами і, можливо, з якимись нюансами. Починаємо із західних областей.

Завтра у західних областях очікуються дощі, надвечір вони можуть бути навіть помірними, особливо у Карпатах. Температура повітря впродовж дня досить висока буде, порівняно з іншими областями України, плюс чотирнадцять – плюс вісімнадцять градусів, а у Закарпатті можлива й до плюс двадцяти. В північній частині України буде холодно. Північ одна з перших прийматиме таке суттєве похолодання, тому на Півночі очікується плюс дев'ять – плюс тринадцять градусів, можливо до плюс чотирнадцяти. Суттєві опади малоімовірні, але вже пізно ввечері, буквально аж майже в ніч

на неділю, також можливі дощі. І не забувайте: тумани, тумани, тумани. Зараз розпочинається пора серйозних таких туманів.

Східна частина України. Також почну з туманів, адже видимість у них погіршуватиметься до 300–500 метрів, це може бути небезпечно не лише на дорогах, а також я вам раджу повірити стан авіарейсів, якщо раптом ви збираєтеся чи звідти, чи туди полетіти літаком. Температура повітря на Сході – плюс десять – плюс п'ятнадцять градусів. Центральна частина України завтра без істотних опадів Температура повітря коливатиметься в межах тринадцяти – шістнадцяти градусів. Там ще таке похолодання буде, скажімо, не суттєве і також вночі та вранці особливо – тумани.

Південна частина України буде завтра ще теплою, без опадів, там буде досить комфортна погода, плюс п'ятнадцять – плюс двадцять градусів. Але також вночі та вранці і у південній частині очікуються тумани. Ну і, нарешті, Київ. Завтра починаються похолодання, таке вже відчутне, впродовж суботи–неділі. В Києві завтра плюс одинадцять, у неділю – плюс вісім, завтра без опадів, але вже аж пізно-пізно ввечері і в ніч на неділю в столиці очікується дощ.

ДОДАТОК Г

Зразок прогнозу погоди на 1+1

День у день всі прогнози синоптиків цього тижня справдились, я перевіряла. Циклон мав нанести нам до двадцяти сантиметрів снігу. Вгадали навіть це! Але без біди не обходиться жодна така снігова буря. Доказ – ось він! Сотні повалених дерев, обірваних дротів, знеструмлених поселень і аварій по всій Україні. Це кадри з міста Кам'янське: машини одна за одною закручуються на спуску мосту і летять у відбійник. Чудом обійшлося без жертв. Попід колеса ледь не втрапив пішохід. Що він робив на мосту? Теж цікаве питання. До речі, для пішоходів, навіть сумлінних і обережних, теж маю застереження. Більше ста тисяч людей травмувалося під час ожеледі торік. Чому таку древню статистику Мінохорони здоров'я опублікували

лише зараз? Мабуть, натякають: на Україну сунуть морози, які скують все навколо, тож будьте обережними. А от тема снігоприбирання – вона вічна. І не лише українська. Американці цього тижня сиділи у снігових заметах по самі вуха і дахи машин. Сніговий ураган накрив кілька штатів. Техніка була просто безсила проти заметів заввишки шістдесят сантиметрів, тож люди реально позастрягали вдома. Утім, оптимісти знайшли у негоді свої плюси – одягнули лижі і так пересувались містом. Ну а тепер про мінуси – сильні і кусючі. Життя України собі підпорядкують відчутні морози. Завтра температура повітря на Півночі опуститься від мінус чотирьох до мінус шести. На решті територій – від мінус одного до мінус чотирьох. На Заході ще трохи посніжить, але з вівторка морозний подих на собі відчують всі й сповна. Оподи припиняться. На Півдні, Сході температура повітря опуститься до мінус п'яти, на Заході до мінус семи, а на півночі й у центрі країни вдарять до мінус десяти. І це я про денні температури. Нічні морози будуть ще кусючішими, тож не жартуйте: одягайтесь по погоді.

ДОДАТОК Д

Зразок прогнозу погоди на Країна FM

Синоптичний усім привіт, дорогі українці! Вісімнадцятого жовтня Україна – знову одна з найтепліших у Європі. Навіть що на півночі Африки, що в Україні – майже однаково. Вдень передбачається плюс вісімнадцять – плюс двадцять чотири градуси. Дощі малоймовірні, багато сонця, багато синього неба. Тумани вночі та вранці блукатимуть Україною. Хоча б вони трохи компенсуватимуть значний дефіцит вологи, а також погіршуватимуть видимість до трьохсот–п'ятисот метрів. Вітер південний, слабкий.

У Києві завтра, 18 жовтня, знову сухо, ясно, сонячно та тепло – близько плюс дев'ятнадцяти – плюс двадцяти градусів. Вихідними ситуація суттєво не зміниться. За можливості тримайтеся ближче до водойм, до річок чи ставків. Ідеально – коло моря. Бо сухе листя, яке наакумуляувало всі шкідливі

викиди за літо й половину осені, не дає нормально дихати. Працюйте, відпочивайте лише на здоров'я та задоволення.